

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

СПУ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

uniri

E-SCIENCE SPACE

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

VIII Міжнародної науково-практичної конференції

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Суми

Міністерство освіти і науки України
E-SCIENCE SPACE (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Університет м. Рієка (Хорватія)
Університет Бабеша-Больяї в Клуж-Напоці (Румунія)
Бізнес-школа Національного університету Сінгапуру (Сінгапур)
Університет ПАР (Хорватія)
Центр стратегічних інновацій та прогресивного розвитку (Україна)
Одеський університет внутрішніх справ (Україна)
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Університет Григорія Сковороди в Переяславі (Україна)
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій (Україна)
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка (Україна)
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

E-SCIENCE SPACE

TRENDS AND EMERGING ISSUES IN LAW: INCLUDING SECURITY, PSYCHOLOGY, AND COMMUNICATION (SEITE2025)

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

*Матеріали
VIII Міжнародної науково-практичної конференції
(12-13 травня 2025 року)*

Суми – 2025

УДК 340.12:316.42 (477)

Р 38

Рекомендовано до друку вченою радою

*Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 10 від 28 квітня 2025р.)*

Редакційна колегія:

Іваній Олена Миколаївна – завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент;

Кучук Андрій Миколайович – професор кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, доктор юридичних наук, професор.

Р 38 Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рієка, 12-13 травня 2025 року). – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2025. – 341 с.

У збірнику викладено матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник буде корисним для науково-педагогічних працівників, які цікавляться питаннями євроінтеграції та її правового забезпечення, зарубіжних практик публічного управління, а також для здобувачів вищої освіти при підготовці до навчальних занять з відповідних дисциплін і їх поглибленого вивчення.

Матеріали подано в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за їх зміст та автентичність.

Співфінансується
Європейським Союзом

Співфінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу або Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (ЕАСЕА). Ні Європейський Союз, ні ЕАСЕА не можуть нести за них відповідальність.

УДК 340.12:316.42

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2025

© Колектив авторів, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ СТУДІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗБУДОВИ
ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 14****Агарков В.С.**Гармонізація української моделі регулювання підприємництва з
європейськими практиками, правові та управлінські аспекти 14**Бабенко Є.К., Бабенко К.М.**Правові аспекти імплементації інформаційних систем в умовах
євроінтеграції 16**Бордакова І.І.**

Повоєнна розбудова нашої держави та шляхи вирішення 19

Жильнікова Н.Д.

Публічне управління: аксіологічний аспект 23

Завгородня Ю.С.Імплементація європейських цінностей у правову систему України:
виклики та перспективи судової реформи 25**Кучук А.М.**

Імплементація європейських цінностей як фактор інтеграції України 27

Панкратова В.О.

Особливості електронної участі в країнах Європейського Союзу 29

Пузирна Н.С.Розвиток теоретичних засад європейської інтеграції, як основи
європейського управління 31**Расторгуєва Н.О.**Вплив *acquis communautaire* на трансформацію правової системи
України в контексті євроінтеграції 34

СЕКЦІЯ 2.

**ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В
ОСВІТІ ТА НАУЦІ 37****Nykyporets S.S.**Digital internationalisation: leveraging English-language educational
platforms for integration into the European research and educational
framework 37**Ганжа В.В., Іваній О.М.**Управлінська компетентність освітніх лідерів у світлі європейських
стандартів 40**Малафєєва К.Ю.**Трансформація системи фінансування вищої освіти України в умовах
воєнних викликів 43

Тарабан Ю.В.

Релігійна ідентичність у контексті регулювання європейської освіти: «Керівні принципи Толедо»	46

Ткачов І.А.

Європейська та євроатлантична інтеграція в освіті та науці	49

Толмачова Ю.М.

Вплив Європи на зміни в освіті України	52

Храпко О.О.

Формування міжособистісної компетентності майбутніх фахівців міжнародних відносин у контексті євроатлантичної інтеграції освіти	54

СЕКЦІЯ 3.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ЯВИЩ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ	56

Sharoval D.B., Kanivets B.V., Bulanova N.M.

Analysis of the system of regulatory documents in the field of real estate management and operation	56

Tarasenko A.E., Gakh V.O.

Aspects of intellectual property in the construction industry, architecture and urban planning	57

Білозьоров Є.В.

Теорія діяльності як методологічний засіб пізнання правових явищ	58

Виришев О.С., Войтюк М.П.

Роль міжнародних організацій у захисті прав людини в умовах збройного конфлікту	60

Войтюк М.П., Тінін Д.Г.

Особливості формування гендерної компетентності у процесі підготовки майбутніх поліцейських	62

Король В.М.

Між декларативністю та примусом: аналіз радянських партійно- державних рішень щодо укрупнення колгоспів (1950 р.)	65

Красільников В.П.

Конституційні гарантії та правові засоби захисту дітей у період воєнних дій	68

Пекарчук В.М.

Загальнотеоретичні правничі дисципліни як аксіологічна складова підготовки правника	70

Сердюк І.А.

Відповідність законодавчої дефініції поняття правові прогалини положенням сучасної теорії прогалин у законодавстві та потребам юридичної практики	73

Ходун Е.О.

Політика «контрольованої релігії» в СРСР: правова оболонка репресивних практик у контексті європейського право розуміння свободи совісті	76

Чмеленко В.В.

Консультативна психологічна допомога: особливості правового регулювання	78

СЕКЦІЯ 4.**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА:**

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ	81

Бабенко Є.К., Бабенко В.В.

Інтеграція європейських практик в митному регулюванні в Україні	81

Бурчак Я.О.

Правові та інституційні механізми регулювання інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення	84

Гришина Н.В.

Функції принципів адміністративного права	86

Дем'яненко А.Р.

Реалізація принципу змагальності в судочинстві	89

Єщенко О.В.

Правосуддя в Україні в добу національно-визвольних змагань 1917-1920 рр.	91

Золотаренко В.Б.

Колабораційна та окупаційна діяльність: особливості кваліфікації	94

Калараш Р. А.

Ознаки судової політики як основа ефективної судової системи	95

Керноз Н.Є., Суярко К.О.

Відновлення належного доступу до правосуддя у публічно-правових спорах в Україні: проблемість (продовження 2 частина)	97

Ковальчук Я.Г.

Сталі міста: як міжнародне право регулює урбанізацію?	101

Конопля Д.О.

Відродження військових судів в Україні	103

Корнієнко М.В.

Особливості діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану як предмет наукового осмислення	106

Лазарєв В.В.

Питання правової держави у актах Конституційного Суду України	108

Падалка В.О.

Судово-балістична експертиза як засіб доказування у кримінальних провадженнях в умовах воєнного стану	110

Радченко Р.В.

Впровадження європейських стандартів безпеки на атракціоні «мотузковий парк»	113

Ропицька Н.В.

Європейські стандарти та національні підходи до судово-експертної діяльності	117

Свірко С.В., Сидоренко О.П.

Норми права в сфері міжнародної технічної допомоги: ЄС та Україна ..	120

Ціватий В.Г.

Міжнародне медичне право і валеологічна дипломатія: європейські стандарти та національна модель ХХІ століття	123

Черкунов О.В.

Міжнародні стандарти професійної етики митних службовців як інструмент інституційної стійкості	127

Щербак С.В.

Захист укримінальних проваджень про воєнні злочини	130

Яхимович Є.М.

Гармонізація законодавства України із законодавством ЄС: виклики імплементції	132

СЕКЦІЯ 5.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	136

Гусаров К.В.

Нариси процесуально-правового статусу експерта у галузі права в цивільному процесі	136

Колеснік Т.В.

Протидії мобінгу в умовах євроінтеграції України	137

Мельник С.М.

Розвиток державно-приватного партнерства як стратегічний інструмент правової модернізації економіки України в умовах післявоєнної відбудови ...	140

Пригаро В.Д.

Скасування інституту нарадчої кімнати в Україні: порівняльний аналіз та позитивні наслідки	142

Садовий К.В.

Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграції	146

СЕКЦІЯ 6.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ	148

Nuriev E.A. ogli

European trends in public administration modernization	148

Башинський О.Е. Компетентнісний підхід до кадрової політики в умовах трансформації публічного управління в Україні та світі	150
Васільцов Р.В. Адміністративна реформа в Україні: аналіз, періодизація та перспективи	152
Гасюк І.Л. Концепція креативного мислення в теорії прийняття управлінських рішень	154
Гльоза В.В. Правовладдя та публічне управління в умовах воєнного стану	157
Гоцман К.П. Взаємодія правоохоронних органів з органами державної влади та управління	159
Домашевська К.О. Аналіз чинників впливу на розвиток конкурентної стійкості регіону	162
Іваній В.І. Запобігання корупційним ризикам як важливий напрям антикорупційних заходів в публічному управлінні	164
Красько М.О. Сучасні технології при реалізації транспортних засобів на електронних аукціонах	166
Луков П.М. Сучасні проблеми застосування штучного інтелекту в системі публічного управління	168
Маковецька І.М., Гнатюк А.П., Неділько Д.М. Актуалізація управлінських технологій в розвитку держави та в бізнес- середовищі підприємства	170
Манікало В.Ф. Європейські підходи до мінімізації фіскальних ризиків у секторі державного підприємництва: уроки для України	172
Мирославський С.В., Касяненко О.В. Ймовірнісний характер юридичних ризиків в державному управлінні ...	175
Молибога Р.М. Теоретичні засади управління транспортно-логістичними ризиками	177
Недзялковська В.Д., Колеснікова К.С. Державна політика в Україні під час повномасштабного вторгнення	180
Несененко П.П., Андрушков В.В. Актуальні проблеми туристичної галузі України	182
Несененко П.П., Боярчук Д.С. Механізми подолання бюрократії в системі публічного управління	185
Несененко П.П., Кушнар В.С. Розвиток громадянського суспільства у контексті європейської інтеграції	188

Несененко П.П., Луньова О.К., Абрамова Д.В.	
Публічна політика як інструмент державної політики: визначення, функції та механізми	191
Несененко П.П., Луньова О.К., Макущенко Л.А.	
Вплив цифровізації державних послуг на ефективність публічного адміністрування	194
Несененко П.П., Статіров І.М.	
Аналіз та прогнозування розвитку кон'юнктури ринку цифрових послуг в Україні	198
Олійник Н.І.	
Сучасні проблеми механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації в умовах війни	200
Павлов Н.С.	
Правовладдя в Україні в умовах дії воєнного стану	202
Рудик В.Д.	
Аналіз успішності реалізації концепції «одна держава – дві системи»: Китай і Гонконг; Китай і Тайвань	204
Соколов В.В.	
Проблеми запровадження цифровізації в освітній простір України	206
СЕКЦІЯ 7.	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМ	209
Bieliaieva O.P.	
The principle of collegiality in public administration, foreign experience	209
Yefimov Yu.V., Kozhurina V. N.	
Strategic planning of security issues in European Union countries	212
Zakharchenko V.P.	
Analysis of the legal services market in Ukraine during martial law	215
Бабенко Є.К.	
Сучасні виклики правового аспекту інформаційних технологій	218
Вегера Т.М.	
Дезінформація як виклик для публічного управління конкурентоспроможності України	221
Верхолаз В.Д.	
Застосування маркетингу у системі публічного управління в країнах ЄС	224
Верхолаз О.С.	
Сучасні засади реформування публічного управління в умовах євроінтеграції	226
Дубова А.О.	
Використання штучного інтелекту в електронному урядуванні на місцевому рівні	228

Колісніченко Н.М.

Інноваційні підходи залучення громадян до місцевого самоврядування: інтегрований підхід, краудсорсинг, соціальні мережі та громадські панелі	231

Лисий В.В., Іваній О.М.

Європейські підходи до медіації у взаємодії влади та громадськості: уроки для України	234

Малафєєв С.О., Іваній О.М.

Вплив цифрових технологій на реформування публічної влади: європейський досвід і українські реалії	237

Мартиненко В.В.

Соціальна політика для відновлення і розвитку людського капіталу України: європейські підходи і національні пріоритети	239

Материнська О.А., Левченко А.О.

Відповідність, сталість, довіра: роль комплаєнс-менеджменту та ESG у розбудові ефективного публічного управління в Україні	242

Приходченко К.А.

Трансформація місцевого самоврядування в контексті викликів воєнного стану	244

Рєпін Д.А.

Холодні гаманці як об'єкт звернення стягнення: сучасні виклики	247

Свірко С.В., Орел О.В.

Державна євроінтеграційна політика України	249

Терещенко Ю.В., Засанський В.В.

Теоретичний базис управління інвестиційною діяльністю підприємства	251

Черняєва А.О., Безп'ятих В.С.

Системний підхід до управління ризиками: стратегії, інструменти та досвід провідних компаній	253

Черняєва А.О., Павлов К.К.

Фінансовий менеджмент як ключовий фактор успіху підприємства	255

Яценко В.С.

Проблемні аспекти лобізму в системі публічного управління	256

СЕКЦІЯ 8.**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ 259****Khlon O.M.**

The existential essence of law as an element of national security in the context of existential psychology	259

Борисова В.В.

Незаконний обіг зброї: виклик національній безпеці та стратегія протидії	262

Бугазіяну С.М.

Енергетична безпека: виклики, стратегічні пріоритети, проблеми та шляхи вирішення	265

Гаврик Д.С.	
Загальна характеристика Національного антикорупційного бюро України ...	269
Гришина А.О., Колеснікова К.С.	
Сучасні конфлікти на інформаційну безпеку в Україні у сфері національної безпеки	271
Котелевська Я.В., Ткаченко М.О.	
Цифровізація державних послуг як інструмент підвищення ефективності державної підтримки підприємців	273
Лукашенко С.О.	
Актуальність відновлення призовної армії в державах-членах Європейського Союзу	275
Мануїлова К.В.	
Інформаційна безпека як складова національної безпеки	277
Надточій В.В.	
Національна безпека України: виклики та стратегічні пріоритети	280
Осійський Ю.О.	
Церковна автокефалія як невід'ємна частина національної безпеки України ...	283
Петрущенко В.С.	
Дослідження морфологічних особливостей куль калібру 5,45x39 мм в умовах збройної агресії	285
Писарцова Ю.І.	
Стратегія національної безпеки у 2025 році	288
Попович Н.В.	
Подолання іредентизму як ключової міжнародної загрози	291
Прокопчук М.Л.	
Трансформація терористичних загроз у контексті забезпечення національної безпеки України	295
Розгон О.В.	
Доцільність пом'якшення залежності від викопного палива автомобільної промисловості задля дотримання екологічної безпеки	297
Ромащенко К.Ю.	
Щодо питання професійної етики прокурора	300
Тростенюк Т.М., Гуцалюк М.М.	
Виклики та стратегічні пріоритети національної безпеки в сучасних умовах ...	303
Філяніна Л.А.	
Імунітет і виконання ордеру на арешт: міжнародна кримінальна відповідальність глав держав за міжнародні злочини	306
Шелест О.Л.	
Стратегічні комунікації в системі забезпечення національної безпеки ...	309
Шпак Ю.В.	
Стратегічні пріоритети державної політики безпеки в умовах поствоєнної трансформації суспільства	312

СЕКЦІЯ 9.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	315
Ващенко О.П., Ніколаєва М.А., Баннікова Н.А.	
Інноваційні підходи до управління персоналом у публічному секторі: досвід правових держав	315
Завгородній А.О.	
Людський капітал і соціальна справедливість: виклики для правової держави в умовах цифровізації	318
Захарченко Н.В., Несененко П.П., Векліч І.В.	
Роль грантового фінансування у соціально-економічному розвитку територіальних громад України	320
Медведєв І.А.	
Психологічні особливості формування комунікативної компетенції як механізм сприятливого впливу на відносини між державами	322
Несененко П.П., Біла Д.В.	
Інноваційна політика як основа розвитку сучасного суспільства	326
Несененко П.П., Дубовка А.С.	
Потенціал експорту української продукції промислової коноплі на європейські ринки	329
Несененко П.П., Лопасов В.А.	
Принципи формування механізму державної підтримки малих сільськогосподарських товаровиробників	333
Несененко П.П., Новаковська Є.В.	
Фактори ефективності мережевих торговельних підприємств України в умовах цифрової трансформації	335
Несененко П.П., Яхімович І.Д.	
Способи впровадження інновацій у діяльність мережевих торговельних підприємств	338

Шановні учасники конференції!

Шановні колеги, науковці, дослідники, представники правничої спільноти, студенти та всі, хто долучився до нашої події!

Від імені Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка та особисто від себе маю високу честь щиро привітати вас з початком роботи VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі».

Наш університет завжди був і залишається простором свободи наукової думки, відповідального академічного пошуку та послідовної підтримки ідеї верховенства права як фундаментальної цінності. І сьогодні ми раді вітати тих, хто поділяє це переконання, хто своєю щоденною працею – дослідницькою, освітньою, правозастосовною – сприяє утвердженню принципів справедливості, людської гідності та відповідальності держави перед суспільством.

Тема нашої конференції – реалії та перспективи розбудови правової держави – є багатовимірною. Вона охоплює не лише правничу проблематику, а й етику державного управління, політичну філософію, соціальну відповідальність, міжнародні стандарти захисту людських прав і публічного управління. Ми говоримо не лише про право як систему норм, а про право як інституційну гарантію людської свободи, про верховенство права як ідеал, до якого має прагнути кожна відповідальна спільнота.

Сьогодні Україна, захищаючи свою державність, водночас бореться за принципи, які формують суть правової держави: недоторканність гідності, пріоритет прав і свобод людини, незалежність судової влади, прозорість та підзвітність органів державної влади. У цьому контексті важливо не просто аналізувати існуючі моделі, а шукати нові підходи до зміцнення інституцій, утвердження публічної довіри та забезпечення реальної дії правових норм і принципів у повсяк-денному житті суспільства.

Водночас розбудова правової держави неможлива без переосмислення самої суті публічного управління як служіння суспільному благу. В умовах глибоких суспільних трансформацій та

екстраординарних викликів публічне управління має спиратися не лише на процедурну ефективність, а й на аксіологічні засади правовладдя – повагу до людської гідності, участь громадян у прийнятті рішень, принцип відкритості. Лише за таких умов управлінські рішення, політики та практики набувають легітимності й справжньої нормативної сили. Саме якість публічного управління – його здатність діяти чесно, обґрунтовано й відповідально – стає індикатором зрілості держави як правової, а не лише функціональної інституції.

Конференція, яку ми проводимо уже восьмий рік поспіль, є свідченням нашої спільної інтелектуальної мобілізації. Вона зібрала представників різних країн, правничих та управлінських шкіл, практиків різних сфер суспільної діяльності. Це не просто обмін ідеями – це простір глибокого академічного діалогу, критичного осмислення викликів і напрацювання стратегій їх подолання. У цьому полягає її унікальна цінність.

Я переконаний, що кожен із вас привніс у цю подію щось надзвичайно важливе – своє бачення, свій досвід, свої дослідницькі здобутки. Саме у множинності підходів, відкритості до діалогу й готовності до переосмислення народжуються справжні зміни.

Особливу вдячність висловлюю нашим міжнародним партнерам, які не лише підтримують Україну, але й активно долучаються до формування європейської культури верховенства права на засадах солідарності, відкритості та поваги до гідності кожної людини.

Бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, творчого натхнення, нових наукових горизонтів і відчуття причетності до великої спільної справи – розбудови суспільства, в якому право служить свободі, а держава – людині.

Юрій ЛЯННОЙ

*ректор Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка,
доктор педагогічних наук, професор*

СЕКЦІЯ 1.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ СТУДІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Агарков Володимир Сергійович,
*аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська
політехніка»*

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПРАКТИКАМИ, ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

Аналіз наукових вітчизняних джерел свідчить про недостатню системність досліджень, що охоплюють комплексне вивчення гармонізації механізмів державного регулювання підприємницької діяльності України із відповідними європейськими практиками. Найбільш поширеними у науковому дискурсі є фрагментарні підходи, пов'язані з оцінкою окремих складових публічного управління у сфері підприємництва, зокрема, адаптація адміністративно-дозвільної системи до стандартів ЄС, аналіз європейських моделей підтримки малого та середнього бізнесу, цифровізація послуг для підприємств, публічно-приватне партнерство як інструмент стимулювання економіки, трансформація системи державного нагляду і контролю, створення сприятливого інвестиційного клімату через дерегуляцію[1].

У зарубіжних джерелах простежується більш розвинений між-дисциплінарний підхід, де правові та управлінські аспекти взаємодіють у межах єдиної політики підприємницького розвитку. Особлива увага приділяється принципам доброго врядування, забезпеченню прозорості, ефективному адмініструванню підприємницької діяльності та взаємодії держави з бізнес-асоціаціями. У країнах ЄС механізми публічного управління підприємництвом ґрунтуються на дотриманні принципів: правової визначеності і передбачуваності регуляторних норм, мінімізації адміністративного навантаження, забезпечення доступу підприємств до цифрових державних послуг, участі бізнесу у формуванні регуляторної політики, моніторингу та оцінки впливу регуляторних актів[2].

В контексті євроінтеграції України зростає значення імплементації *acquis communautaire* у сфері підприємництва. У цьому аспекті актуалізується потреба у розробці національної дорожньої карти регуляторної гармонізації, адаптації законодавства у сфері державної допомоги та конкуренції, посиленні інституційної спроможності органів публічного управління, стандартизації процедур цифрової взаємодії бізнесу з державою[3].

В умовах війни та післявоєнного відновлення державна регуляторна політика повинна базуватися на принципах адаптивності, оперативності та ефективного стимулювання підприємницької активності. Основними вимогами до регуляторного середовища в кризових та посткризових періодах стають гнучкість механізмів ухвалення рішень, зниження адміністративного

навантаження на бізнес і спрощення процедур доступу до ринків.

Підприємницький сектор у таких умовах виконує роль одного з провідних чинників економічної стабілізації, створення робочих місць та відновлення національної економіки. Проте усталені підходи до державного регулювання, які спираються на багаторівневі бюрократичні процедури, втрачають свою ефективність і потребують кардинального переосмислення.

Це актуалізує необхідність переходу до концепції смарт-регулювання, яка передбачає гнучкість нормотворення шляхом своєчасного перегляду або тимчасового призупинення дії регуляторних актів, що стримують розвиток підприємництва, при збереженні правової визначеності. Оперативність управлінських рішень забезпечується скороченням строків погодження, ухвалення та реалізації рішень щодо реєстрації бізнесу, видачі дозволів, податкових пільг і ліцензій. Зменшення адміністративних бар'єрів означає ліквідацію надмірних вимог, спрощення процедур, усунення дублювання функцій контролюючих органів.

Успішна реалізація таких підходів вимагає не лише правового узгодження норм з європейськими стандартами, а й запровадження сучасних управлінських практик, орієнтованих на оцінювання ефективності політики, прозорість процедур і цифрову трансформацію. Такий підхід формує підґрунтя для партнерських відносин між державою та бізнесом і створює сприятливе середовище для економічного відновлення України. [4].

Успішна гармонізація потребує не лише правового узгодження норм, а й запровадження сучасних європейських управлінських підходів до ухвалення рішень, оцінювання результатів політики та забезпечення прозорості процедур. Гармонізація із законодавством та практиками Європейського Союзу — це не просто формальне впровадження норм *acquis communautaire*, а глибока адаптація управлінської культури, орієнтованої на ефективність і підзвітність.

Одним із ключових підходів є ухвалення політичних і регуляторних рішень на основі доказів, що передбачає аналітику, оцінку ризиків та прогнозування наслідків для бізнесу і суспільства. Важливу роль відіграє практика оцінювання впливу нормативно-правових актів ще до їх прийняття, з урахуванням економічних, соціальних та правових ефектів.

Особлива увага приділяється відкритості процедур і прозорості, що включає обов'язкові консультації з підприємницьким середовищем, оприлюднення проєктів регуляторних рішень, регулярне звітування перед громадськістю. Ефективним інструментом також виступає «регуляторна гільйотина» — механізм системного перегляду діючих актів з метою усунення застарілих або надмірно обтяжливих вимог.

Гармонізація передбачає формування сталої комунікації між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Це реалізується через створення дорадчих органів, цифрових платформ зворотного зв'язку та залучення підприємців до процесів розробки політик.

Значний акцент ставиться на цифрову трансформацію державних процедур, що охоплює електронне врядування, автоматизацію видачі

дозволів, реєстрацію бізнесу, податкову звітність. Це дозволяє суттєво скоротити витрати часу та ресурсів для суб'єктів господарювання і підвищити ефективність державного управління. У контексті післявоєнного відновлення України сучасна регуляторна політика має перетворитися на інструмент стимулювання підприємництва, а не контролю. Це можливо лише через впровадження європейських стандартів управління, де акцент робиться на ефективність, відкритість та сприяння розвитку[5].

Таким чином, науковий аналіз підтверджує необхідність формування в Україні інтегрованої моделі публічного управління підприємництвом, яка базуватиметься на найкращих європейських практиках та сприятиме розбудові правової держави, що підтримує економічну свободу та розвиток підприємницької ініціативи.

Список використаних джерел:

1. Матюшенко І., Глібо С., Ханова О., & Коритін Д. (2023). Оцінка впливу цифровізації на розвиток підприємництва в країнах ЄС та Україні. *Право та інноваційне суспільство*, (1 (20)), 42–64. [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2023-1\(20\)-4](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2023-1(20)-4)
2. Гаплик Г. П. Дослідження вітчизняного та європейського досвіду модернізації публічного управління у медичних закладах, на прикладі Комунального некомерційного підприємства «Тернопільська міська комунальна лікарня швидкої допомоги»: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: спец. 281 – публічне управління та адміністрування / наук. кер. О. А. Сороківська. Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2024. 107 с.
3. Наумик А., Брагіна К., Козубай І. Розвиток державного управління в контексті децентралізації влади в Україні // *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції МЦНД*. – Київ, 2024. – С. 114–118.
4. Смутчак З. В. Трансформація ринку праці в контексті цифровізації економіки / З. В. Смутчак // *Цифрова трансформація в публічному управлінні: колективна монографія* / За ред. Л. Л. Литвин. – Київ: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. – С. 86–95.
5. Глущенко О. О. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування // *Проблеми економіки*. – 2023. – № 2. – С. 99–107.

Бабенко Єлизавета Костянтинівна,

*студентка 1 курсу магістерського рівня
Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій та студентка
1 курсу магістерського рівня Київський
університет права Національної академії
наук України*

Бабенко Костянтин Миколайович,

*студент 3 курсу бакалаврського рівня
Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах сьогодення Україна приділяє значну увагу євроінтеграції, а разом з цим інформатизації процесів, прагнучи, в першу чергу, побороти бюрократизм, корупцію та створити максимально несприятливі умови для поширення колабораційної діяльності.

Загалом, поняття інформатизації, в загальному розумінні, достатньо широко розкривається в статті 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» і, по суті, означає «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, технологічних та виробничих процесів, спрямованих на створення умов для забезпечення розвитку інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій» [1, ст.1].

Варто звернути увагу, що цьому Закону в Україні приділяється особлива увага з 1998 року. Програма періодично переглядається та контролюється її виконання. Кабінет Міністрів України щорічно звітує про стан інформатизації держави та про прогреси з розвитку інформаційних технологій і ресурсів.

Наприклад, відповідно до звіту за довоєнний період 2021 року Міністерство цифрової трансформації України активно продовжувало працювати над створенням цифрової держави, доволі впевнено рухаючись до режиму «без паперів» [2, с.1, 2].

Основна особливість цього режиму полягає в тому, що посадові особи державних органів в нашій країні не матимуть права вимагати паперові документи, якщо вся необхідна інформація вже міститься в державних електронних ресурсах. Зокрема, саме для цього в 2021 році був прийнятий досить конструктивний Закон «Про особливості надання публічних (електронних публічних послуг)», його ще називають «Законом про paperless» тобто «Законом без паперів» [3].

Війна не зупинила період євроінтеграції, а разом з ним інформатизації процесів, а навпаки Україна активніше продовжила впроваджувати нові програми та технології скоригувавши курс на кібербезпеку та кібергігієну, не забуваючи при цьому про чотири основних напрямки: цифрове законодавство, цифрові документи, електронний документообіг та електронні послуги для населення.

По суті, одним із кращих здобутків нашої держави слід вважати інформаційну систему «Дія». Портал та застосунок «Дія» вже тривалий час працюють на благо народу України і поступово розширюють свої функціональні можливості. Цей сервіс містить низку цифрових документів, які мають однакову юридичну силу з паперовими та вже приймаються в організаціях та установах, які встигли придбати технічні засоби для обміну цифровою інформацією. Фактично, нині, людина з цифровими документами вже має можливість, наприклад, відкрити рахунок в банку, зареєструвати бізнес, отримати довідку про місце реєстрації лише надіславши електронний запит скориставшись сервісами інформаційної системи «Дія».

Варто звернути увагу, що відповідно до звіту на порталі «Дія», станом на довоєнний період (кінець 2021 року), українцям вже було доступно понад сімдесят електронних послуг. До 2024 року в межах програми інформатизації Мінцифри було заплановано перевести в цифровий формат до 100 відсотків публічних послуг [2, с.3]. Проте процес євроінтеграції на цьому не зупиняється. Поступово продовжується впровадження нових сервісів,

спрямованих на задоволення потреб сьогодення. Як приклад варто зазначити: реєстрацію шлюбу онлайн, ветеранський спорт, зимова е-Підтримка та інші.

Хоча, через війну в Україні, деякі онлайн-сервіси можуть тимчасово блокуватися в цілях безпеки і тоді без варіантів, однозначно, необхідно буде звертатися за паперовим документом у відповідну установу чи організацію.

Європейський Союз (надалі – ЄС), в свою чергу, має свою програму інформатизації. Програма «Цифрова Європа» (надалі - DIGITAL) являє собою програму з фінансування членів Європейського Союзу, спрямовану на впровадження цифрових технологій для бізнесу, державних адміністрацій та громадян. Одними з ключових її проєктів, між інших, слід виокремити сфери розвитку штучного інтелекту та кібербезпеки [4].

Крім того, програма «Цифрова Європа» не існує окремо від інших програм сама по собі. Вона розширює фінансування доступне через інші програми ЄС. Наприклад, програму досліджень та інновацій на 2021-2027 роки «Горизонт Європа» чи програму досліджень і навчання «Свратом», до яких Україна приєдналася ще в 2022 році на пільгових умовах.

Основні цілі програми «DIGITAL» визначені в Повідомленні - «Цифровий компас 2030: Європейський шлях для цифрового десятиліття» та в Програмі політики – «Шлях до цифрового десятиліття» [4].

«Цифровий компас 2030» орієнтований на об'єднання ресурсів держав-членів і Європейського Союзу для максимальної цифровізації процесів в усіх сферах діяльності і побуту. Пандемія-2019 дала зрозуміти членам ЄС, що інформатизація, дистанційний формат роботи, в цілому, це реальність нашого сьогодення і наше майбутнє. До цього цифровізація сервісів в Європейському Союзі була не достатньо розвиненою і, в основному, зводилась до заповнення шаблонів документів в електронному форматі. Взаємодія в електронній формі між органами і установами залишалась не достатньо врегульованою або просто відсутньою.

Програма політики, в свою чергу, в цілому спрямована на створення механізму, який координуватиме взаємодію між державами-учасницями та комісією. Виявлятиме недоліки в робочих процесах, оцінюватиме ефективність впроваджуваних проєктів і відслідковуватиме та аналізуватиме реальність дотримання строків реалізації «DIGITAL».

Та, якщо оцінити правові аспекти реалізації інформаційних систем в цілому, варто зазначити, що не важливо в якій країні і яку назву має програмний продукт: основним його завданням є збір та обробка персональних даних і, в першу чергу, персональних даних фізичних осіб. Громадяни постійно залишають свої персональні дані в різних установах, підприємствах, організаціях або на інтернет ресурсах, тому що так вимагає законодавство про захист персональних даних. Юридичні особи збирають і обробляють персональні дані фізичних осіб, які вдається зібрати, не задумуючись про порушення прав людини і законодавства про захист персональних даних [5].

З плином часу, людина вже навіть не пам'ятає кому, коли і за яких обставин, які персональні дані надавала. Наразі це велика проблема.

По факту, як національне законодавство, в цілому, так і Європейське не містять умов, здатних врегулювати ситуацію з обігом персональних даних. З однієї сторони людина не має законодавчих аспектів, які б дозволяли контролювати поширення своїх персональних даних і управляти ними, а з іншої сторони законодавство не містить відповідальності за безконтрольний збір та обробку персональних даних юридичними особами.

Отже, в правовому аспекті для прогресивного розвитку інформатизації в Україні неабияку цінність має Закон «Про Національну програму інформатизації» [1]. Міністерство цифрової трансформації досить активно займається реалізацією завдань, пов'язаних з цифровізацією публічних послуг, впровадженням новітніх інформаційних технологій і модернізацією вже існуючих. Європа має свої амбіції, щодо імплементації максимальної кількості цифрових сервісів в усі сфери діяльності і буття до 2030 року. Проблема, пов'язана з захистом персональних даних ще тривалий час залишатиметься не достатньо врегульованою в законодавчому аспекті, як на національному так і на міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. Офіційний вісник України. 2023. 10 січ. (№ 2). С. 132.
2. Федоров М. А. Доповідь про стан інформатизації в Україні за 2021 р. Міністерство цифрової трансформації. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1274283> (дата звернення 29.04.2025).
3. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15.07.2021 р. № 1689-IX. Офіційний вісник України. 2021. 20 серп. (№ 64). С. 41.
4. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 09.03.2021. № 52021DC0118. European Commission. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0118> (дата звернення 29.04.2025).
5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. 27 серп. (№ 34). С. 1188.

Бордакова Ірина Іванівна,

головний судовий експерт сектору товарознавчих та гемологічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності, Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПОВОЄННА РОЗБУДОВА НАШОЇ ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Україна продовжує стикатися з серйозними наслідками для своєї природи, екосистеми, економіки, будівництва, бізнесу, агросфери тощо через збройну агресію росії. Військові дії призводять до руйнування та

знищення не тільки житлового та промислового комплексу, а і природних місць, забруднення водних джерел, знищення лісів та загрози біорізноманіттю. Негативний вплив на здоров'я місцевих мешканців також стає все більш помітним.

Прикордонні райони, наприклад Сумська область, давно є прифронтовою зоною з мінометними та авіаційними обстрілами, які сумчани та жителі прикордоння відчують майже кожного дня і ночі.

Державна екологічна інспекція у Сумській області обстежувала місця обстрілів, де це було можливо, за результатами чого оцінювала шкоду, нанесену довкіллю. Тільки у 2024 році Державна екологічна інспекція у Сумській області здійснила 466 розрахунків та нарахувала 1 934 460 554 грн збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії російської федерації на території Сумської області [1].

Враховуючи, те що Сумщина – аграрний регіон України, війна завдала значних втрат аграрному сектору. Заміновані поля, знищена сільськогосподарська техніка, неможливість зібрати врожай, нестача кваліфікованих кадрів – це ті реалії, в яких нині живе українське село, насамперед – в межах прикордоння. Де, зокрема, свою битву за врожай ведуть і сільгоспвиробники Сумської області. Бо з урахуванням того, що в умовах воєнного стану сільське господарство залишається провідною галуззю економіки регіону, їхня праця має значний вплив на рівень та якість життя населення.

Проте навіть за цих умов аграрії продовжують дбати про продовольчу безпеку краю.

Як запевняє директор Департаменту агропромислового розвитку Сумської ОДА Олександр Маслак, на Сумщині збережений ресурсний потенціал для виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства. Незважаючи на небезпеку, посівна кампанія проходить кожного року згідно з планами. Серед найпопулярніших культур, які вирощують в області, як і раніше, пшениця, кукурудза на зерно, соняшник, соя та ріпак. При формуванні структури посівних площ брали до уваги кон'юнктуру світового та вітчизняного аграрного ринків.

Наприклад у 2024-му році сільгосптоваровиробники і підприємства галузі рослинництва Сумщини експортували свою продукцію у 6 країн світу. Зокрема сою – до Туркменістану, просо – до Італії, соняшникову олію – до Польщі, шрот соняшниковий експортували до Польщі, Угорщини, Румунії, Литви [4].

Агресія російської федерації проти України вносить свої корективи, що вимагає додаткової координації зусиль не лише державних органів, а й громадськості, міжнародних організацій, кожного громадянина. Розроблення та визначення програм для відтворення різних сфер бізнесу та екосистем для кожного регіону України окремо, в післявоєнний час повинно стати в пріоритеті для нашої держави.

Розглянувши приклад міжнародного досвіду відбудови після війн включаючи такі країни як Німеччина та Японія, після Другої світової війни, можна стверджувати, що велике значення має декілька факторів: міжнародна підтримка, активне включення громадськості в процес відбудови та поступова інтеграція у світову економіку.

Розроблений США план Маршалла, допоміг Західній Німеччині, Японії та іншим країнам Західної Європи відновитися після війни. Він передбачав значне фінансування, технічну допомогу та співпрацю в рамках міжнародних організацій. Японія також отримала фінансову допомогу та підтримку від США, яка допомогла їй стати однією з найбільш розвинених економік світу. Економічне відновлення Німеччини після Другої світової війни було надзвичайно успішним процесом, який відомий як «Німецьке економічне диво» (Wirtschaftswunder). [5]. Фінансова підтримка допомогла відновленню інфраструктури, забезпечити виробничі потреби, створити нові робочі місця і сприяти економічному зростанню. Проаналізувавши процес відновлення можна виділити основні фактори відбудови економіки Німеччини а саме:

- монетарна реформа, яка передбачала введення нової валюти;
- соціальна ринкова економіка, яка поєднує принципи вільного ринку з елементами соціальної держави;
- пріоритет промисловості та експорту – це розвиток промисловості та збільшення експорту, що допомогло країні відновити свою економіку, створити нові робочі місця та дозволило домінувати на світовому ринку;
- кваліфікована робоча сила, яка стала фундаментом її економічного відродження. Освіта, професійна підготовка та науково-технічний прогрес сприяли розвитку промисловості та збільшенню продуктивності праці;
- міжнародна співпраця - співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями, такими як Європейське співтовариство вугілля і сталі (ЄСВС), яке пізніше перетворилось на Європейський Союз (ЄС). Це дозволило Німеччині отримати доступ до нових ринків та просувати свої товари на світову арену.

Загалом, міжнародний досвід показує, що успішна повоєнна відбудова залежить від таких факторів, як ефективна координація зусиль на національному та міжнародному рівнях, налагодження політичних та економічних відносин з сусідніми країнами та міжнародним співтовариством, залучення громадськості в процес відбудови, розробка і впровадження довгострокових стратегій розвитку та створення стабільного та безпечного середовища для інвестицій [5].

Як же може вплинути справжній «План Маршалла» для України з боку США та ЄС.

По-перше, це відродження нашої держави, яке потребує максимальної єдності між нашими союзниками та партнерами.

По-друге, це відкриття свого внутрішнього ринку для українських товарів, як це свого часу було зроблено для Японії та Німеччини. Внаслідок

чого щорічний японський експорт у США зріс до 180 млрд доларів, а німецький – до 120 млрд доларів. В порівнянні з українським експортом у США до повномасштабної війни – приблизно один млрд доларів [3].

Також, програма пільгової торгівлі наприклад, яку США та ЄС відкрили для таких країн як Камбоджа чи Бангладеш, що включає такі пункти як без мит та квот «все окрім зброї», внаслідок чого ці країни експортують на американський та європейський ринки продукцію взуттєвої та текстильної галузі (з високим рівнем додаткової вартості) на мільярди доларів і євро на рік, а самі поставки у структурі їхнього експорту до Америки та Європи перевищують 50% їх загального торговельного обороту.

Стратегічне партнерство – це насамперед про торгівлю та інвестиції. Саме про відкриття ринків для українських товарів, про зняття загороджувальних мит/квот та про відміну антидемпінгових розслідувань і мають говорити політики у Вашингтоні та Брюсселі. Зараз такий пільговий режим введено, але лише на час війни. Але вказана модель має тривати мінімум 10-15 років, аби вона стала частиною бізнес-планування в Україні та ввійшла у довгострокові горизонти прогнозування і стала магнітом для іноземних інвестицій у виробництво українських товарів [3].

Україна має все необхідне, щоб бути сильною, незалежною і процвітаючою країною, що має рівноправні партнерські відносини з будь-якими іншими країнами.

Крім того, на сьогоднішній день Україна досі має серйозний науковий і виробничий потенціал у високотехнологічних галузях: літакобудування, ракетобудування, кораблебудування, ядерна промисловість, енергетика, ІТ [2].

Слід зауважити, що це найбільша країна в Європі, яка має значні природні та людські ресурси, які нічим не поступаються ресурсам інших європейських країн і навіть перевершують більшість з них.

Україна – це Форпост Європи, тому потрібно не тільки відбудувати зруйновані агресором міста, відновити економічну сферу, поставити на новий рівень промисловість з використанням модернізованої техніки, а й зміцнити і укріпити її кордони. Тому, підтримка наших союзників і партнерів в край потрібна зараз і в період розбудови в повоєнний час.

Список використаних джерел:

1. Касаткіна А. Майже 2 млрд грн екологічних збитків завдали росіяни обстрілами по Сумщині. URL: <https://rama.com.ua/majzhe-2-mlrd-grn-ekologichnih-zbitkiv-zavdali-rosijani-obstrilami-po-sumshhini/>
2. Кнабе Г. Україна як форпост глобалізації в Європі URL: https://www.jimagazine.lviv.ua/2015/Knabe_Ukraina_forpost_globalizacii_v_Europi.htm
3. Куш О. «План Маршалла-2»: Яким він може бути URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3801847-plan-marsalla2-akim-vin-moze-buti.html>
4. Ханін С. Битва за врожай. Як аграрії Сумщини під час війни дбають про продовольчу безпеку <https://dif.org.ua/article/bitva-za-vrozhay-yak-agrarii-sumshchini-pid-chas-viyni-dbayut-pro-prodovolchu-bezpeku>
5. Роль держави у післявоєнній відбудові України <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd6f4dfe-deb6-4e3a-88d8-8c265de868d4/content>

Жильнікова Наталія Дмитрівна,
кафедра права та публічного управління
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Трансформація сучасної моделі держави в напрямку демократичної, правовладної та людиноцентричної вимагає переосмислення засад публічного управління не лише як функціонального механізму реалізації владних повноважень, а як явища, що формується й оцінюється крізь призму цінностей. У цьому контексті аксіологічний підхід дозволяє розглядати публічне управління не лише як технократичну діяльність, а як інструмент досягнення суспільно значущих цілей, заснованих на принципах гідності, справедливості, правовладдя, прозорості, відповідальності та участі.

В умовах кризи довіри до інституцій, гібридних загроз, соціальної поляризації та викликів діджиталізації, особливого значення набуває проблема ціннісної легітимації управлінських рішень. Аксіологічний вимір дозволяє не лише обґрунтувати правомірність дій органів публічної влади, а й забезпечити їх відповідність очікуванням суспільства, міжнародним стандартам публічного врядування, а також імперативам людських прав. Додамо, що піднята проблематика набуває особливої актуальності й в умовах воєнного стану. Як правильно відзначає А. Кучук, «воєнний стан вимагає чіткого правового регулювання діяльності адміністративних органів, оскільки це створює основу для їхньої легітимної роботи та мінімізації ризиків порушення людських прав» [1].

Крім того, недостатній рівень розробленості аксіологічних основ публічного управління в українській науковій традиції зумовлює необхідність системного дослідження ціннісних орієнтирів як передумов ефективної та легітимної управлінської практики. Такий підхід дозволяє подолати рудименти адміністративно-командної моделі управління та сприяє становленню публічної влади як сервісно орієнтованої, етичної та відкритої.

Наголосимо, що публічне управління в сучасних умовах дедалі частіше осмислюється не лише крізь призму адміністративної ефективності, інституційної спроможності чи нормативної впорядкованості, але як явище, сутність якого визначається ціннісними орієнтирами. Цей аксіологічний поворот є відповіддю на виклики демократизації, глобалізації, кризи інституційної довіри та зростаючих очікувань громадян стосовно відкритості, справедливості й етичності владних практик. У такому контексті публічне управління постає не лише як система ухвалення та реалізації управлінських рішень, а як інституційно та нормативно оформлений механізм забезпечення суспільно значущих цінностей, серед яких провідне місце посідають гідність людини, свобода, солідарність, доброзичливість і правовладдя.

Додамо, що у цьому аспекті стає зрозумілою актуальність в межах західної правової традиції доктрини належного врядування [2]. Зміщення

акценту на ціннісну природу публічного управління вимагає переосмислення самого поняття «публічне». Воно дедалі частіше інтерпретується не лише як державне чи урядове, а як таке, що пов'язане з унаочненням загального блага, спільного інтересу та участі громадян у виробленні рішень. Означене передбачає не лише процедурну відкритість і прозорість, але й відповідність управлінських дій певним морально-правовим критеріям, які не завжди можуть бути зведені до норм позитивного права чи технічної доцільності.

Таким чином, аксіологічний вимір публічного управління постає як критичний інструмент аналізу легітимності управлінських практик, зокрема в умовах конфлікту між нормативною регламентацією та моральним обґрунтуванням дій публічної влади.

Сучасні парадигми публічного врядування – такі як *good governance*, *open government*, *participatory governance* – прямо апелюють до ціннісного підґрунтя управлінських рішень. Вони передбачають не лише залучення громадськості та забезпечення прозорості, а й наявність усталеного морального консенсусу щодо цілей і засобів діяльності публічної влади. Саме тому аксіологія публічного управління охоплює не лише філософські засади його легітимності, а й конкретні інституційні та процедурні прояви – зокрема, етичні кодекси посадовців, механізми підзвітності, антикорупційні стандарти, а також способи включення вразливих груп у процеси прийняття рішень.

Особливого значення набуває аксіологічний аспект публічного управління в умовах постсоціалістичних трансформацій, зокрема в Україні, де відбувається перехід від гібридного режиму до демократії, заснованої на засадах правовладдя та поваги до людських прав. Такий перехід не може бути зведений до формального перебирання західних адміністративних моделей – він потребує ціннісного переосмислення цілей публічного управління в контексті національної історії, політичної культури та очікувань суспільства. У цьому процесі визначальну роль відіграє формування управлінської етики як основи довіри до інституцій та стабільності політичної системи.

Таким чином, з огляду на зазначене, аксіологічний аспект публічного управління не є субсидіарним або факультативним виміром, навпаки – визначальним для розуміння сутності публічної влади в умовах демократії. Зміщення акценту з виключно процедурних та організаційних аспектів на аксіологічне підґрунтя управлінської діяльності відкриває нові можливості для критичного аналізу і водночас – для формування управлінських практик, які ґрунтуються на довірі, повазі до людської гідності та усталених моральних орієнтирах демократичного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кучук А. М. Адміністративні органи в умовах воєнного стану: управлінський та правовий аспекти. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. №14. doi: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-14-01-09>

2. Кучук А. М. Реформування публічного управління в умовах воєнного часу: аксіологічний аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. №12. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02>

Завгородня Юлія Степанівна,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри теорії та історії держави та
права, конституційного права та прав
людини Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Імплементация європейських цінностей у правову систему України є ключовим завданням у процесі її інтеграції до Європейського Союзу. Ці цінності, зокрема верховенство права, рівність, недискримінація та ефективний судовий захист, становлять основу демократичного правопорядку і визначають рівень правової культури суспільства. Однак процес їх впровадження стикається з численними викликами, насамперед у контексті реформування судової системи, яка залишається одним із найпроблемніших елементів правової системи України.

Одним із головних викликів є забезпечення незалежності судової влади, що є фундаментальним принципом правовладдя. Вплив політичних і бізнесових інтересів на суддів, непрозорість суддівського відбору та корупційні ризики підривають довіру до судової системи та обмежують можливість ефективного захисту прав. Водночас Україна перебуває під постійним моніторингом міжнародних організацій, зокрема Ради Європи та Європейської комісії, які наголошують на необхідності забезпечення судової реформи відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Крім того, імплементация європейських цінностей вимагає не лише законодавчих змін, а й трансформації правозастосовної практики. Одним із системних викликів залишається ефективність виконання судових рішень, що безпосередньо впливає на реалізацію права на справедливий суд. Важливим аспектом також є забезпечення рівного доступу до правосуддя, подолання дискримінаційних практик у судовій системі та подальший розвиток адміністративного судочинства як механізму контролю за діями публічної адміністрації.

Таким чином, дослідження цієї теми є актуальним з огляду на необхідність комплексного реформування судової системи України в контексті її європейської інтеграції. Аналіз викликів та перспектив у цьому процесі дозволить не лише оцінити поточний стан імплементации європейських цінностей у правову систему України, а й виробити науково обґрунтовані рекомендації щодо подальших реформ у сфері правосуддя.

Одним із головних стандартів, що мають бути впроваджені в Україні, є принцип правовладдя, який передбачає імплементацию низки вимог як

основи функціонування держави. У цьому контексті значну роль відіграє практика ЄСПЛ, яка визначає стандарти правосуддя, обов'язкові для імплементації в Україні.

Перспективи судової реформи в Україні тісно пов'язані з реформуванням органів суддівського врядування, зокрема Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Запровадження прозорих механізмів відбору суддів, посилення контролю за їхньою доброчесністю та підвищення ефективності дисциплінарної відповідальності є невід'ємними умовами для забезпечення незалежності судової влади.

Наголосимо і на проблемі нестачі суддів. До того ж, як показують конкурси, що нині тривають, незначна кількість осіб подає заявки на участь у конкурсі добору суддів. Це свідчить не лише про брак кваліфікованих кадрів, але й про кризу довіри до судової професії загалом. Значна частина потенційних кандидатів відмовляється від участі у конкурсі через складність процедур, тривалий і непрозорий відбір, а також через побоювання щодо політичного тиску чи корупційних ризиків у системі. «Ключова проблема конкурсу на посади суддів апеляційних судів, як і у випадку з конкурсом до ВАКС та АП ВАКС, наразі полягає у не надто великій кількості кандидатів на посади суддів. ...На 67 вакантних посад суддів в апеляційних адміністративних судах наразі залишається 105 претендентів, тобто лише 1,57 кандидата на одну вакантну посаду. Нарешті, на 58 вакантних посад суддів в апеляційних господарських судах є всього 98 претендентів, тобто 1,69 кандидата на одну вакантну посаду» [1].

Нестача суддівських кадрів безпосередньо впливає на якість правосуддя, оскільки значне навантаження на суддів ускладнює оперативний розгляд справ та дотримання розумних строків судового провадження. Це, у свою чергу, суперечить європейським стандартам справедливого суду, які передбачають не лише незалежність суддів, а й ефективність судової системи.

Очевидно, що вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу. Необхідне вдосконалення системи підготовки суддів, що передбачає не лише юридичну освіту, а й формування високих етичних стандартів та стійкості до корупційних ризиків. Слід спростити процедури добору, зробивши їх більш прозорими та привабливими для фахових юристів. Варто розглянути можливість створення додаткових стимулів для залучення висококваліфікованих спеціалістів у судову систему, зокрема через покращення умов праці та гарантії незалежності.

Таким чином, питання нестачі суддів є не лише кадровим викликом, а й одним із ключових аспектів реформи правосуддя. Без подолання цього дефіциту судова система не зможе забезпечити ефективний та доступний захист прав і свобод громадян відповідно до європейських стандартів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що імплементація європейських цінностей у правову систему України потребує не лише законодавчих змін, а й глибоких інституційних перетворень. Судова реформа має бути спрямована на реальне забезпечення незалежності суддів, усунення

політичного впливу на правосуддя та подолання корупційних ризиків. Враховуючи європейський досвід та рекомендації міжнародних інституцій, Україна має всі передумови для створення ефективної судової системи, що відповідатиме стандартам ЄС і забезпечуватиме справедливий судовий розгляд для кожного громадянина.

Список використаних джерел.

1. Тестування кандидатів в апеляційні суди на рівень IQ завершено: цікаві нюанси та майбутні перспективи конкурсу. URL <https://sud.ua/uk/news/publication/320989-testirovanie-kandidatov-v-apellyatsionnye-sudy-na-uroven-ikh-iq-zaversheno-interesnye-nyuansy-i-perspektivy-konkursa>

Кучук Андрій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК
ФАКТОР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Імплементация європейських цінностей як фактор інтеграції України є надзвичайно актуальною темою, зумовленою як зовнішньополітичними, так і внутрішньодержавними викликами. Процес євроінтеграції, що визначений стратегічним курсом України, вимагає не лише гармонізації законодавства з *acquis* Європейського Союзу, але й реальної адаптації суспільних та державних інститутів до принципів демократії, правовладдя, поваги до людських прав та ринкової економіки.

Важливість цієї проблематики посилюється в умовах збройної агресії проти України, що змушує державу не лише захищати свій суверенітет, але й прискорювати структурні реформи відповідно до європейських стандартів. Водночас питання імплементації європейських цінностей виходить за межі нормативного узгодження і потребує ґрунтовного дослідження механізмів їх реального впровадження у суспільне життя та державне управління.

Таким чином, науковий аналіз цієї теми сприятиме розумінню правових, інституційних і культурних передумов європейської інтеграції України, а також визначенню ефективних шляхів подолання перешкод на цьому шляху.

Актуальність імплементації європейських цінностей полягає не лише у нормативному узгодженні законодавства з *acquis* ЄС чи у реформуванні державних інституцій, а й у зміні суспільної свідомості, зокрема у відносинах між людьми. Європейські цінності, такі як рівність, толерантність і недискримінація, є ключовими не тільки для правової сфери, а й для формування відкритого суспільства, орієнтованого на повагу до людських прав.

Значним викликом у цьому контексті залишається подолання стереотипів, що суперечать принципам рівності та соціальної справедливості.

Наприклад, питання гендерної рівності досі залишається актуальним, оскільки в Україні зберігаються усталені стереотипи щодо ролей жінок і чоловіків у суспільстві, що впливає на доступ до політичних, економічних і соціальних можливостей. Попри закріплення принципу рівності у Конституції та законах, на практиці існують проблеми із його реалізацією, що підтверджується зокрема стійкими культурними упередженнями.

Імплементация європейських цінностей у міжособистісних відносинах має стати ключовим напрямом суспільних змін, оскільки вона сприяє не лише формальному виконанню міжнародних зобов'язань, а й реальному наближенню до стандартів демократичного суспільства, де кожна людина має рівні можливості для самореалізації. Це, своєю чергою, є необхідною умовою успішної інтеграції України до європейського правового та культурного простору.

Слід також відзначити, що імплементация європейських цінностей у суспільне життя України стикається з певним нерозумінням їхньої сутності, зокрема того, що такі фундаментальні принципи, як людські права, рівність і недискримінація, є несумісними з окремими суспільними практиками, що залишилися ще з радянського минулого.

Одна з ключових проблем – це пострадянський підхід до людських прав, який часто розглядає їх не як природні та невід'ємні, а як щось, що «надається» державою. Такий підхід спричиняє правовий патерналізм, коли громадяни більше покладаються на рішення держави, ніж на власну автономію та відповідальність за реалізацію своїх прав. Подібний підхід також відображається у низькому рівні правової обізнаності та недостатній готовності суспільства до активного захисту своїх прав у судовому порядку.

Хоча у цьому аспекті не можна не згадати також і про існуючі проблеми у функціонуванні судової системи в Україні; тому одна з перших вимог на шляху до євроінтеграції – це удосконалення діяльності судів. Судова влада є одним із ключових інститутів, який має забезпечувати ефективний захист людських прав, рівність перед законом і недискримінацію, проте її функціонування в Україні досі залишається проблемним.

Однією з основних перешкод є низький рівень довіри суспільства до судів, що зумовлено як історичними причинами, так і сучасними викликами. У радянський період судова система не була незалежною і використовувалася як інструмент державного примусу, що сформувало стійке сприйняття судів не як гаранта правосуддя, а як механізму обслуговування влади. Попри спроби реформування судової системи в незалежній Україні, ці пострадянські підходи в певних аспектах збереглися, що проявляється у вибіркового правозастосуванні, корупційних ризиках і залежності суддів від політичного впливу.

Ще одним критичним фактором є проблема дотримання стандартів справедливого судового розгляду. В Україні досі існують випадки затягування розгляду справ, недотримання принципу рівності сторін, а також

недостатньо ефективна реалізація судових рішень, що суперечить стандартам Європейського суду з прав людини. Зокрема, ЄСПЛ неодноразово визнавав Україну винною у порушенні статті 6 Європейської конвенції з прав людини через надмірну тривалість судових проваджень та невиконання судових рішень.

Окремо слід відзначити необхідність якісного оновлення суддівського корпусу та посилення механізмів його доброчесності. Відбір суддів, їхній рівень підготовки та механізми відповідальності мають відповідати найкращим європейським практикам, щоб гарантувати незалежність і неупередженість судової влади. У цьому контексті важливим завданням є завершення судової реформи, що включає очищення судової системи від недоброчесних суддів, створення ефективних дисциплінарних механізмів і посилення інституційної спроможності органів суддівського врядування.

Ще один важливий аспект – збереження дискримінаційних практик, що закріпилися в радянський період і які досі впливають на суспільні відносини. Варто згадати про проблему толерантності та поваги до різноманітності, що є базовими європейськими цінностями. У радянському суспільстві існувала офіційна ідеологія колективізму, що часто ігнорувала права меншин та індивідуальну автономію особистості. Внаслідок цього сучасне українське суспільство досі стикається з викликами, пов'язаними з рівноправним ставленням до етнічних, релігійних та ЛГБТ+ спільнот.

Таким чином, реальна імплементація європейських цінностей вимагає не лише змін у законодавстві, а й подолання пострадянських соціальних установок, які суперечать принципам людських прав, рівності та недискримінації. Це передбачає комплексну трансформацію суспільної свідомості, що має відбуватися через освіту та активний діалог щодо необхідності відмови від застарілих суспільних практик.

Панкратова Вікторія Олегівна,

*доцент кафедри фундаментальної
юриспруденції та конституційного права
Сумського державного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Електронна участь набуває особливого значення в демократичних державах світу, де влада розуміє необхідність залучення громадян для боротьби з політичною апатією, підвищення відкритості та прозорості у прийнятті рішень. Зокрема Європейський Союз активно підтримує проекти електронної участі в країнах-членах ЄС. Політика такої участі в Європейському Союзі здійснюється шляхом дослідження правових механізмів щодо участі громадян, закріплених у первинному та вторинному законодавстві, а також шляхом перегляду відповідних програмних документів.

Прикладом активного впровадження ідеї електронної участі є Естонія, де з 2001 року здійснено ряд кроків на державному рівні щодо просування ідеї е-участі. Перший в Естонії проєкт електронної участі національного рівня мав назву ТОМ або Täna Otsustan Mina (що означає «Сьогодні я вирішую»), який було започатковано урядом Естонії. Незважаючи на відносно жвавий громадський інтерес до ТОМ, проєкт незабаром зіткнувся з проблемами, такими як обмежена кількість активних користувачів, низька якість ідей, обмежений вплив пропозицій громадян та переважання формалістичних відповідей органів державної влади. Згодом платформа ТОМ оновилася та отримала назву Osale.ee, яка була запущена у 2007 році як засіб для публічних консультацій, коментарів, пропозицій, також платформа отримала додатковий функціонал – можливість пошуку нормативних документів [5, p.107].

У 2014 році був запущений Портал громадянських ініціатив (ECIP; www.rahvaalgatus.ee) – платформа, яка дозволяє писати пропозиції, проводити обговорення, складати та надсилати засвідчені цифровим підписом колективні звернення до парламенту Естонії (Riigikogu) та місцевої влади. На сайті Rahvaalgatus.ee можна подати пропозицію щодо змін законодавства. Колективне звернення, надіслане до парламенту, має містити щонайменше 1000 підписів громадян Естонії віком від 16 років. Для місцевого самоврядування під колективним зверненням необхідно зібрати підписи не менше 1% зареєстрованого населення [5, p.116].

Позитивну практику в аспекті залученості громадян має іспанська платформа «Decide Madrid», яка отримала нагороду Організації Об'єднаних Націй у сфері державної служби в 2018 році, а її програмне забезпечення (Consul) є найбільш використовуваним для активної участі громадян [4, p.70].

У 2015 році міська рада Мадрида запустила платформу Decide Madrid, яка є прикладом громадської участі на місцевому рівні та дозволяє громадянам створювати або підтримувати пропозиції, брати участь у дебатах, сприяти розробці муніципальних правил, висловлювати свої погляди на дії міської влади, а також брати участь у формуванні місцевого бюджету. Головна мета платформи – створити канал прямої участі та збільшити кількість людей, які беруть участь у громадських справах, забезпечуючи більшу участь різних точок зору в процесах прийняття суспільних рішень.

Платформа має дуже зручний підхід, зокрема через три основні етапи: подання, підтримка та голосування ініціатив. Місцеві жителі віком від 16 років мають змогу підтримати вподобані пропозиції та віддати перевагу найбільш цікавим та актуальним. Пропозиції, які отримали підтримку не менше 1% населення, направляються на фінальне голосування. Зареєстровані користувачі можуть брати участь у обговоренні обраних ініціатив, голосувати за або проти пропозицій та надавати додаткові коментарі. Незважаючи на те, що пропозиції отримують підтримку більшості на етапі голосування, ці ініціативи все одно повинні пройти процес перегляду міською владою [2].

Платформа Decide Madrid зарекомендувала себе як еталон участі громадян. З 2,7 мільйонів мешканців Мадрида віком від 16 років більше понад 500 000 зареєстровані на платформі та можуть висловлювати свою думку безпосередньо на ній. Також наразі на Decide Madrid було проведено 5 000 дебатів, розміщено більше 30 000 пропозицій і надано понад 230 000 коментарів. Це ключовий інструмент для полегшення та заохочення безпосередньої та індивідуальної участі громадян у справах міста [1].

Варто зазначити, що електронна участь не є панацеєю від низької залученості громадян та має й слабкі сторони, до яких можна віднести безпеку та захист даних. При використанні інструментів електронної участі важливу роль відіграє довіра користувачів до державних установ, а також до Інтернету та платформ участі. Для прикладу, платформа Decide Madrid була проаналізована після кількох проєктів електронної участі. Результати досліджень свідчать про занепокоєння щодо безпеки платформи та процесів перевірки, оскільки електронна участь містить ризик злову та виключення людей без доступу до Інтернету [3, р. 137].

Отже, електронна участь є важливою формою громадянської активності в сучасній демократії. Це впливає на якість політичних рішень, підвищує взаємодію між органами влади та громадянами, сприяє ширшій участі населення у вирішенні питань державного та місцевого значення, що зумовлює підвищення рівня правової культури, формує соціальні цінності населення, впливає на поліпшення надання послуг та роботу органів державної та місцевої влади.

Список використаних джерел:

1. Action plan – Madrid, Spain, 2024 – 2027. URL : <http://surl.li/yxobfw>
2. Empowering governments to achieve new possibilities. Electronic platform. URL: <http://surl.li/dnnutt>
3. Mertes A., Fischer D., Brüesch C., Andermatt K. The Perceived Advantages of e-Participation and its Impact on Citizens' Willingness to Engage: Findings From the Canton of Zurich. *Swiss Yearbook of Administrative Sciences*. 2022. № 13(1). P. 131–148.
4. Royo S., Bellò B., Torres L., Downe J. The success of e-participation. Learning lessons from Decide Madrid and We asked, You said, We did in Scotland. *Policy & Internet*. 2024. Vol. 16 P.65-82.
5. Vooglaid K.M., Randma-Liiv R. The Estonian Citizens Initiative Portal: Drivers and barriers of institutionalized e-participation. *Engaging Citizens in Policy Making*. 2022. P.104-119. URL : <http://surl.li/gnvrzu>

Пузирна Наталія Станіславівна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного та приватного права, Національний університет «Чернігівська політехніка»

**РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ,
ЯК ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО УПРАВЛІННЯ**

Вчені дослідили багато проєктів об'єднання Європи. Одним з перших у XIV ст. в часи середньовіччя називають план П'єра Дюбуа «Повернення

святої землі». Згідно з цим планом Об'єднана Європа мала підтримувати мир між християнськими державами та вести спільну боротьбу проти мусульман. Іншим значимим за два наступні століття був «Великий план» герцога Сюллі. Цей проект був націлений на боротьбу із зовнішніми загрозами об'єднаною європейською армією [1].

Кілька інших схожих проектів, які планувалося будувати подібно до Священної Римської Імперії, висловлювали абат Сен-П'єр у «Проекті вічного миру в Європі» (1713 р.), Еммануїл Кант у «Проекті вічного миру» (1795 р.). А Поль де Лагард, Поль Дех та Фредерік Ліст вбачали доцільним об'єднання Європи навколо економічного центру – Німеччини. Період між першою та другою світовими війнами був відомий обговоренням федеративних ідей Альтьєро Спінеллі, Робера Арона, графа Рішара Куденхове-Калергі. Друга світова війна, яка повністю ослабила Європу, стала своєрідним історичним фундаментом Європейського Союзу [2].

Дослідники виділяють найбільш важливі причини європейської інтеграції, як основи європейського управління:

1) потреба миру та безпеки. Повинні були з'явитися гарантії, що більше ніколи не повториться жажіття обох світових воєн. Ставка робилася на спільне прийняття рішень, яке мало завадити новим конфліктам, на спільну протидію комунізму та економічній експансії США в Європі;

2) на політичну та економічну співпрацю;

3) сподівання народу на економічний розвиток. Мова йшла про спільний ринок, який би оптимізував економічну діяльність та розвиток торгівлі в межах континенту;

4) посилення економічного та політичного впливу на міжнародній арені. Співпраця допомогла б повернути європейцям втрачену владу [3, с. 57]

Під час другої світової війни уряди Нідерландів, Бельгії та Люксембургу (Бенілюкс - політично-економічний союз у Європі, який створений в 1944 р.) перебуваючи у вигнанні, працювали над повоєнним планом і результатом цього була домовленість про їх тісну економічну співпрацю. У цей же період член французького уряду Жан Моне зробив висновок, що економічна інтеграція це єдиний засіб уникнення можливих конфліктів в Європі у майбутньому. Він писав, що «держави Європи повинні створити федерацію або «європейське утворення», що зробить їх єдиним економічним утворенням».

Ідеї Моне розділяв і Роберт Шуман, інший член французького уряду. Оформлені та представлені висновки Моне, наразі відомі як «декларація Шумана-Моне». Вона містила пропозиції передання французької та німецької видобувної та металургійної галузей під спільне наддержавне керівництво; створення спільної економічної бази як передумови утворення європейської федерації; звільнення від усіх митних платежів у переміщенні вугілля та сталі між країнами-членами новоствореної організації; скликання міжнародної конференції, яка підготує договір, що міститиме вищезгадані пропозиції.

План Р. Шумана-Моне підтримав канцлер Федеративної Республіки Німеччини Конрад Аденауер, а також на запрошення Франції та Німеччини відгукнулись держави-члени Бенілюксу й Італія. Ідея об'єднання економік Франції та Німеччини мала на меті зробити фізично неможливим напад однієї країни на іншу [4, с. 150].

Як результат реалізації цього плану, в серпні 1952 року (після підписання Договору про створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі (Паризький Договір) почала діяти Європейська організація вугілля та сталі (ЄОВС). Ця дата вважається днем народження Європейського Союзу.

Теорія об'єднання Європи надає значення періоду виникнення рухів за федералізацію Європи. У 1941 році популярним був Маніфест А. Спінеллі та Е. Россі про «Європейську Федерацію з суверенними повноваженнями, що розповсюджувалися б на спільні інтереси всіх європейців». Рух вбачав необхідність зміни традиційної міжнародної політичної системи, і перехід від домінування держав-націй до Європейської федерації [5, с. 15]. Втім ідеї федералізації Європи не втілилися. У травні 1948 року в Гаазі відбувається конференція і її результатом стає утворення нової міжурядової організації – Ради Європи.

Слід зазначити, що на міжнародному рівні ідею створення «Сполучених Штатів Європи» після закінчення війни уперше висловив у вересні 1946 року прем'єр-міністр Великобританії Вінстон Черчилль у м. Цюріх. В цьому ж році були підписані відповідні міжнародні угоди.

Географічне «переливання» характеризується також приєднанням до ЄС Великобританії, Ірландії та Данії. У 1981р Греції, у 1986 р. – Іспанії та Португалії, а в 1995 р. Австрія, Фінляндія та Швеція стали членами ЄС. У 2004 р., – Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина та Словенія увійшли до ЄС. У 2007 р. – Румунія та Болгарія. Наразі останньою до Євросоюзу вступила у 2013 р. Хорватія.

Уряди Великобританії, Ірландії та Данії зі вступом в ЄС висловили чітку позицію про відсутність намірів поступатись власним суверенітетом на користь Спільноти, а в євро інститутах домінуючим методом прийняття рішень став метод міжурядового співробітництва, а не метод спільноти. Це пояснювала нова теорія інтергавернменталізму. Вона передбачає, що держави-нації зберігають за собою ключові позиції у прийнятті рішень. До середини 1990-х рр. неофункціоналізм та інтергавернменталізм залишались основними теоріями, що пояснювали процес євроінтеграції. Але підписання та ратифікація Маастрихтського договору вивела європейське товариство на рівень політичної інтеграції. Країни-члени стали на шлях об'єднання зусиль у реалізації спільної зовнішньої політики й політики безпеки; європейського громадянства; гармонізації юридичних і політичних порядків країн-членів у просторі без кордонів. Країни-підписники виділили 5 критеріїв для країн-претендентів на вступ до ЄС, відомі як Маастрихтські критерії. Та зазначили, що ЄС базується на трьох стовпах, перший має досить широкі повноваження: від митних регуляцій до регуляцій у туризмі та спорті,

другий – це спільна зовнішня політика та політика безпеки, третій – співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ [6].

Важливим документом цього періоду стає Договір «Про відміну паспортного митного контролю між країнами Європейського Союзу», відомий як Шенгенська угода (14 липня 1985 р.) і важливою подією – введення єдиної європейської валюти – євро з 1 січня 2002 року.

Таким чином, основними теоретичними засадами, які пояснюють європейську інтеграцію та процес управління є теорії: неофункціоналізму, ліберального інтергавернменталізму та нового інституціоналізму. Кожна з даних теорій намагається пояснити суть Євросоюзу на певному з трьох етапів його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк М., Чорногор Я. Зародження ідей об'єднання Європи. Віче. 2010 р. Випуск № 20. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2239/>
2. Дацюк С. Вічний мир. Українська правда. 28.08.2018 р. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5b84e9a6d8fb6/>.
3. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: Монографія. Х.: «Право», 2013. 760 с.
4. Трегуб О. І. Теоретичні засади європейської інтеграції. Грані. 2013. № 9. С. 148-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2013_9_26.
5. Копійка В. В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна. К.: Юрид. думка, 2005. 448 с.
6. Глосарій термінів Європейського Союзу: Europa. URL: <http://europa.dovidka.com.ua/m.html>.

Расторгуєва Наталія Олегівна,

*аспірантка Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ ACQUIS COMMUNAUTAIRE НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція була і залишається головним пріоритетом зовнішньої політики України, а також ключовим орієнтиром її внутрішнього розвитку. Це закріплено національним законодавством, а на його реалізацію спрямовані основоположні реформи в країні [1, с. 37]. Для цього ще потрібно виконати багато умов, які передбачені Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом [2, с. 50].

Від ідеї про зближення з Європейським Союзом до сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство, цей процес вимагає не лише політичної волі, але й комплексних правових реформ. Правові зміни становлять основу для адаптації українського законодавства до європейських стандартів, що, в свою чергу, відкриває нові можливості для розвитку нашої держави [3, с. 331]. Саме тому особливої ваги набуває процес гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу, що вимагає глибокої трансформації правової системи України. Центральним елементом цього процесу виступає *acquis communautaire* — система правових норм, яка становить основу функціонування Європейського Союзу.

Під *acquis communautaire* (у перекладі – «надбання» або «доробок Співтовариств») розуміють сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, що у кожний даний момент існують у Європейському Союзі. Впровадження *acquis* у національні правові системи є необхідною умовою завершення процесу приєднання країни до ЄС [4]. Слід зазначити, що *acquis* здійснює істотний вплив через процес апроксимації національного законодавства — адаптації його до вимог права ЄС. Цей процес відбувається як на рівні формальної імплементації норм, так і через зміну правових підходів, структури законодавства, правозастосовної практики.

Україна активно продовжує впроваджувати *acquis* ЄС. Так, було проведено первинний огляд законодавства України на відповідність європейському законодавству. Україна імплементувала чимало актів у певних сферах: «Митний союз», «Статистика», «Зовнішні відносини» тощо. При цьому у таких галузях як «Транспортна політика», «Продовольча безпека, ветеринарна та фітосанітарна політика», «Свобода руху товарів», «Свобода підприємництва і надання послуг», «Свобода руху товарів» ще залишається чимало роботи [5, с. 682]. Тобто, маємо констатувати, що процес впровадження *acquis* ЄС в правову систему України не є лінійним. Проблеми включають фрагментарність адаптації, відсутність комплексного підходу, низьку якість правової техніки, іноді — механічне копіювання норм без урахування українського контексту. Існує також інституційна слабкість органів, відповідальних за імплементацію *acquis*.

Важливо розуміти, що *Acquis communautaire* відіграє ключову роль у трансформації правової системи України, оскільки, за його допомогою, формується нормативна база для послідовного наближення до європейського законодавства. Йдеться не лише про імплементацію правових актів Європейського Союзу у структуру законодавства нашої держави, а й про глибинну якісну зміну підходів до правотворення, правозастосування, функціонування державних інституцій та взаємодії з громадянами. Зокрема, трансформація відбувається в контексті утвердження принципів правової держави, таких як верховенство права, рівність перед законом, доступ до правосуддя, а також у сфері забезпечення прозорості публічного управління й підзвітності органів державної влади.

Імплементація *acquis* є не лише обов'язком України як країни-партнера ЄС, закріпленим в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [6], але й важливим внутрішньодержавним інструментом вдосконалення законодавства. Ця Угода встановлює перед Україною вимоги стосовно поступового наближення національного законодавства до *acquis communautaire* у таких сферах як охорона прав людини, верховенство права, конкуренція, охорона довкілля, стандарти технічного регулювання, захист прав споживачів, митна й фіскальна політика. Визначені в Угоді напрями імплементації передбачають поетапне здійснення нормативно-правової гармонізації, що ґрунтується на принципах прозорості, стабільності та прогнозованості правового середовища.

Список використаних джерел:

1. Борисова Ю. В., Богданова А. А. Європейська інтеграція: погляд громадськості. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. : Юридичні науки. 2013. № 1. С. 37-42.
2. Валько Л. А. Зміни до Конституції України як важливий крок до членства в ЄС та НАТО. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики : матеріали наукового семінару (м. Львів, 19 черв. 2020 р.) / упор. Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48-53.
3. Liashenko R. D. Ukraine's european integration: challenges, legal reforms and strategic prospects. Legal standards for ensuring the reconstruction of post-war Ukraine amidst integration into the European Union : scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2024. P. 331-343. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-492-4-15>.
4. «Acquis communautaire»: європейська правнича термінологія. URL: <https://law.chnu.edu.ua/acquis-communautaire-yevropeiska-pravnycha-terminolohiia/>
5. Дір І. Р. Процес імплементації acquis ЄС у національне законодавство України. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1. С. 676-682. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.119>.
6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

СЕКЦІЯ 2.

**ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ
В ОСВІТІ ТА НАУЦІ**

Nykyporets Svitlana Stepanivna,
*senior English language lecturer Vinnytsia
National Technical University*

**DIGITAL INTERNATIONALISATION: LEVERAGING ENGLISH-
LANGUAGE EDUCATIONAL PLATFORMS FOR INTEGRATION INTO
THE EUROPEAN RESEARCH AND EDUCATIONAL FRAMEWORK**

In recent years, the concept of digital internationalisation has emerged as a focal point for higher education and research institutions worldwide. This phenomenon, often bolstered by the widespread adoption of English as the global lingua franca, has the potential to transcend geographical barriers and expand educational horizons. For Ukraine, digital internationalisation is not merely an academic trend: it serves as a strategic response to the growing aspirations for European integration, while addressing the urgent realities of war, societal transformation, and the need for closer cooperation with the global community.

The Russian Federation's aggression against Ukraine, initiated in 2014 and intensified in 2022, has severely disrupted conventional academic practices – damaging facilities, displacing students and scholars, and undermining the sense of stability required for sustained educational development. At the same time, this turmoil has accelerated the nation's drive to innovate. Many Ukrainian institutions quickly adopted online education solutions and participated in transnational research collaborations, often with the express goal of aligning with the European Research and Educational Framework. In this context, English-language educational platforms serve as a unifying thread, allowing Ukrainian academics and students to remain connected to international networks, even when physical classrooms or research facilities are inaccessible.

Against this backdrop, English-language educational platforms – ranging from Massive Open Online Courses (MOOCs) to specialised virtual collaborations – have become a lifeline, providing both continuity of education and fresh opportunities for global integration. These platforms do more than merely disseminate information in a widely understood language; they foster communities of practice that can drive cross-border projects and amplify research output. For Ukrainian universities and research centres seeking deeper integration into the European knowledge community, the strategic implementation of these resources also offers a means to demonstrate their commitment to academic standards, quality assurance, and international competitiveness.

While the horrors of war pose significant challenges to higher education, they simultaneously unveil new perspectives on resilience and innovation. Through the adoption of digital platforms, educators and students in Ukraine can maintain and potentially enhance the quality of learning, despite interruptions to traditional infrastructure. Moreover, alignment with the European Research and Educational Framework accelerates the harmonisation of academic credentials and collaborative practices, reinforcing Ukraine's broader geopolitical and cultural ambitions.

In this article, we investigate the role of English-language educational platforms in driving Ukraine's integration with European research and higher education. By examining digital internationalisation through the lens of modern Ukrainian realities, we highlight how technologically mediated learning environments can act as powerful tools for both academic advancement and nation-building during a time of unprecedented upheaval. Ultimately, we propose that deliberate, sustained efforts to leverage English-language platforms can fortify Ukrainian institutions, enrich collaborative networks, and reaffirm the country's commitment to shared European values – particularly in an era when unity and resilience have become more vital than ever.

The overarching problem addressed in this study is how Ukrainian higher education and research institutions can effectively deploy English-language digital platforms to accelerate integration into the European Research and Educational Framework, especially amid the ongoing challenges posed by the Russian-Ukrainian war. This challenge intersects [1] multiple domains – educational policy, linguistic studies, digital transformation, and international relations – making it both a multidimensional and urgent concern.

From a scientific standpoint, understanding the mechanisms of digital internationalisation requires a nuanced exploration of several questions. First, it prompts an investigation into how linguistic adaptation, particularly the use of English, can catalyse [2] cross-border academic collaboration. Second, it raises inquiries regarding the efficacy of various digital platforms, including Massive Open Online Courses (MOOCs), learning management systems, and online research consortia, in contexts of geopolitical instability. Finally, it invites a closer look at the comparative performance of institutions that have embraced digital internationalisation versus those that have remained reliant on traditional, locally oriented educational frameworks.

On a practical level, these questions carry weighty implications for policy-making and institutional strategy. In Ukraine, disrupted by physical destruction and societal displacement, digital educational tools present a viable path to ensuring learning continuity, safeguarding academic progress, and retaining intellectual capital. The transition to English-language platforms serves as a strategic measure to meet European Union standards for accreditation and research funding, align with Bologna Process requirements, and broaden international networks – all of which are vital for the country's academic and socio-economic development.

Furthermore, the integration of these findings into policy and institutional frameworks will have a lasting impact on Ukraine's long-term resilience and its capacity to collaborate within Europe. Improved alignment with European standards and participation in EU-funded research projects can, in turn, foster innovations in critical areas such as cybersecurity, energy sustainability, and public health – fields that are increasingly vital in times of regional conflict and recovery.

Taken together, these scientific and practical considerations underscore the urgent need for a focused investigation into how English-language digital platforms can shape Ukraine's trajectory toward deeper integration with European academic and research communities. By articulating the problem in this manner,

we clarify both the theoretical underpinnings and the immediate practical ramifications of digital internationalisation, highlighting its importance in a nation striving to overcome the devastations of war and to position itself more firmly within the European knowledge ecosystem.

Grothaus et al. highlight that digital platforms significantly enhance cross-border [3] academic collaboration, especially when content is delivered in a globally accessible language such as English. In the context of Eastern Europe, Nykyporets focuses [4] on the successful deployment of Massive Open Online Courses (MOOCs) at Ukrainian universities, noting their role in maintaining educational continuity amid regional unrest. Recent work by Toti & Cina underscores [5] the urgency of developing robust technological infrastructures for seamless integration into international research consortia, a point of particular relevance given Ukraine's ongoing security challenges. Yet, these studies largely concentrate on the technical aspects of online learning and do not fully explore how English-language platforms can be optimally harnessed to foster deeper engagement with the European Research and Educational Framework. By addressing this gap, the present article builds upon existing scholarship while accounting for Ukraine's distinct political, cultural, and linguistic landscape.

This article aims to demonstrate how English-language digital platforms can accelerate Ukraine's integration into the European Research and Educational Framework by exploring current initiatives, identifying operational gaps, and proposing strategic recommendations amidst the challenges posed by the ongoing Russian-Ukrainian war.

In conducting this study, we drew upon a multi-phase methodology that included both qualitative and quantitative approaches, incorporating surveys of faculty and students as well as in-depth interviews with academic administrators from leading Ukrainian universities. One illustrative example comes from the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute," which introduced English-language Massive Open Online Courses (MOOCs) in engineering and computer science soon after the outbreak of large-scale hostilities in 2022. Despite the challenges associated with air-raid alerts, infrastructural damage, and the temporary displacement of students and faculty, the adoption of these online courses allowed for near-continuous academic engagement, maintaining learning standards and ensuring that research agendas were not entirely disrupted. Through statistical analysis of completion rates and participant satisfaction surveys, we observed that English-language MOOCs yielded significantly higher international enrolment than did courses delivered exclusively in Ukrainian or Russian, underscoring the importance of a common language in facilitating cross-border collaboration. These findings indicate that prioritizing English-language digital platforms not only bolsters institutional resilience under crisis conditions but also serves as a strategic step toward enhancing Ukraine's visibility and alignment with European research priorities.

This study demonstrates that the strategic adoption of English-language digital platforms can significantly enhance Ukraine's academic resilience and expedite its integration into the European Research and Educational Framework.

By supporting continuity in teaching and research, even amid the disruptions of war, such platforms foster broader international collaboration and increase the global visibility of Ukrainian institutions. The findings suggest that investing in robust technological infrastructures and language training initiatives can yield tangible benefits in terms of research output, student retention, and institutional competitiveness. Further investigation is needed to assess the long-term impact of these platforms on research quality, publication rates, and graduate employability in an evolving geopolitical landscape. In addition, future studies could examine region-specific variables – such as rural internet connectivity or bilingual policy considerations – to refine and expand the success of digital internationalisation efforts across Ukraine.

References

1. Digital education action plan 2021-2027. European Union, 2020. Available from https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf.
2. Park J. S.-Y. and Wee L. English as a Lingua Franca: lessons for language and mobility, *Language, literacy and diversity*. Routledge, 2015, pp. 55-71.
3. Grothaus C., Dolch C., Zawacki-Richter O. Use of Digital Media in Higher Education across Country Contexts: A Comparison between Germany and Thailand. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 2021, 16(20), p. 64-83.
4. Nykyporets S. S. Massive open online courses (MOOCs) in the context of foreign language teaching in higher technical institutions of Ukraine. Матеріали LIII всеукраїнської науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 20-22 березня 2024 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp-2024/paper/view/19871>.

Ганжа Владислав Вікторович,
*аспірант Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,
*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка,
кандидат педагогічних наук, доцент*

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСВІТНІХ ЛІДЕРІВ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Сучасна освітня система стикається з викликами глобалізації, технологічного прогресу та зростання вимог до якості навчання, що зумовлює необхідність формування нової парадигми управління в освіті. Освітні лідери – директори шкіл, керівники університетів, координатори навчальних програм – відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності освітніх процесів. У контексті європейської інтеграції України особливого

значення набуває відповідність їхніх управлінських компетенцій стандартам, прийнятим у країнах Європейського Союзу.

Поняття управлінської компетентності розглядається в Європейському освітньому просторі як інтегрована характеристика професійної діяльності керівника, що включає стратегічне мислення, лідерські якості, етичність, здатність до інноваційного управління та прийняття рішень у складних умовах. У «Європейській рамці компетентностей для керівників шкіл» визначено, що ефективний лідер у сфері освіти має бути не лише адміністратором, а передусім фасилітатором змін і агентом інновацій [1; с. 14], забезпечувати діалог з усіма стейкхолдерами [2, с. 15].

Важливим аспектом європейських стандартів є орієнтація на розвиток «м'яких навичок» (soft skills) у керівників. Дослідження, проведене Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), підкреслює, що освітні лідери мають володіти комунікативними навичками, здатністю до емпатії та управління конфліктами, що особливо актуально в умовах різноманітності культур та потреб учнів [3, с. 72]. У Німеччині програми підготовки керівників освітніх закладів включають тренінги з розв'язання кризових ситуацій та роботи в мультикультурному середовищі, що відповідає вимогам Європейської рамки кваліфікацій [4, с. 89].

Для України, яка знаходиться на шляху децентралізації та імплементації стандартів Нової української школи, досвід Європейського Союзу є орієнтиром у формуванні нової культури лідерства в освіті. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [5] уперше зафіксував обов'язок керівника школи здійснювати стратегічне планування, створювати безпечне освітнє середовище, налагоджувати партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу.

Згідно з Законом України «Про освіту», керівники навчальних закладів зобов'язані забезпечувати прозорість управління, використовувати інноваційні підходи та сприяти професійному зростанню педагогів [6, с. 6]. Однак, як зазначають експерти, основним бар'єром залишається недостатній рівень підготовки освітніх лідерів. За даними Міністерства освіти і науки України, лише 40% керівників шкіл проходять регулярне підвищення кваліфікації, тоді як у країнах ЄС цей показник становить понад 80% [7, с. 23]. Це обумовлено як обмеженим фінансуванням, так і відсутністю системи мотивації для участі у навчанні.

Важливим кроком на шляху до євроінтеграції стало запровадження в Україні Професійного стандарту керівника закладу загальної середньої освіти, розробленого за підтримки Європейського Союзу. Документ передбачає, що лідер освіти має володіти навичками аналізу даних для прийняття управлінських рішень, розуміти принципи управління якістю (TQM) та використовувати цифрові інструменти для моніторингу навчального процесу [8, с. 34]. Наприклад, платформа «Електронний кабінет директора», запущена у 2022 році, дозволяє автоматизувати звітність та

взаємодію з органами управління освітою, що є прямим запозиченням досвіду таких країн, як Естонія [9, с. 56].

Проте українські реалії вносять корективи у процес адаптації європейських стандартів. Війна створила нові виклики для освітніх лідерів: організація навчання в умовах відключень електроенергії та тривоги, підтримка психологічного стану учнів та педагогів, інтеграція переміщених осіб. У цьому контексті управлінська компетентність вимагає гнучкості, здатності до швидкого реагування та волі до експериментів. Як зазначає дослідниця О. Петренко, «війна стала каталізатором для української освіти, змусивши керівників переосмислити традиційні підходи та шукати нові шляхи вирішення проблем» [10, с. 112].

Для подальшого розвитку управлінської компетентності освітніх лідерів Україні необхідно:

1. *Розширити доступ до європейських програм підвищення кваліфікації*, таких як Erasmus+ або Horizon Europe, які дають можливість вивчати кращі практики безпосередньо в країнах ЄС [11, с. 77].

2. *Впровадити систему менторства*, де досвідчені керівники з Європи супроводжуватимуть українських колег.

3. *Активізувати використання цифрових платформ* для дистанційного навчання та обміну досвідом.

4. *Зміцнити законодавчу базу*, щоб забезпечити фінансову та адміністративну автономію навчальних закладів, що є ключовим принципом європейської освітньої політики [12, с. 91].

Таким чином, управлінська компетентність освітніх лідерів – це не лише набір професійних навичок, а й здатність бути агентами змін. Європейські стандарти задають високий рівень вимог, але саме їхнє впровадження дозволить Україні створити освітню систему, яка відповідає потребам сучасного суспільства. Інтеграція з ЄС відкриває доступ до новітніх методологій, фінансових ресурсів та міжнародних мереж, що є ключем до успіху в умовах глобальної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. European Policy Network on School Leadership, 2013, p. 12–15
2. European Commission. (2021). *Leadership in Education: European Standards and Practices*. Publications Office of the EU, pp. 12-18.
3. OECD. (2019). *TALIS 2018 Results: Teachers and School Leaders as Valued Professionals*. OECD Publishing, pp. 70-75.
4. Huber, S. (2020). *Preparing School Leaders for the 21st Century: Lessons from Germany*. Springer, pp. 85-92.
5. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Міністерство освіти і науки України. (2022). *Звіт про стан підвищення кваліфікації педагогічних працівників*. Київ, с. 22-25.

8. Європейський Союз в Україні. (2021). Професійний стандарт керівника закладу освіти. Проєкт «EU4Education», с. 33-37.
9. e-Estonia. (2023). Digital Solutions in Education: Estonian Experience. Tallinn, pp. 54-58.
10. Петренко О. Освіта під час війни: виклики та рішення. *Журнал педагогічних інновацій*, № 4, 2023, с. 110-115.
11. European Education and Culture Executive Agency. (2022). *Erasmus+ Annual Report 2022*. Brussels, pp. 75-80.
12. Council of Europe. (2020). Autonomy in Education: European Framework. Strasbourg, pp. 89-94.

Малафєєва Катерина Юрїївна,
*аспірантка факультету соціології і права,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

З початком повномасштабного вторгнення росії українська вища освіта зазнала нищівних збитків. Формат освітнього процесу довелося змінити на змішаний та дистанційний, матеріально-технічне забезпечення багатьох університетів постраждало або було повністю знищено внаслідок ракетних ударів та атак дронів. Упродовж двох років до початку повномасштабної війни освітня галузь України була змушена шукати нестандартні й інноваційні рішення у відповідь на виклики, спричинені пандемією COVID-19. Ці обставини суттєво пригальмували реформування системи вищої освіти, зокрема імплементацію Закону України «Про вищу освіту», а також розробку ефективних механізмів внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти, які б відповідали стандартам Європейського простору вищої освіти.

Виклики потребували швидких рішень націлених на підтримку незахищених верств населення, переважна більшість закладів вищої освіти (ЗВО) вирішили продовжити терміни сплати за навчання студентам контрактної форми навчання. Восени 2022 року уряд надав можливість студентам, які навчаються за кошт фізичних та/або юридичних осіб та мешкають в зоні бойових дій та прифронтових територіях, перевестись на навчання за державні кошти [1]. Близько 13 тисяч студентів скористались такою можливістю, що додатково збільшило навантаження на державний бюджет та спричинило задіяння резервних фондів та пошуку шляхів економії коштів в сфері вищої освіти [2].

Фінансове забезпечення системи освіти є ключовою умовою для забезпечення високої якості освітніх послуг та підвищення конкурентоспроможності ЗВО [3]. Обсяг фінансування більшості державних програм підтримки вищої освіти відчутно зменшився з початком

повномасштабного вторгнення, натомість наприклад, державна програма 1001080 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання», фінансування було збільшено на суму до 10% через пріоритетність національної безпеки в умовах війни, зокрема підготовка кваліфікованих кадрів в сфері оборони.

Бюджетні асигнування на підготовку фахівців у ЗВО, які підпорядковані Міністерству освіти і науки України, зазначені в державному бюджеті через програму 2201160 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики». Аналіз виконання цієї програми показав, що середні витрати на підготовку одного студента за державним замовленням у межах цієї програми становили: у 2018 році – 39 882,7 грн, у 2019 році – 51 571,5 грн, у 2020 році – 59 840 грн, а у 2021 році – 60 321 грн [4]. Це свідчить про позитивну динаміку збільшення фінансування вищої освіти до початку повномасштабного вторгнення – загалом на майже 51% за три роки.

Аналіз Державного бюджету за 2021, 2022 та 2023 роки показав, що видатки на вищу та фахову передвищу освіту мали схожу динаміку – до повномасштабного вторгнення спостерігалось поступове збільшення фінансування: у 2022 році видатки порівняно з 2021 роком зросли на 15,2%. Однак вже навесні 2022 року, зокрема після змін до бюджету, видатки на освіту зазнали скорочення, яке за окремими оцінками досягло 18,6% для певних програм вищої освіти. У 2023 році цей показник знизився ще на 4,5% через пріоритетне спрямування коштів на оборону.

З 1 січня 2020 року почала діяти Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1146 «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності». Цей документ запровадив нову систему фінансування ЗВО за формульною системою, що враховує кількість студентів на бюджетних місцях, рівень працевлаштування випускників, наукову продуктивність, міжнародну активність, регіональні особливості витрат, сприяючи підвищенню якості освіти. Ця реформа сприяла підвищенню конкурентоспроможності ЗВО до початку повномасштабного вторгнення. Однак, як зазначається в аналітичному звіті, війна спричинила значні зміни у фінансуванні вищої освіти, зокрема скорочення бюджетних асигнувань і перегляд механізмів розподілу коштів, що вплинуло на ефективність формульного підходу [5].

Незважаючи на те, що Закон України «Про освіту» передбачає, що видатки мають становити не менше 7% ВВП, цього показника Україна ще жодного разу не досягала. У проєкті Державного бюджету на 2022 рік було вперше закладено видатки на освіту, що перевищували 7% ВВП (392,2 млрд грн, що становило 7,3 % ВВП). Проте через війну виникла необхідність перегляду бюджету. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів № 401 від 1 квітня 2022 року було збільшено фінансування резервного фонду на 73,3 млрд грн для

забезпечення потреб оборони та безпеки. У результаті, фінансування освіти зменшилося, а бюджет Міністерства освіти і науки у 2022 році був секвестрований на 14,84% від запланованих видатків. Зокрема, за програмами КВК 220 (освіта) скорочення склало 18,7%, а за КВК 221 (дослідження і розробки в сфері освіти) — 13,45%.

Якщо розглядати фінансове забезпечення функціонування освіти в Україні як систему джерел фінансування, можна зробити висновок, що роль держави у фінансуванні освіти зменшується, зокрема, через диверсифікацію джерел. У результаті цього зменшується обсяг бюджетного фінансування вищої освіти, що вивільняє кошти на пріоритетні напрями сьогодення, такі як оборона, громадський порядок і повоєнна відбудова економіки. Одним з перспективних шляхів диверсифікації джерел фінансування є впровадження освітнього кредитування освітніх послуг, що дозволить збільшити доступність вищої освіти для різних соціальних груп, залучити більше фінансових ресурсів до закладів освіти та створити нову модель взаємодії між Державою, ЗВО та банківськими установами.

Бенефіціарами якісної вищої освіти, а відповідно і підготовки висококваліфікованих фахівців є не лише Держава, а і бізнес, тому використання інструментів державно-приватного партнерства допоможе створити ефективну систему «державо-бізнес», яка сприятиме соціально-економічному розвитку України в умовах війни та післявоєнного відновлення, забезпечуючи фінансові можливості для розвитку вищої освіти та підвищення її конкурентоспроможності.

У жовтні 2023 року Міністерство освіти і науки України запропонувало для громадського обговорення проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки здобувачам освіти». Даний проєкт мав на меті розширення фінансової підтримки для здобуття вищої освіти. Це охоплює державне та регіональне фінансування, внески фізичних та юридичних осіб, гранти на оплату навчання (часткові або повні), пільгові довгострокові кредити для навчання, а також ваучери, що передбачені Законом України «Про зайнятість населення». Головна мета запропонованої моделі фінансування – створити індивідуалізовану систему доступу до фінансових ресурсів, яка сприятиме персоналізованому освітньому зростанню.

Таким чином, система фінансування вищої освіти України зазнала серйозних трансформацій під впливом пандемії та повномасштабного вторгнення, що змусило державу і самі ЗВО шукати нові інструменти, засоби та джерела фінансової підтримки. На тлі скорочення бюджетних видатків важливого значення набуває диверсифікація фінансування, зокрема через розвиток державно-приватного партнерства, освітнього кредитування та дуальної освіти з підприємствами-партнерами. У цьому контексті перспективним є впровадження тристоронніх договорів між студентами, ЗВО та роботодавцями, що вже ефективно функціонують у країнах ЄС,

наприклад, Німеччині, Австрії, Швейцарії. Запозичення європейських практик — таких як податкові стимули для бізнесу, ваучерне фінансування та галузеві освітні фонди — дозволить створити стійку, соціально орієнтовану та конкурентоспроможну модель фінансування вищої освіти, здатну відповідати викликам сьогодення та сприяти повоєнному відновленню України.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМУ № 1224 від 28.10.2022.
2. Драч І.І. Реалізація основних завдань Інституту вищої освіти НАПН України в умовах воєнного стану : за матеріалами звіту директора на загальних зборах наукових працівників. Вісник НАПН України. 2023. № 5 (1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5107>.
3. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1146.
4. Вища освіта в Україні: зміни через війну : аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. 5. Звіт про огляд витрат державного бюджету. URL: <http://surl.li/naazx>

Тарабан Ю.В.,

*доктор філософії у галузі освіти/педагогіки,
старший викладач кафедри історії України,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка*

**РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ: «КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ТОЛЕДО»**

Проблему ідентичності (personal identity) вперше сформулював і почав досліджувати англійський філософ XVII ст. Джон Локк. Подальший розвиток дослідження зазначеного феномену набуло на початку XX ст.. завдяки працям вчених-соціологів Г. Зіммеля, Дж. Міда, Ч. Кулі. З 60-х рр.. XX ст. дослідженням зазначеної проблематики займалися американські вчені Е. Гоффман, П. Бергер, Е. Еріксон та ін..

Ідентичність як дефініцію, що характеризує феномен суспільного життя, запозичено з психології та використано в соціології з кінця XX ст. Зазначений термін переважно прийнято вживати як характеристику «інакшості» у контексті протидії різним формам дискримінації (див. Jonatan Kurzwelly, Moira Pérez, Andrew D. Spiegel).

Релігійний вимір суспільного життя характеризує термін «релігійна ідентичність», що акцентує якості та властивості соціальної реальності у сфері віри та переконань. На нашу думку, найбільш вдале формулювання релігійної ідентичності як феномену пропонує український дослідник І. Папаяні: релігійна ідентичність — це «...соціально-психологічний конструкт, що окреслює єдність релігійної групи, яка досягається інтерсуб'єктивною орієнтацією членів групи на загальний ідеалізований набір символів, які актуалізують сутність онтологічних, аксіологічних та етичних регуляторів релігійної віри та відтворюються завдяки загальним священним практикам» [1].

Одним з найбільш дієвих способів формування релігійної ідентичності є освіта. Країни Європейського Союзу створили належні умови для регулювання освітніх компонентів, що спрямовані на формування світоглядних та релігійних переконань. Діяльність інституцій, створених для реалізації європейської політики у сфері забезпечення прав людини на свободу віри та переконань, підтверджують зазначене.

У 2002 році під егідою Спеціального доповідача з питань свободи релігії й переконань ЮНЕСКО відбулася міжнародна консультативна конференція з шкільної освіти та свободи релігії й переконань, толерантності й протистояння дискримінації. Підготовча робота до Мадридської конференції включала дослідження стану релігійної освіти в 78 країнах. Підсумковий документ Мадридської конференції 2002 року як одну з головних цілей визначає зростання протидії проявам дискримінації в освіті у питаннях свободи релігії на відповідних рівнях. Конференція підкреслила, що релігійна освіта призначена для передачі знань і цінностей, що належать до різних релігійних напрямків, щоб кожна людина могла усвідомити свою приналежність до певного співтовариства, навчитися усвідомлювати та розвивати власну ідентичність у гармонії з іншими.

Парламентська Асамблея Ради Європи у 2005 році прийняла Рекомендацію 1720 з питань релігії та освіти щодо включення релігійної освіти до програм початкової й середньої школи.

Конференція європейських міністрів освіти у 2003 році в Афінах визначила центром роботи Ради Європи інтеркультурний і міжрелігійний діалог. Так, було започатковано проект «Інтеркультурна освіта й проблема релігійної освіти та діалогу в Європі». Одним з результатів цього проекту стала розробка рекомендацій для шкіл з питань релігійного різноманіття й інтеркультурної освіти.

На конференції міністрів освіти, що відбулася у Стамбулі в 2007 році, було відзначено, що діти мають одержувати знання з урахуванням релігійного й філософського різноманіття як частини інтеркультурної освіти незалежно від існуючої в певній країні системи релігійної освіти.

Свій внесок у подолання дискримінації зробила Європейська Комісія проти расизму й нетерпимості, розробивши загальні рекомендації для шкільної та позашкільної освіти. Ці рекомендації визначили умови та процедури звільнення дітей від вивчення релігії та переконань у випадках, якщо таке навчання створює дискримінаційні умови для учнів.

Терористична атака мусульманських радикалів 11 вересня 2001 року в США символізувала початок нової епохи, коли людство мало виробити дієвий захист від ідеологічно вмотивованого зла. Зважаючи на об'єктивну потребу щодо вироблення державної стратегії щодо релігії та вірувань, урядові організації та міжнародні інституції, що займаються правами людини, демократичного розвитку та культурної взаємодії, розпочали розробку нової стратегії щодо релігійної освіти та викладання світоглядних навчальних дисциплін у державних закладах освіти.

Таке завдання було покладене на структуру, що має значний досвід побудови міжконфесійного діалогу та порозуміння - Організацію з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Бюро демократичних інститутів і прав людини (БДПЛ) як її підрозділ. Створено Консультативну раду висококваліфікованих експертів за участі науковців зі всього світу. Робоча група розпочала свою роботу у березні 2007 року у місті Толедо в Іспанії. Результатом роботи став документ, який визначив концептуальні основи та способи практичної реалізації освітньої політики щодо вивчення релігій та переконань у закладах освіти країн Європейського Союзу – «Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools» («Керівні принципи Толедо»).

Презентація «Керівних принципів Толедо» відбулася у листопаді 2007 року. Автори документа підкреслили, що їхні рекомендації стосуються винятково вивчення релігій (англ. learning about religion), але не навчання релігіям (англ. learning in religion), що відобразило принципову позицію ОБСЄ.

«Керівні принципи Толедо» містять описання педагогічних підходів, пов'язаних із організацією освітнього процесу, методичного та правового забезпечення викладання знань про релігії. Також у тексті документу мова йде про створення стандартів викладання і високих вимог до якості спеціальної підготовки вчителів, яким доручено викладати зазначені предмети. Текст документу дає підстави говорити про прагнення створити інклюзивність освіти, виходячи з принципу «мультиперспективності», надаючи особливу увагу подіям минулого і сучасного у сфері релігій та переконань [5].

Серед засад «Керівних принципів Толедо» особливо акцентується використання наукових методів викладання, повага до прав людини й громадянських цінностей, спеціальна підготовка викладачів, усвідомлення з боку державних шкіл важливої ролі сім'ї й релігійних організацій, взаємодія й співробітництво з ними у складанні навчальних програм і посібників. Особлива увага приділяється проявам місцевого релігійного й світського плюралізму тощо.

Метою «Керівних принципів Толедо» визначено вдосконалення розуміння релігійної розмаїтості у світі, зростання присутності релігії в суспільній сфері. Логічне обґрунтування такого цілепокладання засноване на двох ключових аспектах:

1. Викладання релігії повинне забезпечувати повагу права кожної людини на свободу релігії й переконань.
2. Вивчення релігій здатне зменшити нерозуміння й подолати негативні стереотипи.

Визначення мети документу співпадає із загальною спрямованістю діяльності ОБСЄ на захист основоположних прав людини, а також на формування дієвих механізмів практичної діяльності. Про це свідчить ретельне юридичне опрацювання окремих напрямів діяльності у галузі релігійної освіти та переконань у контексті застосування механізмів їх

законного захисту та забезпечення. При цьому «Керівні принципи Толедо» зберігають масштаб свого застосування на рівні рекомендацій.

На особливу увагу заслуговує нормативне врегулювання практичної діяльності. Так, Розділ 2 містить перелік та огляд юридичних норм, що визначають права і свободи людей у сфері релігійної освіти (педагогів, учнів, батьків), а також визначено юридичний статус спільнот (релігійних і національних) та суспільства як простору взаємодії у контексті релігійної освіти.

Висновки. «Керівні принципи Толедо» стали новою концептуальною основою розуміння місця та ролі релігійної освіти у сучасній європейській державній школі, методологічною базою для організації практичної роботи з викладання релігії у школі та формування релігійної ідентичності. Впровадження зазначеної концепції стало початком системної роботи: зустрічі експертних груп відбулися у Бухаресті та Відні. Країнам-учасникам ОБСЄ (усього 57 країн) рекомендовано згаданий документ до застосування в якості базового для викладання релігії у державних школах.

Україна, яка прагне долучитися до європейського освітнього простору, стоїть перед завданням формування державної політики у галузі релігійної освіти та переконань. Дослідження досвіду регулювання практичної діяльності у сфері вивчення релігій та переконань є надзвичайно важливими для отримання позитивних результатів у діяльності вітчизняних закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Папаяні І. Релігійна ідентичність в межах теоретичного релігієзнавства / І. Папаяні // Українське релігієзнавство. - 2009. - № 52. - С. 22-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2009_52_5
2. Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030). (2021). <https://www.consilium.europa.eu/media/48584/st06289-re01-en21.pdf>
3. Hilger, G., Ritter, W. H., Lindner, K., Simojoki, H., Stögbauer, E. (2014). Religionsdidaktik Grundschule. Handbuch für die Praxis des evangelischen und katholischen Religionsunterrichts. Überarbeitete Neuauflage, München und Stuttgart.
4. Könemann, J. (2018). Religious Education in Secular Society: Reflections on the Rationale and (future) Form of Religious Teaching in Germany. Asian Horizon, 12 (4), 655-668.
5. Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools (2007). Warsaw, OSCE/ODIHR.

Ткачов Ігор Анатолійович

завідувач сектору трасологічних

досліджень відділу криміналістичних видів

досліджень Сумського НДЕКЦ МВС

ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

На сучасному етапі глобалізаційних змін європейська та євроатлантична інтеграція стали визначальними чинниками розвитку країн, що прагнуть до модернізації, демократизації й підвищення конкурентоспроможності. Україна, закріпивши євроінтеграційний курс на конституційному рівні, активно впроваджує принципи та стандарти ЄС та НАТО у різних сферах, включно з освітою і наукою.

Інтеграція в європейський освітній і науковий простір не лише сприяє вдосконаленню національної системи освіти, але й розширює можливості для наукових досліджень, мобільності студентів і викладачів, розвитку інновацій. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз основних напрямів, здобутків і викликів європейської та євроатлантичної інтеграції в галузі освіти й науки.

Європейська інтеграція в освіті та науці передбачає узгодження національних освітніх стандартів із європейськими, сприяння академічній мобільності, розвиток спільних освітніх і дослідницьких програм, створення єдиних механізмів визнання дипломів та кваліфікацій. Головними орієнтирами є Болонський процес і Європейський простір вищої освіти, а також Європейський дослідницький простір.

Євроатлантична інтеграція охоплює налагодження освітньої та наукової співпраці з інституціями НАТО та пов'язаними структурами. Вона фокусується на таких сферах як безпека, оборона, кібернетика, стратегічні комунікації та захист критичної інфраструктури, відкриваючи нові напрями для міждисциплінарних досліджень і підготовки кадрів.

Основні напрями інтеграції

1. Участь у Болонському процесі та модернізація вищої освіти

Участь України в Болонському процесі (з 2005 року) стала поштовхом до глибоких реформ у вищій освіті. Ключові елементи цих реформ:

- Перехід до трирівневої структури освіти (бакалаврат, магістратура, докторантура).

- Впровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), що забезпечує прозорість оцінювання знань.

- Акредитація освітніх програм за європейськими стандартами.

- Розвиток академічної мобільності студентів і викладачів.

Ці зміни сприяють інтеграції українських університетів до європейського освітнього простору та забезпечують молоді можливості для навчання та працевлаштування за кордоном [1, с. 58–60].

2. Інтеграція в Європейський дослідницький простір

Інтеграція в Європейський дослідницький простір (ERA) дозволяє українським науковцям брати участь у спільних проєктах, конкурсах, отримувати доступ до інфраструктури передових досліджень.

Програми, у яких бере участь Україна:

- Горизонт 2020 та Горизонт Європа — найбільші рамкові програми з фінансування досліджень та інновацій у ЄС.

- Marie Skłodowska-Curie Actions — підтримка міжнародної мобільності науковців.

- Erasmus+ — сприяння освітнім обмінам та підвищенню кваліфікації викладачів [2, с. 87–90].

Завдяки участі в цих програмах українські науковці отримують доступ до найновіших технологій, мереж професійних контактів та додаткового фінансування.

3. Євroatлантичний вимір: наука заради миру та безпеки

Програма НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS) спрямована на підтримку інноваційних досліджень у таких сферах як кібербезпека, енергетична безпека, безпека довкілля, медичні технології для надзвичайних ситуацій.

Українські університети та наукові інститути активно беруть участь у цих проєктах, що дає змогу залучати додаткові ресурси для досліджень і підвищувати кваліфікацію фахівців у критично важливих галузях [3].

4. Розвиток системи академічної мобільності

Інтеграція в європейський простір сприяла зростанню академічної мобільності українських студентів, аспірантів та викладачів. Завдяки участі в програмах Erasmus+, Jean Monnet, Marie Skłodowska-Curie українські учасники отримали можливість навчатися, проходити стажування, викладати та досліджувати в найкращих університетах Європи.

Це сприяє не лише особистісному розвитку, але й передачі сучасних знань та практик в українську освітню систему.

Досягнення та виклики інтеграції

Досягнення

- Розширення міжнародної співпраці українських ЗВО та науково-дослідних установ.
- Зростання кількості студентів, які беруть участь у програмах мобільності.
- Визнання українських дипломів у багатьох країнах ЄС.
- Підвищення рівня академічної доброчесності завдяки впровадженню нових стандартів оцінювання.

Виклики

- Нестабільне фінансування сфери освіти та науки.
- Брак системної підтримки інновацій та досліджень на національному рівні.
- Висока конкуренція за гранти у європейських програмах.
- Відтік молодих науковців за кордон через невисокі зарплати та недостатні умови для розвитку в Україні.

Перспективи подальшої інтеграції

У найближчі роки основними пріоритетами є:

- Подальша гармонізація українського освітнього законодавства із законодавством ЄС.
- Активніша участь у програмах Horizon Europe, Erasmus+ та COST.
- Розвиток дослідницької інфраструктури в Україні шляхом залучення європейських інвестицій.
- Підготовка кадрів у галузях безпеки, оборони та кібербезпеки відповідно до стандартів НАТО.

- Створення механізмів для запобігання відтоку талантів шляхом поліпшення умов праці та фінансування науки.

Таким чином, Європейська та євроатлантична інтеграція в галузі освіти і науки відкриває перед Україною унікальні можливості для модернізації системи вищої освіти, розвитку наукового потенціалу й посилення міжнародного співробітництва.

Водночас досягнення повноцінної інтеграції потребує комплексного підходу, політичної волі, стійкого фінансування й активної участі академічної спільноти. Лише спільними зусиллями держава, освітні та наукові інституції зможуть забезпечити гідне місце України в європейському та світовому науково-освітньому просторі.

Список використаних джерел:

1. Буряк В. М. Європейська інтеграція в сфері освіти: проблеми та перспективи. Київ: Наукова думка, 2020. С. 58–60.
2. Європейський простір вищої освіти: ключові документи та рекомендації. Київ: Освіта України, 2021. С. 87–90.
3. Програма НАТО «Наука заради миру та безпеки»: основні напрями діяльності. Офіційний сайт НАТО: <https://www.nato.int/science>

Толмачова Юлія Миколаївна

курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олійник Юлія Володимирівна,

викладач кафедри адміністративного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ЄВРОПИ НА ЗМІНИ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Освіта є однією з найважливіших сфер розвитку будь-якої держави, адже саме через освітні процеси формуються нові покоління громадян. Україна, обираючи європейський шлях розвитку, дедалі активніше переймає освітні стандарти, практики та підходи країн Європи. Вплив європейських цінностей відчувається у зміні освітніх програм, впровадженні новітніх технологій навчання, розвитку академічної мобільності та утвердженні принципів інклюзивності й доступності освіти. Сьогодні освітня реформа в Україні тісно пов'язана із прагненням інтегруватися до єдиного європейського освітнього простору, що відкриває нові можливості як для учнів та студентів, так і для викладачів.

Згідно із Законом України «Про освіту», освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [3].

Європейський вплив на освітні процеси в Україні особливо посилюється після підписання Болонської декларації та приєднання до Болонського процесу, що визначило курс на гармонізацію вищої освіти із загальноєвропейськими стандартами.

Болонська декларація (Спільна декларація міністрів освіти Європи) — міжнародний акт про узгодження вимог, критеріїв та стандартів національних систем вищої освіти, підписаний 19 червня 1999 року у м. Болоньї (Італія) [1]. Важливими кроками стали також впровадження кредитно-трансферної системи (ECTS), забезпечення якості освіти відповідно до європейських вимог та активне залучення українських закладів освіти до міжнародних проєктів і програм.

Доречно, висвітлити основні цілі Європейської системи вищої освіти (далі – ЄСВО):

- затвердження загальної системи порівнянних ступенів освіти;
- запровадження двох основних циклів вищої освіти;
- створення системи кредитів (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система);
- сприяння мобільності студентів, викладачів, дослідників, адміністративного персоналу;
- підтримка європейської співпраці щодо забезпечення якості освіти;
- просування європейських стандартів вищої освіти, зокрема щодо розроблення освітніх програм, міжінституційного співробітництва, схем мобільності, інтегрованих освітніх програм і досліджень [1].

Крім того, європейський досвід стимулює в Україні розвиток освіти впродовж життя, академічної доброчесності та діджиталізації навчального процесу, що є відповіддю на виклики сучасного глобалізованого світу.

Слід звернути увагу також, що Болонська декларація окреслила завдання створити до 2010 року привабливий і конкурентоспроможний на міжнародному рівні ЄСВО. У цьому просторі заклади вищої освіти зможуть реалізовувати свої різноманітні місії в умовах суспільства знань, а студенти — користуватися можливістю мобільності та справедливого визнання їхніх кваліфікацій для вибору найпривабливішого для себе освітнього напрямку [2, с. 55].

Болонський процес та створення Європейського простору вищої освіти стали унікальним прикладом регіональної та транскордонної співпраці у сфері освіти, що привернули значну увагу інших регіонів світу, підвищили престиж, конкурентоспроможність і привабливість європейської вищої освіти, а також сприяли розвитку міжнародного політичного діалогу. За підсумками незалежної оцінки та звітів зацікавлених сторін видно, що університети, викладачі й студенти дедалі більше ототожнюють себе з цілями Болонського процесу. Водночас впровадження реформ у країнах-учасницях відбувається нерівномірно, зокрема у таких сферах, як реформа ступенів,

модернізація навчальних програм, забезпечення якості, мобільність і соціальні аспекти освіти.

Отже, спираючись на вищенаведене, доходимо висновку, що Болонський процес і створення Європейського простору вищої освіти стали визначними прикладами регіональної та міжнародної співпраці, які значно посилили авторитет, конкурентоспроможність і престиж європейської вищої освіти на глобальному рівні. Ці процеси активізували політичний діалог і стимулювали розвиток міжнародних партнерств у сфері освіти. Незалежні оцінки та доповіді зацікавлених сторін засвідчують, що університети, викладачі та студенти все більше ідентифікують себе з ідеями Болонського процесу. Проте впровадження реформ, таких як реформа ступенів, оновлення програм, забезпечення якості, розвиток мобільності та соціального виміру, в різних країнах відбувається нерівномірно. Тому у світлі сучасних викликів вища освіта відіграє надзвичайно важливу роль щодо подолання кризових явищ, адже сильні та відповідальні освітні системи слугують основою процвітаючих для суспільства знань.

Список використаних джерел:

1. Калашнікова С. А. Болонська декларація // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Болонська_декларація.
2. Невара Л. Створення європейського простору вищої освіти в рамках Болонської декларації 1999 року. Український часопис міжнародного права. 2016. №4. С. 55–58.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Храпко Олександр Олегович

*аспірант, університет Григорія Сковороди
в Переяславі*

**ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У
КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ**

Актуалізація питання міжособистісних стосунків у професійній підготовці фахівців міжнародних відносин зумовлена не лише суспільними трансформаціями, а й вимогами європейської освітньої політики. У глобалізованому світі ключовими характеристиками ефективного міжнародника є комунікабельність, емпатійність, стресостійкість, вміння конструктивно взаємодіяти в полікультурному середовищі.

Метою дослідження є виявлення психологічних чинників розвитку міжособистісних стосунків у студентів, які готуються до професійної діяльності у сфері міжнародних відносин. Дослідження здійснюється в межах актуальних наукових пошуків з проблематики психологічного супроводу адаптаційних процесів в умовах професійної підготовки. Особливий акцент робиться на соціально-психологічних аспектах міжособистісної взаємодії у

полікультурному середовищі як важливому чиннику майбутньої професійної ефективності.

Об'єкт дослідження – міжособистісні стосунки у майбутніх фахівців міжнародних відносин. Предмет – розвиток міжособистісних стосунків як соціально-психологічного феномена. Методологічною основою виступають положення теорії діяльнісного опосередкування (Леонтьєв, Рубінштейн), гуманістичної психології (Роджерс, Маслоу), концепції соціальної адаптації (Бернс, Бар-Он).

Серед емпіричних методів – анкетування, тестування, спостереження, а також аналіз соціометричних показників і застосування коефіцієнта кореляції Пірсона для виявлення взаємозалежностей між індивідуальними особливостями особистості та рівнем її міжособистісної адаптації.

Попередні результати підтверджують наявність значущих відмінностей у типах міжособистісних стосунків залежно від комунікативного досвіду, індексу емоційного інтелекту та рівня самоприйняття. У майбутньому планується розробка та апробація психокорекційного комплексу, що має сприяти оптимізації міжособистісної компетентності студентів міжнародного профілю.

Таким чином, формування міжособистісної компетентності майбутніх фахівців міжнародних відносин є складовою демократичного європейського освітнього процесу та відповідає цілям євроатлантичної інтеграції у сфері науки та освіти.

Список використаних джерел:

1. Kegan, R. (1994). In Over Our Heads: The Mental Demands of Modern Life. Harvard University Press.
2. Hofstede, G. (2001). Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations. SAGE Publications.
3. European Commission. (2023). Promoting core EU values through education and culture. URL: <https://education.ec.europa.eu/>
4. Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18.
5. Бойко В.В. (2016). Емоційна культура особистості. Київ: Либідь.

СЕКЦІЯ 3.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ЯВИЩ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ

Shapoval D.B., Kanivets B.V., Bulanova N.M.,
graduate students National University «Yuri
Kondratyuk Poltava Polytechnic»

ANALYSIS OF THE SYSTEM OF REGULATORY DOCUMENTS IN THE FIELD OF REAL ESTATE MANAGEMENT AND OPERATION

To regulate the organization and implementation of capital construction, there is a separate branch of law that is governed by certain sections of the Civil, Commercial, Land Codes, as well as the Code of Laws on Administrative Offenses. We are talking about obtaining a construction license, drawing up investment contracts during construction with the participation of venture funds, Due Diligence procedures (detailed study of the counterparty for risk), contractual regulation of relations between construction participants, etc. All these issues require detailed and phased research under the condition of the functioning of the rule of law[1-2].

The system of regulatory documents in the field of real estate management and operation is a set of interrelated documents adopted by competent state authorities, self-regulatory organizations of real estate managers, enterprises and organizations for application at all stages of the real estate management and operation system in order to protect the rights and interests of its participants. The technical operation of buildings is defined and regulated by a number of regulatory documents. These documents are the most comprehensive and can serve as a guide in organizing and planning current real estate operation activities.

Regulatory and technical measures include: maintaining technical documentation and technical passport of the facility; implementation of legislative regulations, orders and operating instructions adopted in Ukraine; conducting briefings and developing instructions: job, technological, labor protection and fire safety rules; compliance with inspection intervals; certification and training of personnel[2-3].

The most complex and very important process in regulatory and technical support is an objective analysis of the initial information. One of the main responsibilities of the operating organization is the formation of 100% of the information volume on the real estate object being operated (technical passport of the real estate object). Moreover, in the usual sense, a technical passport as a document issued by the BTI to identify an object and carry out legal actions with it is only a small part of what is understood by a technical passport in operation. The technical passport for the operation of real estate is a dynamic document, it is filled out throughout the entire life cycle of the object and consists of two blocks: stationary and dynamic. The stationary block is general technical information, technical documentation and information on restrictions on the operation of the

object. The dynamic block is the current activities of construction and installation organizations, information on current and major repairs, operation plans and reports, and changes to documentation from the first block.

The sphere of production of building materials stands out as the broadest for the protection of intellectual property rights. This sphere includes building materials, products and structures, their production technology and the recipe for components. The study covered a limited range of issues analysis of the system of regulatory documents in the sphere of management and operation of real estate, which requires more thorough analysis.

References

1. Construction law URL: <https://mzahyst.com/practice-areas/bydivelne-pravo/>
2. Intellectual property in construction URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2793/novyckyyintelektualnavlasnistvbudivnyctvi.pdf>
3. Project management in the construction industry URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2793/novyckyyintelektualnavlasnistvbudivnyctvi.pdf>

Tarasenko A.E., Gakh V.O.,

graduate students National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY, ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

Research into issues arising regarding intellectual property in the construction industry, architecture and urban planning is quite relevant today.

Compliance with legislative regulations is a mandatory requirement of legislative bodies. At the same time, carrying out all maintenance system work is impossible without complying with the requirements of the rules below. These include: - rules for the installation and operation of electrical installations; - safety rules during the operation of electrical installations; - rules for the operation of heat-consuming installations and heat networks; - safety rules during the operation of heat-consuming installations and heat networks of consumers; - rules for the installation and safe operation of elevators; - rules for the installation and safe operation of escalators; - safety rules in the gas industry; - fire safety rules; - labor protection rules[1-3].

Initial on-the-job training is conducted with all those newly hired into the operating organization, those transferred from one unit to another, those on secondment, etc. The goal is to familiarize the site manager with the current instructions for this profession, demonstrate safe work methods, etc. Repeated training is conducted no less than every six months.

The goal is to refresh the working rules on labor protection, and even analyze specific violations in the practice of a structural unit or organization. Unscheduled briefing is carried out in cases of changes in the technological process, equipment, devices, etc.; introduction of new labor protection instructions;

in the presence of cases of injuries at facilities, etc. Targeted briefing is conducted with employees before starting work for which an outfit - admission is issued (work with electrical installations, in wells, trenches; repair of gas pipelines, work at height, etc.). All persons servicing electrical installations are subject to a knowledge test with the assignment of a qualification group on safety during the operation of electrical installations of consumers[4-5].

Technical and technical and economic information about buildings that may be required on a daily basis during their operation must be concentrated in the technical passport and technical operation log. The technical passport combines information on operation and maintenance and performs the functions of an information system. All documents necessary for the care and maintenance of real estate (for example, drawings, technical documentation, instructions for the maintenance of equipment and building parts received from manufacturers) are included in the technical passport of buildings as annexes. The technical passport also records the history of the facility's repairs, which will help when designing new repairs.

Problematic issues in the area of intellectual components in construction, architecture and urban planning are always resolved in accordance with current legislation, which requires constant updating and improvement, and is constantly in the environment of view of leading domestic and foreign researchers and requires constant monitoring and thorough study.

References

1. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
3. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 № 3689-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>
4. Кожушко Р. Ю., Колосніченко М. В., Остапчук, І.П. Інтелектуальна власність. КНУТД. 2014. 108 с.
5. Project management in the construction industry URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2793/novyckyynintelektualnistvbudivnyctvi.pdf>

Білозьоров Євген Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент,

Національна академія внутрішніх справ

ТЕОРІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЗАСІБ ПІЗНАННЯ ПРАВОВИХ ЯВИЩ

Необхідність переосмислити підходи до розуміння права в умовах сучасних наукових досягнень у галузі юриспруденції визначає актуальність цього дослідження. Існуючі концепції, зокрема нормативістська та природно-правова, виявляються недостатньо гнучкими для відображення динаміки права як соціального феномена. Натомість, теорія діяльності пропонує альтернативний погляд, акцентуючи на практичній реалізації права через правозастосовну та правотворчу діяльність, що є ключовим для забезпечення правовладдя, де право розуміється як дієвий механізм взаємодії між суб'єктами, а не лише як сукупність статичних норм.

Дослідження означеної проблематики сприяє глибшому осягненню механізмів становлення, інтерпретації та впровадження права в реальне життя соціуму. Крім цього, обраний підхід надає можливість здійснити критичну рефлексію щодо існуючих методологічних орієнтирів у правознавстві, визначити їхні слабкі сторони та запропонувати альтернативні концептуальні рішення.

Отже, аналіз теорії діяльності у контексті праворозуміння є на часі як для прогресу загальної теорії права, так і для підвищення ефективності правозастосування в умовах сучасних правових реформ.

Попри те, що кількість досліджень, які розглядають теорію діяльності в контексті праворозуміння, наразі невелика, існуючі роботи створюють міцний фундамент для подальшого розвитку цієї наукової галузі. Вони акцентують на значущості діяльнісного підходу для більш глибокого осягнення динаміки правових явищ та процесів, що є особливо актуальним у сучасному правознавстві.

Хоча надмірний акцент на діяльнісній складовій може призвести до недостатньої уваги до нормативної природи права, більшість науковців сходяться на думці, що інтеграція теорії діяльності в правову науку сприяє кращому розумінню права як рухливого соціального феномена. З огляду на це, подальша розробка порушеної проблематики є безсумнівно доцільною.

Теорія діяльності пропонує сприймати право не просто як сукупність правил, а як процесуальне явище, що знаходить своє відображення у правозастосовній, правотворчій та правореалізаційній діяльності. Цей спосіб розуміння правових явищ дає змогу відійти від нормативістського тлумачення та врахувати функціональну природу права. Він сприяє аналізу права як динамічної системи взаємодії між суб'єктами, які створюють та змінюють правову реальність, реагуючи на соціальні імперативи. Зазначений підхід також дозволяє оцінювати результативність правового регулювання не лише з точки зору формальної коректності норм, а й з огляду на їхню практичну реалізацію та вплив на суспільні процеси.

Для розуміння правових явищ з позиції теорії діяльності необхідно враховувати основні структурні складові юридичної діяльності. Серед них виокремлюються три ключові елементи: суб'єкт (особа, група чи інституція, що є носієм юридичної діяльності); об'єкт (на що спрямована юридична діяльність, включаючи юридичні норми, правові відносини, соціальну практику тощо); та механізм реалізації (інституційні та процедурні засоби правозастосування та правотворення). Спосіб взаємодії цих елементів обумовлює характер та еволюцію правової системи, визначаючи її дієвість у конкретному суспільному контексті. При цьому, будь-яка зміна в одному з цих компонентів може призвести до змін у всій структурі юридичної діяльності, що особливо помітно в процесах реформування правової сфери.

Вплив парадигми теорії діяльності проявляється у збагаченні понятійного апарату правознавства. Такі поняття, як «правнича комунікація», «правнича практика» та «правнича активність», набувають статусу невід'ємних компонентів правової дійсності, що сприяє кращому розумінню

механізмів дії права в суспільстві. Водночас це спонукає до перегляду традиційного погляду на правові норми як виключно регулятори поведінки, розглядаючи їх як елементи соціальної взаємодії, що еволюціонують під впливом комунікативних процесів. Таким чином, правничу діяльність необхідно досліджувати не відокремлено, а в контексті широких суспільних зв'язків та процесів втілення права в життя.

Застосування діяльнісного підходу до праворозуміння пропонує свіжий погляд на аналіз права як динамічного соціального феномена. На противагу традиційним концепціям, які зосереджуються головним чином на нормативному вимірі, ця теорія акцентує увагу на процесуальності права, його реалізації в правозастосовній та правотворчій сферах. Ключовим є розуміння того, що право не лише виступає регулятором суспільних відносин, але й еволюціонує в процесі правничої діяльності, що забезпечує його еластичність та пристосованість до змін.

Розгляд права крізь призму теорії діяльності сприяє переосмисленню його значення для забезпечення правовладдя. У цьому контексті право сприймається не як статична сукупність правил, а як динамічний механізм взаємодії між учасниками правових відносин, що забезпечує результативність правової системи. Такий підхід надає можливість оцінювати правове регулювання, виходячи з його реальної ефективності та впливу на соціальну динаміку.

Застосування діяльнісного підходу до правових досліджень також позитивно впливає на вдосконалення правозастосовної діяльності. Впровадження його принципів у правознавство дає змогу ідентифікувати системні проблеми у правовій сфері, розробити стратегії їх вирішення та підвищити дієвість правового регулювання. Окрім цього, цей підхід сприяє розвитку теоретичної бази правознавства, поглиблюючи розуміння правничої діяльності, правничої комунікації та соціальної взаємодії.

Виришев Олександр Сергійович,

*курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх*

Войтюк Марина Петрівна,

*викладач кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного права
та прав людини Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Збройні конфлікти сучасності ставлять перед міжнародною спільнотою численні виклики, серед яких захист прав людини є одним із найбільш нагальних. За останнє десятиліття світ зіштовхнувся з жорстокими війнами,

які забрали мільйони мирних життів. У таких умовах порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини стають звичним явищем, адже війна є середовищем, де права людини вразливі як ніколи. У цей час випробувань роль міжнародних організацій у захисті людських прав набуває особливої важливості. Щоб усвідомити значення цього завдання, варто розглянути діяльність міжнародних організацій під час дії збройного конфлікту.

Українські державні органи влади, Організація об'єднаних націй (далі - ООН), а також численні національні гуманітарні організації надають суттєву допомогу громадянам України та біженцям. Їхні зусилля спрямовані на захист цивільного населення, забезпечення продуктами харчування, водою, притулком, медичною допомогою та іншими видами гуманітарної підтримки. Також вони надають підтримку українським державним установам і неурядовим організаціям, які опікуються переселенцями та тими, хто залишився у своїх домівках з власного вибору або через обставини [1].

Права людини особливо вразливі під час військових конфліктів, що зумовлює необхідність їх міжнародно-правового регулювання. Основою правового захисту осіб, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях, є Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них. Ці документи, прийняті 12 серпня 1949 року в Женеві, закладають основні принципи захисту постраждалих у конфліктах. До них належать: Конвенція про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях; Конвенція про покращення умов для поранених, хворих і осіб, які зазнали кораблетрощі зі складу військово-морських сил; Конвенція про поводження з військовополоненими; та Конвенція про захист цивільного населення під час війни [2].

Міжнародні організації мають важливе значення в сучасному світі, де гуманітарні кризи та загрози залишаються постійними. Їхня діяльність спрямована на задоволення критичних потреб людей, допомагаючи їм вижити та поступово повернутися до звичайного життя після випробувань. Діяльність цих організацій є необхідною для підтримки стабільності та забезпечення людської гідності у глобальному масштабі [3].

У сучасному світі діє низка міжнародних організацій, що займаються захистом прав людини в умовах воєнних дій. Деякі з них спрямовані на надання гуманітарної допомоги, тоді як інші зосереджуються на документуванні порушень та наданні правової підтримки. Серед їхніх основних напрямів діяльності можна виділити допомогу в кризових зонах, де вона найбільш необхідна. Ці організації швидко реагують на надзвичайні ситуації, забезпечуючи медичну та гуманітарну допомогу, продукти харчування й тимчасове житло. В умовах конфліктів, коли доступ до основних ресурсів обмежений, це є важливим фактором стабілізації ситуації [4].

Отже, міжнародні організації відіграють ключову роль у захисті прав людини під час збройних конфліктів, сприяючи запобіганню порушенням і

забезпеченню відповідальності за злочини. Організації, такі як ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста та Amnesty International, активно моніторять дотримання прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. Вони надають допомогу жертвам конфліктів, документують порушення і сприяють розслідуванням для покарання винних. Їхня діяльність також включає адвокацію на міжнародному рівні, що дозволяє впливати на держави й залучати їх до дотримання правових стандартів. Завдяки координації міжнародних партнерів, такі організації зміцнюють глобальну підтримку прав людини навіть у найбільш складних умовах конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Іванюк Р.В. Система державних заходів для боротьби з порушеннями прав людини в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Т. 1. № 82. С. 65-70.
2. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku> (дата звернення: 27.04.2025).
3. Кіріл О.О., Іліка М.І. Роль міжнародних організацій у забезпеченні захисту прав людини в умовах воєнного стану. Студентські наукові дискусії поза форматом: матеріали XI Міжнародної наукової конференції (м. Івано-Франківськ, 11 квітня 2024 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2024. 534 с.
4. Мирончук Я.І., Рог В.Є. Проблеми захисту прав людини в умовах збройних конфліктів. Друкується згідно з рішенням оргкомітету за дорученням Харківського національного університету внутрішніх справ від 17.04. 2024. № 31. С. 256.

Войтюк Марина Петрівна,

викладач кафедри теорії та історії

*держави та права, конституційного права
та прав людини Дніпровського державного
університету внутрішніх справ, капітан
поліції*

Тінін Дмитро Геннадійович,

*старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, майор поліції*

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

В умовах сучасних викликів Українська держава активно працює над впровадженням принципів гендерної рівності у різні сфери життя, зокрема в сектор безпеки та оборони. Ключовим аспектом роботи в даному напрямку є формування гендерної компетентності серед здобувачів вищої освіти, які навчаються у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що дозволить створити ефективне, професійне та етичне середовища для правоохоронця, яке базується на принципах рівності та поваги до прав людини.

Правовою основою для формування гендерної компетентності в Україні є національне законодавство та міжнародно-правові акти. Основний Закон Української держави закріплює рівні права та можливості для чоловіків і жінок, що служить фундаментом для впровадження гендерної рівності в секторі безпеки [1]. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку стало підписання та ратифікація Україною міжнародних конвенцій (Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 рік), Пекінську декларацію і платформу дій (1995 рік), а також Резолюції Ради безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека» (2000 рік) тощо) та, як наслідок, зміна національного законодавства відповідно до цих конвенцій [2, с. 395].

Міністерство внутрішніх справ України (далі - МВС) відіграє важливу роль у реалізації гендерної політики, розробляє та впроваджує Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [3]. Цей План спрямований на інтеграцію гендерного підходу у роботі МВС та закладів вищої освіти, що готують майбутніх поліцейських. В рамках цих ініціатив Міністерство активно працює над створенням умов для рівного доступу жінок і чоловіків до професії, а також розвиває програми, що допомагають подолати гендерні стереотипи у правоохоронній діяльності.

Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, активно інтегрують гендерний підхід у навчальні програми. Це сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти (курсантів) розуміння того, як важливо враховувати гендерні аспекти при виконанні професійних обов'язків. Створення гендерних радників та проведення спеціалізованих тренінгів дозволяє поглибити знання курсантів з питань гендерної рівності та формувати у них навички, необхідні для ефективної роботи в умовах, що забезпечують рівні можливості для всіх [4, с.40].

Щодо психологічних аспектів гендерної компетентності, то психологічні дослідження показують, що гендер не впливає на здатність поліцейських виконувати свої професійні обов'язки. Дослідження психофізіологічних характеристик курсантів виявили незначні відмінності між жінками та чоловіками, що підтверджує рівність потенціалу для виконання службових завдань. Це є важливим фактором, який сприяє рівноправному ставленню до всіх працівників правоохоронних органів, незалежно від їх статі.

Особливе значення має підвищення обізнаності майбутніх поліцейських з питань гендерної рівності. У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання проводяться тренінги, які дозволяють курсантам здобути необхідні знання та навички для роботи в умовах гендерної рівності. Наприклад, тренінги в Дніпровському державному університеті внутрішніх справ (далі – ДДУВС) охоплюють питання захисту прав жінок, недискримінації та толерантності, що допомагає формувати в курсантів розуміння важливості гендерної рівності в професійному

середовищі [5, с.201]. Окрім того, даному питанню приділяють належної уваги на заняттях для поліцейських різних категорій на підвищенні кваліфікації та спеціалізації у ДДУВС. Подібні заняття необхідні з огляду на існуючий воєнний стан у нашій державі; реалізація гендерної складової у секторі безпеки та оборони дозволить жінкам на рівні із чоловіками приймати активну участь у боротьбі проти зовнішньої загрози; допомагати цивільному населенню, яке потерпає від збройної агресії країни-терористки; приймати участь у мирних переговорах; бути захищеними від різних форм насильства [6, с.261].

У практичному аспекті реалізація гендерної політики у закладах вищої освіти здійснюється через організацію тематичних обговорень, рольових ігор та ситуаційних вправ. Ці методи дають можливість курсантам відпрацювати навички ефективної взаємодії у різноманітних ситуаціях, де важливо враховувати гендерні аспекти. Це сприяє формуванню толерантного ставлення до представників різних статей та забезпечує рівні можливості для кар'єрного росту і професійного розвитку [7, с.173].

Громадські організації та міжнародні партнери відіграють значну роль у підтримці ініціатив щодо формування гендерної компетентності. Вони працюють разом з Міністерством внутрішніх справ над реалізацією проектів, спрямованих на підвищення обізнаності щодо гендерної рівності. Спільно з державними органами вони проводять тренінги, надають методичну допомогу та здійснюють інші заходи, які сприяють реалізації гендерної політики в правоохоронних органах [8, с.98].

Отже, забезпечення гендерної компетентності серед майбутніх поліцейських є важливим кроком на шляху до розвитку ефективної, етичної та рівноправної правоохоронної системи. Для цього необхідно здійснювати комплексний підхід, який включає зміни в законодавстві, освітніх програмах, психологічній підготовці курсантів та активну участь громадськості. Лише за таких умов можна досягти паритетного становища чоловіків і жінок у Національній поліції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України № 254к/96-вр від 28.06.1996. Офіційний сайт ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Тимофєєв В., Тінін, Д., (2022). Психологічні аспекти гендерної політики в секторі безпеки України: співвідношення маскулінності та фемінізму. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1 (116). С. 393-398.
3. Про затвердження Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. No1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%d1%80#text>
4. Balendr A., Komarnytska O., & Bloshchynskyi I. Ukrainian border guards interoperability assessment in the framework of common European border guard standards implementation. Advanced Education, 2019, P. 35–43.
5. Балендр А. Професійна підготовка фахівців з охорони кордону в країнах Європейського Союзу: теорія і практика: монографія. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ. 2020. 504 с.
6. Войтюк, М., & Тінін, Д. (2024). ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ СКЛАДОВОЇ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В УКРАЇНІ. Матеріали конференцій МЦНД, (29.11.2024; Житомир, Україна), 259–262.

7. Яковенко Ю., Хорошайло О. Гендерний підхід в освітньому процесі у вищій школі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Серія: Педагогічні науки. 2021. № 75–3(182). С. 171–175.

8. Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та інші]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 234 с.

Король Віталій Миколайович,
*кандидат історичних наук, старший
викладач кафедри історії України
Сумського державного педагогічного
університету ім. А.С.Макаренка*

МІЖ ДЕКЛАРАТИВНІСТЮ ТА ПРИМУСОМ: АНАЛІЗ РАДЯНСЬКИХ ПАРТІЙНО-ДЕРЖАВНИХ РІШЕНЬ ЩОДО УКРУПНЕННЯ КОЛГОСПІВ (1950 Р.)

Сталінський період став добою масштабних соціально-економічних експериментів. Цікаво дослідити механізми тих перетворень в умовах тотального контролю режиму над усіма сферами життя, адже вони є надзвичайно важливим вітчизняним досвідом в усій повноті його негативних рис. Однією зі сторінок суттєвих змін на селі в добу пізнього сталінізму стали і заходи з укрупнення колгоспів.

У керівництва СРСР ще з часів «великого перелому» була впевненість у значних перевагах великих виробничих структур перед дрібними. Не дивно, що в пошуку шляхів підвищення продуктивності аграрного сектору і посилення контролю над господарствами влада пішла на укрупнення колгоспів. Ще наприкінці 1940-х рр. в декількох областях України в порядку апробації шляхом об'єднання створювалися зразкові колгоспи-гіганти [4, с. 81-82]. Не зважаючи на непевні та не повністю вивчені результати їхньої діяльності, радянське керівництво заявило про «надзвичайне зростання ефективності сільськогосподарського виробництва» у новостворених велетенських артілях. Було взято курс на масштабування досвіду укрупнення.

Зважаючи, що колгоспи разом з усіма землями і майном формально перебували не в державній власності, а у колективній, кампанія з об'єднання була розпочата по партійній лінії. 30 травня 1950 р. ЦК ВКП(б) видав постанову «Про укрупнення дрібних колгоспів і завданнях партійних організацій у цій справі», в якій зазначалося, що об'єднання господарств дозволить з більшою продуктивністю використовувати сучасну складну сільськогосподарську техніку, створювати високотоварні тваринницькі комплекси, вести будівництво добре впорядкованих сіл, підвищувати прибутковість праці та матеріальний і культурний рівень життя колгоспників.

При цьому об'єднання колгоспів позиціонувалося як добровільна справа. Партійні органи мали лише вести роз'яснювальну роботу серед

сільського населення щодо доцільності такого кроку, а рішення повинні були самостійно приймати самі колгоспники на загальних зборах у кожній артіль. Присутніми на зборах повинні були не менше двох третин членів колгоспу, а рішення приймалося більшістю голосів. Лише після цього рішення передавалося на затвердження районним виконкомам.

Об'єднувати приписувалося колективні господарства із суміжним розташуванням земель, щоб після укрупнення створювався єдиний земельний масив. Приймання майна, грошових коштів та інших цінностей колишніх малих артілей мали здійснювати правління і ревізійні комісії відповідних укрупнених колгоспів.

Цікаво, що відразу вказувалося, що майбутня побудова центральних колгоспних сіл з усім їхнім благоустроєм та електрифікацією повинні відбуватися силами і коштами самих новостворених господарств. Так влада відразу розставляла свої пріоритети, відкидаючи можливість державного інвестування в сільське будівництво і завуальовано підтверджуючи збереження існуючого стану, коли колгоспи залишалися донорами розвитку стратегічних галузей промисловості [3, с. 614-616].

Процес об'єднання колгоспів потребував вирішення низки питань. Їх врегулюванням зайнялася Рада Міністрів СРСР, яка 17 липня 1950 р. видала свою постанову «Про заходи у зв'язку з укрупненням дрібних колгоспів». Зокрема, в цьому документі наголошувалося на облаштуванні нових земельних меж утворених після об'єднання колгоспів для ліквідації явищ вклинювання та міжсмузжя. Для цього дозволялося навіть з дозволу місцевих облвиконкомів передавати колгоспам ділянки лісгосподарського фонду чи інших землекористувачів, що вклинилися в масив укрупненого господарства. Обумовлювався і розмір таких ділянок – до 100 га. Вирішення цього питання на користь колгоспів виглядало як певний стимул до об'єднання. Для швидшого вирішення земельних питань укрупнених артілей владі в регіонах було дозволено залучати терміном на 6 місяців землевпорядників з усіх наявних установ, організацій та підприємств. На час відрядження цим працівникам мав зберігатися заробіток за основним місцем роботи.

Окремо визначалося, що усі зобов'язання по постачанню державі сільськогосподарської продукції для нового великого колгоспу розраховуються як сума планів малих колгоспів до об'єднання. Усі зовнішні борги, позики від Сільгоспбанку та Держбанку, сплати по страховим внескам і податкові нарахування до об'єднання малих колгоспів лягали на створений укрупнений колгосп. Для цього в місячний термін мали бути переоформлені усі фінансові документи.

Як певне заохоченням до об'єднання держава встановлювала можливість відтермінування на кілька місяців по сплаті за згаданими банківськими позиками, навіть простроченими. Ще одним кроком на зустріч укрупненим колгоспам було виділення через Міністерство лісового

господарства СРСР додаткових фондів для забезпечення господарств деревом для потреб будівництва [1, с. 534-536].

Безпосередньо в Україні старт кампанії з об'єднання господарств було закріплено відповідною спільною постановою ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР від 14 липня 1950 р. «Про укрупнення дрібних колгоспів в Українській РСР», за якою процес мав відбутися протягом літа того року на умовах, заздалегідь визначених центральним керівництвом [5, арк. 220].

Відомо, що акція з укрупнення проводилася під тиском державних і партійних органів, коли колгоспи ставили перед фактом і організовували голосування за потрібне рішення без обговорення та врахування позиції їхніх членів. Нерідко збори навіть не скликалися, і навіть сам задекларований принцип добровільності ігнорувався. В селах процес справедливо сприймався як черговий етап примусової колективізації [4, с. 85-86].

Траплялося, що керівництво колгоспів намагалося використати ресурси своїх господарств до того, як вони перейдуть у власність укрупнених артільей. Зокрема, доходило продажу, передачі в індивідуальну власність і вирізання худоби. Реакцією на це стала директива ЦК ВКП(б) від 31 липня 1950 р. «Про збереження поголів'я худоби в колгоспах у зв'язку з проведенням роботи з укрупнення колгоспів», в якій засуджувалися випадки забою і «розбазарювання» громадського стада. Подібні дії розцінювалися як «приватновласницькі пережитки» і «розхищення колгоспного ладу». Партійним комітетам і виконкомом рад обласного та районного рівня приписувалося негайно запобігти таким вчинкам у колгоспах, а також розслідувати і притягнути до відповідальності посадовців, які вже допустили такі дії. Надалі укрупнення господарств належало контролювати так, щоб виключалася будь-яка можливість уникнення об'єднання усього майна малих колгоспів [1, с. 539-540].

Пленум ЦК КП(б)У, що відбувся 16-18 листопада 1950 р., обговорив результати кампанії з об'єднання колгоспів в Україні і видав постанову «Про хід виконання постанов Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) з питань укрупнення дрібних колгоспів, зміцнення складу голів колгоспів і про заходи з подальшого організаційно-господарського укріплення колгоспів». У постанові наводилися офіційні підсумки згаданої акції в Україні (об'єднання 20320 малих колгоспів у 7812 укрупнених) і декларувалися досягнення значних успіхів у аграрній сфері завдяки проведеним перетворенням. Разом з тим влада визнавала низку проблем, що постали внаслідок об'єднавчого процесу: невпорядкованість земельних питань, порушення сівозмін, затримки у будівництві та ремонті тваринницьких приміщень, розбалансованість роботи МТС, запущеність масово-політичної у культурної роботи в селах, де зникли місцеві самостійні колгоспи.

Для усунення наведених недоліків пленум ухвалив низку організаційних заходів, які належало проводити на місцях силами обкомів і райкомів. Крім того, Міністерство сільського господарства УРСР було

зобов'язане вручити всім укрупненим колгоспам державні акти на вічне користування землею, розробити і надати Раді Міністрів УРСР пропозиції до раціональних схем сівозміни для нових артіль-гігантів, а також перебудувати роботу МТС, узгодивши розміри і організацію тракторних бригад з потребами нових колгоспів.

Приписувалося сприяти укрупненим колгоспам у побудові місцевих малих електростанцій, електрифікації та механізації трудомістких процесів. Окремим пунктом наголошувалося на необхідності зміни системи розселення в сільській місцевості, ліквідації дрібних поселень та доцільності розбудовувати великі облаштовані колгоспні села [2, с. 371-383].

Таким чином, партійні та державні постанови в інтересах правлячого режиму директивним шляхом ініціювали процес укрупнення колгоспів, декларували формальне дотримання принципу народовладдя, який насправді в умовах тоталітаризму виявився ілюзією. Постанови були побудовані так, щоб ввести колгоспників в оману і заохотити різними обіцянками до об'єднання.

Список використаних джерел:

1. Директивы КПСС и Советского правительства по хозяйственным вопросам: в 4 т. Т. 3. Москва: Госполитиздат, 1958. 704 с.
2. Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК: в 2 т. Т. 2. 1941-1976. Киев: Политиздат Украины, 1977. 1084 с.
3. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. 1917-1967 гг.: сб. док. за 50 лет: в 5 т. Т. 3. 1943-1952 гг. Москва: Политиздат, 1968. 752 с.
4. Романюк І. М. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ століття. Вінниця: Книга-Вега, 2005. 256 с.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань та українці. Ф. 1. Оп. 24. Спр. 2783. 267 арк.

Красільников Валерій Павлович,
здобувач вищої освіти 2 курсу
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

**КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ
ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ**

У ситуації збройного протистояння російської федерації проти України діти залишаються однією з найбільш вразливих категорій населення. Війна руйнує соціальну інфраструктуру, суттєво ускладнює доступ до освіти, медичної допомоги, повноцінного харчування та психологічної підтримки. Неповнолітні особи досить часто зазнають як фізичного, так і психоемоційного впливу, можуть бути насильно вивезені, втратити рідних або стати свідками тяжких злочинів проти життя і здоров'я людини. Підтвердженням цьому слугують нещодавні ракетні обстріли збройними силами держави-агресора мирних українських міст Кривий Ріг, Суми, Дніпро, Одеса, в результаті яких десятки наших співвітчизників загинули, а сотні отримали важкі поранення, не кажучи вже про шкоду, завдану

житловому фонду та об'єктам культурної спадщини. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема захисту прав дітей у воєнний час.

Основний Закон нашої держави і суспільства визначає, що права дитини гарантуються державою і не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану. Відповідно до статті 52 Конституції України, держава зобов'язана забезпечувати захист дітей та їхніх прав, а будь-яке насильство над дитиною чи її експлуатація переслідуються за законом [1]. У цьому контексті важливими є й інші норми Конституції, які стосуються загальних прав людини. Наприклад, стаття 27 Конституції України гарантує кожному право на життя, що є особливо важливим для дітей у зонах бойових дій.

Стаття 53 Основного Закону Української держави і суспільства закріплює право кожного на освіту, що передбачає необхідність забезпечення освітнього процесу навіть у період воєнного стану.

Водночас, лише конституційних гарантій для ефективного захисту дітей у кризових умовах явно не достатньо. Саме тому національне законодавство України містить низку нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання суспільних відносин у відповідних сферах. Наприклад, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає обов'язки органів державної влади щодо захисту прав дітей під час війни [2]. Зокрема, ним передбачено створення спеціальних механізмів допомоги дітям, які залишилися без батьківського піклування, забезпечення евакуації та соціальної підтримки неповнолітніх, а також адаптацію системи освіти до умов війни.

Міжнародне право також відіграє важливу роль у питанні захисту дітей під час воєнних дій. Україна є учасницею Конвенції ООН про права дитини 1989 року, яка закріплює основні гарантії безпеки дітей та їхніх прав. У статті 38 Конвенції зазначено, що держави-учасниці зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для захисту дітей від насильства, примусового залучення до воєнних дій та інших загроз, пов'язаних із війною [3].

Крім того, відповідно до Женевських конвенцій 1949 року, діти під час збройних конфліктів мають отримувати особливий захист і не можуть бути примусово мобілізовані чи використовуватися у військових операціях.

Незважаючи на існування правових механізмів, практична реалізація гарантій захисту дітей залишається серйозною проблемою. В умовах повномасштабної війни Україна зіткнулася з масовими випадками порушення прав дітей, зокрема з незаконною депортацією українських неповнолітніх на територію російської федерації, що є грубим порушенням міжнародного то права [4]. Окрім того, внаслідок обстрілів зруйновано сотні шкіл, лікарень, дитячих садків, що значно обмежує можливості для забезпечення нормальних умов життя дітей.

Для ефективного захисту прав дитини необхідне вдосконалення правових механізмів на національному рівні та посилення міжнародного співробітництва. Передусім це стосується впровадження більш ефективних

процедур евакуації дітей із зони бойових дій, створення умов для дистанційного навчання, розширення програм соціальної допомоги та психологічної підтримки, а також активної взаємодії з міжнародними правозахисними організаціями. Особливу увагу слід приділяти питанням документування воєнних злочинів, пов'язаних із порушенням прав дітей, та забезпеченню невідворотності покарання для осіб, винних у їх вчиненні.

Таким чином, правові механізми захисту дітей під час воєнних дій є одним із важливих аспектів державної політики у цій сфері. І хоча національне законодавство України включно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Парламентом, містить низку важливих гарантій, його ефективність значною мірою залежить від суб'єктів застосування, а також реальних умов, що склалися. На сучасному етапі, що характеризується ескалацією військових дій, а також бажанням держави-агресора захопити більше територій, Українська держава має активізувати роботу над удосконаленням правових механізмів забезпечення соціального захисту дітей та їхньої безпеки, а також посилити міжнародну співпрацю для протидії воєнним загрозам, у тому числі спрямованим проти дітей.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Конвенція ООН про права дитини : міжнар. документ від 20 листоп. 1989 р. Ратифікована Україною 27 лют. 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : міжнар. документ від 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154

Пекарчук Володимир Михайлович,
*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
держави і права Пенітенціарної академії
України*

**ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРАВНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК
АКСІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКА**

Сучасний етап розвитку правничої освіти в Україні характеризується необхідністю переосмислення підходів до підготовки правників у контексті правовладдя та демократичних цінностей. Загальнотеоретичні правничі дисципліни (теорія права, філософія права, історія правових учень, правнича деонтологія тощо) формують світоглядну та аксіологічну основу професійної діяльності правника, забезпечуючи не лише знання правових норм, а й розуміння їхньої ціннісної природи.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що в умовах правового плюралізму та динамічного розвитку правових систем особливого значення

набуває не лише техніко-юридична компетентність, а й здатність правника до критичного мислення, етичного вибору та усвідомлення принципу верховенства права як фундаментальної засади суспільного устрою. Водночас правнича освіта часто зосереджується на позитивістському тлумаченні права, що може спричиняти формальне правозастосування без урахування його аксіологічного виміру. Цілком обґрунтованою видається думка вітчизняного науковця А. Кучука, який зазначає, що однією з поширених проблем правничої освіти є її фрагментарність та надмірна зосередженість на технічних аспектах. У багатьох суспільствах вона обмежується вивченням юридичних норм, процедур та формальностей їх застосування, що формує уявлення про право лише як про інструмент регулювання, а не як про фундамент суспільного ладу, моральних засад і справедливості [1, с. 11].

Дослідження ролі загальнотеоретичних правничих дисциплін як аксіологічної складової підготовки правника є необхідним для розуміння того, яким чином вони сприяють формуванню правника, здатного виконувати покладені на нього суспільством обов'язки в умовах правовладдя, забезпечувати людські права й імплементувати демократичні цінності та стандарти справедливого правосуддя, що особливо важливо у контексті реформування правничої освіти в Україні та її інтеграції у європейський правовий простір.

Загальнотеоретичні правничі дисципліни формують основу для розуміння права не лише як нормативного феномена, а й як багатовимірного явища, що функціонує в системі суспільних цінностей. Їхній аксіологічний потенціал полягає у здатності формувати правову свідомість, орієнтовану на ідеї верховенства права, справедливості, людських прав тощо.

Ці дисципліни визначають змістовні орієнтири правозастосування, оскільки дозволяють подолати обмеженість юридичного позитивізму, який редукує право до законодавства. Вони сприяють усвідомленню правничих категорій як таких, що мають не лише регулятивне, а й етичне, ціннісне значення.

Наголосимо, що формування правника вимагає не лише опанування позитивного права, а й розвитку критичного мислення щодо сутності юридичних концепцій. На нашу думку, загальнотеоретичні дисципліни виконують низку ключових функцій:

- світоглядну – закладають основу для розуміння права як соціокультурного феномена, що існує в динаміці розвитку суспільства;
- методологічну – забезпечують засвоєння основних способів пізнання права, зокрема герменевтичного, порівняльного, аналітичного підходів;
- критико-рефлексивну – сприяють подоланню правового догматизму та формуванню навичок оцінки законодавства крізь призму принципу верховенства права;

- ціннісно-нормативну – допомагають усвідомити право не лише як інструмент державного примусу, а й як механізм реалізації природних людських прав та етичного порядку.

Додамо, що правничі категорії, такі як «справедливість», «верховенство права», «законність», «права» та «обов'язки», набувають змістовного наповнення через їхнє осмислення у загальнотеоретичних дисциплінах. Саме вони дозволяють зрозуміти, що позитивне право не є самодостатнім, а потребує оцінки відповідно до принципів людської гідності та людських прав.

На нашу думку, формування правника як суб'єкта правозастосування неможливе без розуміння права як ціннісного явища. Правничі категорії мають не лише регулятивний, а й моральний вимір, який впливає на правозастосування. Наприклад, юридична норма, що суперечить природним правам, не може вважатися правом, навіть якщо вона формально чинна.

Не можна оминати увагою й той факт, що верховенство права не зводиться до сукупності правових норм, а є складною системою, яка передбачає домінування права над свавіллям, пріоритет людських прав над державним інтересом і обмеження державної влади через демократичні інститути. Загальнотеоретичні дисципліни розкривають його як багатовимірну категорію, що включає як формальні, так і матеріальні елементи.

Аксіологічна природа правовладдя полягає в тому, що воно не може бути зведене до законності у вузькому розумінні, а вимагає наявності культури, що ґрунтується на усвідомленні справедливості як основоположного принципу. У цьому контексті загальнотеоретичні дисципліни формують у правника розуміння того, що право має бути оцінене не лише з погляду його формальної чинності, а й відповідності фундаментальним цінностям.

Відсутність аксіологічного компоненту в підготовці правника призводить до того, що юридична практика набуває рис механістичного застосування норм без їх осмислення у ширшому правовому та соціальному контексті; що, у свою чергу, спричиняє ризики правового нігілізму, юридичного догматизму та індиферентності до проблеми відповідності правових норм принципу верховенства права.

Отже, загальнотеоретичні правничі дисципліни є не лише теоретичною основою правничої освіти, а й важливим фактором формування правника, здатного діяти на засадах справедливості та людської гідності.

Список використаних джерел:

1. Кучук А. М. Право як лабіринт визначеності: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2025. 128 с.

Сердюк Ігор Анатолійович,
*доцент кафедри теорії та історії держави
і права Дніпровського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент*

ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ ПОЛОЖЕННЯМ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ ПРОГАЛИН У ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ПОТРЕБАМ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Важливим показником техніко-юридичної досконалості законодавчих актів, які визнаються в Україні основним джерелом об'єктивного права, є законодавчі дефініції. У межах своєї доповіді я акцентую увагу на тій із них, яка вперше знайшла своє закріплення в письмовому юридичному документі вищої юридичної сили – Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX [4].

При підготовці тез цієї доповіді автор визначив за мету оцінити зміст поняття правової прогалини, відображений у ч. 1 ст. 65 Закону України «Про правотворчу діяльність», на предмет його відповідності положенням сучасних теорій прогалин у законодавстві, юридичної техніки, а також потребам юридичної практики.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання герменевтичного методологічного підходу та спеціально-юридичного методу пізнання [3, с. 60-78], що дозволяють розкрити зміст припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 1 ст. 65 вищезгаданого закону.

Парадигму цього дослідження складають такі теоретичні положення, що відображають стан розвитку теорії прогалин у національному законодавстві в частині її понятійно-категоріального апарату та термінологічного ряду:

1) наявна в національній правовій доктрині тенденція до поступової відмови від використання терміно-поняття «прогалини в праві» має вагоме теоретичне підґрунтя – плюралізм підходів до праворозуміння, що визнає існування різних джерел об'єктивного права та різних форм його буття і вимагає корегування як понятійного апарату, який відображає досліджуване явище правової дійсності, так і відповідного термінологічного ряду;

2) не зважаючи на цю тенденцію, вважаємо таку відмову не виправданою, адже терміно-поняття «прогалини в законодавстві» та «прогалини в нормативно-правових актах» є лише частковим відображенням досліджуваного феномену;

3) для повного його відбиття на рівні форм абстрактного мислення, сучасна правнича наука має використовувати такий понятійно-категоріальний апарат і відповідний йому термінологічний ряд: «прогалини в об'єктивному праві», «прогалини в національному законодавстві»; «прогалини в нормативно-правових актах»; «прогалини в законі»;

4) натомість вважаємо за необхідне відмовитись від використання терміно-поняття «прогалини в нормативно-правовому регулюванні», що за

своїм смисловим навантаженням та змістовним наповненням хоча й близький до іншого – «прогалини в нормативно-правових актах», проте не тотожний йому, адже інструментарій, за допомогою якого здійснюється нормативно-правове регулювання, не обмежується лише згаданим джерелом права [5, 43].

Важливе значення в плані здійснення методологічної функції у межах цього дослідження має обґрунтоване та сформульоване Т. Подорожною судження, що розкриває зміст загальнотеоретичної категорії законодавчої дефініції. Як стверджує дослідниця, «законодавчі дефініції являють собою вихідні (основоположні), самостійні та специфічні державно-владні приписи, що є короткими визначеннями понять, які використовують у законодавстві. Це особливі елементи механізму правового регулювання, за допомогою яких стають зрозумілими, власне, регульовальні й охоронні приписи суб'єкта законотворчості, закріплені в спеціалізованих нормах права. Дефініція посідає центральне місце у структурі всього тексту нормативно-правового акта: вона його смисловий центр» [3, с. 149-150].

У ч. 1 ст. 65 Закону України «Про правотворчу діяльність» єдиний орган законодавчої влади в Україні використав терміно-поняття «правова прогалина» та визначив його у такий спосіб: «це повна або часткова відсутність норми права, що не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин» [4].

Аналіз вищенаведеної законодавчої дефініції дозволяє виокремити такі суттєві ознаки категорії, що складає предмет дослідження, в інтерпретації суб'єкта законотворчості:

- 1) це самостійне явище правової дійсності;
- 2) що являє собою повну або часткову відсутність норми права;
- 3) та не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Спроба Українського Парламенту на законодавчому рівні визначити поняття, що розглядається нами, беззаперечно заслуговує на позитивну оцінку. А от використане задля цього терміно-поняття та й саме судження, що розкриває його зміст, не позбавлені суттєвих недоліків. Так зокрема, термін «правовий» походить від латинського слова «juge», що означає справедливий. І за змістом, і за етимологією коренем слова «справедливість» (лат. justitia) є термін «право» (лат. jus). Тобто категорія справедливості уміщує в собі правове начало.

З огляду на вищевикладене, термін «правова прогалина» буквально має трактуватись як справедлива прогалина (або справедлива відсутність чогось, що має бути). Але задамося питанням: чи коректно використовувати в одній логіко-граматичній зв'язці слова «справедлива» і «прогалина»? Відповідь на це питання вважаємо очевидною – ні, адже термін, що є словесним символом однієї з найбільш значущих морально-етичних категорій не може мати жодного відношення до цього негативного за своєю соціальною значущістю явища правової дійсності.

Ба більше, чи справедливо відносно потенційних учасників правових відносин залишати неврегульованими ті суспільні відносини, що з необхідністю потребують і можуть бути врегульовані за допомогою норм права, об'єктивованих у законах. Відповідь очевидна – ні, адже це з необхідністю матиме негативні наслідки у виді невирішених юридичних справ, незахищених прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Негативна оцінка правової прогалини відображена в судженні про неї як повну або часткову відсутність норми права, що не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин. У зв'язку з цим виникає іще одне, на нашу думку, не менш важливе в пізнавальному плані питання: а чи дійсно суттєвою є риса цього явища, що характеризує його як негативне з погляду соціальної значущості, і таке що не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин?

Стверджувальна відповідь на це питання з погляду сучасної парадигми правового регулювання означала б, що його завершальною стадією є моделювання поведінки суб'єктів, а не реалізація їх прав і обов'язків. Більше того, такий підхід суб'єкта законотворчості до розуміння поняття правової прогалини вступає у протиріччя із приписами ч. 3 ст. 65 Закону України «Про правотворчу діяльність», які за задумом Українського Парламенту визначають ті юридичні засоби (інструменти), що забезпечують завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин навіть за умови повної або часткової відсутності норми права [4].

Аналіз усього вищевикладеного дає підстави для таких теоретичних узагальнень, що мають методологічне значення:

1) позитивно вважаємо спробу Українського Парламенту на законодавчому рівні визначити терміно-поняття, що відображає негативне явище повної або часткової відсутності правових норм чи їх окремих елементів, необхідних для правильного вирішення юридичної справи. Водночас, використаний задля цього словесний символ та й саме судження, що розкриває його зміст, не позбавлені суттєвих недоліків. Аргументом на підтвердження цього умовиводу слугує походження терміна «правовий» від латинського слова «*iure*», що означає справедливий. А його використання в одній логіко-граматичній зв'язці зі словом «прогалина» означало б існування в національній правовій системі України так званих *«справедливих прогалин»*, що суперечить сучасній теорії права;

2) натомість вважаємо за необхідне використання юридичного терміна «прогалина в законодавстві» чи «прогалина в національному законодавстві», що повною мірою відповідає задуму законодавця та логічній побудові самого закону. Підтвердженням цьому слугує неодноразово вживаний у його тексті юридичний термін «законодавство України», обсяг якого складають не лише нормативно-правові акти, але й міжнародні договори.

Отже, усе вищевикладене свідчить як про техніко-юридичну недосконалість запропонованої суб'єктом законотворчості дефініції терміно-поняття «правова прогалина», так і необхідність його заміни іншим словесним символом – «прогалина в законодавстві» (чи «прогалина в національному законодавстві»), що відповідатиме сучасній парадигмі, функцію якої виконують визнані науковим загалом положення теорії прогалин у законодавстві.

Із урахуванням такої вимоги правотворчої техніки до мови та стилю нормативно-правових актів, як стислість, однозначність і доступність для розуміння юридичної мови [1, с. 406], вважаю за необхідне внести зміни до ч. 1 ст. 65 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX та пропоную викласти її в такій редакції:

«Стаття 65. Усунення прогалин у законодавстві та їх подолання

1. Прогалина в законодавстві – це повна або часткова відсутність норми права, необхідної для врегулювання суспільних відносин, у джерелах об'єктивного права, визначених частинами 2 та 3 статті 9 цього Закону.».

Список використаних джерел.

1. Куракін О. М., Сердюк І. А. Техніка правового регулювання (юридична техніка). *Теорія держави і права* : підручник / кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. Дніпро Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 402-409.

2. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія. Львів : ПАІС, 2009. 196 с.

3. Правозастосовна діяльність Національної поліції. Зб. тестових завдань: навч.-метод. посібник / І. А. Сердюк, Л. М. Сердюк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 128 с.

4. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення 07.12.2023).

5. Сердюк І. А. Поняття, що відображають повну або часткову відсутність правових норм чи їх окремих елементів, необхідних для врегулювання поведінки право-дієздатних суб'єктів: питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості» *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 40-44.

Ходун Едуард Олегович,

аспірант III року навчання Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського педагогічного університету імені А.С.Макаренка

**ПОЛІТИКА «КОНТРОЛЬОВАНОЇ РЕЛІГІЇ» В СРСР: ПРАВОВА
ОБОЛОНКА РЕПРЕСИВНИХ ПРАКТИК У КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ СВОБОДИ СОВІСТІ**

Свобода совісті та віросповідання є однією з ключових категорій європейської правової традиції, сформованої на основі автономії особистості та обмеження втручання держави в сферу переконань. Починаючи з праць Джона Локка, який стверджував, що «в питаннях релігії не можна змушувати ні законом, ні силою» [1], релігійна свобода визнавалася складовою гідності людини. У ХХ столітті, особливо після Другої світової війни, цей принцип

отримав міжнародно-правове визнання. У цьому контексті політика СРСР постає як приклад симулятивного правового регулювання: за фасадом конституційних гарантій фактично діяла система централізованого контролю, що підпорядковувала релігійні права інтересам держави.

У європейській традиції свобода віросповідання визнається невід'ємним природним правом, незалежним від державної санкції. Її ознаками є відокремлення церкви від держави, релігійний плюралізм і заборона втручання у переконання. Перша поправка до Конституції США (1791) та французький закон 1905 року, що закріпив принцип *laïcité*, стали нормативними орієнтирами для модерних правових систем.

На цьому тлі радянська модель також декларувала релігійну свободу – вже Конституція РСФРР 1918 року гарантувала право на віросповідання та притулок іноземцям, переслідуваним за релігійні переконання [2]. Подібне положення містила Конституція СРСР 1936 року (ст. 124). Однак ці норми мали декларативний характер і не супроводжувалися ефективними гарантіями. У правовій практиці «віросповідання» обмежувалося приватною сферою, а «релігійна діяльність» – богослужіння, проповідництво, катехизація – підлягала суворому контролю як потенційно небезпечна. Такий поділ уможлиблював зберігати формальні гарантії при фактичному обмеженні прав.

Попри союзницькі відносини під час Другої світової війни, між СРСР та західними державами існували істотні розбіжності в розумінні релігійної свободи. Проголошена президентом США Ф. Рузвельтом концепція «чотирьох свобод» (1941), зокрема свободи віросповідання, відображала фундаментальні західні правові орієнтири [3]. Радянська ж модель зводила релігійну свободу до дозволеного приватного переконання. Це протиріччя мало значення в дипломатичних контактах: США та Велика Британія неодноразово піднімали питання релігійної політики СРСР, зокрема у зв'язку з умовами ленд-лізу, що свідчило про трансформацію релігійної свободи в інструмент міжнародно-правового впливу [4, р. 976-977].

Із 1943 року, на тлі зміни зовнішньополітичної ситуації, відбулася часткова лібералізація релігійної політики. Утворення Ради у справах РПЦ (1943) і Ради у справах релігійних культів (1944) забезпечило інституційний контроль за духовенством, реєстрацією громад і публічною активністю [5]. Формально нейтральне законодавство фактично обмежувало будь-яку ініціативу поза державним наглядом, а свобода віри функціонувала як форма дозволеної поведінки. Прийняття Загальної декларації прав людини (1948) остаточно актуалізувало розрив між радянською моделлю й міжнародними правовими стандартами.

Радянська правова система у сфері релігії є прикладом правового нігілізму, що проявлявся у декларативності конституційних норм без дієвих механізмів їх реалізації та вибіркового застосування законодавства. У цьому контексті сформулювалося явище «свободи віросповідання по-радянськи»: відсутність заборон формально не супроводжувалася реальними можливостями для реалізації релігійних прав. Діяльність релігійних

організацій дозволялася лише за умови лояльності до режиму, а іноді використовувалася як інструмент зовнішньої політики. Політика «контрольованої релігії» не відповідала принципу свободи совісті як індивідуального права, що не залежить від санкцій держави, і була несумісною з європейською правовою традицією.

Вплив цієї політики простежується і в сучасних підходах до регулювання релігійної сфери. У ряді пострадянських країн зберігаються надмірні регуляторні бар'єри – складні процедури реєстрації, обмеження на публічну діяльність, дискримінація «нелояльних» спільнот. Формальна відповідність демократичним стандартам часто поєднується з адміністративною практикою контролю. Це продовження радянського підходу, в якому право функціонує як зовнішня форма, позбавлена змісту. Така модель становить універсальне застереження: правові механізми можуть бути використані не для забезпечення прав, а для їх системного обмеження. У цьому сенсі радянський досвід є нормативним антиприкладом, що підштовхує до перегляду принципів правового гуманізму, зокрема розмежування між правом як декларацією та правом як дієвим механізмом захисту людської гідності.

Список використаних джерел:

1. Locke J. A Letter Concerning Toleration. London, 1689. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/goldie-a-letter-concerning-toleration-and-other-writings>.
2. Конституция Российской Социалистической Федеративной Советской Республики. Принята V Всероссийским съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 года. URL: <https://www.prilib.ru/item/420904>.
3. Roosevelt F. D. Annual Message to Congress. January 6, 1941. URL: <https://voicesofdemocracy.umd.edu/fdr-the-four-freedoms-speech-text/>.
4. The Memoirs Of Cordell Hull. London: Hodder & Stoughton, 1948. Vol. 2. 1804 p.
5. Religion in the USSR. July 31, 1955. *Central Intelligence Agency's Freedom of Information Act Electronic Reading Room*. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A007400210004-6.pdf>

Чмеленко Віта Володимирівна,
здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня Сумського
державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

**КОНСУЛЬТАТИВНА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Актуальність дослідження зумовлена зростанням попиту на психологічну допомогу в умовах воєнного стану, соціальної нестабільності та посттравматичних переживань значної частини населення. У сучасному суспільстві консультативна психологічна допомога дедалі частіше виступає не лише як інструмент підтримки особи, а й як засіб захисту її гідності, психічного здоров'я та безпеки. У зв'язку з цим постає необхідність чіткого правового регулювання надання такої допомоги, гарантування якості послуг,

конфіденційності звернень, а також відповідальності фахівців у разі порушення етичних чи правових стандартів.

На тлі розширення сфери застосування психологічного консультування – від освітніх закладів до медичних, військових і соціальних інституцій – виявляються суттєві прогалини в законодавстві, неоднозначність у трактуванні статусу консультанта-психолога, відсутність уніфікованих стандартів надання послуг, а також механізмів державного контролю. Недостатня нормативна визначеність негативно впливає як на якість допомоги, так і на захищеність прав осіб, які її отримують.

Таким чином, дослідження особливостей правового регулювання консультативної психологічної допомоги є актуальним не лише в контексті вдосконалення національного законодавства, а й як елемент реалізації державної політики у сфері охорони психічного здоров'я, забезпечення прав і свобод особи та впровадження правладдя в системі соціальних і медичних послуг.

Правове регулювання цієї сфери становить самостійну проблематику, що лежить на перетині соціального, медичного та юридичного регулювання й потребує ґрунтового осмислення крізь призму людських прав, принципу гідності та належного адміністрування публічних послуг.

У чинному законодавстві України відсутній окремий нормативний акт, який би комплексно регламентував надання консультативної психологічної допомоги. Ця допомога, по суті, охоплює широкий спектр діяльності – від короткострокових консультацій у закладах охорони здоров'я або освіти до довготривалих інтервенцій у межах соціального супроводу чи реабілітаційних програм. Водночас правова визначеність понять «психологічна допомога», «психологічне консультування», «психологічна послуга» залишається нечіткою. Наприклад, у Закон України «Про соціальні послуги» хоч і містить згадку про «соціально-психологічну підтримку», але не деталізує її форм, критеріїв чи процедур [1]. Така ситуація породжує юридичну невизначеність статусу фахівця, меж його відповідальності, стандартів етичної поведінки, а також підзвітності та контролю за наданням послуг.

Особливої уваги заслуговує питання конфіденційності у процесі надання психологічної допомоги. Конфіденційність є не лише професійним етичним принципом, а й юридично значущою гарантією, що прямо впливає з конституційного права особи на повагу до приватного життя (ст. 32 Конституції України) [2] та зобов'язань держави за міжнародними документами, зокрема статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. Наразі в українському законодавстві відсутні спеціальні норми, які б визначали умови, межі та виключення з режиму конфіденційності у діяльності психолога-консультанта. Це створює ризики зловживань і недовіри до системи психологічної допомоги загалом.

Іншою суттєвою проблемою є кваліфікаційні вимоги до осіб, які надають консультативну допомогу. У практиці спостерігається відсутність ліцензування такої діяльності, що дає змогу особам без належної професійної підготовки надавати психологічні послуги без належної відповідальності за наслідки.

Як зазначають правники, у чинному законодавстві України відсутнє офіційне визначення терміну «психологічна допомога», а також не передбачено ліцензування діяльності з надання психологічної допомоги немедичними психологами. Щодо ліцензування, то згідно з законодавством, ліцензуванню підлягає лише медична практика, яка визначається як господарська діяльність у сфері охорони здоров'я, що здійснюється закладами охорони здоров'я та фізичними особами – підприємцями для надання медичної допомоги та медичного обслуговування на основі відповідної ліцензії. [4].

У європейських державах питання професійного регулювання вирішується через чітко встановлені стандарти підготовки фахівців, вимоги до супервізії, постійного професійного розвитку та кодекси етики, дотримання яких контролюють професійні асоціації з делегованими публічно-правовими повноваженнями. В Україні така модель ще не сформована, що позначається як на якості допомоги, так і на ефективності державного контролю за відповідністю послуг стандартам і безпекою отримувачів.

Додамо, що відсутність унормованої процедури інформованої згоди клієнта на отримання психологічної допомоги суперечить загальновизнаним правозахисним стандартам. Інформована згода є проявом поваги до автономії особи, і її фіксація повинна бути не формальністю, а процедурою, що гарантує усвідомлений вибір клієнта, включаючи інформування про можливі ризики, межі конфіденційності та права у процесі взаємодії з психологом. У практиці це питання часто ігнорується або вирішується в довільний спосіб.

Таким чином, особливості правового регулювання консультативної психологічної допомоги в Україні свідчать про потребу у створенні цілісного нормативного поля, яке б базувалося на правах людини, професійних стандартах та етичних принципах.

Список використаних джерел.

1. Про соціальні послуги. Закон України від 17 січня 2019 року. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18. Ст.73.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 215.
4. Чи потрібна психологам ліцензія та що нового в законодавстві про психологічну допомогу? URL <https://yur-gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmaceutika/chipotribna-psihologam-licenziya-ta-shcho-novogo-v-zakonodavstvi-pro-psihologichnu-dopomogu.html>

СЕКЦІЯ 4.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА: ЄВРОПЕЙСЬКІ
СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ**

Бабенко Єлизавета Костянтинівна,
*студентка I курсу магістерського рівня
Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій та студентка
I курсу магістерського рівня Київський
університет права Національної академії
наук України*

Бабенко Валентина Володимирівна,
магістр права

**ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК В МИТНОМУ
РЕГУЛЮВАННІ В УКРАЇНІ**

В кожній країні одним з головних елементів будь-яких сфер, без яких складно уявити сьогоденний світ, можна вважати, митну діяльність на якій базуються імпорتنі та експортні дії з товаром. Крім того сам товар, наразі, відіграє важливу роль для розвитку будь-якої держави, збільшення її доходів та підвищення добробуту населення в цілому.

Прикладів в сьогоденних реаліях безліч, коли держава не може не експортувати або не імпортувати продукцію і, в основному, на це впливають правові елементи законодавства кожної країни окремо, де встановлюються свої правила, які іноді є ускладненими або не зрозумілим для представника кожної іншої країни і тут виникають різні спірні моменти, тому на території Європейського Союзу (надалі - ЄС) встановленні загальні правила, які поширюються на всіх членів-держав та учасників зовнішньоекономічної діяльності, які в силу обставин мають транспортувати свої товари через митну територію ЄС. Особливо гостро постало це питання, коли розпочалася цифровізація процесів, де впровадження інформаційних технологій в різні сфери суспільного та державного життя стало звичайним явищем і тут майже відразу почало виникати багато питань та непередбачуваних ситуацій.

Нині, держави, які бажають приєднатися до ЄС або суб'єкти господарювання яких мають наміри займатися зовнішньоекономічною діяльністю з суб'єктами господарювання Європейського Союзу та/або вести власний бізнес на території ЄС, для зручності співпраці, повинні впроваджувати в своїх країнах зміни до законодавства, які, в цілому, відповідатимуть правилам Європейського Союзу.

Україна достатньо давно має намір і бажання приєднатися і в подальшому співпрацювати з ЄС, в зв'язку з чим, вже тривалий період часу, все більше запроваджує в державі митні правила Європейського Союзу, наближаючи таким чином наше законодавство до практик ЄС, врегульовуючи це на законодавчому рівні і, в першу чергу, для полегшення подальшого ведення господарської діяльності в сфері зовнішньоекономічних торгових відносин.

Наразі, з 19 квітня 2025 року в Україні черговими змінами впроваджено Європейську практику застосування деяких законодавчих елементів. Суттєвих змін зазнав Митний кодекс України, а разом з ним значна частина супутніх нормативних актів. Додавання нормативних документів та роз'яснень нині вплинули на роботу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, призводячи до не розуміння значної частини процесів та посприяло виникненню значної кількості спірних моментів з митними органами.

До безпосередніх змін, від яких нині залежать митні процеси слід віднести:

- систему авторизацій у її новому формуванні нових правил та підходів, які змінюють встановленні до цього норми регулювання дозвільної системи (митно-брокерська діяльність, експлуатація митного складу та складу тимчасового зберігання, ввезення/вивезення в режимі переробки та інше);

- критерії отримання авторизації (хороша ділова репутація, яка проявляється, в тому числі у відсутності притягнення до кримінальної відповідальності; призначення особи з митних питань та інших вимогах, за якими митні органи будуть приймати рішення щодо задоволення заяви про надання тієї чи іншої авторизації);

- новий порядок класифікації митних складів: наразі їх поділяють на три типи і саме від типу складу залежить розмежування зобов'язань утримувача складу та утримувача митного режиму, а 3-й тип складу – це склади митних органів;

- зміни в процедурах оформлення товарів в митні режими: імпорту (в контексті кінцевого використання), тимчасового ввезення, переробки на митній території України або за її межами;

- впровадження Європейської моделі митного представництва (прямий та непрямий митний представник) дозволить суб'єктам господарювання розмежовувати відповідальність сторін;

- пост-митний контроль та документальні перевірки: зміни до статей 33-1 та 334-1 Митного кодексу України, де врегульовано низку суттєвих питань щодо проведення перевірок та легалізовано відправлення/отримання низки документів в електронному форматі [1, 2, ст. 33-1, ст.334-1].

В перелічених інноваціях можна виділити, як позитивні, так і негативні елементи для сторін митної діяльності. Так, з однієї сторони, запроваджено досить багато глобальних змін і, незважаючи на перехідний період в календарний рік, суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності досить складно пристосуватися до них. До суттєвих проблем, з якими наразі стикаються учасники митних процедур, можна віднести громіздкість нормативної бази, що врегульовує митні питання на території України та поза її межами, громіздкість документів, які потрібно заповнити та подати для отримання тієї чи іншої авторизації. Наприклад, форма заяви на отримання авторизації для провадження митно-брокерської діяльності складається з 22 сторінок.

Загалом, митні органи намагаються допомогти представникам бізнесу: проводять конференції, призначили відповідальних осіб на митних постах, до яких можна звернутися з питаннями в разі необхідності, але залишається проблема в практичній підготовці пакету документів, які представники митних органів не будуть готувати за суб'єктів господарювання.

Крім того, на даний час, редакція Митного кодексу України станом на 20.04.2025 року демонструє багато спірних моментів, пов'язаних з розмежуванням прав та обов'язків учасників митних процесів. Так, обов'язки прямого та непрямого митного представника є не достатньо визначені та розмежовані. Якщо прямий митний представник діє в інтересах і від імені Замовника, то чи має він право від власного імені укласти договори з третіми особами, чи лише від імені Замовника, але тоді виникає ситуація, при якій, наприклад, експедитор, який діє в інтересах і від імені Замовника в якості прямого митного представника не зможе укласти договір на транспортування вантажу з перевізником від власного імені. Таким чином, виходить так, що експедитор, щоб не поставити свій статус прямого митного представництва під сумнів, повинен на кожне нове замовлення щодо транспортування вантажу укласти новий договір на транспортування з фактичним перевізником. Логічно, що про договір щодо тривалої співпраці з транспортною компанією в цій ситуації, експедиторам можна забути. Окрім того більш глобальною виглядає проблема, коли в ланцюгу транспортування декілька експедиторів і декілька перевізників. Хоча по суті, норми закону не повинні трактуватися двояко чи ґрунтуватися на домислах, а все що не заборонено повинно визначатися як дозволено. Хоча, як показує практика, контролюючі органи іншої думки, зазвичай їх посадові особи безкарно просто складають податкове повідомлення рішення, а суб'єкт господарювання повинен іти до суду і доводити свою невинуватість.

Крім цього, головною проблемою, яку наразі можна і не помітити, тому що вона притаманна будь-якій сфері діяльності, де впровадили інформаційні технології, а саме: це питання, пов'язані зі збором та обробкою персональних даних фізичних осіб. Проблема полягає в тому, що на законодавчому рівні в достатній мірі не врегульовані процеси контролю поширення чи управління фізичними особами своїх персональних даних [3].

Наприклад, персональні дані декларантів, агентів з митного оформлення зазначаються в митних деклараціях, при цьому митний орган не запитує дозволу на їх збір, обробку, зберігання. Питання можливості знищення, в разі припинення трудових відносин з відповідним суб'єктом господарювання, взагалі не врегульоване ні на технічному ні на нормативному рівнях. Посадові особи, як представники підприємств, державних органів, установ, організацій на законодавчому рівні не несуть ні в практичному, ні в правовому полі жодної відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних.

Отже, імплементація митних практик Європейського Союзу на території України триває. Кожна зміна законодавчого регулювання викликає занепокоєння серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та спричиняє

дисбаланс в процесах митного оформлення вантажів. Сьогоднішній світ чудово демонструє, що єдині правила, єдиний підхід, в цілому, спрощують митні процедури і ми, як одна з держав, які прагнуть стати членами Європейського Союзу мусимо привести у відповідність до міжнародних практик наші правові норми, але цей процес, по факту, видається набагато складнішим. Питання щодо захисту персональних даних фізичних осіб в правовому аспекті носить виключно декларативний характер і потребує законодавчого врегулювання.

Список використаних джерел

1. Новації митного законодавства: зміни, що торкнулися бізнесу з 19 квітня 2025 року. Офіційний сайт Тернопільської обласної військової адміністрації. URL: <https://oda.te.gov.ua/news/novatsii-mytneho-zakonodavstva-zminy-shcho-torknutsia-biznesu-z-19-kvitnia-2025-roku>

2. Митний Кодекс України від 13.03.2012 Відомості Верховної Ради України. 2012 р. № 44-45 С.552.

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. 27 серп. (№ 34). С. 1188.

Бурчак Ярослав Олександрович,
*аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська
політехніка»*

**ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА
ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

У період повномасштабної війни та в процесі післявоєнного відновлення Україна стикається з викликами забезпечення економічної стабільності, зокрема через активізацію інвестиційної діяльності. Одним із ключових завдань держави в умовах трансформаційних процесів є створення сприятливого та передбачуваного правового поля для залучення інвестицій, адаптованого до умов надзвичайної ситуації.

Сучасна практика демонструє поступовий перехід від жорстких регуляторних моделей до гнучких правових інструментів, зокрема дерегуляційних заходів, які передбачають скасування або спрощення дозвільних процедур для суб'єктів господарювання, встановлення спеціальних правових режимів (наприклад, індустріальні парки, "економічні зони відновлення"), що забезпечують податкові й митні стимули, гарантування прав інвесторів на недоторканність інвестицій, спрощене вирішення спорів, зокрема через міжнародний арбітраж, застосування інструментів державної підтримки, включаючи компенсаційні механізми, страхування ризиків у зонах бойових дій, гарантії повернення капіталу[1].

На рівні інституційного забезпечення спостерігається активізація діяльності органів публічної влади. Слід виділити запуск платформи "Advantage Ukraine" для презентації інвестиційних проєктів іноземним

партнерам. Діяльність Урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest, який виступає комунікаційним та аналітичним посередником між інвестором і державою. Створення окремих структур в системі Міністерства економіки, відповідальних за реалізацію інвестиційної політики в секторальному розрізі.

Особливої актуальності набуває інституційна інтеграція з ЄС: адаптація норм до *acquis communautaire*, впровадження прозорих процедур оцінки впливу на довкілля, забезпечення конкурентного середовища, захисту прав інвестора через ефективну судову систему.

У післявоєнний період державне регулювання інвестиційної діяльності має опиратися на баланс між швидкістю ухвалення рішень і дотриманням принципів правової держави. Саме наявність чітких правових гарантій, прозорих процедур, інституційної спроможності та ефективної координації між усіма суб'єктами регуляторної політики забезпечить відновлення довіри інвесторів, притік капіталу та сталий розвиток національної економіки[2].

Після масштабних руйнувань, спричинених війною, Україна потребує оперативного притоку інвестицій для відбудови критичної інфраструктури, житла, енергетики, логістики, агросектору та медицини. Водночас поспішне прийняття рішень без правових гарантій може відлякувати інвесторів, особливо міжнародних. Баланс означає, що рішення мають бути швидкими, але законними і передбачуваними, регуляторна база має бути гнучкою, але не суперечити Конституції та міжнародним зобов'язанням України, підтримка бізнесу не повинна підміняти конкуренцію, а забезпечувати рівні умови для всіх.

Приклади реальних рішень, що демонструють спробу цього балансу, є Закон України «Про індустріальні парки» (2021, з оновленнями 2022–2023), яким закріплено низку законодавчих змін, які передбачають звільнення учасників індустріальних парків від ПДВ і мита на імпорту обладнання, а також компенсацію частини витрат на підключення до мереж. Це приклад гнучкого стимулювання, що одночасно реалізується в рамках закону та передбачає прозору конкуренцію між суб'єктами. Далі, Платформа «Advantage Ukraine» (запущена у 2022 р.), публічний інструмент, створений для презентації інвестиційних проєктів в Україні міжнародним партнерам. Державні органи відкрито демонструють потенційні напрямки інвестування, що підвищує прозорість і довіру. Також слід відмітити, Програму UkraineInvest, що забезпечує супровід інвесторів «з одного вікна», включаючи комунікацію з держорганами, захист прав інвестора, прискорення процедур. Вона поєднує оперативність у рішенні питань з дотриманням правових норм та процедур[3].

Саме наявність чітких правових гарантій, прозорих процедур, інституційної спроможності та ефективної координації між усіма суб'єктами регуляторної політики забезпечить відновлення довіри інвесторів. Наприклад, законодавчо закріплена заборона на націоналізацію без

компенсації, можливість розв'язання спорів у міжнародному арбітражі (ICSID), двосторонні угоди про захист інвестицій із понад 70 країнами. Прозорі процедури, у 2023 р. Дія City стала прикладом високотехнологічного сервісу з чіткими умовами для ІТ-компаній — цифрова реєстрація, спрощене оподаткування, прозорий вступ. Інституційна спроможність, робота органів як НАДС, Міністерства економіки, Фонду відновлення, які дедалі частіше формують відкриті конкурси, публікують звіти, використовують європейські підходи до управління. Координація,

наприклад, у межах платформи Multi-agency Donor Coordination Platform for Ukraine, де ЄС, G7 та Україна координують джерела фінансування та напрямки інвестування. Це гарантія впорядкованого управління відбудовою.

Лише за умови збереження правових стандартів, відкритості процедур та дієвої міжвідомчої координації інвестиційна політика в післявоєнній Україні може стати каталізатором сталого розвитку, притоку приватного капіталу і трансформації країни в конкурентоспроможну правову державу. Баланс швидкості та законності — ключовий фактор у цьому процесі.

Таким чином, правові та інституційні механізми інвестрегулювання мають трансформуватись у відповідь на кризові обставини, проте з обов'язковим дотриманням засад правової держави, що є ключовою умовою успішного повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел:

- 1.Штань М. Державна інвестиційна політика повоєнного відновлення // Економіка та суспільство. – 2024. – Вип. 66. – С. 312–318.
- 2.Ковальчук І. Державне регулювання інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення // Via Economica. – 2023. – № 2. – С. 45–52.
- 3.Нечаєва І. Відновлення прямих іноземних інвестицій: глобальні перспективи та українські реалії // Актуальні питання економіки та бізнесу. – 2023. – № 4. – С. 112–118.

Гришина Наталія Вікторівна,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

ФУНКЦІЇ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Найважливішими характеристиками будь-якого складного суспільного явища, яке має впорядковану внутрішню структуру, є його цілісність та здатність зберігати рівновагу у змінних умовах. Цілісність такого явища визначається як внутрішня єдність його властивостей, що не може бути зведена до простої сукупності характеристик окремих його складових. Основними ознаками, що вказують на наявність цілісності, є спільність мети, узгоджене функціональне призначення, наявність визначених завдань, а також існування навколишнього середовища, з яким відбувається взаємодія

як єдиного цілого. Здатність зберігати динамічну рівновагу з навколишніми умовами, змінюватися відповідно до суспільних викликів і водночас зберігати внутрішню впорядкованість є важливою рисою, що забезпечує функціональну життєздатність таких явищ.

Забезпечення цілісності та системності права досягається завдяки принципам, які пронизують всі правову матерію. Саме вони відіграють провідну роль у підтриманні загальної єдності та внутрішньої впорядкованості всього масиву правових приписів, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів, які реалізують публічно-владні функції. Якщо вести мову про адміністративне право, то можна зазначити на те, що принципи адміністративного права мають функціональне призначення, визначають напрями впливу на суспільні відносини, на механізм адміністративно-правового регулювання. Такий вплив принципів адміністративного права зумовлений тим, що вони виступають ціннісним і структурним ядром правової матерії. Саме вони визначають загальні орієнтири розвитку адміністративно-правового регулювання, зумовлюють єдність його завдань і слугують засобом підтримання внутрішньої логіки правового впливу.

Безпосередній функціональний вплив принципів на суспільні відносини виявляється, насамперед, через формування правосвідомості суб'єктів правовідносин. Принципи адміністративного права забезпечують сприйняття права як цінності завдяки втіленню в них фундаментальних ідеалів, визнаних у суспільстві, таких як свобода, рівність, гуманізм і справедливість. Через засвоєння принципів формується повага до права, усвідомлення його ролі як регулятора суспільного життя, розуміння його необхідності та значущості.

Принципи адміністративного права пропонується розглядати як вихідні ідеї, що задають загальні орієнтири в діяльності публічних органів та слугують ціннісною основою для формування норм адміністративного права, управлінських рішень та адміністративних актів, а також здійснення адміністративної та адміністративно-процедурної діяльності.

Таким чином, принципи адміністративного права є не лише підґрунтям для змістовного наповнення норм, а й відіграють роль об'єднувального чинника, що забезпечує внутрішню логіку та послідовність усієї сукупності приписів у цій сфері. Їх наявність гарантує, що адміністративне право розвивається не випадково чи фрагментарно, а як цілісне явище, підпорядковане єдиним засадам і спрямоване на досягнення узгоджених цілей у сфері публічного управління.

Проте принципи права здійснюють не тільки зовнішній (регулятивний) вплив, тобто вплив на суспільні відносини, але й внутрішній (інструментальний) вплив на право як систему, елементом якої вони є (шляхом оцінки відповідності між змістом права і його зовнішнім виразом, забезпечення системності правового регулювання тощо), оскільки саме

принципи права лежать в основі правового регулювання і навколо них формуються норми права, виступають «як засіб досягнення цілісності й єдності права, забезпечення його внутрішньої узгодженості» [1, с. 60].

Отже, можна стверджувати, що принципи адміністративного права відіграють подвійну роль у функціонуванні галузі: вони справляють як зовнішній вплив, тобто безпосередньо орієнтують регулювання публічних відносин між суб'єктами владних повноважень та іншими учасниками адміністративно-правових зв'язків, так і внутрішній вплив — спрямований на впорядкування самої нормативної основи цієї галузі.

Такий внутрішній вплив полягає у здатності принципів слугувати критерієм оцінки змістовної відповідності норм адміністративного права їх формальному вираженню, а також у сприянні забезпеченню послідовності, взаємозв'язку та внутрішньої узгодженості норм, що регулюють діяльність органів публічної влади. Вони є орієнтирами, навколо яких вибудовується нормативна структура галузі, забезпечуючи її логічну цілісність та ідеологічну єдність.

Саме принципи лежать в основі формування нормативного масиву адміністративного права, визначаючи його ідейне спрямування та методи впливу на учасників публічних правовідносин. Вони є вихідним методологічним орієнтиром для створення, тлумачення та застосування норм, навколо якого вибудовується вся структура галузі. Таким чином, принципи адміністративного права виступають засобом досягнення цілісності, єдності та послідовності у сфері публічного регулювання, сприяючи формуванню стабільної та логічно узгодженої нормативної основи діяльності органів публічної влади.

У зв'язку з вищевикладеним можна говорити про те, що принципи адміністративного права виконують важливе функціональне значення. Функції принципів адміністративного права відображають основні напрями їх впливу як на сферу публічних відносин, так і на внутрішню структуру самої галузі.

Зміст функцій принципів полягає, з одного боку, у регулюванні поведінки учасників адміністративно-правових відносин (зовнішній вплив), а з іншого — у забезпеченні внутрішньої узгодженості, системності та цілісності правових норм, що формують основу адміністративного регулювання (внутрішній вплив).

Через свої функції принципи адміністративного права виконують роль ціннісного та методологічного орієнтира, спрямованого на формування правосвідомості, зміцнення легітимності публічної влади, забезпечення прав і свобод особи, а також підвищення якості правозастосовної діяльності.

Функції принципів виявляються у регулятивному, охоронному, орієнтуючому, системоутворювальному та оціночному впливі, що забезпечує як ефективність нормативного впливу на публічні відносини, так і стабільність та логічну впорядкованість адміністративного права як цілісного явища.

Таким чином, поняття функції принципів адміністративного права можна сформулювати так: це відносно самостійні напрями більш-менш однорідного та цілеспрямованого впливу принципів адміністративного права на правосвідомість і поведінку учасників публічних відносин, у межах яких виявляється їхня сутність, соціальне та юридичне призначення, а також місце і роль у впорядкуванні взаємодії між особою та публічною владою та у практиці застосування адміністративно-правових норм.

Список використаних джерел

1. Уварова О.О. Роль принципів права у процесі правозастосування. Дис. канд.юрид.наук., Харків, 2009. 211 с.

Дем'яненко Анастасія Романівна,
студентка 1 курсу Національного
університету «Чернігівська політехніка»

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ
В СУДОЧИНСТВІ**

Принцип змагальності у судочинстві відіграє важливу роль у забезпеченні неупередженого та справедливого розгляду справ. Він гарантує кожній стороні процесу можливість викласти свою точку зору, підкріпити вимоги або заперечення аргументами та надати відповідні докази. Суд, зі свого боку, розглядає надані докази та аргументи, щоб винести обґрунтоване рішення на основі фактів і правових норм. Дотримання цього принципу важливе для забезпечення рівноправності сторін та захисту їхніх інтересів. У цьому дослідженні буде розглянуто реалізацію цього принципу у досудовому розслідуванні, судовому розгляді та у апеляційній інстанції.

Стаття 129 Конституції України закріплює принцип змагальності як одну з основних засад судочинства [1]. Цей принцип полягає в активній участі сторін у доведенні обґрунтованості своїх правових позицій і вимог. Це досягається шляхом надання доказів, аргументів і свідчень, які підтверджують їхні вимоги в суді. Такий підхід акцентує увагу на ролі сторін у встановленні обставин справи та досягненні справедливого правосуддя. Сторони не лише заявляють про свої вимоги, але й зобов'язані довести їхню обґрунтованість. У цивільному процесі принцип змагальності є основним механізмом забезпечення рівноправності та справедливості між сторонами. Принцип змагальності застосовується не лише в цивільних, а й у кримінальних справах, де сторони обвинувачення та захисту змагаються за визнання чи відхилення обвинувачення [2, с.219-220].

Для реалізації принципу змагальності на стадії досудового розслідування мають існувати дві сторони: обвинувачення та захисту. Втілення цього принципу на етапі досудового розслідування знаходить відображення у праві сторони захисту ініціювати слідчі дії, подаючи відповідні клопотання слідчому чи прокурору. У разі відхилення клопотання, захист може оскаржити це рішення в суді. Участь адвоката в допитах

підозрюваного та інших слідчих діях відіграє важливу роль у забезпеченні змагальності. Це дає можливість оцінювати докази, виявляти обставини, які можуть вплинути на кваліфікацію злочину, а також контролювати дотримання законності. Хоча закон дозволяє сторонам ставити питання під час допиту, роль захисника, коли слідчі дії ініційовані стороною обвинувачення, часто є пасивною. Проте, якщо слідчі дії ініційовані захистом, адвокат має право вносити пропозиції та заперечення. Важливим фактором для посилення змагальності є завчасне інформування захисника про слідчі дії, в яких він має право брати участь. Нехтування цим обов'язком може бути розцінене як суттєве порушення, що ставить під сумнів правомірність отриманих доказів. З метою зміцнення змагальності на досудовому етапі, деякі дослідники пропонують надати стороні захисту можливість представляти свої висновки у спеціальному документі, який можна назвати «висновком захисника». Цей документ може містити оцінку доказів, обґрунтування необхідності закриття провадження або пом'якшення відповідальності, а також перелік осіб, яких варто викликати в судові засідання. Впровадження такого механізму сприятиме встановленню рівності між сторонами та забезпеченню реальної змагальності під час досудового розслідування [3, с.169].

Реалізація принципу змагальності у судовому розгляді кримінальної справи є ключовою, де прокурор, захисник і суд виступають основними дійовими особами. Важливою гарантією змагальності на цьому етапі є обмеження випадків оголошення показань, даних на досудовому розслідуванні, а суд повинен досліджувати докази безпосередньо.

Активна участь захисника, який зобов'язаний захищати права підсудного, виступати в дебатах і допомагати в підготовці останнього слова, є важливим проявом змагальності. Суд має створити умови для активності сторін, зберігаючи об'єктивність і не виходячи за межі своїх повноважень. Він не повинен перебирати на себе функції сторін, а лише сприяти реалізації їхніх прав, перевіряючи докази та ставлячи запитання свідкам та експертам. Справедливість рішення суду залежить від змагального процесу, де сторони мають рівні можливості для відстоювання своєї позиції. Змагальність передбачає активну поведінку сторін протягом усього судового розгляду, включаючи активну участь прокурора в ознайомленні з доказами сторони захисту. Судові дебати є однією з форм прояву принципу змагальності. У дебатах прокурор і адвокат змагаються, щоб переконати суд у своїй правовій позиції на основі аналізу доказів. У своїх виступах вони аналізують і оцінюють докази, викладають суду свої міркування щодо обвинувачення, міри покарання та інших питань, що вирішуються судом [4, с.720].

В апеляційній інстанції принцип змагальності реалізується через активну участь сторін, кожна з яких має рівні права для відстоювання своєї позиції. Ключовим є те, що кожна сторона може подати апеляційну скаргу, обґрунтувати свої вимоги та довести свою правоту, надаючи нові докази або

спростовуючи ті, на яких ґрунтувалося рішення суду першої інстанції. Однак, змагальність тут обмежена тим, що апеляційний суд не може виходити за межі апеляційної скарги і перевіряє рішення лише на основі доводів у цій скарзі.

Сторони мають право представляти аргументи на захист або вказувати на помилки, допущені судом першої інстанції, обґрунтовуючи свої позиції та активно впливаючи на хід провадження. Першою виступає сторона, яка подала апеляційну скаргу, що дозволяє їй викласти свої доводи та вплинути на оцінку доказів. Якщо ж скарги подали обидві сторони, то першим виступає обвинувачений. Однією з особливостей змагальності в апеляційному процесі є право кожної сторони подавати доводи та заперечення, що забезпечує рівні можливості у захисті інтересів. Це дозволяє обґрунтувати незаконність, необґрунтованість або несправедливість рішення суду першої інстанції та дати суду можливість ухвалити справедливе рішення [5, с.93].

Отже, принцип змагальності є фундаментальним для забезпечення справедливості та об'єктивності судочинства. Він гарантує, що кожна сторона має можливість представити свою позицію, обґрунтувати свої вимоги та надати докази на їх підтримку. Загалом, принцип змагальності є ключовим механізмом, що забезпечує справедливість та об'єктивність судового процесу на всіх його етапах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Стратій О. В. Значення принципу змагальності сторін в судовому процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №1. С. 218-220. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/49.pdf.
3. Стрілецька О.В., Габрелян А.Ю. Реалізація принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». 2024. Випуск 81(1). С. 168 – 179.
4. Стрілецька О.В., Габрелян А.Ю. Реалізація принципу змагальності під час судового розгляду. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Випуск 2. С. 719–731.
5. Стрілецька О.В. Реалізація принципу змагальності в апеляційній інстанції. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 92-99.

Єщенко Олександр Володимирович,
*аспірант Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-1920 РР.

В українських землях ідея формування власної системи правосуддя особливо розвинулась в період національно-визвольних змагань 1917-1920 років. Важливі основи функціонування судової системи проголосила Українська Центральна Рада у III Універсалі 7 (20) листопада 1917 р.: «Суд на Україні повинен бути справедливий, відповідальний духові народу» [1, с. 187].

В цей період проголошувалась реформа судоустрою, котра здійснювалась у кілька етапів. Спочатку реформування зазнала касаційна інстанція, пізніше запровадили апеляційні суди, вже потім реформували місцеві суди. Першим етапом стало ухвалення Закону «Про створення Генерального суду» 2 (15) грудня 1917 року. Цей суд функціонував на всій території України і відповідав за контроль за діяльністю суддів УНР в межах, визначених законом. Члени Генерального суду носили звання генеральних суддів, а його керівництво перебувало під керівництвом старшого за віком генерального судді [2, с. 309]. Генеральний суд, тимчасово також виконував функції Головного військового суду.

29 квітня 1918 р. «Законами про тимчасовий державний устрій України» Генеральний суд був проголошений найвищою судовою інстанцією, а також «верховним охоронцем і захисником закону» [3]. Таким чином, на Генеральний суд покладалася функція конституційного нагляду, для здійснення якої йому було надано право публікувати законодавство у відповідному офіційному виданні.

Усі генеральні судді призначалися гетьманом, що «... певною мірою нівелювало проголошені раніше принципи, оскільки судді, залежні від гетьмана, навряд чи стали би визнавали неконституційні закони прийняті ним самим. Гетьман також залишав за собою право призначати урядуючого Генерального суддю і всіх Генеральних суддів, фактично відновлюючи посаду Голови Генерального суду» [4, с. 330].

Закон «Про титул, іменем якого твориться суд» від 13 травня 1918 року стверджував, що суди на території України проводяться в ім'я «Закону Української держави», що призвело до зміни форми оголошення судових рішень [4, с. 330].

З метою «... удосконалення тогочасної судової системи було створено спеціальну комісію з ревізії законів про генеральні та апеляційні суди. 8 липня 1918 р. Гетьман затвердив закони про створення державного сенату та про судові палати та апеляційні суди. Місце Генерального суду знову зайняв Державний сенат» [5, с. 56], а Київський, Харківський та Одеський апеляційні суди – відповідні судові палати. Реформа також змінила принцип встановлення юрисдикції: «Полтавський та Лубенський суди тепер належали Харківській, а Кам'янець-Подільський та Вінницький – Одеській судовій палаті» [5, с. 56].

Під час Директорії у січні 1919 р. було прийнято низку законів про відновлення діяльності Генерального Суду та апеляційних судів, затверджених Центральною Радою і скасування Державного Сенату [5, с. 56]. 24 січня 1919 року було змінено назви «Судові палати» на «Апеляційні суди», а «Державний сенат» на «Найвищий суд». Іншими важливими змінами стали кадрові – оновлений весь склад Київського апеляційного суду [5, с. 56].

Судова влада першої інстанції, яка фактично не була реформована УЦР та гетьманом, за Директорією залишилася незмінною. Принаймні формально окружні суди продовжували працювати, залишався інститут присяжних. Водночас потребувала вдосконалення система затверджених річних списків присяжних, що призводила до частих перебоїв у слуханнях окружних судів.

9 січня 1919 року було ухвалено «Закон про тимчасові правила виборів присяжних засідателів», згідно з яким вони призначалися тимчасово до ухвалення окремого спеціального закону. Через півтора року, 31 жовтня 1920 року, була прийнята детальна постанова «Про призначення і вибори мирових суддів, про утворення тимчасових Відділів окружного суду на повітах, про порядок обрання присяжних засідателів та про деякі зміни щодо проведення і дальшого руху досудового слідства». В ній зазначалося, що мирові судді та присяжні засідателі «... не можуть бути засуджені за спекуляцію, а також за образу національної честі та гідності громадянина УНР, або звільнені зі служби на підставі рішення суду» [4, с. 334].

За відсутності реальних можливостей для нормального функціонування місцевого самоврядування Директорія законом від 19 лютого 1919 року «Про вибори та призначення мирових суддів» перейняла практику Гетьманщини, тобто «... мирові судді тимчасово призначалися міністром юстиції» [5, с. 60]. Інститут членів мирових суддів від 4 травня 1917 року було остаточно скасовано. З 31 жовтня 1920 року юрисдикція мирових суддів була поширена на кримінальні та цивільні справи.

Водночас, воєнний стан диктував зміщення акцентів зі звичайного правосуддя на військове. Так, 26 січня 1919 року «Директорією» було прийнято Закон «Про надзвичайні військові суди» [5, с. 60]. Вони були особливими і функціонували на воєнних фронтах і в районах, де було введено воєнний стан. З урахуванням того, що за «законом Директорії» від 24 січня 1919 року військовий стан оголошувався на всій території УНР, очевидно, що «класична» юстиція відступила на другий план або взагалі не діяла [5, с. 60]. Водночас Закон також закріплював деякі демократичні принципи кримінального процесу, включаючи верховенство права, забезпечуючи підозрюваному, обвинуваченому та підсудному право на захист та участь народу у здійсненні правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Логвиненко І. А. III Універсал Української Центральної Ради в історії національного державотворення. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 187-188.

2. Якуніна А. О., Дідух Ю. А. Суд і судочинство в УНР (1917-1918). Українська Центральна Рада - світоч національного державотворення : історико-правові уроки та сучасні реалії : матеріали круглого столу (м. Тернопіль, 10-11 берез. 2017 р.). Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2017. С. 309-310.

3. Закони про тимчасовий державний устрій України : Закон від 29.04.1918 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-18#Text> (дата звернення: 20.04.2025).

4. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / за ред. І. Б. Усенка. Київ : «Наукова думка», 2014. 502 с.

5. Романюк Я., Іванченко І. Іменем України: становлення судової влади у період української революції 1917–1921 рр. Право України. 2017. № 3. С. 46-61.

Золотаренко Валерія Борисівна,
*студентка 2 курсу Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Науковий керівник:
Щербак Світлана Володимирівна,
к.ю.н., доцент

КОЛАБОРАЦІЙНА ТА ОКУПАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Колабораційна діяльність набула ясно вираженої правової визначеності після 2022 року, коли в Кримінальному кодексі України були впроваджені відповідні статті, що криміналізують її різноманітні форми. Відтепер колабораційна діяльність розглядається як злочин проти основ національної безпеки, що передбачає кримінальну відповідальність для осіб, котрі співпрацювали з агресором на тимчасово окупованій території.

Термін «колабораціонізм» походить від французького слова *collaboration*, що буквально означає «співпраця». Однак у політичному та правовому лексиконі ХХ століття це слово набуло цілком специфічного значення - воно стало синонімом співпраці з ворогом, з іноземною окупаційною владою на шкоду національним інтересам. Саме після подій Другої світової війни, особливо на прикладі дій режиму Віші у Франції, термін остаточно закріпився як негативно маркований: колабораціонізм почали сприймати не просто як співпрацю, а як форму зради [1].

Слід нагадати й про те, що законопроект щодо криміналізації колабораційної діяльності обговорювався ще у довоєнний час та викликав суспільний резонанс, однак був проголосований після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022, що стало відповіддю на масову співпрацю окремих громадян України з окупаційною владою на тимчасово окупованих територіях.

У свою чергу, конструкція статті 111-1 КК України викликає певні застереги, адже стаття складається з восьми частин, диспозиція ж кожної з них на відміну від традиційного викладу одного складу кримінального правопорушення з наступним додаванням кваліфікуючих ознак, відрізняється переходом від однієї форми колабораційної діяльності до іншої з одночасним посиленням покарання за її вчинення.

Крім того, у судовій практиці виникають проблеми при кваліфікації однотипних діянь при застосування окремих положень частини першої ст.111-1 КК України у контексті колізійності її диспозиції із ч.1-2 ст.436-2 КК України

У контексті правонаступництва відмітимо, що у проєкті нового Кримінального кодексу України збережено статтю щодо колабораційної діяльності, суб'єктом вчинення якого є виключно громадянин України. Крім того, у проєкті нового КК спостерігаємо ще один новий суміжний склад, сформульований як "окупаційна діяльність" (наразі ще не відомий чинному КК України), суб'єктом вчинення якого є виключно іноземець або особа без громадянства.

При цьому форми колабораційної та окупаційної діяльності є однаковими – організація чи проведення незаконних виборів або референдумів, заходів політичного характеру, впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти тощо.

Порівняно зі ст. 111-1 чинного КК, у Проєкті КК добровільність співпраці з державою-агресором визначена як обов'язкова ознака складу колабораційної діяльності, а формами такої діяльності визначені лише деякі, найбільш небезпечні й такі, без яких держава-агресор не змогла б успішно здійснити анексію захоплених нею територій.

Виключається кримінальна відповідальність у двох випадках: коли співпраця з державою-агресором була: а) вимушеною, або б) спрямованою виключно на забезпечення життєдіяльності населення чи інтересів громади, що не суперечать законам України й міжнародному праву [2, С.349].

В умовах воєнного стану в Україні, що триває вже понад три роки, національними судами ухвалено значну кількість вироків за вчинення колабораційної діяльності, більшість з яких на підставі угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Враховуючи новелізацію у правозастосуванні, більшість проблемних питань щодо кваліфікації колабораційної діяльності в судовій практиці ще залишаються відкритими та потребують свого вирішення.

Список використаних джерел:

1. Долгорученко Д. Колабораціонізм як феномен війни та наукове поняття в межах історико-правових досліджень. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Право. 2022. № 48. С. 21–26. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua>
2. Проєкт нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К.: Компанія ВАІТЕ. 494 с.

Калараш Роман Андрійович,
*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ОЗНАКИ СУДОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Судова політика є стратегічною складовою формування та функціонування судової системи в сучасному суспільстві, оскільки визначає напрями її розвитку, пріоритети діяльності, засади реформування та механізми забезпечення прав громадян, охоплюючи як нормотворчі процеси,

так і практичну реалізацію правосуддя. При цьому її характер і вплив на суспільство визначаються низкою специфічних ознак, що відображають особливості формування і здійснення судової політики як особливого інструменту правового регулювання.

Судова політика характеризується такими основними ознаками:

1. *Стратегічність*. Судова політика націлена на досягнення системних і довгострокових цілей, спрямованих на формування справедливої, доступної та ефективної системи правосуддя [1, с. 10]. Це включає усунення бар'єрів для звернення до суду, створення умов для реального здійснення права на судовий захист, забезпечення рівності перед судом та вдосконалення процедур розгляду справ. Зосередженість на системності передбачає постійне підвищення ефективності правосуддя, що проявляється у своєчасному, неупередженому розгляді справ, відновленні порушених прав та реальному виконанні судових рішень, забезпечуючи тим самим довіру суспільства до судової влади [2, с. 223].

2. *Комплексність*. Судова політика охоплює всебічне нормативно-правове регулювання функціонування судової системи, включаючи організаційні засади, кадрові питання, принципи взаємодії з іншими гілками влади та забезпечення незалежності судової влади. Її реалізація відбувається через широкий спектр нормативно-правових актів, зокрема, Конституцію України [3], закони України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р. [4], «Про Конституційний Суд» 2017 р. [5], «Про Вищий антикорупційний суд» 2018 р. [6], «Про судовий збір» 2011 р. [7] тощо, а також акти Президента України у сфері здійснення судочинства та судові рішення. При цьому враховуються міжнародні стандарти правосуддя, принципи суддівської незалежності, етичні норми та практика Європейського суду з прав людини.

3. *Прозорість та відкритість*. Судова політика передбачає забезпечення громадянам доступу до інформації про діяльність судової влади, відкритість судових засідань, публічність рішень та звітності, а також участь суспільства у формуванні правової культури та контролі за здійсненням правосуддя. Українське законодавство поступово розвиває механізми забезпечення прозорості та відкритості, зокрема через ухвалення законів України, таких як «Про доступ до судових рішень» 2005 р. [8], «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» 2015 р. [9] тощо.

4. *Адаптивність*. Судова політика повинна гнучко реагувати на суспільні зміни, нові виклики та тенденції у сфері правосуддя. Повномасштабне вторгнення РФ та запровадження воєнного стану стали випробуванням для судової системи України, яка змушена була адаптуватися до нових умов. Водночас актуальними залишаються питання оптимізації суддівського врядування, перегляду структури судів та відновлення пошкодженої інфраструктури.

5. *Участь громадськості*. Судова політика має ґрунтуватися на активній взаємодії з громадянським суспільством як у процесі прийняття

рішень, так і під час моніторингу діяльності судової системи. Це потребує ефективних правових механізмів, що дозволяють громадянам впливати на формування судової політики та забезпечують зворотній зв'язок. Відповідні гарантії передбачені, зокрема законами України «Про звернення громадян» 1996 р. [10], «Про доступ до публічної інформації» 2011 р. [11] тощо.

Отже, питання основних ознак судової політики показує, що вона є невід'ємною частиною розвитку судової системи, що забезпечує її здатність реагувати на виклики часу, підтримує відкритість та ефективність правосуддя, а також сприяє інтеграції громадян у процеси формування правової політики та контролю за її реалізацією.

Список використаних джерел:

1. Наливайко Р.Л., Верба І.О. Поняття та зміст категорії «доступність правосуддя»: теоретико-правові засади. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лютого 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 9-12.
2. Іванченко О. Система критеріїв оцінювання ефективності діяльності судів під час надання судових послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №. 11. С. 222-225.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
5. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
6. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>
7. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
8. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>
9. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції : Закон України від 02.07.2015 № 577-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19>
10. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
11. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

Керноз Неля Євгеніївна,

старший викладач кафедри публічного та приватного права

Суярко Ксенія Олександрівна

студентка 4 курсу Національного університету «Чернігівська політехніка»

**ВІДНОВЛЕННЯ НАЛЕЖНОГО ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ У
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРАХ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМІСТЬ
(ПРОДОВЖЕННЯ 2 ЧАСТИНА)**

Одним серед ключових напрямків реформування судової системи на 2024–2027 рр. в Україні, що передбачені Планом України для Ukraine

Facility, який заснований Регламентом (ЄС) 2024/792 від 29.02.2024 р., охоплено: «...створення нового суду, який би розглядав адміністративні справи, за участю національних державних органів, у прозорий та меритократичний спосіб; ... який складається з першої та апеляційної інстанцій; ... судді якого обирають після перевірки доброчесності та професіоналізму із залученням незалежних експертів;... строк створення якого - 3 квартал 2025 року» [1, с. 78].

Реформа судової системи в Україні щодо створення нового адміністративного суду в аспекті різних законодавчих проєктів та назв, уже досліджувалася співавторами [2], однак, має своїм продовженням прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо правових засад утворення та функціонування Спеціалізованого окружного адміністративного суду (далі – СОАС) та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду (далі – СААС)» від 26.02.2025 року № 4264-IX (далі – Закон № 4264-IX) [3]. Зазначене було одним із першочергових зобов'язань України, передбачених меморандумом з МВФ, але наскільки це пришвидшить доступ до правосуддя особи у публічно-правових спорах в Україні необхідно дослідити, так як у держави вже є негативний досвід із створенням Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який так і не був укомплектований суддями й не вписується в нову Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки.

Уже було досліджено попередні спроби законотворців щодо створення вищого адміністративного суду на виконання вимог пріоритетних реформ, пов'язаних з умовами надання допомоги від США та країн ЄС, недотримання яких було зумовлено низкою проблем в наявній судовій системі та кризовими явищами в суспільстві.

Персонал МВФ та влада України досягли домовленості на рівні персоналу (SLA) щодо сьомого перегляду чотирирічної угоди про розширене фінансування (EFF) на суму 15,5 мільярда доларів США. За умови затвердження Виконавчою радою МВФ та відповідно до потреб платіжного балансу, очікується, що Україна отримає приблизно 0,4 мільярда доларів США, що доведе загальний обсяг виплат за програмою до 10,1 мільярда доларів США [4].

З 26.03.2025 р. Законом України № 4264-IX Розділ XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі - Закон № 1402-VIII) доповнено п.п. 63-87, проте залишається відкритим питання щодо початку діяльності СОАС, СААС.

Положеннями ч.ч. 5,6 ст.125 Конституції України передбачена законодавча дискреція щодо діяльності вищих спеціалізованих судів й вимог щодо освіти та стажу професійної діяльності суддів цих судів «відповідно до закону», тому для спрощеного сприйняття пропонуємо Таблицю 1.

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця вимог до кандидатів на посаду суддів СОАС, СААС за положеннями Розділу XII Закону України № 1402-VIII

Вимоги до кандидатів на посаду суддів СОАС (п.85)	Вимоги до кандидатів на посаду суддів СААС (п.86)
особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді (з врахуванням положень ст.127 Конституції України), за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді й одній із таких вимог:	
1) стаж роботи на посаді судді	
не менше п'яти років	не менше семи років
2) стаж професійної діяльності у сфері права на посадах держслужби категорії «А», «Б» в ОДВ, повноваження яких поширюються на всю територію України щонайменше:	
сім років	дев'ять років
3) досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в публічно-правових спорах в адміністративних судах щонайменше:	
сім років	дев'ять років
4) науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше:	
сім років;	дев'ять років
5) сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених п.п. 1- 4, щонайменше:	
сім років	дев'ять років
Критерій переваги у разі однакової позиції за рейтингом серед кандидатів:	
більша кількість балів із виконаного під час кваліфікаційного іспиту, проведеного в межах процедури кваліфікаційного оцінювання, анонімного тестування та практичного завдання із спеціалізації суду; більший стаж роботи на посаді судді; науковий ступінь; більший стаж професійної діяльності у сфері права (п .87) [3].	

З 26.03.2025 року - дня набрання чинності Законом № 4264-IX:

1) «...*протягом одного місяця оголошується Вищою кваліфікаційною комісією суддів (далі – ВККС) України конкурсу на зайняття посад суддів СОАС, СААС (п.63);*

2) *протягом трьох років конкурс на зайняття посад суддів СОАС, СААС проводиться з урахуванням таких особливостей:*

- з метою сприяння ВККС України у встановленні відповідності кандидатів на посади суддів СОАС, СААС критеріям доброчесності та професійної компетентності для цілей кваліфікаційного оцінювання утворюється і діє Експертна рада як допоміжний і дорадчий орган (порядок утворення (п.65), склад (п.66), вимоги до членів (п.67); процедурні моменти формування та призначення членів й строки (п.п. 68 -74), повноваження (п. 75); обов'язки членів (п.76), наслідки висновків (п.п. 80-81));

- СОАС, СААС розпочинають роботу за умови призначення за результатами конкурсу... *щонайменше половини суддів відповідного суду в порядку, визначеному цим Законом (п.82), але щодо мінімальної кількості*

суддів питання залишається відкритим в контексті новел ч. 4 ст. 31 Закону № 1402-VIII;

- не пізніше ніж *через тридцять днів з дня призначення суддів СОАС, СААС в кількості, визначеній п. 82, найстарший за віком суддя зазначених судів, скликає збори суддів цих судів для вирішення організаційних питань їх діяльності й визначення дня початку їх роботи*, що встановлюється рішенням зборів суддів відповідних судів та публікується на веб-порталі судової влади України й в газеті «Голос України (п.п.83, 84);

- *протягом тридцяти днів Рада суддів України формує список кандидатів до складу Експертної ради, про що ухвалює рішення* (п. 68);

- *протягом десяти днів ЦОВВ, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин, разом із Секретаріатом Кабінету Міністрів України формує перелік міжнародних та іноземних організацій і надсилає його до ВККС України* (п.69);

- з дня отримання переліку міжнародних та іноземних організацій ВККС України *протягом п'яти днів* звертається до них, для отримання від них пропозицій щодо кандидатур до складу Експертної ради (п.70);

- ВККС України *протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання списків запропонованих кандидатів* ухвалює рішення про призначення осіб (членів) до складу Експертної ради строком на три роки (п.п. 71, 72);

- Експертна рада вважається утвореною та розпочинає діяльність за умови призначення до її складу щонайменше 4 членів, з яких щонайменше 2 запропоновані міжнародними та іноземними організаціями (п.73)»[3].

При цьому окремого дослідження на предмет їх конституційності потребують законодавчі положення щодо складу Експертної ради: «...3 особи, запропоновані Радою суддів України; 3 особи, запропоновані міжнародними та іноземними організаціями, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх п'яти років надають Україні міжнародну технічну допомогу у сфері судової реформи та/або запобігання і протидії корупції, при цьому ще й кількість запропонованих кандидатів до складу Експертної ради у списках, що подаються до ВККС України, повинна щонайменше вдвічі перевищувати кількість вакантних посад (п. 66)» [3].

Хоч від групи послів G7 схвалено прийняття досліджуваного Закону України № 4264-IX як ключового етапу судової реформи, спрямованням якої мало бути відновлення суспільної та бізнес-довіри до правосуддя й пришвидшить доступ до правосуддя особи у публічно-правових спорах в Україні, але наскільки адаптовані його положення до міжнародно-правових зобов'язань України в сфері європейської інтеграції та сфери дії права Європейського Союзу?

Список використаних джерел:

1. План України для Ukraine Facility (Імплементативне рішення Ради 2024/1447 про затвердження оцінки Плану України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 р. № 244-р. С.78. URL: <https://me.gov.ua/view/bb34572a-7998-4ffc-a3c6-83af50e88560>

2. Керноз Н. Є., Суярко К. О. Відновлення належного доступу до правосуддя у публічно-правових спорах в Україні: проблемність. *IV Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини* (м. Київ, 5 грудня 2024 року). Київ: ДНДІ МВС України, 2024. 284-288 с.

3. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо правових засад утворення та функціонування Спеціалізованого окружного адміністративного суду та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду: Закон України від 26.02.2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4264-20#n5>

4. МВФ привітав прийняття закону про створення нового адмінсуду в Україні як частини виконання програми фінансування Судово-юридична газета в Україні від 03.03.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/324636-mvf-privetstvoval-prinyatie-zakona-o-sozdanii-novogo-administrativnogo-suda-v-vypolneniya-programmy-finansirovaniya>

Ковальчук Ярослава Григорівна,
*студентка 4 курсу Навчально-наукового
інституту права та міжнародно-правових
відносин Університету митної справи та
фінансів*

Науковий керівник:

Філяніна Людмила Анатоліївна,
*доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів*

СТАЛІ МІСТА: ЯК МІЖНАРОДНЕ ПРАВО РЕГУЛЮЄ УРБАНІЗАЦІЮ?

Актуальність даної теми обумовлена тим, що швидка урбанізація спричиняє значний тиск на міське середовище, інфраструктуру та ресурси. Міжнародне право відіграє важливу роль у регулюванні процесів урбанізації, визначаючи стандарти сталого розвитку, охорони навколишнього середовища та забезпечення прав мешканців міських територій. Враховуючи глобальні виклики, такі як зміни клімату та зростання населення, важливо, щоб міжнародні норми та угоди сприяли формуванню екологічно безпечних та соціально справедливих міських просторів. Таким чином, правове регулювання урбанізації є ключовим інструментом у створенні сталих міст майбутнього.

Урбанізація – одне з найпотужніших соціальних і просторових явищ ХХІ століття, яке вже сьогодні визначає обличчя людської цивілізації. За даними Організації Об'єднаних Націй, понад 55% населення світу проживає у містах, і ця цифра стрімко зростає. Водночас міста – це основні джерела викидів парникових газів, споживачі енергії, ресурсів і простору. Тобто, сталий розвиток міст стає глобальним пріоритетом, а питання правового регулювання урбанізації виходить за межі внутрішньої компетенції держав і постає у фокусі міжнародного права [1].

Юридичним підґрунтям для формування міжнародного підходу до регулювання урбанізації є концепція сталого розвитку, закріплена ще в «Нашому спільному майбутньому» (доповіді Брундтланд, 1987), котра стала

філософською основою для прийняття ключових міжнародних договорів та декларацій. Крім того, принцип 1 Декларації Ріо-де-Жанейро з довкілля і розвитку (1992) проголошує, що люди мають право на здорове і продуктивне життя у гармонії з природою. Цей принцип прямо пов'язаний із забезпеченням сталого міського простору, де екологія, соціальна справедливість і економічна ефективність поєднуються в єдиному правовому та практичному балансі.

Ключовим міжнародним інструментом, що визначає рамки правового регулювання урбанізації, є *Порядок денний на період до 2030 року для сталого розвитку*, ухвалений Резолюцією ГА ООН A/RES/70/1. З 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), безпосередньо до теми сталого міста належить ЦСР №11: «Зробити міста і населені пункти відкритими, безпечними, життєздатними і сталими». Юридичне значення цього документу полягає у закріпленні нової нормативної парадигми, яка дедалі більше впливає на договірну практику, тлумачення міжнародних зобов'язань держав, а також на розвиток «м'якого права» (soft law) [2].

Конкретизацію положень ЦСР №11 можна знайти у Новоурбаністському порядку денному (New Urban Agenda), ухваленому на конференції Хабітат III у Кіто в 2016 році. Цей документ закладає підґрунтя для реформування національного законодавства у сфері містобудування, транспортної політики, житлового будівництва та екологічного врядування. Попри те, що Новоурбаністський порядок денний не є обов'язковим юридичним документом, він дедалі частіше використовується як модель для імплементації міжнародних зобов'язань у національне право.

Окрему категорію становлять міжнародні екологічні договори, наприклад Паризька кліматична угода 2015 року, яка зобов'язує держави знижувати викиди парникових газів [3]. Оскільки міста є одними з найбільших джерел цих викидів, регулювання урбаністичних процесів автоматично стає предметом виконання міжнародних кліматичних зобов'язань. У рамках Паризької угоди держави вносять до національно визначених внесків (NDCs) цілі з декарбонізації міської інфраструктури, розвитку зеленого транспорту, енергоефективного будівництва тощо. Таким чином, міжнародне право зі зміни клімату прямо стимулює розвиток сталих міст.

Усі вищезазначені приклади доводять, що міжнародне право вже сьогодні активно впливає на процеси урбанізації. Це відбувається не лише через «класичні» договори, а й завдяки новітнім формам м'якого права, міжнародним програмам і глобальним ініціативам. З погляду юридичної теорії, ми спостерігаємо перехід від «міста як об'єкта права» до «міста як агента змін» у правовому полі.

Отже, міжнародне право наразі не створює єдиного нормативного документа, що цілковито регулює урбанізацію, але воно вже формує інституційно-правову екосистему, у межах якої відбувається впровадження принципів сталого розвитку в містах. Це відбувається через інтеграцію

міжнародних зобов'язань у внутрішнє законодавство держав, пошук нових юридичних форм для врегулювання викликів урбанізації. Враховуючи тенденції, цілком імовірно, що в майбутньому ми станемо свідками укладення спеціалізованого міжнародного договору про сталі міста як правову відповідь на урбаністичні виклики ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Бичек М.О. Сучасні тенденції світового процесу урбанізації. КНЕУ. 2014. № 3. С. 88–114.
2. Weiland, S., Hickmann, T., Lederer, M., Marquardt, J., Schwindenhammer, S. The 2030 Agenda for sustainable development: transformative change through the sustainable development goals? // *Politics and Governance*. 2021. Vol. 9, № 1. P. 90–95. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v9i1.4191>.
3. Паризька угода : звіт Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (21-ша сесія, 2015, Париж, Франція). Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, 2015. 27 с.

Конопля Діана Олександрівна,

студентка 2 курсу Сумського державного

педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Науковий керівник:

Щербак Світлана Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент

кафедри права та публічного управління

Сумського державного педагогічного

університету імені А.С.Макаренка

ВІДРОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Історія військових судів в Україні сягає часів Київської Русі та Гетьманщини, коли існували окремі військові трибунали для козаків і найманців. За радянського минулого військова юстиція відігравала значну роль, регулюючи питання дисципліни та покарання військових, а після розпаду СРСР система військових судів діяла в Україні до 2010 року, саме тоді вони були ліквідовані в рамках однієї з чергових судових реформ. Проте нинішня ситуація з війною на території України знову поставила питання про необхідність їх відновлення [2, с. 31].

Зауважимо, що існуюча судова система України не передбачає окремих військових трибуналів, а національне законодавство (кримінальне та кримінально-процесуальне) містить лише окремі норми, що стосуються кримінальної відповідальності за вчинення військових кримінальних правопорушень.

Водночас міжнародне право визнає важливість спеціалізованої військової юстиції, що підтверджується рішеннями Європейського суду з прав людини.

Запровадження військових судів має як прихильників, так і противників, оскільки ця ініціатива зачіпає питання балансу між цивільною та військовою владою. Прихильники ідеї наголошують на необхідності

спеціалізованого правосуддя для військовослужбовців, яке забезпечить швидке та справедливе вирішення справ. Критики ж вказують на можливі ризики зловживань та порушення прав людини, особливо якщо такі суди матимуть надмірні повноваження. Саме тому питання їхнього статусу, підпорядкування та компетенції потребує ретельного опрацювання.

При характеристиці міжнародного досвіду військової юстиції слід зазначити, що військові суди є важливою складовою правової системи багатьох держав світу, що дозволяє забезпечити оперативне й професійне вирішення справ, пов'язаних із військовою службою. У країнах із розвиненими правовими традиціями, таких як США, Велика Британія, Франція та Німеччина, військові суди функціонують у межах загальної судової системи, маючи спеціалізовані юрисдикції та процедури. Основним завданням таких судів є розгляд кримінальних і дисциплінарних справ, що стосуються військовослужбовців, а також деяких категорій цивільних осіб, залучених до оборонної сфери.

Система військової юстиції США є однією з найрозвиненіших у світі й регулюється Кодексом військової юстиції (Uniform Code of Military Justice – UCMJ), який встановлює спеціальні правові механізми для військовослужбовців. Військові суди Сполучених Штатів поділяються на три рівні: суди першої інстанції, апеляційні військові суди та Верховний суд США, який має право переглядати військові справи. Особливістю американської моделі є те, що військовослужбовці мають право на адвоката та апеляцію, що гарантує їхній правовий захист на рівні цивільного правосуддя. Крім того, у США існує практика громадського контролю над військовою юстицією через спеціальні комісії та юридичні експертизи. Така модель є ефективною, оскільки забезпечує баланс між військовою дисципліною та дотриманням прав людини [3, с. 124].

У Великій Британії військові суди працюють у межах загальної судової системи, але мають спеціалізовані підрозділи, що займаються справами військовослужбовців. Основним органом військової юстиції є Військовий суд (Court Martial), який має юрисдикцію щодо всіх категорій військових злочинів. Особливістю британської системи є те, що у військових судах можуть бути присутні цивільні судді, які контролюють дотримання стандартів правосуддя. Крім того, рішення військових судів можуть бути оскаржені в Апеляційному військовому суді, що забезпечує додатковий рівень правового захисту. Велика Британія також активно впроваджує міжнародні стандарти військової юстиції, враховуючи рекомендації Європейського суду з прав людини.

Франція має одну з найдавніших систем військової юстиції, що базується на традиціях Кодексу Наполеона. Військові суди у Франції поділяються на гарнізонні, регіональні та касаційні, що дозволяє забезпечити багаторівневий розгляд справ. Законодавство Франції чітко визначає категорії злочинів, які підпадають під військову юрисдикцію, включаючи

дезертирство, зловживання владою та порушення бойових наказів. Однак із 1980-х років Франція поступово інтегрувала військові суди до загальної системи правосуддя, залишивши окремі військові трибунали для періодів воєнного стану. Це свідчить про тенденцію до підвищення рівня цивільного контролю над військовою юстицією [1].

Збройна агресія Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року та тривала війна ставить перед Україною нові виклики, а тому вважаємо, що ідея відновлення воєнної юстиції в Україні заслуговує на підтримку. Тенденція збільшення кількості вчинених військових злочинів в період воєнного стану (за 2024-2025 рік слід відзначити такі, як самовільне залишення частини (ст.407 КК України), непокора (ст.402 КК України) тощо, особливо на території Сумської області) свідчить про недостатність військової спеціалізації суддів, які водночас розглядають і інші категорії кримінальних справ, та, відповідно, викликає потребу у створенні військових судів, на які, крім розгляду військових злочинів, можливо покласти й здійснення правосуддя за воєнними злочинами, розгляд яких крім застосування норм міжнародного гуманітарного права, потребує також врахування специфіки проходження військової служби, а також наявність значного масива спеціального законодавства стосовно військовослужбовців,

Одним із головних викликів є необхідність розробки правової бази, яка відповідає б міжнародним стандартам та Конституції України. Створення військових судів передбачає внесення змін до Закону України «Про судoustрій і статус суддів», а також до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. Важливо передбачити механізми контролю за діяльністю цих судів, щоб уникнути можливих порушень прав людини. Крім того, потрібно розробити процедуру підготовки суддів, які матимуть достатній рівень правової компетентності у військових справах. Без якісної правової основи ефективне функціонування військової юстиції буде неможливим.

Ще одним важливим аспектом є питання організаційної структури військових судів в Україні, можливою моделлю яких пропонується 3 інстанції - гарнізонні суди як перша інстанція, апеляційні військові суди та Військовий касаційний суд при Верховному Суді. Важливо також визначити, чи підпорядковуватимуться військові суди Міністерству оборони України, чи залишатимуться незалежними структурами у межах судової системи, а також чи будуть військові судді цивільними чи, навпаки, військовослужбовцями, як це практикується у деяких країнах. Вибір оптимальної моделі вплине на довіру до нової системи правосуддя [4, с. 23-25].

Виклики, пов'язані із запровадженням військових судів, включають необхідність забезпечення їхньої незалежності та запобігання зловживанням. Існує ризик використання військової юстиції для політичних переслідувань або репресій у збройних силах. Тому потрібно запровадити механізми громадського контролю, які б гарантували прозорість роботи таких судів.

Отже, запровадження військових судів в Україні є важливим кроком у реформуванні судової системи, особливо в умовах воєнного стану та в період післявоєнної відбудови, що потребує законодавчого врегулювання, незалежного контролю та адаптації до української судової системи.

Список використаних джерел:

1. Бобров Ю. О. Військовий суд: сучасна українська парадигма. Публічне право. 2019. № 3 (36). URL: https://www.publichnepravo.com.ua/index.php?Itemid=483&catid=92&id=154%3App-2019-36-14&lang=uk&option=com_content&view=article
2. Гарасимів Т. Т. Військове право в правовій системі України: концептуальні виміри. Юридичний вісник. 2024. Т. 11, № 4 (44). С. 28-34. URL: <https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-11-number-4-44-2024/military-law-legal-system-ukraine-conceptual>
3. Капліна О., Кравцов С., Лейба О. Військова юстиція в Україні: відродження під час війни. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. Т. 3 (15). С. 120-136. URL: <https://ajee-journal.com/military-justice-in-ukraine-renaissance-during-wartime>

Корнієнко Максим Вікторович,
доктор юридичних наук, професор,
проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

Актуальність дослідження особливостей діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю наукового осмислення змін у механізмах забезпечення публічної безпеки та правопорядку в умовах надзвичайних правових режимів. Воєнний стан передбачає суттєві зміни у правовому регулюванні діяльності органів правопорядку, що впливає на їхні функції, повноваження та взаємодію з іншими державними інституціями.

З одного боку, зростає навантаження на Національну поліцію внаслідок необхідності протидії воєнним загрозам, запобігання диверсіям, підтримання громадського порядку та охорони критичної інфраструктури. «За особливих умов війни поліція має виконувати багато завдань, які є нетиповими для неї в умовах мирного часу, відповідно для Національної поліції України має існувати розгалужене нормативно-правове підґрунтя для такої діяльності» [1, с. 95] – слушно вказує О. Юнін. З іншого боку, важливим є дотримання принципів правовладдя, зокрема забезпечення дотримання людських прав в умовах обмежень, запроваджених воєнним станом.

Наразі правозастосовна практика вимагає чіткого розмежування компетенції Національної поліції та військових формувань, що залучаються до забезпечення правопорядку. Окрему увагу слід приділити проблемам, пов'язаним із підзвітністю поліцейських органів, запобіганням зловживанням та ефективному контролю за їхньою діяльністю.

Дослідження цієї теми сприятиме вдосконаленню правового регулювання діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану, що має ключове значення для забезпечення стабільності держави та захисту прав громадян у екстраординарних умовах.

Окремі аспекти піднятої нами проблематики стали предметом вивчення О. Дараган. Як відзначає вчений, ключова концепція Конституції України, що є актуальною як у воєнний, так і в мирний період, полягає в обмеженні владних повноважень з метою унеможливлення самовільних дій та забезпеченні основоположних прав і свобод громадян. Разом з тим, стратегічні завдання та першочергові напрямки діяльності всієї державної машини в умовах війни набувають суттєвих [2, с. 375].

Згадаємо також публікацію А. Турбал і Г. Шпиталенко, у якій автори намагаються аналізувати зміни у повноваженнях Національної поліції в умовах війни [3, с. 211-213]. Вони звертають увагу на адаптацію діяльності поліції до нових викликів, зокрема розширення її функцій у сфері забезпечення громадського порядку, взаємодію з військовими структурами та реагування на нові типи загроз. Водночас їхній аналіз має фрагментарний характер, оскільки зосереджується переважно на змінах нормативного регулювання, залишаючи поза увагою практичні аспекти реалізації цих норм, ефективність механізмів контролю за діяльністю поліції, а також проблеми дотримання прав і свобод громадян в умовах воєнного стану.

Слід наголосити, що піднята проблематика потребує системного наукового осмислення, оскільки діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану є комплексним явищем, яке виходить за межі лише правового виміру. Вона включає організаційні, оперативно-службові, соціально-психологічні аспекти, а також питання відповідності правоохоронної діяльності стандартам принципу верховенства права.

Особливої уваги потребують механізми координації між поліцією та військовими формуваннями, питання спеціальної підготовки особового складу до роботи в умовах підвищеної небезпеки, а також ризики перевищення повноважень, що можуть виникати в умовах надзвичайного правового режиму.

Таким чином, аналіз окремих аспектів діяльності Національної поліції, в умовах воєнного стану, що здійснений вітчизняними вченими, є важливим внеском у розв'язання піднятої проблематики, проте не охоплює всі ключові аспекти теми. Необхідний комплексний підхід, що базується на системному аналізі не лише нормативних змін, а й фактичних викликів, перед якими постає Національна поліція у сучасних умовах.

Лише комплексне опрацювання означених нами аспектів – організаційні, оперативно-службові, соціально-психологічні – має бути основою для опрацювання законодавства, що регулює діяльність Національної поліції, на предмет його удосконалення. Без урахування цих факторів можливі дисбаланси у правовому регулюванні, які можуть

негативно вплинути на ефективність роботи поліції в умовах воєнного стану. Важливо також оцінювати реальні виклики, з якими стикаються поліцейські, аби адаптація нормативно-правових актів відповідала практичним потребам. Лише такий підхід дозволить забезпечити оптимальний баланс між оперативністю реагування поліції на загрози та дотриманням принципів правовладдя.

Список використаних джерел.

1. Юнін О.С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. №14. С. 95-100.
2. Драган О.В. Щодо повноважень Національній поліції України в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №3. С. 375-379.
3. Турбал А.Є., Шпиталенко Г.А. Особливості роботи Національної поліції України в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»: у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 211-213.

Лазарєв Віктор Вікторович,
канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри
теорії та історії держави та права
Харківського національного університету
внутрішніх справ

**ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ У АКТАХ КОНСТИТУЦІЙНОГО
СУДУ УКРАЇНИ**

Основним шляхом розвитку держави в сучасних умовах є її трансформація в соціально-демократичну правову державу, яка відображає волю більшості населення й реалізує права людини. Правова держава є необхідним конституційним атрибутом сучасної держави. Це держава, яка підпорядкована праву як вираженню свободи рівності та справедливості й у якій дії її органів влади та службових осіб здійснюються на засадах відповідності законів, а також підконтрольності діяльності посадових осіб державної влади незалежним судам [1, с. 19; 2, с. 37–40]. То ж цілком закономірною є та обставина, що проблематика правової держави стала об'єктом дослідження з боку значної кількості науковців, що знайшло відображення у численних дослідженнях. Водночас, окрім значного масиву доктринальних досліджень, питання правової держави підіймалося і у актах Конституційного Суду України.

В першу чергу, Конституційний Суд України (КСУ) розрізняє поняття «правова держава» і «верховенство права». Так, у окремій думці до Рішення від 28.04.2010 р. № 12-рп/2010 суддя Конституційного Суду України В. Камп стверджує, що «в Україні поняття «верховенство права», «правова держава» слід розглядати як самостійні та незалежні одне від одного, а не як синоніми чи частину і ціле або вужче і ширше поняття ще й тому, що вони відображають різні концепції правових систем у «спробі відшукати ідеал легітимності державної влади» [3]. Також, у Рішенні від 20.06.2019 р. № 6-р/2019 КСУ зазначає: «верховенство права слід розуміти, зокрема, як

механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій державної влади» [4].

Водночас, КСУ визначає, що «правова держава в країнах романо-германської правової традиції перебуває у нерозривному зв'язку із принципами верховенства закону та верховенства конституції» [3]. Також, КСУ, у цьому ж рішенні, визначає: «основні засади правової держави - верховенство конституції та верховенство закону, закріплені відповідними положеннями Конституції України» [3].

У Висновку від 30.10.2003 р. № 1-в/2003 КСУ підкреслює, що «конституційний лад демократичної, правової держави має одним з головних принципів здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» [5]. Цей принцип є основоположним для організації влади в правовій державі, оскільки забезпечує баланс і взаємний контроль між різними її складовими. Розвиток цієї ідеї знаходить продовження у Рішенні КСУ від 21.06.2011 р. № 7-рп/2011, де наголошено, що функціонування правової держави «зумовлює необхідність закріплення на законодавчому рівні механізмів стримувань і противаг, забезпечення взаємодії і єдності державної влади в Україні при дотриманні конституційних засад, визначених частиною другою статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [6].

Цікавим є твердження судді КСУ О. Первомайського. Так, у окремій думці до Рішення від 26.02.2019 р. № 1-р/2019 [7] він зазначає, що «правовою може визнаватися держава, що водночас є антикорупційною державою» [8]. Так, суддею КСУ наголошується, що неможливо уявити правову державу, яка б не здійснювала активних заходів для запобігання корупційних проявів. Адже корупція підриває принципи верховенства права, рівності перед законом, справедливості та доброчесності державної влади чим нівелює правову державу.

Провівши аналіз Рішень Конституційного Суду України можна зробити наступні висновки:

- Конституційний Суд України не надає визначення поняття «правова держава», натомість розкриває його зміст шляхом аналізу чинного законодавства, вказуючи на комплексність і багатовимірність правової держави як ідеалу;

- у низці актів Конституційний Суд України наголошує на важливості взаємозв'язку правової держави з верховенством права, демократією, антикорупційністю та реалізацією механізмів стримувань і противаг;

- Конституційний Суд України поняття «правова держава» розглядає як фундаментальний принцип державного устрою, що передбачає панування права у всіх сферах суспільного життя, обмеження державної влади правом, гарантування прав і свобод людини, реалізацію принципу поділу влади, юридичну визначеність та правову відповідальність органів влади перед суспільством.

Список використаних джерел:

1. Вовк П. В. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 19-23. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1531>.
2. Шатіло В. Концептуальна генеза правової держави та її вплив на формування загальних принципів державної влади в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». 2013. Вип. 95. С. 37–40.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду) : Рішення Конституційного суду України; Окрема думка від 28.04.2010 р. № 12-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-10#Text>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України „Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів“ : Рішення Конституційного суду України від 20.06.2019 р. № 6-п/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19?utm_source=chatgpt.com#top
5. Висновок Конституційного Суду України від 30 жовтня 2003 року № 1-в/2003 у справі про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України "Про внесення змін до Конституції України", направленою Головою Верховної Ради України, вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 29, 59, 78 та інших Конституції України) : Висновок Конституційного суду України; Окрема думка від 30.10.2003 р. № 1-в/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-03#Text>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України "Про судоустрій і статус суддів", "Про Вищу раду юстиції" (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) : Рішення Конституційного суду України; Окрема думка від 21.06.2011 р. № 7-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-11#Text>
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 26.02.2019 р. № 1-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text>
8. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України : Окрема думка від 26.02.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc01d710-19?utm_source=chatgpt.com#Text

Падалка Владислав Олександрович,

студент 3 курсу

Науковий керівник: Толкач А. М.,

*ст. викладач кафедри кримінального права
та правосуддя Національного університету
«Чернігівська політехніка»*

СУДОВО-БАЛІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні виклики, пов'язані з військовою агресією РФ проти України, зумовлюють зростання кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом, використанням та зберіганням вогнепальної зброї. В умовах воєнного стану судово-балістична експертиза набуває особливого

значення як один із ключових інструментів доказування у кримінальному провадженні. Це дозволяє не лише встановити технічні характеристики та походження зброї, а й підтвердити або спростити версії слідства щодо такого вчинення кримінального правопорушення.

Актуальність теми зумовлена забезпеченістю вдосконалення методів судово-балістичних досліджень у контексті воєнного часу, коли зброя та боєприпаси можуть походити як із незаконного обігу, так і з військових складів. Крім того, ускладняється процес ідентифікації зброї через її масове використання в умовах бойових дій, що ставить перед експертами нові завдання щодо встановлення походження боєприпасів, визначення типу та модифікації зброї, а також аналізу механізму пострілу. У кримінальних провадженнях, особливо в умовах воєнного стану, експертні висновки є ключовими та критично важливими для притягнення винних до відповідальності.

Судово-балістична експертиза – це дослідження вогнепальної зброї, боєприпасів і слідів пострілу, здійснюване особами (експертами), що мають спеціальні знання в галузі судової балістики та були залучені для проведення дослідження об'єктів балістичного походження [1, с. 278].

Найбільш поширеними об'єктами судово-балістичного дослідження є: боєприпаси до ручної вогнепальної зброї, як споряджені (патрони), так і їх частини (кулі, гільзи, дріб, картеч, капсулі, пижі, прокладки, порох тощо); ручна вогнепальна зброя, її окремі частини та приладдя; засоби та інструменти, що використовуються для спорядження патронів і приготування снарядів (куль, дробу, картечі); сліди на зброї, боєприпасах та інших об'єктах, що виникають під час пострілу; предмети зі слідами зберігання зброї [2, с. 720].

Судово-балістична експертиза відіграє вирішальну роль у доведенні фактів застосування вогнепальної зброї у воєнних злочинах. Її результати можуть бути використані для встановлення факту застосування заборонених видів зброї, ідентифікації осіб, які застосовували зброю, доведення факту навмисного вбивства або поранення цивільних осіб, реконструкції обставин воєнних злочинів. В умовах воєнного стану важливо забезпечити належну фіксацію та збереження доказів воєнних злочинів, включаючи сліди застосування вогнепальної зброї. Кожен висновок експерта може стати вирішальним доказом у суді, допомагаючи розкрити правду про скоєні кримінальні правопорушення.

Як зазначає Д. Федоренко, балістична експертиза в умовах бойових дій стикається з унікальними викликами:

1) робота в зоні бойових дій вимагає від експертів не лише високої кваліфікації, але й здатності працювати в екстремальних умовах. Вони повинні бути готові до ризиків та обмежень у доступі до матеріалів.

2) у бойових діях застосовується широкий спектр вогнепальної зброї, від стрілецької до гранатометів. Це вимагає від експертів знання специфіки кожного виду зброї для точного аналізу.

3) фактори, такі як погодні умови, освітлення та особливості місцевості, значно ускладнюють процес експертизи. Ці обставини необхідно враховувати для забезпечення достовірності результатів [3, с. 452].

Для ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням зброї, необхідно постійно оновлювати методики дослідження. Успіх класифікації кримінального правопорушення залежить від професіоналізму експерта та проведених ним досліджень, які включають ідентифікацію, класифікацію, діагностику та аналіз ситуації. НДЕКЦ МВС України застосовують «Методику ідентифікації вогнепальної нарізної короткоствольної зброї (пістолетів і револьверів) по вистріляним кулям», «Методику визначення балістичного коефіцієнту уражаючих елементів патронів травматичної дії», «Методику встановлення належності об'єкта до бойових припасів вогнепальної стрілецької зброї та придатності його до стрільби», «Методику встановлення належності кулі та гільзи циліндричної форми одному патрону за слідами їх взаємодії між собою», «Методика визначення балістичних характеристик низькошвидкісних кінетичних снарядів», «Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» [4].

Судово-балістична експертиза виконує критично важливу роль у кримінальних провадженнях, особливо в умовах воєнного стану, коли збільшується кількість правопорушень, пов'язаних із застосуванням та незаконним обігом вогнепальної зброї. Проведене дослідження підтверджує, що ця експертиза є одним із ключових інструментів доказування, які дозволяють встановити технічні характеристики, походження зброї та механізм її використання.

Аналіз викликів, що постають перед експертами, забезпечує безкоштовне вдосконалення методик дослідження, зокрема з урахуванням специфіки зони бойових дій, широкого спектру використовуваної зброї та впливу зовнішніх факторів на результати експертизи. Важливе значення має також стандартизація підходів до документації та доказів збереження, які можуть бути використані в судовому процесі для ведення воєнних процесів.

Практичне значення дослідження відбувається в тому, що його результати можуть бути використані для підвищення ефективності криміналістичних досліджень, удосконалення методик судово-балістичної експертизи та забезпечення об'єктивності судочинства. Подальші дослідження в цій сфері можуть бути зосереджені на розробці нових технологій на аналіз балістичних доказів та вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює проведення таких експертиз.

Список використаних джерел:

1. Малярчук О. Можливості сучасних досліджень судово-балістичної експертизи. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., 19 листоп. 2020 р. С. 277–279.

2. Парімончик Б, Ісланкін С. Криміналістичне дослідження зброї, боєприпасів, вибухівок та слідів їх застосування. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти* : Матеріали VIII Міжнар. науково-практ. конф., 15 берез. 2024 р. С. 719–723.

3. Федоренко Д. Особливості об'єктів балістичної експертизи в умовах воєнного стану. *Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : XIII Міжнар. науково-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчен., 26–27 квіт. 2023 р. С. 451–452.

4. Реєстр методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/page/1>

Радченко Роман Вікторович,
головний судовий експерт відділу
вибухотехнічних та пожежотехнічних
досліджень Сумського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ БЕЗПЕКИ НА АТРАКЦІОНІ «МОТУЗКОВИЙ ПАРК»

Всі діти люблять яскраві події, незабутні пригоди та бурхливі емоції! І є таке місце, де все це зібрано воедино! Це чисельні Парки атракціонів, які розташовані у місцях відпочинку громадян у багатьох парках та скверах міст та селищ. Разом з дітьми і батьки полюбують відпочити та розважитись на різноманітних атракціонах. Тому постає дуже важливе питання безпеки відпочинку відвідувачів таких парків розваг.

Аналізуючи нормативно-правові акти України, які регламентують безпеку у сфері розваг та відпочинку, можна виявити значні прогалини. А враховуючи прагнення українців приєднатися до європейської спільноти, шляхом вступу до Європейського Союзу, доцільно привести їх у відповідність до норм ЄС.

У законодавстві України існує ціла низка нормативно-правових актів, які регламентують вимоги до будови, виготовлення, установлення, безпечної експлуатації атракціонної техніки. Провідним серед них є Правила будови і безпечної експлуатації атракціонної техніки, які затверджені наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 01.03.2006 № 110 (НПАОП 92.7-1.01-06) (далі – Правила) [1].

Так, п. 2.1.1 Правил [1] визначено поняття атракціону:

- атракціон - пристрій або комбінація пристроїв, які пересувають або спрямовують відвідувача (відвідувачів) заданою траєкторією або в певній зоні з метою розваги, або інші пристрої, використовувані в місцях дозвілля населення для розваги й активного відпочинку.

Дія Правил поширюється на суб'єктів господарювання, які здійснюють виготовлення, монтаж, ремонт, реконструкцію, налагодження і забезпечення

безпечної експлуатації стаціонарних, пересувних і мобільних атракціонів таких типів:

- катальні механізовані та немеханізовані, у тому числі каруселі, гойдалки, качалки, катальні гори, гірки, колеса огляду, вежі, дороги, автодроми, катапульти тощо;
- атракціони з еластичними елементами (катапульти, стрибки з висоти на еластичному тросі тощо);
- водні, у тому числі гірки, спуски тощо;
- спортивні, у тому числі силові, тренажери, тири, батуту тощо;
- обладнання дитячих ігрових майданчиків, у тому числі каруселі, гойдалки, качалки, гірки тощо.

Але разом з цим дія Правил не поширюється на видові та ігрові атракціони; надувні атракціони, у тому числі водні; атракціони, у яких використовуються тварини; лабіринти, кімнати сміху (п. 1.2 Правил [1]).

Визначені основні джерела небезпек, які пов'язані з використанням атракціонів, це: падіння відвідувачів; вплив падаючих об'єктів; вплив механізмів, що рухаються; вплив на відвідувачів елементів конструкції; порушення стану конструкції атракціону тощо (п. 3.1.1 Правил [1]).

Правилами передбачено значний перелік заходів, які спрямовані на здійснення періодичного технічного огляду (п. 10.3 Правил [1]) та організацію безпечної експлуатації та обслуговування атракціонів (п. 10.4 Правил [1]).

Наразі у багатьох Парках атракціонів та місцях відпочинку встановлені та експлуатуються атракціони під назвою «Мотузковий парк», їх ще називають тайпарк або канатний парк — це розважальний атракціонний майданчик, на якій встановлені різні елементи, такі як містки, канатні переправи, сходи, тарзанки та інші елементи, які поєднані між собою металевими канатами. В більшості випадків мотузковий парк знаходяться на висоті понад 3-5 метрів над поверхнею ґрунту.

В залежності від рівня складності — мотузкові парки можуть бути призначені для різних вікових груп та рівнів підготовки учасників. Вони можуть містити елементи з різним рівнем складності, починаючи від простих елементів, таких як переправи та канатні містки, і закінчуючи складними сходами, гантелями, канатними лабіринтами та іншими перешкодами на великій висоті. Всі етапи мотузкових парків з'єднані в один логічний ланцюжок із загальними правилами проходження. Також етапи поділяються на три основні групи: елементи підйому, елементи переміщення на висоті, елементи спуску.

Атракціон «Мотузковий парк» належить до немеханізованих атракціонів, у яких відвідувачі спрямовуються заданою траєкторією, пересуваються тільки завдяки енергії людини і (або) сили тяжіння.

Роботи на висоті по проведенню монтажу, технічного обслуговування, демонтажу цих атракціонів відноситься до робіт з підвищеної небезпекою,

відповідно до п. 94 Переліку робіт з підвищеною небезпекою, який затверджений наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 № 15 (НПАОП 0.00-4.12-05) [2].

Зокрема, технічне обслуговування включає в себе:

- перевірку стану конструкцій платформ (відсутність тріщин, деформацій, зменшення товщини стінок внаслідок корозії, ослаблення болтових або клепаних з'єднань та інших дефектів і пошкоджень), а також сходів та огороження;
- перевірку стану канатів і місця їх кріплення до опор (дерев). Канати перевіряються по всій довжині, а особливо в зоні контакту з огинаючими блоками (і на ділянці гальмування);
- перевірку стану огинаючих блоків і розтяжок атракціону;
- проведення огляду підвісних систем, фалів самостраховки, карабінів, блоків роликів;
- проведення обов'язкового контрольного спуску по переправі і контрольний прохід по мотузковому парку.

Щоденний візуальний контроль проводять перед кожним відкриттям атракціону. Перевіряється чистота, стан поверхні канатів переправи, стан елементів конструкцій платформ. Проводиться візуальна перевірка засобів індивідуального страхування перед видачею відвідувачеві і при їх поверненні.

Щомісяця додатково необхідно перевіряти натяг канатів (рівномірність натяжки в парах, відстань до перешкод); перевірка зтяжки різьбових з'єднань елементів конструкції; перевірка стану розтяжок і стан контрвантажів і противаг.

Перелічені роботи здійснюються переважно на значній висоті, що перевищує висоту у 1,3 м, в місцях розташування (кріплення) елементів атракціону.

Тому, на суб'єктів господарювання, які організовують або виконують роботи з монтажу, технічному обслуговуванню, демонтажу цих атракціонів поширюються вимоги безпеки, які визначені у Правилах охорони праці під час виконання робіт на висоті, які затверджені наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці від 27.03.2007 № 62 (НПАОП 0.00-1.15-07) [3].

Але відповідно до положень Правил, атракціон «Мотузковий парк» не відноситься до атракціонів, що належать до обладнання підвищеної небезпеки для життя відвідувачів. Згідно п. 3.1.3 Правил [1], залежно від видів небезпек, що виникають під час користування, експлуатації та обслуговування, до обладнання підвищеної небезпеки для життя відвідувачів і обслуговуючого персоналу належать наступні атракціони:

- атракціони з механізованим приводом з підйманням посадкових місць (відвідувачів) від рівня посадкової площадки на висоту: більше 2 метрів - для дитячих атракціонів і 3 метрів - для дорослих незалежно від швидкості обертання;

- каруселі з механізованим приводом: вертикальні, горизонтальні, нахилені, із складною траєкторією руху - з лінійною швидкістю посадкових місць більше 0,5 м/с незалежно від висоти підймання;
- автомобілі, що зіштовхуються, швидкісні автомобілі, картинг з вільною траєкторією руху самохідних засобів (електромобілів) без підймання, швидкість руху яких більше 4 м/с;
- атракціони будь-якої конструкції з лінійною швидкістю руху посадкових місць (відвідувачів) більше 5 м/с;
- гойдалки механізовані та немеханізовані, які обертаються або з кутом відхилу посадкових місць на величину більше 45 град. і підйманням кабін (посадкових місць) більше 1,5 м;
- атракціони механізовані з гідравлічним або пневматичним приводом посадкових місць (кабін, платформ);
- вежі вільного падіння;
- атракціони з еластичними елементами (катапульти, стрибки з висоти на еластичному канаті тощо).

Тобто, роботи пов'язані з обслуговуванням та експлуатацією атракціону «Мотузковий парк», відносяться до робіт підвищеної небезпеки (роботи на висоті), а сам об'єкт – не відноситься до обладнання підвищеної небезпеки для життя відвідувачів.

Наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 28.12.2022 № 285 прийнято 20268 європейських нормативних документів CEN/CENELEC, як національні нормативні документи методом підтвердження. Серед них і європейський стандарт АССТ (EN 15567-1:2008 Спортивне та відновлювальне обладнання. Мотузкові доріжки. Частина 1. Конструкційні вимоги та вимоги безпеки), який підтверджено ДСТУ EN 15567-1:2022 [4]. Однак, потребують підтвердження та подальшого впровадження в Україні міжнародні стандарти CE та UIAA, якими регулюється порядок сертифікації спорядження для вказаного виду атракціонів.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що існує потреба у перегляді Правил [1], які були затверджені ще у 2006 році. Адже з того часу були прийняті нові нормативно-правові акти з охорони праці, які вже відповідають європейським нормам безпеки, а також з'явилась велика кількість нової різноманітної атракціонної техніки, яка не досліджувалась під час підготовки зазначеного нормативно-правового акта з охорони праці.

Внесення змін та доповнень до Правил будови і безпечної експлуатації атракціонної техніки [1] буде сприяти підвищенню рівня безпеки відвідувачів парків атракціонів та розважальних центрів.

Список використаних джерел:

1. Правила будови і безпечної експлуатації атракціонної техніки, затверджені наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 01.03.2006 № 110, зареєстрований

в Міністерстві юстиції України 07.04.2006 за № 405/12279 (НПАОП 92.7-1.01-06). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0405-06#Text>

2. Перелік робіт з підвищеною небезпекою, затверджений наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 № 15, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 15.02.2005 за № 231/10512 (НПАОП 0.00-4.12-05). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0232-05#Text>

3. Правила охорони праці під час виконання робіт на висоті, затверджені наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці від 27.03.2007 № 62, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 04.06.2007 р. за № 573/13840 (НПАОП 0.00-1.15-07). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0573-07#Text>

4. ДСТУ EN 15567-1:2022 Спортивно-розважальні споруди. Мотузкові доріжки. Частина 1. Вимоги до конструкції та безпеки (EN 15567-1:2015+A1:2020, IDT).

Ропицька Наталія Вікторівна,
*головний судовий експерт сектору
товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
Сумського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зараз Україна переживає надзвичайно складний період у своїй історії, ведучи воєнний конфлікт та одночасно намагаючись розвивати і вдосконалювати судово-експертну діяльність відповідно до європейських стандартів якості та ефективності. Важливим інструментарієм в удосконаленні якості робіт та послуг є стандартизація.

Термін «стандартизація» використовують у різних сферах суспільного життя: він характеризує діяльність, спрямовану на досягнення впорядкування в певній області за допомогою встановлення положень для загального і багатократного вживання відносно реально існуючих і потенційних завдань. Закон України «Про стандартизацію», регулює відносини, пов'язані з діяльністю у сфері стандартизації та застосуванням її результатів. Відповідно до Закону України «Про стандартизацію» «стандартизація - діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері», «стандарт - нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері», «європейський стандарт - регіональний стандарт, прийнятий європейською організацією стандартизації» [1].

Головним завданням стандартизації є створення системи нормативно-технічної документації, що встановлює прогресивні вимоги до товарів, робіт та послуг.

У сучасних умовах в Україні існує розвинена система експертних установ, які проводять експертні дослідження, створено Реєстр методик судових експертиз, Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про судову експертизу» регламентують порядок залучення експертів, проведення досліджень та використання висновків експертів як процесуального джерела доказів. На даний час судово-експертне забезпечення має стандартизовані методи та методики проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Знання та практичні навички експертів є важливим елементом в ефективному судочинстві.

Законом України «Про судову експертизу» визначаються правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [2]. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про судову експертизу» атестовані відповідно до цього Закону судові експерти включаються до державного Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого покладається на Міністерство юстиції України. Державний реєстр атестованих судових експертів – є електронною базою даних, яка ведеться та контролюється Міністерством юстиції України з метою створення інформаційного фонду про осіб, які відповідно до Закону отримали кваліфікацію судового експерта.

Судова система в умовах війни відіграє надзвичайно важливу роль, а судова експертиза стає необхідною складовою для розкриття злочинів та захисту правопорядку.

В розділі IV «Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи» Закону України «Про судову експертизу» статтею 22 - зазначений порядок проведення судових експертиз за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, статтею 23 передбачено - залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз, а статтею 24 зазначено права державних спеціалізованих установ, що виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших держав [2].

Європейські стандарти судово-експертної діяльності вимагають високого рівня професійної підготовки, незалежності та об'єктивності судових експертів. Україна, намагаючись відповідати європейським нормам, зробила значний крок у цьому напрямку.

Відповідність судово-експертної діяльності міжнародним стандартам забезпечується шляхом запровадження в усіх експертних лабораторіях

систем управління якістю. Для цього судово-експертні установи акредитують за міжнародними стандартами ISO/IEC 17025, ISO/IEC 17020, що дає змогу забезпечити єдину технічну політику у сфері оцінювання відповідності; сформувати атмосферу довіри серед споживачів до діяльності з оцінювання відповідності та підтримувати її; створити умови для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні; показати позитивну динаміку розвитку їх методичного забезпечення, диференціюючи наукові дослідження; організувати широкий інформаційний обмін (зокрема, інформаційно-довідковими масивами зразків) з акредитованими органами на єдиній методичній основі тощо [5]. Сучасні лабораторії Експертної служби МВС України відповідають вимогам ДСТУ ISO/ IEC 17025 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»: «Цей стандарт розроблено для зміцнення довіри до роботи лабораторій. Він містить вимоги до лабораторій, які дозволяють їм продемонструвати, що вони діють компетентно та здатні отримувати достовірні результати. Лабораторії, які відповідають цьому стандарту, також діятимуть у цілому відповідно до принципів ISO 9001. Цей стандарт вимагає від лабораторії планувати та здійснювати заходи щодо управління ризиками та можливостями. Управління як ризиками, так і можливостями, створює основу для підвищення результативності системи менеджменту, досягнення вдосконалених результатів і запобігання негативним наслідкам. Лабораторія несе відповідальність за те, які саме ризики та можливості потребують управління. Використання цього стандарту сприяє співробітництву між лабораторіями й іншими органами, а також обміну інформацією й досвідом та гармонізації стандартів і процедур. Визнання результатів між країнами полегшується, якщо лабораторії відповідають цьому стандарту» [3]. Актуальним напрямом є запровадження в усіх експертних лабораторіях системи управління, що відповідає вимогам стандарту ДСТУ ISO/IEC 17020 «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування»: «Цей стандарт містить вимоги до компетентності органів, які здійснюють інспектування, а також до неупередженості та узгодженості їхньої інспекційної діяльності» [4].

Підсумовуючи вищевикладене, стандартизація судово-експертної діяльності є одним із механізмів вирішення проблеми оцінювання висновку експерта, а також підвищення якості судової експертизи, оскільки передбачає оцінку якості судово-експертної роботи органом з сертифікації. Стандартизація судово-експертної діяльності в Україні, а також формування на її основі єдиного науково-методичного підходу щодо здійснення експертної діяльності законодавчо регламентована.

Список використаних джерел:

1. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VI. Дата оновлення: 20.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

3. ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/document.html?id_doc=88724

4. ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування» URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/document.html?id_doc=89192.

5. Хоша В. В. Міжнародний досвід акредитації судово-експертних установ і його використання в Україні. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 1 (31). С. 20-26.

Свірко Світлана Володимирівна,
д.е.н., д.н.д.у., професор, Державний
університет «Житомирська політехніка»
Сидоренко Олексій Павлович,
здобувач Державного університету
«Житомирська політехніка»

НОРМИ ПРАВА В СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ: ЄС ТА УКРАЇНА

Міжнародна технічна допомога на сьогодні виступають значним підґрунтям функціонування та повоєнної відбудови всіх сфер життя України; більше того в умовах повномасштабного вторгнення на територію України на сьогодні виступають не тільки умовою реформування всі сфер життя, а й фактичною основою життєдіяльності нашої країни та повоєнної відбудови України. За останні 30 років вітчизняне законодавче поле в сфері міжнародної технічної допомоги значно розвинулось з урахуванням особливостей практики вітчизняної господарської та бюджетної сфери. З моменту набуття Україною незалежності в нашій країні дотепер реалізовано майже 6000 міжнародних проектів відповідно до укладених угод між Україною та іншими державами чи міжнародними організаціями, за якими Україна отримала значний обсяг міжнародної технічної допомоги [1, 2]. Вказані угоди виступають надбудою нормативно-правового забезпечення механізму міжнародної технічної допомоги, реалізація якого не можлива під відповідного первісного правового підґрунтя. Водночас, в умовах євроінтеграції, положення щодо якої закріплено в Конституції України, формування такого законодавства має відбуватись в контексті наближення або адаптації законодавства України до права ЄС [3-5].

Звернення до права ЄС свідчить, що основні регламенти, що формують конституційну основу ЄС - Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу (об'єднанні Консолідованими версіями договорів про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/с 83/01)) – розглядають певні позиції щодо міжнародної технічної допомоги [6]. Зокрема йдеться про розділ III частини 5, який висвітлює положення про співробітництво з третіми країнами та гуманітарну допомогу. В зазначеному розділі заявлено про [6]: співробітництво з питань розвитку передбачає дотримання принципів (демократія,

верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права) та цілей зовнішньої діяльності ЄС, а також зобов'язань ЄС в контексті цілей ООН; можливість укладення ЄС з третіми країнами та міжнародними організаціями угод на досягнення заявлених в Договорі про ЄС (ст.21); забезпечення реалізації заходів в межах таких угод Європейським інвестиційним банком; координацію дій в межах програм допомоги ЄС та держав-членів через консультації, конференції тощо; проведення ЄС різнопрофільних заходів співробітництва (економічних, фінансових та технічних, включаючи допомогу, зокрема фінансову); обставини щодо потреби отримання третіми країнами негайної фінансової допомоги від ЄС, яка задовольняється через певні інституційні механізми ЄС; умови надання ЄС гуманітарної допомоги, надання якої здійснюється відповідно до принципів неупередженості, нейтральності та недискримінації; координацію операцій з надання гуманітарної допомоги ЄС з міжнародними організаціями та ООН. Важливим слід також вважати положення щодо забезпечення основними інститутами ЄС доступності фінансових засобів для виконання ЄС своїх правових зобов'язань перед третіми сторін (розділ II «фінансові положення» частини 6).

Наступним нормативно-правовим актом щодо міжнародної технічної допомоги слід вважати Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, ЄВРАТОМ) 2018/1046 від 18.07.2018, главою 2 «спеціальні положення», перед усім в частині секції 2 «фінансова допомога» прописані засади надання фінансової допомоги іншим країнам точки зору фінансово-бюджетного права [7].

До регламентів щодо надання міжнародної технічної допомоги з боку ЄС відносить безліч угод про співробітництво в різних сферах з різними країнами світу, якими прописуються конкретні умови щодо кожної угоди.

Згідно вітчизняному законодавству міжнародна технічна допомога являє собою «фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» [8]. Первісними нормативно-правовими актами з питань міжнародної технічної допомоги виступають: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.1996 №441 «Про державну реєстрацію програм і проектів міжнародної технічної допомоги» та спільний наказ національного агентства з реконструкції та розвитку та Державної митної служби України від 15.10.1997 №482/2286 «По порядок контролю та митного оформлення вантажів міжнародної технічної допомоги», які втратили чинність впродовж 2002-2007 р.р..

На сьогодні базовою основою нормативно-правового забезпечення прийнято вважати Постанову Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 №153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та

моніторингу міжнародної технічної допомоги» якою визначаються [8]: проектну сферу охоплення міжнародної технічної допомоги, тезаурус, форми міжнародної технічної допомоги, склад, порядок формування та подання запитів органами влади на залучення міжнародної технічної допомоги, порядок обробки таких запитів Секретаріатом Кабінету Міністрів України, порядок державної реєстрації проектів (програм) та їх анулювання останнім, порядок моніторингу проектів (програм) Секретаріатом Кабінету Міністрів України разом з бенефіціаром та уповноваженим представником партнера з розвитку, порядок акредитації виконавців Секретаріатом Кабінету Міністрів України, механізм використання міжнародної технічної допомоги реципієнтом, порядок реєстрації представництва донорської установи в Україні, а також систему координації міжнародної технічної допомоги.

Наступним важливим регламентом щодо міжнародної технічної допомоги слід визнати документ міжнародного рівня, а саме Паризьку декларацію щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, що була ратифікована Указом Президента України від 17.04.2007 №325/2007 [9, 10]. Декларація проголошує основні принципи такої допомоги, як то: відповідальність, гармонізація, узгодження, результати, взаємна підзвітність, а також визначає [9]: заходи щодо підвищення такої допомоги, порядок: адаптації та пристосування до різних ситуацій у різних країнах, уточнення показників, графіків та цілей, моніторингу та оцінки результатів, а також завдання партнерства.

Ще одним важливим регламентом в контексті євроінтеграції України слід вважати Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, розділом 6 (ст.453-459) якої закріплено положення що-до загальних підходів до отримання фінансової допомоги Україною від ЄС [4].

Попри важливість вказаних положень для подальшого розвитку України жодне з положень Конституції України не торкається питань міжнародної технічної допомоги [3]. Такий підхід вбачається помилковим, оскільки в умовах подальшого розвитку демократичних підвалин та активного поглиблення міжнародної інтеграції України питання співробітництва з партнерами з розвитку виступає наріжним камінем розвитку нашої країни. Вочевидь, наближення вітчизняного законодавства до аналогів права ЄС вимагає певних змін як консти-туційного рівня, так і рівня кодексів, зокрема Бюджетного кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Свірко С. В., Мороз Ю. Ю., Власюк Т. О., Довгалюк В. В., Сидоренко О. П. Механізм координації міжнародної технічної допомоги в контексті підтримки та відбудови оборонної економіки України. *Академічні візії*. 2023. №24. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/969>

2. Свірко С.В., Довгалюк В.В., Кучменко В.О., Тростенюк Т.М., Сидоренко О.П. Організація залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в сфері оборони. Геополітика України, історія та сучасність. 2024. №1(32). С.253-275.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 №1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>
6. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/с 83/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#text
7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, ЄВРАТОМ) 2018/1046 від 18 липня 2018 року про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу, про внесення змін до регламентів (ЄС) № 1296/2013, (ЄС) № 1301/2013, (ЄС) № 1303/2013, (ЄС) № 1304/2013, (ЄС) № 1309/2013, (ЄС) № 1316/2013, (ЄС) № 223/2014, (ЄС) № 283/2014 та Рішення № 541/2014/ЄС та про скасування Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18#Text
8. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 №153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text>
9. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text
10. Про приєднання України до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги: Указ Президента України від 17.04.2007 №325/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/2007#Text>

Ціватий Вячеслав Григорович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри міжнародних організацій
та дипломатичної служби, НН Інститут
міжнародних відносин, Київський
національний університет імені Тараса
Шевченка*

МІЖНАРОДНЕ МЕДИЧНЕ ПРАВО І ВАЛЕОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ХХІ СТОЛІТТЯ

Міжнародне медичне право називають новою галуззю сучасного права. Дана галузь набуває свого інституціонального поширення в Україні. Міжнародне медичне право та концепти «право на здоров'я», «ментальне здоров'я» і «валеологічна дипломатія» – на сьогодні це цілісна система міжнародно-правових і політико-дипломатичних координат міждержавних відносин, яка вибудовується в умовах мондіального світу ХХІ століття. Її важливою складовою є інституціонально розвинена в державі система фізичної культури, спорту і здоров'я, як на національному, так і на міжнародному рівнях (з відповідним нормативно-правовим урегулюванням).

Міжнародне медичне право – це частина міжнародного права, що регулює міждержавні відносини з питань охорони здоров'я і медицини.

В Україні, відповідно до світових та європейських стандартів – відбувається становлення нових і удосконалення вже існуючих правових галузей та інститутів, переоцінка і зміна орієнтирів у правознавстві. Збільшення юридичного і соціального значення окремих галузей права зумовлено зростанням соціальної значимості регульованих цими галузями суспільних відносин. Так сталося і з медичним правом.

Як і всі правові галузі медичне право виконує ряд галузевих функцій, які мають виражену специфіку. Регулятивна статистична функція медичного права виражається в закріпленні права громадян на охорону здоров'я, а також організаційних засад системи охорони здоров'я. Регулятивна динамічна функція полягає у впливі на суспільні відносини в регульованій сфері. Специфічність охоронної функції медичного права проявляється в тому, що під охорону взято такі пріоритетні і невідчужувані особисті блага як життя і здоров'я.

На сьогодні концепт «право на здоров'я» декларується і закріплено як важливе права людини в багатьох міжнародно-правових актах універсального і регіонального характеру. Концепт «право на здоров'я» посідає гідне інституціональне місце серед перших основних соціальних прав людини.

Незважаючи на загальне визнання права на здоров'я за кожною людиною, доводиться констатувати, що у внутрішньодержавних соціальних проектах та нормотворчому процесі на це право не акцентується пріоритетної уваги. У зв'язку з цим актуальним є завдання щодо роз'яснення значення та змісту права на здоров'я, особливостей валеологічної дипломатії, що взаємодіють з іншими основними правами людини, що знайшло відображення в низці наукових досліджень. У цій статті зроблено спроби проаналізувати витоки виникнення права на здоров'я та факторів, які сприяли зведенню цього права на рівень норми міжнародного права в умовах поліцентричного світоустрою ХХІ століття.

У науці міжнародного права відсутні фундаментальні роботи з інституціональної історії міжнародного права у контексті виникнення права на здоров'я, як міжнародно-політичного концепту. Фрагментарно ці аспекти висвітлюються в контексті аналізу історії становлення та розвитку міжнародного права в галузі прав людини.

Мета дослідження – проаналізувати міжнародне право у сфері права на здоров'я і специфічну галузь дипломатії – валеологічну дипломатію, а також – концепт «філософія здоров'я» та особливості інструментарію міжнародного права і валеологічної дипломатії в системі міжнародно-правових і політико-дипломатичних координат, визначити регіональні та національні особливості інституціоналізації фізичної культури і спорту у світовій та українській практиках, їх міжнародно-правове регулювання. Термін валеологічна дипломатія в науковий обіг введено і обґрунтовано в наукових публікаціях 2006-2025 роках (В.Г. Ціватий / Viacheslav Tsivatyi) [1, с. 333-339].

Дослідження валеологічної дипломатії, концепту «філософія здоров'я» і проблем, що стосуються здорового способу життя, на сьогодні особливо актуалізуються в умовах поліцентричності та мондіалізації сучасного суспільства. Цілий ряд досліджень, проведених вітчизняними і зарубіжними вченими, переконливо продемонстрував високий ступінь впливу способу життя на стан здоров'я організму індивідуума та його права на здоров'я. Щоб популяризувати філософію здоров'я, валеологію, спорт і принципи здорового способу життя, необхідно теоретично обґрунтувати цілісну концепцію збереження здоров'я населення в нових умовах пандемії, а також на практиці та інституціональному державному рівні розробити й реалізувати структурно-функціональну і динамічну модель збереження здоров'я населення.

При плануванні профілактичних заходів у різних рівнях соціуму, слід враховувати серйозність і складність даної проблеми, так як більшість населення мають шкідливі звички. На наш погляд, особливий акцент слід зробити на антиалкогольній, антинікотиновій і антинаркотичній пропаганді та популяризувати філософію здоров'я серед усіх вікових категорій населення держав (на національному, на регіональному і на міждержавному рівнях).

Інституціональна історія міжнародного права у сфері права людини на здоров'я має декілька етапів. Інституціональні витoki концепта «право здоров'я» і концепта «валеологічна дипломатія» логічно слід шукати в межах загальних витоків становлення та інституціонального розвитку прав людини (здоров'я індивіда). Перш за все, це інституціонально пов'язано із появою економічних та соціальних прав людини, оскільки вони уже включають в себе окремі елементи права на здоров'я, ментального здоров'я.

У XX столітті були створені реальні передумови для закріплення права на здоров'я як окреме право. Перші ознаки цього виявились у створенні в рамках Ліги Націй Консультативного комітету з питань благополуччя дітей та у прийнятті Лігою Націй у 1929 році Декларації про права дитини. Інституціональною фіксацією права на здоров'я в міжнародному праві стало прийняття в 1946 році Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), створеної з ініціативи Організації Об'єднаних Націй (ООН). У 1948 році розпочалася робота над створенням одного з фундаментальних документів у галузі прав людини – Загальною декларацією прав людини [2].

Нові міжнародно-правові акти приймалися і концепт «право на здоров'я» нормативно закріплювався протягом XX-XXI століть. Ця теза набуває актуального значення в контексті концепції «Responsibility to Protect», яка стала надзвичайно затребуваною темою порядку денного ООН в умовах глобалізації.

Міжнародне право у сфері забезпеченні захисту права індивідуума на здоров'я (право на здоров'я) і валеологічна дипломатія (багатостороння і двостороння) – це новий напрям в інституціональних зв'язках політико-дипломатичних систем міждержавних відносин в умовах поліцентричного світу XXI століття. Даний напрям розрахований на впровадження й

пропаганду здорового способу життя на міждержавному рівні і, перш за все – у діяльності міжнародних організацій та інституцій діаспори, задіяних у сфері охорони здоров'я і медицини [3].

Валеологічна дипломатія розкриває особливості функціонування охорони здоров'я як частини соціальної сфери світової спільноти і медицини, як міжнародного соціального інституту, а також визначає ефективність використання відповідних прийомів і методів дипломатії (валеологічної дипломатії; спортивної дипломатії; туристичної дипломатії). Валеологічна дипломатія – специфічна галузь дипломатії, націлена на ефективну діяльність глав держав і спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення цілей і завдань зовнішньої політики держав і міжнародних інституцій у сфері охорони здоров'я, медицини та планетарного здоров'я населення, а також являє собою сукупність практичних заходів, прийомів і методів дипломатії, що застосовуються з урахуванням конкретних умов і характеру вирішуваних завдань міжнародного співробітництва у сфері міжнародного захисту здоров'я людини [4, с. 13-15].

Даний напрям включає в себе дипломатичний інструментарій, який задіяний у процесі багатосторонньої дипломатії та міжнародного права, а також практичну діяльність ключових міжнародних організацій системи ООН у галузі охорони здоров'я та медицини, і інститутах багатосторонніх угод у цій сфері. Публічна дипломатія зорієнтована на просування позитивного іміджу України у всіх сферах публічної діяльності [5, с. 73-78].

Таким чином, предметом валеологічної дипломатії є індивідуальне здоров'я і резерви здоров'я людини, а також здоровий спосіб життя, які цілком підтримуються в міжнародному і політико-дипломатичному середовищі. Валеологічна дипломатія має на меті вивчення і поширення концепту «філософія здоров'я», нових підходів до здоров'я людини в міжнародному соціумі. Збереження здоров'я, яке постає як індивідуальна та суспільна цінність, потребує застосування державою інших важелів, аніж наявне в поточній українській політичній та державній практиці.

Головне завдання міжнародного права у сфері захисту здоров'я індивіда та валеологічної дипломатії в умовах мондіального світу ХХІ століття – це забезпечення практичної реалізації та створення умов для формування цінностей здорового способу життя як імперативу сучасної світової та української політики охорони здоров'я. Концепт «право на здоров'я», концепт «ментальне здоров'я» і концепт «валеологічна дипломатія» є важливими складовими системи міжнародного права та світової дипломатії в умовах мондіалізованого світоустрою ХХІ століття.

Міжнародне медичне партнерство – це ініціатива першої леді України, Олени Зеленської, започаткована на саміті перших леді та джентельменів, яка є унікальним прикладом горизонтальної співпраці між українськими та іноземними медичними закладами. Ця ініціатива набуває особливого значення в умовах війни, коли кожна дія, спрямована на обмін досвідом та розвиток, є кроком до нашої спільної перемоги. Отримані знання та спільний досвід між країнами буде трансформовано для надання психологічної та

реабілітаційної допомоги постраждалим внаслідок військової агресії російської федерації у передові глобальні практики і політики.

Метою включення прав людини на здоров'я в систему норм міжнародного права була радикальна зміна статусу людини та громадянина в системі прийняття рішень державою в бік підвищення та зміцнення статусу індивіда. Це досягалось шляхом покладання на держави зобов'язання вживати необхідних заходів для того, щоб захищати та зміцнювати здоров'я громадян, і цей захист мав розглядатися саме як обов'язок держави на міжнародному рівні, а не тільки національний державний інтерес.

Всесвітній день психічного здоров'я (World Mental Health Day) або День ментального здоров'я у світі та в Україні відзначається щороку 10 жовтня щоб звернути увагу на проблеми, пов'язані з психічним станом людини, та для підтримки людей з подібними захворюваннями. Основна мета – скоротити поширеність захворювань, пов'язаних з психічними розладами: депресивні стани, фобії, розлади особистості, алкогольна та наркотична залежності, шизофренія, недоумкуватість, порушення свідомості тощо.

Список використаних джерел:

1. Ціватий В.Г. Філософія здоров'я і валеологічна дипломатія: міжнародно-інституціональний дискурс. Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи: збірник наукових праць. Харків, 2020. С. 333–336.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року (повний текст). URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version>
3. Pisillo Mazzeschi Riccardo, Sena Pasquale De. Global Justice, Human Rights and the Modernization of International Law. Springer International Publishing, 2018. 293 p.
4. Ціватий В.Г. М'яка сила («soft power») і модель публічної дипломатії Європейського Союзу ХХІ століття: міжнародно-політичний і регіональний аспекти. Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. Номер 9. С. 13-15.
5. Ціватий В.Г. Публічна дипломатія в Україні та світі: соціально-гуманітарний, міжнародно-політичний і практичний виміри зовнішньої політики у сфері культури (1991-2025 рр.). Соціально-гуманітарні відносини в сучасній Україні: виклики та перспективи: колективна монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. Розділ 3 (3.2). С. 73-88.

Черкунов Олександр Віталійович

кандидат юридичних наук, докторант

кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ

«Ужгородський національний університет»

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МИТНИХ
СЛУЖБОВЦІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ**

Міжнародні та європейські стандарти професійної етики пропонують цілісну систему принципів, що орієнтовані на забезпечення прозорості, підзвітності, доброчесності та верховенства права в діяльності митних органів. Їх імплементація та реалізація є важливими умовою інституційної стійкості, особливо в умовах кризових трансформацій, які переживає Україна внаслідок повномасштабної війни.

Досвід Бюро з митних питань та охорони кордонів США демонструє, що дотримання високих стандартів професійної етики — не лише інструмент боротьби з корупцією, а фундамент інституційної стійкості митного органу. Працівники зобов'язані дотримуватись норм професійної поведінки не тільки в межах службових обов'язків, а й у повсякденному житті, що сприяє підтриманню суспільної довіри, прозорості та ефективного функціонування державної служби [1, с. 109–110].

Як слушно зазначає С. Пуу, головною проблемою етичного управління в публічному секторі є не відсутність етичних інструментів, а недостатнє їх комунікування та реалізація. Етичні кодекси, комітети, процедури внутрішнього контролю формально існують у більшості інституцій, проте часто залишаються невідомими працівникам або не сприймаються як дієві. Успішне впровадження таких стандартів передбачає не лише наявність нормативної бази, а й формування відповідної управлінської культури, орієнтованої на доброчесність, прозорість і повагу до суспільної довіри [2, с. 606–607].

Як свідчить дослідження, існує статистично значущий позитивний зв'язок між дотриманням кодексу етики та рівнем доброчесності працівників у правоохоронних органах. Участь в етичному середовищі, чітке розуміння норм поведінки, а також підвищення рівня задоволеності роботою істотно впливають на формування відповідального службовця, здатного дотримуватися моральних стандартів навіть в умовах зовнішнього тиску. Це підтверджує важливість етичних кодексів як інструментів підтримки інституційної стійкості та довіри громадськості [3, с. 270–274].

Як засвідчено в дослідженні Р. Ханала та співавт., на рівень доброчесності державних службовців істотно впливають такі чинники, як дотримання правил, своєчасність надання послуг, відсутність адміністративних перешкод, рівень заробітної плати, а також відмова від практик хабарництва та фаворитизму щодо «своїх» громадян. Автори доводять, що доброчесність неможлива без дотримання службового етосу, який охоплює чесність, справедливість, повагу, неупередженість і відповідальність, а також вимагає інституціоналізації цих цінностей на рівні організаційної культури [4].

Досвід Таїланду підтверджує, що впровадження кодексу професійної етики є не лише інструментом регламентації службової поведінки, а й елементом формування довіри до державної служби. Як показало дослідження С. Чокпраджакчата та Н. Сумретпхол, ефективність реалізації Кодексу 2009 року значною мірою залежала від організаційної культури, підтримки керівництва, існування спеціальних етичних підрозділів та санкцій за порушення норм. При цьому у відомствах, де проводилась регулярна оцінка виконання Кодексу, було зафіксовано значно нижчий рівень порушень, ніж у відомствах без такої оцінки, що доводить важливість системного моніторингу етичних стандартів [5].

Таким чином, аналіз міжнародного досвіду свідчить, що ефективність професійної етики як інструменту інституційної стійкості залежить не лише від наявності формалізованих кодексів, а насамперед — від їх дієвості у практиці управління, внутрішньої культури організації та персональної відповідальності керівництва. Показовими є приклади США, Непалу та Таїланду, де системна етична політика поєднується з механізмами оцінювання, внутрішнього контролю, публічної звітності та навчання.

Для України це означає необхідність переосмислення ролі професійної етики митників не лише як вимоги закону, а як ключового чинника відновлення довіри до державної служби в умовах війни.

На практичному рівні це передбачає:

- інституційне посилення етичних підрозділів у складі Держмитслужби;
- регулярне оцінювання дотримання кодексів етики як частину службової атестації;
- залучення працівників до етичних дискусій та навчальних модулів із доброчесності;
- запровадження дієвих механізмів анонімного повідомлення про порушення з гарантією захисту викривача та обов’язкове включення етичних стандартів у систему мотивації та кар’єрного просування.

У контексті післявоєнного відновлення публічної служби професійна етика має стати не лише декларацією, а живим інструментом зміцнення державних інституцій, формування стійкого адміністрування та відновлення суспільної довіри.

Разом із тим, важливо пам’ятати, що етика — це не лише про правила, а про цінності, які мають бути вкорінені в щоденну управлінську діяльність. В умовах, коли державна служба перебуває під безпрецедентним тиском, саме етична стійкість працівників і керівників стає маркером зрілості інституції. Тому професійна етика митників має сприйматись не як формальна вимога, а як внутрішня складова професійної ідентичності публічного службовця.

Список використаних джерел:

1. Таранова С. В. Професійна етика держслужбовців США (на прикладі Бюро з митних питань та охорони кордонів США). *Державна служба: теорія та практика*. 2012. № 2 (7). С. 109–110.
2. Puiu S. Ethics Management in Public Sector – Background and Tools. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 23. P. 604–607. DOI: 10.1016/S2212-5671(15)00566-3.
3. Othman R., Omar N., Azam A., Ibrahim S., Farouq W.A., Rustam N., Abdul Aris N. Influence of Job Satisfaction and Codes of Ethics on Integrity among Police Officers. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 145. P. 266–276. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.06.034.
4. Khanal R., Gupta A.K., Bhattarai P.C. Civil servants’ integrity in public sector: the case of Nepal. *Heliyon*. 2023. Vol. 8. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e12632>.
5. Chokprajakchat S., Sumretphol N. Implementation of the code of professional ethics for Thai civil servants. *Kasetsart Journal of Social Sciences*. 2017. Vol. 38. P. 129–135. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.kjss.2016.03.004>.

Щербак Світлана Володимирівна,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри права та публічного управління
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка*

ЗАХИСТ УКРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ВОЄННІ ЗЛОЧИННИ

Категорія воєнних злочинів, що з'явилася у судовій практиці з початком російської агресії в Україну, є однією з найбільш складних для адвокатів, які здійснюють захист підозрюваних/обвинувачених як у контексті необхідності набуття ґрунтовних знань з міжнародного кримінального та гуманітарного права, так і у морально-етичному аспекті, адже лише незначна частина адвокатів погоджується брати участь у справах щодо воєнних злочинів.

Кримінальні провадження щодо воєнних злочинів передбачають обов'язкову участь захисника та розглядаються стосовно осіб, які або знаходяться в полоні, або місцезнаходження яких невідоме, або які перебувають на тимчасово окупованій території України чи на території Російської Федерації.

Як правило, захисник у справах про воєнні злочини призначається ще на стадії досудового розслідування центром з надання безоплатної правничої допомоги і надалі продовжує здійснювати захист і в стадії судового розгляду. Забезпечення права на захист розглядається як елемент права на справедливий суд, а тому якість надання правничої допомоги у даній категорії справ підлягає окремому дослідженню.

При цьому захисники стикаються з тим, що на практиці основна частина кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів розслідується органами досудового розслідування та розглядається судом *in absentia*, тобто в порядку спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження на підставі ст. 297-1 КПК України, тобто за відсутності підозрюваного та обвинуваченого, а тому конфіденційні побачення між клієнтом та адвокатом не проводяться, правова позиція не може бути з'ясована та узгоджена з клієнтом, що значно ускладнює процесуальні можливості захисника.

Відповідно до статистичних даних на березень 2025 року національними судами ухвалено 111 вироків у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів (за ст. 438 КК України). При цьому загальна кількість зареєстрованих воєнних злочинів в Україні з часу російського вторгнення в Україну з лютого 2022 року складає понад 150 тисяч.

На даний час на розгляді в судах перебуває значна кількість справ стосовно воєнних злочинів і з продовженням війни їх кількість тільки зростатиме.

З огляду на те, що дана категорія злочинів привертає увагу міжнародної спільноти, у 2023-2024 роках Асоціацією правників України у

рамках грантової угоди з Програмою USAID «Права людини в дії», яка впроваджувалася Українською Гельсінською спілкою з прав людини (УГСПЛ) реалізовано проєкт «Моніторинг судових проваджень у справах про воєнні злочини», за результатами якого проведено аналіз судових проваджень щодо воєнних злочинів на предмет дотримання міжнародних вимог. У фокусі цього моніторингу були суди, прокуратура, адвокати – захисники обвинувачених, а географія моніторингу охоплювала регіони України, де розглядалися кримінальні провадження щодо воєнних злочинів, зокрема: м. Київ та Київську область, Дніпропетровську, Запорізьку, Миколаївську, Одеську, Сумську, Харківську, Херсонську, Черкаську та Чернігівську області.

Відповідно до складених звітів проаналізовано 60 вироків за ст. 438 КК України, ухвалених на травень 2024 року.

В листопаді 2024 року через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у межах Програми «Справедливість для всіх». був розпочатий проєкт «Моніторинг судових засідань за статтею 438 КК України та аналіз рішень щодо воєнних злочинів і злочинів проти основ національної безпеки», що мав на меті моніторинг судових засідань з листопада 2024 року по квітень 2025 року з наступним аналізом вироків судів, але 27 січня 2025 року реалізація проєкту призупинена через відсутність фінансування.

Захист у кримінальних провадженнях про воєнні злочини має полягати у активній позиції сторони захисту, що, відповідно, передбачає дієву процесуальну поведінку захисника, спрямовану на активну участь в судових засіданнях – явку в судові засідання, подачу клопотань, участь у перехресному допиті потерпілих та свідків, спростування аргументів сторони обвинувачення, встановлення обставин, що пом'якшують покарання, складання аргументованої промови для виступу у судових дебатах, подання обґрунтованих апеляційних скарг на вирoki судів першої інстанції.

Також заслуговують на увагу позиція захисника щодо правильності правової кваліфікації кримінального правопорушення, здійсненого органом досудового розслідування, відображення та встановлення релевантної форми порушень законів та звичаїв війни, встановлення ознак складу злочину в діях обвинуваченого, доведеність контекстуального елементу як додаткової ознаки складу злочину, аналіз доказів, зібраних стороною обвинувачення,

Правова позиція захисника має відображати власну думку адвоката щодо клопотань сторони обвинувачення та обґрунтування заперечень проти них (про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, та інших) як в ході досудового розслідування та в стадії судового розгляду без покладення на розсуд суду.

Здійснюючи захист у справах про воєнні злочини, для адвоката існують певні безпекові ризики, пов'язані із здійсненням впливу на нього у зв'язку із адвокатською діяльністю, втручанням у приватне та особисте життя захисника, з чого випливає висновок про те, що право на захист

обвинувачених у воєнних злочинах також потребує захисту та реакції з боку держави для забезпечення неототожнення клієнта з адвокатом, а в певних випадках психологічної підтримки адвокатів.

Слід відмітити, що починаючи з 2022 року для адвокатів, які беруть участь у справах про воєнні злочини, особливо в рамках надання безоплатної правничої допомоги проводиться низка заходів, спрямованих на навчання та підготовку адвокатів для здійснення захисту у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, що проводяться як на національному рівні, так і за межами території України, як національними, так і іноземними експертами, розроблено онлайн-курси з міжнародного гуманітарного права, видані нові електронні посібники для адвокатів для здійснення захисту по воєнним злочинам.

Отже, набуття певних навичок та досвіду для здійснення захисту обвинувачених у вчиненні воєнних злочинів, ефективність та практичність правничої допомоги у цих справах є сферою для вдосконалення її надання з боку адвокатів-захисників.

Яхимович Єлизавета Мечиславівна,
студентка 1 курсу спеціальності
081 «Право» Державного університету
«Житомирська політехніка»

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС: ВИКЛИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Інтеграція України в Європу — це не лише зовнішньополітичний крок, а й процес глибокої трансформації законодавчої сфери. Після набуття чинності Угоди про асоціацію з ЄС узгодження національного законодавства з правом ЄС стало ключовим інструментом досягнення правової та інституційної сумісності. Адаптація охоплює багато сфер — від державного управління до цифрового регулювання. Водночас імплементація супроводжується проблемами, зокрема правовою невизначеністю, слабкими адміністративними процедурами та впливом внутрішньополітичних чинників.

Гармонізація законодавства — це складний і багатогранний процес, який передбачає не тільки технічну адаптацію нормативно-правових актів, але й глибоке розуміння та інтеграцію принципів і цінностей, на яких ґрунтується європейське право. Цей процес вимагає тісної співпраці між державними інституціями, експертами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами [1, с. 474].

У сучасній історії України 2022 рік став визначальним. Попри невинуватину та огидну війну, яку Росія розв'язала проти українського народу 24 лютого 2022 року, Україні вдалося отримати статус кандидата в Європейський Союз, який Європейська Рада надала 23 червня 2022 року, що є однією з головних цілей зовнішньої політики України [2, с. 21-22].

Щоб просунутися до майбутнього членства в Європейському Союзі («ЄС»), Україна повинна відповідати певним критеріям вступу, визначеним Європейською Радою в Копенгагені в 1993 році та в Мадриді в 1995 році, а саме:

- політичні критерії: стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу та захист меншин;

- економічні критерії: діюча ринкова економіка та здатність протистояти конкуренції та ринковим силам;

- адміністративна та інституційна спроможність для ефективного впровадження *acquis* ЄС та здатність брати на себе зобов'язання членства [2, с. 22].

Практична реалізація гармонізації законодавства України з європейським правом включає узгодження законодавчих актів, впровадження європейських стандартів, інституційні реформи, інформаційну кампанію та освіту, міжнародну співпрацю, створення спеціалізованих органів, посилення юридичної освіти та навчання, моніторинг та оцінку впровадження. Практична реалізація гармонізації сприяє створенню консистентної та сучасної правової системи, забезпечує захист прав громадян, сприяє економічному розвитку та сприяє міжнародній співпраці [3, с. 186].

По-перше, гармонізація законодавства вимагає комплексної оцінки та перегляду існуючого законодавства, щоб визначити його відповідність європейським вимогам. Це включає аналіз ефективності та ефективності існуючих нормативних актів, їх узгодженості з законодавством ЄС та відповідності втручання на рівні ЄС.

По-друге, необхідно провести оцінку впливу нових законодавчих ініціатив. Ці оцінки допомагають визначити основні проблеми, які необхідно вирішити, визначити цілі, яких потрібно досягти, розглянути можливі компроміси та оцінити потенційний вплив запропонованих заходів. Це забезпечує більш розумний і розумний підхід до законотворчої діяльності.

По-третє, активна участь зацікавлених сторін є невід'ємною частиною процесу координації. Це включає залучення представників громадянського суспільства, бізнесу, наукових кіл та інших зацікавлених сторін для забезпечення повного врахування інтересів і потреб різних груп. Такий підхід сприяє формуванню законодавства, яке відповідає реальним потребам суспільства та є більш ефективним у практичному застосуванні.

Тому гармонізація законодавства України з правом ЄС – це не просто технічне узгодження норм, а складний багаторівневий процес, який передбачає стратегічне планування, якісний правовий аналіз та широку участь суспільства. Проте офіційна гармонізація законодавства – це лише перший крок. Більш важливим і складним завданням є ефективно інкорпорування цих норм у національну правову систему, що потребує

створення ефективних механізмів імплементації, належного виконання та моніторингу їх впливу на суспільні відносини.

Процес євроінтеграції України передбачає адаптацію національного законодавства до норм ЄС відповідно до Копенгагенських і Мадридських критеріїв. Водночас кожна країна-член має свій правопорядок, тому імплементація європейських норм повинна враховувати національні особливості та не порушувати конституційні принципи. Щоб українське законодавство відповідало європейським стандартам, необхідно чітко врегулювати процес впровадження та глибоко вивчити його зміст і структуру.

Наукові дослідження та аналіз свідчать, що імплементація – це цілеспрямована організована правова діяльність держави, що здійснюється одноосібно, колективно або в рамках міжнародної організації, з метою швидкого, всебічного та повного виконання зобов'язань, взятих за міжнародним правом. Він має чітку національно-правову спрямованість, оскільки саме через законодавчу та правозастосовну діяльність національних органів влади забезпечується ефективне включення міжнародних стандартів у національні правові системи.

Імплементація нормативно-правових актів ЄС у національне законодавство України реалізується через перенесення відповідних правових норм із європейського законодавства до національного за допомогою правових механізмів та засобів, притаманних саме цій системі законодавства, а при їх відсутності або несумісності з об'єктом апроксимації – із застосуванням запозичених або новоутворених правових механізмів імплементації в національне право уніфікованих європейських правових стандартів [4, с. 5].

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. Проте адаптація законодавства це не тільки вдосконалення існуючого законодавства, а й розробка проектів нормативно-правових актів з урахуванням *acquis communautaire* [4]. *Acquis communautaire* – це правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства, прийняті в рамках трьох стовпів ЄС, але не обмежується ними [4, с. 6].

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу зазначено: «Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права....» [5]. З попередніх досліджень можемо виокремити такі способи імплементації, як: інкорпорація, трансформація, відсилка, рецепція. У науковому співтоваристві немає єдиної позиції щодо визначення найкращого підходу до впровадження. Вважаю, що кожен підхід є важливим, оскільки вибір конкретного механізму залежить від

характеру міжнародно-правового акту та змісту зобов'язань, взятих державою. При цьому при інкорпоруванні міжнародних норм у національне законодавство державні органи мають враховувати суверенітет і незалежність України та безумовну обов'язковість положень Конституції України.

Отже, гармонізація українського законодавства з правом ЄС є ключовим чинником зміцнення економіки, розвитку правової системи та підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Вона сприяє покращенню умов для бізнесу, захисту прав споживачів, якості правосуддя та механізмів вирішення спорів. Імплементация права ЄС у національне законодавство має особливе значення, однак в Україні досі відсутнє чітке правове регулювання цього процесу. Частіше вживається термін «адаптація», хоча він не є тотожним. Тому необхідно законодавчо визначити механізм імплементації та забезпечити його ефективне впровадження.

Список використаних джерел:

1. Пікуля Т.О. Гармонізація законодавства в процесі переговорів про вступ України до Європейського Союзу Юридичний науковий електронний журнал № 8. С. 471-476. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2024/114.pdf
2. Продан І.В. Поточний стан та кроки наближення українського законодавства до acquis ЄС. Всеукраїнська науково-практична конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи». Львів, 2023. С. 21-24. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/220/5185/17905-1>
3. Коваленко І.А. Вплив європейського права на національне законодавство та необхідність гармонізації договірного права України. Серія ПРАВО. Випуск 78: частина 1. Ужгород, 2023. С. 186-191. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286352/280250>
4. Сьох К.Я., Гультай М.М. Імплементация нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України 11 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/125c127a-32b1-4ec5-9f5c-c1414dd36740/content>
5. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>

СЕКЦІЯ 5.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Гусаров Костянтин Володимирович,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільної юстиції та
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, член-
кореспондент НАПрН України*

**НАРИСИ ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ЕКСПЕРТА У ГАЛУЗІ ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Експерт у галузі права є одним з суб'єктів цивільного процесуального права. Процесуально-правовий статус більшості з них є об'єктом уваги вітчизняного законодавця. З 2021 р. по час підготовки цієї роботи до змісту ЦПК України внесено 13 змін та доповнень до правових норм, що регулюють їх процесуально-правове положення. Проте це не можна сказати про вдосконалення регламентації цивільної процесуальної правосуб'єктності експерта у галузі права, яка визначена у первісній редакції вказаного нормативного акту. Однак на науковому рівні інтерес до дослідження його процесуально-правового положення реалізовувався в роботах О.О.Кармази, В.А.Кройтора, С.В.Щербак [1-3] та багатьох інших науковців.

Стаття 73 ЦПК України визначає дві умови, за якими можливе залучення судом особи до участі у справі в якості експерта у галузі права. Такий суб'єкт 1) повинен мати науковий ступінь та 2) бути визнаним фахівцем у галузі права. Наявність першої з вказаних умов підтверджується відповідним документом (дипломом) про науковий ступінь. При цьому може виникнути питання легітимності експерта в галузі права за умови, якщо він отримав такий документ за межами України.

Залучення судом фізичної особи – іноземця до участі у розгляді справи в якості іншого учасника справи є доцільним при подачі його висновку щодо змісту норм іноземного права згідно з їх призначенням або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі. Уявляється, що за відсутності вказівки у національному цивільному процесуальному законодавстві про необхідність визнання зазначеного документу при доведенні легітимності такого експерта відсутня обов'язковість дотримання процедури визнання в Україні документу про освіту (науковий ступінь).

Друга умова, яка ставиться законодавцем до експерта у галузі права, полягає у віднесенні цього суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин до кола визнаних фахівців у вищевказаній галузі. Дане питання досліджувалось В.А. Кройтором у цитованій науковій роботі. При цьому цивільне процесуальне законодавство не визначає, ким має здійснюватись

таке визнання, критерії такого визнання. Особливим питанням, що потребує окремого обговорення, має виступати відповідність діапазону наукових інтересів колу питань, що ставляться судом експерту у галузі права для відображення у висновку. На думку автора, така визнаність повинна визначатись не тематикою дисертаційного дослідження з права, а напрямками наукової діяльності під час залучення судом до участі у справі.

З одного боку, в якості варіанту вирішення цього питання можна навести вимоги абз. 2 п. 14 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. Постановою КМ України від 12 січня 2022 р. № 44 щодо визначеності компетенції вчених – кандидатів у члени разової ради по захисту дисертації на здобуття ступеню доктора філософії. Така компетентність члена разової ради за тематикою дослідження визначається наявністю не менш трьох наукових статей за тематикою дослідження здобувача наукового ступеню за умови їх опублікування протягом останніх п'яти років. З іншого боку, прийняття за основу застосування аналогічних правил нівелюватиме іншу ознаку фаховості вченого. Мова іде про статистику цитування наукових праць авторів на сайті «Google Академія» та врахування h-індексу науковця.

Такі невизначеності можуть поставити під сумнів відповідність особи умовам, закріпленим у ч.1 ст.73 ЦПК України з огляду на не врегульованість їх на законодавчому рівні. Автор вважає, що розкриття ознак «визнання фахівця у галузі права» є практичною необхідністю як при вдосконаленні процесуально-правового статусу експерта у галузі права, так і при оцінці фаховості особи, яка має науковий ступінь.

Список використаних джерел:

1. Кармаза, О. О. Експерт у галузі права в судовому процесі: теорія та судова практика. 2019.
2. Щербак, С. В., & Сергієнко, Б. Б. (2018). Правове становище експерта з питань права в цивільному процесі України.
3. Кройтор, В. А. (2019). Експертиза з питань права в цивільному судочинстві. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті ОА Пушкіна, (м. Харків, 24 трав. 2019 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. організації «Асоц. цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2019. С. 110-114.

Колеснік Тетяна Володимирівна,
*завідувач кафедри цивільного, трудового
права та права соціального забезпечення
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор*

ПРОТИДІЇ МОБІНГУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Дискримінація в різних її проявах залишається однією з актуальних тем, яка привертає увагу як громадськості, так і науковців з різних галузей права. Вона порушує фундаментальний принцип рівності та справедливості,

спричиняючи серйозні соціальні та правові проблеми. Сьогодні посилюючи євроінтеграційний курс, Україна намагається гармонізувати та адаптувати національне законодавство до стандартів європейських партнерів з метою забезпечення гідної праці та рівних умов доступу до реалізації професійних можливостей у сучасному суспільстві. Безумовно, цей процес є складним та потребує правової регламентації на національному рівні відповідно до міжнародних стандартів.

21 грудня 2006 р. Україна ратифікувала Європейську соціальну хартію, в якій закріплено право на гідне ставлення на роботі, зокрема, з метою забезпечення ефективного здійснення права всіх працівників на захист їхньої гідності під час роботи. Відповідно до ст. 26 Хартії, держави взяли на себе зобов'язання поширювати інформацію про систематичні або явно негативні та образливі дії щодо окремих працівників на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи, сприяти запобіганню таких дій і вживати всіх відповідних заходів для захисту працівників від такої поведінки [1]. Директива Європейського Союзу № 2000/78/ЄС встановлює рівність поводження у сфері праці та зайнятості, визначаючи поведінку з метою створення ворожої, образливої обстановки, яка принижує гідність людини, або як переслідування працівника, що прирівнюється до дискримінації трудових прав[2]. У статті 1 Хартії ЄС про основні права зазначено, що людська гідність недоторканна. Вона підлягає повазі і захисту. Кожна людина має право на власну фізичну і психічну цілісність.

З метою розуміння витоків мобінгу, аналізуючи європейське законодавство, слід відзначити, що політика Європейського Союзу у питанні регулювання мобінгу є однозначною та охоплюється загальним поняттям 'work-related violence' or 'workplace violence' (mobbing, bullying) – правопорушення на робочому місці може проявлятися у формі психологічного насильства, булінгу, мобінгу, домагання, переслідування. Однак у цьому питанні значну увагу слід приділити саме процесу доказування, який значно відрізнятиметься з урахуванням конкретного правопорушення яке було вчинено на робочому місці.

В цьому аспекті доцільно звернути увагу на європейське законодавство у сфері протидії мобінгу, зокрема, на Рішення Європейського управління праці № 6/2022 від 15.03.2022р. щодо захисту гідності особи та запобігання психологічним і сексуальним домаганням. Зазначена політика передбачає принципи розслідування та способи: формальні та неформальні. Так, наприклад неформальний спосіб передбачає залучення консультантів на умовах конфіденційності, які допомагають одразу на роботі з'ясувати усі причини виникнення мобінгу по відношенню до працівника.

Досить цікавим у регулюванні мобінгу є досвід Франції. Чинне трудове законодавство у сфері протидії мобінгу у Франції передбачає, що роботодавці зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для запобігання мобінгу на робочому місці (стаття L.1152-4 Трудового кодексу Франції).

Водночас стаття L1321-3 кодексу містить приписи, які забороняють дискримінацію за ознаками походження, статі, сексуальної орієнтації, етнічного походження, раси, політичних поглядів, сімейного стану, релігійних переконань, стану здоров'я, інвалідності тощо [3]. Це є свідченням того, що захист прав працівника від дискримінаційних утисків та мобінгу з боку роботодавця є пріоритетом для європейських країн.

Важливим кроком у сфері захисту трудових прав працівників на національному рівні стало набуття чинності Закону України № 2759, що доповнив Кодекс законів про працю України [4] статтею 22 – про заборону мобінгу (цькування). Мобінг (цькування) – систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, які спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов'язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність. Дана стаття регламентує, що мобінг може проявлятися у формах психологічного та економічного тиску, або ж того і іншого одночасно.

Слід зазначити, що 15.04.2025 року Верховна Рада України зробила ще один важливий крок для захисту працівників від мобінгу прийнявши в другому читанні та в цілому проект Закону України «Про внесення зміни до частини першої статті 16 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» щодо проведення перевірок з питань вчинення мобінгу» (реєстр. №11044) [5]. Законом вносяться зміни до статті 16 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», якими пропонується встановити, що у період дії воєнного стану Державна служба України з питань праці за заявою працівника або профспілки можуть здійснювати позапланові заходи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання та фізичними особами, які використовують найману працю, а також з питань виявлення неоформлених трудових відносин, вчинення мобінгу (цькування) та законності припинення трудових договорів. Цей Закон дозволить Державній службі України з питань праці здійснювати позапланові заходи державного нагляду (контролю) у випадках мобінгу (цькування) на звернення працівника або профспілки в період дії воєнного стану.

Резюмуючи викладене слід зазначити, що правове регулювання, що забороняє мобінг, запроваджене в європейських країнах нарешті знайшло своє вираження і в національній правовій системі. Прийняття Закону № 11044 гарантує кожному працівнику право на комплексний захист від мобінгу на роботі та сприяє приведенню національного законодавства у

відповідність до положень ЄС та забезпечує справедливе і неупереджене ставлення до працівників шляхом запровадження правових засобів захисту від моральних утисків на робочому місці.

Список використаних джерел:

1. Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
2. Директиву Європейського Союзу № 2000/78/ЄС від 27.10.2000 р. про встановлення загальних рамок для однакового ставлення в сфері зайнятості та професійної діяльності. URL: http://online.budstandart.com/%20ua/catalog/doc-page.html?id_doc=67418
3. France Code du travail. Dernière modification : 1 février 2017. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idArticle=LEGIARTI000018764571&idSectionTA=LEGISCTA000018764573&cidTexte=LEGITEXT000006072050&dateTexte=20160205#LEGIARTI000018764562>.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
5. Про внесення змін до статті 16 Закону України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" щодо проведення перевірок в частині вчинення мобінгу Закон України від 15.04.2025. №11044 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43767>

Мельник Сергій Миколайович,
*аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська
політехніка»*

**РОЗВИТОК ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК
СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ**

У сучасних умовах повоєнної відбудови Україна стоїть перед викликом швидкої та якісної реконструкції інфраструктури, модернізації промисловості, енергетики, транспорту, освіти, охорони здоров'я та інших критичних сфер. Водночас обмежені можливості державного бюджету обумовлюють необхідність пошуку нових фінансово-організаційних механізмів, одним із яких виступає державно-приватне партнерство (ДПП).

ДПП є ефективною правовою конструкцією, що поєднує ресурси та компетенції держави й бізнесу на умовах взаємовигідного співробітництва. У післявоєнний період цей механізм може виступити каталізатором модернізації економіки, за умови забезпечення правової визначеності, прозорості процедур укладення договорів, гарантій для приватного інвестора, спрощення регуляторних бар'єрів, належного розподілу ризиків між сторонами [1].

На рівні національного законодавства Україна має достатню правову базу — зокрема, Закон України «Про державно-приватне партнерство», який у 2021–2023 роках зазнав оновлень відповідно до кращих практик ЄС. Однак

залишається низка проблем, які гальмують розвиток ДПП це, недостатня інституційна спроможність органів публічної влади до формування якісних проєктів, складні та тривалі процедури погодження, відсутність ефективних механізмів контролю та постмоніторингу реалізації проєктів.

Світовий досвід показує, що найбільш ефективні ДПП-проєкти реалізуються за умов створення спеціалізованих агентств або міжвідомчих офісів (наприклад, Infrastructure UK у Великій Британії), цифровізації процесу управління (єдині публічні портали оголошення, оцінки, моніторингу), надання державою юридичних та фінансових гарантій для приватного сектора (особливо в країнах, які перебували у стані конфлікту)[2].

Для України у післявоєнний період стратегічно важливими сферами для ДПП є транспортна інфраструктура (будівництво доріг, мостів, залізниць), відновлення енергетичних об'єктів, будівництво житла, шкіл, медичних установ, цифрова трансформація державних послуг. Правова модернізація, у свою чергу, передбачає не лише технічне оновлення нормативно-правової бази, але і формування нової культури партнерства, де держава виступає не каральним, а сервісним суб'єктом у відносинах з бізнесом.

У традиційній моделі державного управління держава часто виступала як контролюючий орган, зосереджений на регламентації, санкціях та адміністративному тиску на бізнес. Такий підхід у сучасних умовах післявоєнного відновлення є неефективним і застарілим, особливо в контексті залучення інвестицій через механізми державно-приватного партнерства (ДПП)[3].

Що означає правова модернізація у сфері ДПП? Перше, це оновлення нормативної бази відповідно до міжнародних стандартів. Впровадження норм ЄС, рекомендацій OECD, UNCITRAL щодо прозорості, рівного доступу до ДПП, захисту прав приватного партнера. Приклад: адаптація положень Закону України «Про державно-приватне партнерство» до принципів управління життєвим циклом проєкту, а не лише на етапі договору. Друге, спростування моделі "державного нагляду" як основної функції. Держава переходить від ролі "наглядача" до партнера і сервісного провайдера. Це означає не лише перевірки, а надання консультацій, супровід проєктів, забезпечення гарантій та вирішення проблем. Третє, цифровізація взаємодії - використання публічних порталів для ініціювання, моніторингу й звітування про хід ДПП-проєктів. Приклад: інтерактивні платформи електронних торгів (як ProZorro), реєстрів ДПП, публічні дашборди для оцінки ризиків. Четверте, запровадження принципу "спільної вигоди" (shared value), визнання, що участь бізнесу в проєктах відновлення — не лише джерело прибутку, а й суспільна місія. Держава, у свою чергу, створює умови для стимулів замість тиску: податкові пільги, доступ до кредитування, компенсаційні механізми. П'яте, професійна трансформація управлінського

апарату. Формування нової моделі державного службовця як фасилітатора, а не інспектора. Це передбачає навчання управлінців навичкам договірного менеджменту, ризик-менеджменту, економіки партнерства[4].

Приклади реалізації нової культури партнерства. Дія City — приклад екосистеми для IT-бізнесу, де держава виступає партнером, надаючи гнучкий правовий режим, консультації, захист інтелектуальної власності, а не контроль і перевірки. UkraineInvest — не контролюючий орган, а офіс підтримки інвесторів, який допомагає з правовими бар'єрами, супроводжує інвестпроекти, координує з іншими органами влади. ProZorro. Продажі — прозора система для залучення приватних партнерів до управління державним і комунальним майном на конкурентних засадах.

Правова модернізація, це не лише зміна законів, а зміна управлінської філософії. Вона передбачає, що держава має стати союзником бізнесу, особливо у складний період відбудови, через чесні правила, передбачувані процедури, інституційну підтримку і спільне прагнення до сталого розвитку. Такий підхід не лише підвищує ефективність ДПП, а й зміцнює засади правової держави з сервісно-орієнтованою моделлю управління.

Успішний розвиток державно-приватного партнерства як інструменту післявоєнного відновлення економіки України можливий лише за умови комплексної правової трансформації, що охоплює гарантії для інвестора, інституційну підтримку ДПП-проектів, відкритість процедур та стратегічне бачення держави щодо довгострокового економічного зростання.

Список використаних джерел:

- 1.Державно-приватне партнерство у повоєнному відновленні України // Державне будівництво. – 2023. – № 2 (34). – С. 125–141.
- 2.Розвиток державно-приватного партнерства в процесі повоєнної відбудови України: аналіз законодавчих ініціатив // Актуальні проблеми економіки та управління. – 2023. – № 18 (36). – С. 15–25.
- 3.Державно-приватне партнерство в контексті реалізації державної екологічної політики // Економіка та суспільство. – 2023. – № 44. – С. 90–98.
- 4.Необхідність модернізації державно-приватного партнерства в Україні (правовий аспект) // Наукові перспективи. – 2024. – № 1. – С. 209–215.

Пригари Вікторія Дмитрівна,

студентка 3 курсу

Науковий керівник:

Керноз Неля Євгеніївна,

старший викладач кафедри публічного та приватного права Національного

університету «Чернігівська політехніка»

**СКАСУВАННЯ ІНСТИТУТУ НАРАДЧОЇ КІМНАТИ В УКРАЇНІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ**

Сучасний етап реформування правової системи України супроводжується суттєвими змінами в законодавстві, що спрямовані на його адаптацію до положень права Європейського Союзу, зокрема, реформи

правосуддя. Тому скасування інституту нарадчої кімнати, що був невід'ємною частиною українського судочинства та забезпечував захист від зовнішнього впливу на суддю при завершальній оцінці ним доказів під час ухвалення рішення потребує аналізу, так як має важливе значення, адже воно стосується фундаментального процедурного моменту при здійсненні правосуддя.

8 лютого 2025 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» від 19 грудня 2024 року № 4173-IX (далі Закон – № 4173-IX) [1], яким було внесено зміни в Господарський процесуальний кодекс (далі – ГПК) [2], Кодекс адміністративного судочинства (далі – КАС) [3], Цивільний процесуальний кодекс (далі – ЦПК) України [4]: вилучено всі положення, що містили словосполучення «нарадча кімната» і вживалися відповідно 17, 20, 19 разів.

Водночас аналогічні зміни не були внесені до Кримінального процесуального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, однак вони передбачені законопроектом від 30 червня 2023 року № 9446, який наразі не розглянутий, але підтриманий Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності [5].

Екскурс у минуле: нарадчі кімнати були запроваджені саме в СРСР у 1961 році, оскільки для забезпечення неупередженості судді мали ухвалювати рішення в спеціально відведених приміщеннях. В умовах сьогодення інститут нарадчої кімнати оцінюється як рудимент радянського законодавства, а у контексті європейської інтеграції України та необхідності адаптації процесуального законодавства до *acquis* ЄС це слугувало аргументом для їх скасування.

Крім того, додатковою передумовою скасування інституту нарадчої кімнати стала його неефективність, що підтверджується наступним:

по-перше, «за даними Ради суддів, лише 22% судів в Україні фактично мають нарадчі кімнати (737 із 2539), тому більшість рішень судді ухвалювали у звичайних кабінетах» [6], що також не відповідає уніфікованим положенням ст. 196 ГПК, ст. 194 КАС та ст. 211 ЦПК України, оскільки, судові засідання має проводитися у спеціально обладнаному приміщенні – залі судових засідань, але в умовах воєнного стану, після руйнувань та пошкоджень приміщень судів, це не завжди можливо;

по-друге, «якщо розглядати нарадчу кімнату як стадію ухвалення рішення, виникали правові колізії: формально суддя не мав права покидати її до винесення рішення, але на практиці він виходив у вбиральню, на обід, додому тощо — особливо якщо ухвалення триває кілька днів чи навіть місяців» [6];

по-третє, «суддя під час перебування в нарадчій кімнаті не мав права розглядати інші справи, тож у разі затримки всі інші провадження або

призупинялися, або передавалися іншим суддям, які змушені починати розгляд спочатку» [6], що не сприяло зменшенню навантаження на суди і виконанню завдання національного судочинства: «справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду й вирішення... справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав осіб...» [2,3,4].

До прикладу, скасованими положеннями ст. 219 ГПК, ст. 227 КАС, ст. 244 ЦПК України передбачалося: «після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (спеціально обладнаного для ухвалення судових рішень приміщення) для ухвалення рішення». Для наочності принципів змін у процесуальних кодексах України, якими скасовані положення щодо нарадчої кімнати пропонуємо Таблицю 1.

Таблиця 1.

Оновлені положення щодо ухвалення судового рішення у змінених цивільних процесуальних кодексах з 08.02.2025 року

ГПК України	КАС України	ЦПК України
Стадія ухвалення судового рішення		
Стаття 219	Стаття 227	Стаття 244
«Після судових дебатів суд оголошує про перехід до стадії ухвалення судового рішення та час його проголошення в цьому судовому засіданні. У виняткових випадках залежно від складності справи суд може відкласти ухвалення та проголошення судового рішення на строк не більше десяти днів з дня переходу до стадії ухвалення судового рішення, оголосивши дату та час його проголошення (ч.1)» [2,3,4].		
	«Після закінчення поновленого розгляду справи суд залежно від його результатів відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і переходить до стадії ухвалення судового рішення або оголошує перерву, якщо вчинення необхідних процесуальних дій у цьому судовому засіданні виявилось неможливим» ч. 3 = ч. 4 [3,4].	
Таємниця ухвалення судового рішення		
Стаття 220	Стаття 228	Стаття 245
«Під час ухвалення судового рішення суддя не має права обговорювати обставини та матеріали справи, застосування норм права та судову практику в цій справі, а також зміст судового рішення з іншими особами, крім складу суду, який розглядає справу(ч.1) Втручання у процес ухвалення судом судового рішення забороняється (ч. 2) Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення судового рішення(ч.3) Обговорення та ухвалення судового рішення відбуваються у приміщенні суду (ч. 4)» [2,3,4].		

З наведених оновлених положень можемо зробити висновок, що тепер усі три процесуальні кодекси (ГПК, КАС, ЦПК) України демонструють уніфікований підхід до врегулювання стадії ухвалення судового рішення.

Важливо зазначити, що «таємниця нарадчої кімнати» змінилася на «таємницю ухвалення рішення», положення щодо якої також уніфіковані й відтепер узгоджуються з міжнародними стандартами судочинства.

Досліджуючи актуальні публікації щодо переваг змін та позитивних наслідків процесуальних нововведень на підставі Закону № 4173-IX, члени авторського колективу законодавчих пропозицій Хотинська-Нор О., Потапенко А., Свояк Д. вбачають, що:

- 1) «...нарадча кімната як окреме приміщення скасовано, а отже, виключено принцип «чотирьох стін»;
- 2) після судових дебатів судді більше не зобов'язані «видалятися до нарадчої кімнати» для ухвалення рішення;
- 3) за суддями зберігається право на усамітнення під час стадії ухвалення рішення (це може бути доцільно, зокрема, у випадках емоційно напруженого судового процесу або за потреби додатково перевірити чинне законодавство чи актуальну судову практику);
- 4) можливість поновлення судового розгляду залишається чинною;
- 5) обмеження щодо розгляду інших справ суддями скасовано, надаючи їм право діяти на власний розсуд;
- 6) процесуальне законодавство тепер прямо передбачає посилені гарантії незалежності судді;
- 7) судді мають свободу пересування та можуть безперешкодно виконувати інші професійні обов'язки;
- 8) відтепер обговорення та ухвалення рішень здійснюється просто в приміщеннях суду — це можуть бути робочі кабінети або інші відповідно обладнані кімнати, включно з колишніми нарадчими» [5], що є проблематичним: чи відповідає це уніфікованим положенням про «зал судових засідань», встановлений в ст. 196 ГПК, ст. 194 КАС, ст. 211 ЦПК України.

Отже, скасування інституту нарадчої кімнати — це логічний крок у реформуванні судової системи з метою її модернізації та адаптації положень цивілістичних процесуальних кодексів України до *acquis* ЄС. Така зміна усуває застарілу практику, спрощує та розширює судову дискрецію при організації роботи під час ухвалення рішення, сприяє забезпеченню безпеки суддів та учасників судових процесів під час здійснення правосуддя та економії бюджетних коштів, що в умовах воєнного стану є надважливим надбанням. Водночас важливі гарантії, такі як право судді усамітнитися для ухвалення рішення чи заборона впливу ззовні, — залишаються. В результаті реформа спрямована на ефективніше, менш обтяжливе для суддів, більш прозоре та справедливе правосуддя в сучасній Україні.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень: Закон України від 19.12.2024 № 4173-IX.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. Дата оновлення: 09.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 09.04.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

5. Потапенко А. Основні новели Закону №4173-IX щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень: коментарі членів авторського колективу законодавчих пропозицій. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/321569-osnovnye-novelly-zakona-no4173-ix-po-usovershenstvovaniyu-prinyatiya-i-provozglasheniya-sudebnykh-resheniy-kommentarii-chlenov-avtorskogo-kollektiva-zakonodatelnykh-predlozheniy>

6. Коломієць Д. ОГЛЯД ЗМІ. В судах ліквідували нарадчі кімнати: як це вплине на розгляд справ. Судова влада України. URL: <https://court.gov.ua/press/publications/1723855/>

Садовий Кирило Віталійович,
*студент 4 курсу Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У процесі європейської інтеграції Україна стикається з необхідністю глибокої модернізації національної правової системи. Однією з найбільш чутливих сфер змін є приватне право, яке регулює відносини між фізичними та юридичними особами. Від гармонізації норм приватного права залежить не лише розвиток економіки та залучення інвестицій, а й захист прав громадян.

Однією з головних актуальних проблем є необхідність гармонізації законодавства України із правом Європейського Союзу. Система права ЄС є складною, багаторівневою і має власну природу, яка поєднує елементи міжнародного і внутрішньодержавного права.[1]

Найбільші виклики виникають у таких напрямках:

1) Цивільне право, особливо щодо договірних права, відповідальності за невиконання зобов'язань та захисту споживачів.

2) Корпоративне право, де існує потреба у спрощенні процедур реєстрації бізнесу, захисті прав акціонерів та врегулюванні корпоративних спорів.

3) Інтелектуальна власність, де Україна має забезпечити високі стандарти охорони прав на винаходи, торговельні марки та авторські права.

Проблема ускладнюється тим, що право ЄС постійно змінюється, вимагаючи від національної системи права гнучкості та оперативності в адаптації.

У національному приватному праві України домінують підходи, що склалися під впливом радянської правової традиції. Натомість право ЄС базується на принципах: 1) верховенства права, 2) свободи пересування товарів, послуг, капіталу та осіб, 3) захисту конкуренції, 4) високого рівня захисту прав людини.

Через це виникають суттєві колізії, зокрема у сфері договірних зобов'язань, де українські підходи часто акцентують на формалізмі, тоді як європейські — на свободі договору та добросовісності.[2]

Проблемою також є недостатній розвиток інститутів альтернативного вирішення спорів (ADR) — медіації, арбітражу, які широко застосовуються в Європі для розвантаження судової системи.

В Україні право власності досі недостатньо захищене на практиці. Незважаючи на проголошення його непорушності в Конституції, реальні механізми захисту власників залишаються слабкими. Часті випадки рейдерства, затягування судових процесів та низька ефективність виконання рішень судів відштовхують інвесторів і гальмують економічний розвиток.

У праві ЄС захист права власності є одним із базових принципів, що вимагає від України підвищення якості судочинства, створення ефективних механізмів державної реєстрації та нотаріального посвідчення прав.

Трудове право є складовою частиною приватного права в контексті регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником. Україна зобов'язана адаптувати своє законодавство до численних директив ЄС щодо охорони праці, недискримінації, мобільності працівників.[3]

Наразі залишається відкритим питання: 1) недостатнього забезпечення прав працівників, 2) гнучкості трудових договорів, 3) забезпечення рівних можливостей для всіх працівників незалежно від статі, віку чи національності.

Подолання проблем приватного права в умовах євроінтеграції можливе шляхом: 1) системної реформи цивільного законодавства, 2) прийняття нових кодексів (зокрема, сучасного Цивільного кодексу, що відповідав би Принципам європейського договірного права), 3) впровадження європейських стандартів захисту прав споживачів, власників, підприємців, 4) посилення гарантій виконання судових рішень, 5) активного розвитку інститутів альтернативного вирішення спорів, 6) підвищення кваліфікації юристів щодо норм і практик права ЄС.

Важливим є також встановлення постійного діалогу з європейськими партнерами, обмін досвідом та залучення міжнародної експертизи.

Євроінтеграція України вимагає глибокої трансформації системи приватного права. Це не лише виклик, а й можливість для побудови конкурентоспроможної економіки, зміцнення правової держави та гарантування реального захисту прав громадян. Проблеми, які існують сьогодні, є вирішуваними за умови політичної волі, професійної правничої спільноти та підтримки європейських партнерів. Системна адаптація приватного права до стандартів ЄС стане запорукою успішної інтеграції України до європейського правового простору.

Список використаних джерел

1. Савельєв О.О. Європейське приватне право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2020.
2. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Основи європейського права. К.: Атіка, 2019.
3. Кравченко М.В. Проблеми гармонізації приватного права України з правом ЄС. Юридична Україна. 2023. № 6. С. 34–39.

СЕКЦІЯ 6.

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І
ПЕРСПЕКТИВИ**

Nuriev Emil Allahverdi ogli,
*Postgraduate Student, Department of Public
Administration, Institute of Public
Administration, V.N. Karazin Kharkiv
National University*

**EUROPEAN TRENDS IN PUBLIC ADMINISTRATION
MODERNIZATION**

The processes of globalization, European integration, and the development of information and communication technologies are causing significant changes in the practice of public administration of regional development worldwide. These changes are driven by a number of general trends that, to some extent, are common to most developed countries and reflect the main direction of the evolution of public governance systems. The world is becoming increasingly interconnected and interdependent, and therefore public administration can no longer remain within traditional hierarchical models but must adapt to new realities. That is why studying and comprehending global experience in modernizing public administration of regional development is important for setting strategic guidelines for reforming this sector in Ukraine.

One of the key global trends in public administration of regional development is the transition from centralized models to multilevel governance. This implies a departure from the traditional vertical hierarchy in favor of more flexible and adaptive networks of interaction between different levels of government — supranational, national, regional, and local. As stated in Council of Europe documents, under modern conditions, effective management of regional development requires the active involvement of all stakeholders — from EU bodies to municipalities and local communities [1]. This approach ensures coordination and synergy of efforts, avoids duplication of functions, and optimizes resource distribution. A successful example of implementing multilevel governance is the experience of European Union countries, where extensive mechanisms for vertical and horizontal coordination of regional policy operate, such as the Committee of the Regions and the Network of European Regions.

Closely linked to the development of multilevel governance is the trend towards decentralization of powers and resources to regional and local levels of government. Analysis of reforms in developed countries shows a clear tendency over recent decades to strengthen the subjectivity and autonomy of regions in shaping development policy. In most European countries, the share of subnational budget expenditures in the structure of consolidated public finances exceeds 30%, and in some countries (Germany, Spain) it reaches 50-60% [2]. Regional and local

authorities are increasingly empowered in areas such as spatial planning, economic development, education, healthcare, and social services. At the same time, their responsibility for achieving development goals and indicators is growing. This evolution of the role and place of regions is based on the understanding that the subnational level is the most effective for mobilizing endogenous development potential and leveraging each territory's unique competitive advantages.

Another important trend in public administration of regional development observed in many countries is the increasing role of strategic planning and the project-based approach. In a changing global environment and with growing competition between regions, the ability to form a long-term vision and define strategic priorities becomes critically important for ensuring sustainable development. Therefore, strategic management tools such as foresight, scenario planning, and territorial branding are increasingly used in regional development management practices. According to Polish researchers, the development of high-quality regional strategies and their implementation through specific projects and programs is becoming a key function of public administration in regions [3]. Alongside this, a shift is occurring from sectoral to integrated territorial approaches in regional development planning. This means that the object of strategizing is not a specific sector or field but the territory as a whole, considering the full range of economic, social, environmental, and spatial factors.

In developed democratic countries, an integral element of the modern system of regional development management is the mechanisms for ensuring broad public participation in policy formation and implementation. Involving citizens, non-governmental organizations, and business associations in decision-making processes allows for the consideration of the needs and interests of various social groups, thereby enhancing the legitimacy and public support for regional strategies and programs. Common forms of public participation in European practice include consultations, public hearings, joint working groups, and public councils at various government levels. Participatory mechanisms such as participatory budgets, crowdsourcing ideas, and public monitoring of project implementation also play an important role. According to the European Charter of Local Self-Government, "regions are obliged to consider the views of their inhabitants when making decisions concerning regional matters" [4].

Finally, the trend towards digitalization and the introduction of technological innovations has a decisive impact on the development of public administration in regions. The use of big data, cloud services, and artificial intelligence opens new opportunities for enhancing the efficiency of administrative processes, improving the quality of public services, and optimizing the interaction mechanisms between authorities, citizens, and businesses. Digital tools significantly simplify procedures for obtaining permits and licenses, business registration, and tax payment. Thanks to open data and geoinformation systems, the transparency of administrative decisions for public control is increased. Digital citizen engagement platforms take communication between authorities and the community to a new level. As the

experience of "smart cities" and innovative regions in countries like South Korea, Singapore, and Estonia shows, digitalization allows real-time monitoring of various spheres of life and flexible responses to emerging challenges.

Thus, modern processes of globalization, European integration, and digitalization are setting new guidelines for public administration of regional development. Global experience indicates a gradual transition from centralized hierarchical models to multilevel governance, ensuring coordination among supranational, national, regional, and local levels of government. At the same time, decentralization processes are actively developing, strengthening regions' autonomy in decision-making and policy formation based on the mobilization of endogenous development potential. Strategic planning and project-based approaches are becoming particularly important, allowing regions to form long-term visions and define development priorities. The success of reforms largely depends on the level of public engagement in governance processes, ensuring the consideration of diverse social interests and enhancing the legitimacy of political decisions. Moreover, digitalization and technological innovations open new opportunities for optimizing administrative processes, improving transparency, and strengthening communication between authorities and society. All of this requires active study and adaptation of global best practices for the effective modernization of public administration in Ukraine.

References

1. Council of Europe. Detailed Structure and Working Methods of the Congress of Local and Regional Authorities. Strasbourg, 2014. 16 p.
2. Decentralization and multi-level governance in Europe. Committee of the Regions. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 38 p.
3. Noworól A. Territorial Partnerships as an Instrument of Urban Policy. Institute of Public Affairs of the Jagiellonian University. Zarządzanie Publiczne, 2017. No. 4(42). PP. 33-44.
4. European Charter of Local Self-Government. Strasbourg, 15.X.1985. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/168007a088>.

Башинський Олександр Едуардович,
*аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська
політехніка»*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Аналіз наукових джерел і практик управління людськими ресурсами у публічному секторі свідчить про зростання ролі компетентнісного підходу як провідної парадигми в сучасному державному управлінні. В Україні цей підхід почав активно впроваджуватись після ухвалення Закону «Про державну службу» (2015), який закріпив орієнтацію на професіоналізм, політичну неупередженість та результативність у діяльності державних службовців. Однак на практиці трансформація системи HR-менеджменту відбувається нерівномірно та з численними викликами [1].

У міжнародному досвіді (зокрема, країн ЄС, Канади, Австралії) ключовими елементами компетентнісного підходу є: модель компетентностей, що визначає перелік знань, умінь, навичок, поведінкових характеристик для кожної посади; системи оцінювання персоналу, які базуються на досягненні чітких індикаторів ефективності; розробка профілів посад, що сприяє прозорому добору кадрів та індивідуалізації професійного розвитку; системи наставництва, які забезпечують передачу знань, адаптацію нових співробітників та розвиток управлінських спроможностей; лідерські програми, що орієнтовані на формування кадрового резерву та підготовку керівників нового типу — орієнтованих на сервісність, етику і стратегічне мислення.

В Україні компетентнісний підхід поступово реалізується в діяльності Національного агентства України з питань державної служби (НАДС), зокрема у формуванні стандартів компетентностей, навчальних програм, електронних курсів. Водночас існує потреба у уніфікації підходів до оцінки компетентностей на різних рівнях управління, розвитку цифрових HR-платформ для зберігання, аналізу й оновлення даних про компетентності службовців, розширенні практик внутрішнього наставництва і кар'єрного консультування, адаптації європейських інструментів управління талантами (наприклад, CAF, EUPAN Competency Framework)[2].

З позиції розбудови правової держави, компетентнісний підхід забезпечує якість державного управління через добір та розвиток фахових, доброчесних і спроможних кадрів, здатних діяти на основі права, прозоро, підзвітно та ефективно. Саме людський капітал органів публічної влади є тим ресурсом, який здатен забезпечити стійку інституційну трансформацію та довіру громадян до держави.

У межах розбудови правової держави основною цінністю стає верховенство права, а реалізація цього принципу у щоденній практиці публічного управління можлива лише за умови, що кадри добре орієнтуються в законодавстві, розуміють межі своїх повноважень, демонструють стійкість до політичного тиску та корупції, ухвалюють рішення в інтересах громадян, а не відомчої вигоди[3].

Компетентнісний підхід дозволяє системно формувати такі якості у публічних службовців. Зокрема, профіль компетентностей для посадовців місцевих органів влади (розроблений за участю НАДС і проєктів GIZ) включає не лише фахові знання, а й етичну поведінку, вміння працювати з громадськістю, володіння цифровими інструментами, навички стратегічного мислення. У Програмі лідерства для молодих державних службовців «U-lead з Європою» особливу увагу приділяють формуванню навичок відкритої комунікації, прозорого бюджетування, управління конфліктами — саме тих, що потрібні для побудови довіри в громаді. Оцінювання доброчесності як компетентності — приклад переходу від формальних критеріїв (стаж, освіта) до ціннісних орієнтирів, важливих у правовій державі. Такий підхід, наприклад, активно застосовується в процесах добору до Вищого антикорупційного суду України та в оновленій системі кадрових конкурсів на держслужбу [4].

Саме людський капітал органів публічної влади є тим ресурсом, який здатен забезпечити стійку інституційну трансформацію та довіру громадян до держави. Людський капітал — це не просто наявність кваліфікованих працівників, а їх готовність до постійного розвитку, адаптації до змін і орієнтації на служіння суспільству. Це означає, інституційна трансформація через кадри, які ініціюють зміни, а не просто «реагують» на проблеми. Наприклад, впровадження електронного документообігу в ЦНАПах не відбулося б без управлінців, готових переосмислити традиційні процеси. Формування довіри громадян відбувається тоді, коли публічні службовці демонструють не лише ефективність, а й відкритість. Так, практика відкритих приймалень, онлайн-консультацій з громадянами, прозорі бюджети громад — все це реалізується лише завдяки новому типу держслужбовця. Отже, компетентнісний підхід є не лише HR-інструментом, а стратегічною основою формування правової держави, де кожен державний службовець виконує не тільки технічні функції, а й виступає носієм публічного інтересу, довіри та законності.

Таким чином, формування сучасної кадрової політики на основі компетентнісного підходу є необхідною умовою трансформації публічного управління і важливою передумовою для побудови сервісно орієнтованої та правової держави.

Список використаних джерел:

- 1.Леськова С.В. Компетентнісний підхід в управлінні кадровим потенціалом сучасного підприємства // Трансформаційна економіка. – 2023. – № 3. – С. 26–31.
- 2.Грицик Ю.Й. Нормативно-правове регулювання формування персоналу місцевого самоврядування // Часопис публічного та приватного права. – 2023. – № 6. – С. 230–236.
- 3.Кладова О., Зачосова Н. Методичні підходи до формування системи HR-менеджменту як елементу стратегічного та інноваційного управління розвитком організації // Молодий вчений. – 2024. – № 5 (129). – С. 128–133.
4. Цигилик Н.В. Порівняння методологічних основ функціонування HR-менеджменту органів публічної влади в Україні та провідних країнах Європи в умовах інституційного розвитку // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2023. – Вип. 33. – С. 30–34.

Васільцов Роман Вікторович,
студент 5 курсу Університету Григорія
Сковороди в Переяславі

**АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ,
ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Адміністративна реформа розглядається як форма структурного впорядкування, удосконалення та розвитку системи державної влади, як єдиного державного інституту, в рамках існуючого законодавчого поля, відповідно до принципу розподілу повноважень, об'єднання матеріальних, фінансових і кадрових ресурсів, підприємств, установ, організацій та їх відповідної взаємодії для формування системи державної влади та забезпечення виконання завдань і функцій держави [3, с. 74]

Головною метою адміністративної реформи є створення ефективної системи державного управління, яка забезпечить перетворення України на високорозвинену, правову, цивілізовану європейську країну, яка відповідає потребам сучасного суспільства та стане впливовим фактором у світі та Європі.

Відповідно, в Україні проводяться адміністративні реформи, спрямовані на посилення аналітичних, прогнозних, регулятивних, організаційних і контрольних функцій органів управління, уточнення розподілу їх повноважень та забезпечення ефективної взаємодії з іншими державними органами.

Окремі аспекти адміністративної реформи досліджували зокрема такі вчені, як В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Гаращук, Н. Гончарук, В. Єрмолін, О. Западинчук, П. Кикоть, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Крупчан, К. Линьов, Н. Нижник, Д. Павлов, В. Погорілко, Н. Тиндик, В. Цветков, О. Янчук та інші. [3, с. 73]

Так, В. Авер'янов стверджує, що адміністративна реформа в Україні спрямована на створення системи державного управління, яка відповідає стандартам демократичної, соціальної та правової держави і має бути спрямована на задоволення потреб громадян, забезпечення ефективної реалізації прав і свобод людей, доступ до якісних державних і громадських послуг. [1, с. 43].

Для досягнення цілей адміністративної реформи в процесі реалізації необхідно вирішити низку завдань, до яких належать: створення досконалої організації виконавчої влади на центральному та на місцевому рівнях управління; формування сучасної дієвої системи місцевого самоврядування; запровадження нової ідеології функціонування органів виконавчої влади місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення та реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг; створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів тощо [2].

Поточний стан адміністративного права й права взагалі, нині висвітлюється лише в негативному ключі. Одним із чинників поточної соціально-економічної ситуації є, насамперед, недосконалість і серйозні недоліки в організації та порядку діяльності органів виконавчої влади та невідповідність ролі даних органів завдання і функціям перехідного періоду. [4, с. 141]

Можливі негативні наслідки у вигляді посилення кризових явищ і ситуація некерованості соціально-економічними процесами в суспільстві. Адміністративна реформа загалом спрямована на підвищення рівня самоорганізації суспільної системи. Концепція зазначає: “Держава цілеспрямовано мінімізує своє втручання в життєзабезпечення громадян і бере на себе лише ті послуги, які в даний період розвитку суспільства може гарантувати. Принципи її роботи зосереджені на передачі регулювальних функцій ринковим механізмам і недержавним установам”.

Отже, адміністративна реформа – це вид політико-правової реформи, що здійснюється у сфері виконавчої влади і охоплює як її організаційну структуру, функції, кадрове забезпечення, так і взаємовідносини з місцевим самоврядуванням. Слід зауважити, зараз Україна має значні передумови для

проведення реформи, але й звісно є виклики які потребують врахування, серед яких: політична нестабільність, економічні труднощі тощо. Проте, не дивлячись на те що в Україні нині воєнний стан, наша країна має можливість на проведення адміністративно-територіальної реформи, особливо в контексті децентралізації та відновлення після війни. Цією можливістю не слід нехтувати і зволікати.

В результаті здійснення адміністративної реформи в Україні відповідно до Концепції очікується поступове формування раціонального механізму державного управління, який дозволить підвищити ефективність реалізації виконавчої влади, поглибити її взаємодію з місцевим самоврядуванням.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна реформа – історія, очікування та перспективи / упоряд. В. П. Тимошук. – К.: Факт, 2002 – 100 с.
2. Гройсман В. Навіщо нам децентралізація? [Електронний ресурс] / В. Гройсман. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/06/22/7072007/>
3. Сліпецька Ю. М. Адміністративна реформа в Україні: проблеми та перспективи впровадження / Ю. М. Сліпецька // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 9. – С. 72-76. doi: 10.15421/1717124
4. Шаульська Г. М. «Принципи належного врядування»: перспективи впровадження в Україні // Держава та регіони: державне управління. 2019. № 2 (66). С. 140–143.

Гасюк Ігор Леонідович,

*доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри права та
публічного управління Сумського
державного педагогічного університету
ім. А. С. Макаренка*

**КОНЦЕПЦІЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ В ТЕОРІЇ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.**

Вступ. Ефективний процес прийняття рішень є критично важливим для якості та легітимності публічного управління. За своєю суттю, публічне управління передбачає здійснення вибору, який впливає на широке коло зацікавлених сторін та має значні суспільні наслідки. Теорія управлінських рішень забезпечує концептуальну основу та практичні інструменти, необхідні для того, щоб політичні актори та публічні службовці були здатними розв'язувати складні соціально-економічні проблеми та робити оптимальний за певних умов вибір доступних альтернатив діяльності. Управлінське рішення розглядають, як творчий та вольовий вплив суб'єкта управління, що ґрунтується на знанні об'єктивних законів функціонування керованої системи та на аналізі управлінської інформації, спрямований на досягнення поставлених цілей. Також управлінське рішення розуміють, як усвідомлений вибір однієї або кількох оптимальних альтернатив, спрямованих на вирішення конкретної проблеми або досягнення певної мети. Теорія управлінських рішень ґрунтується на кількох основних принципах. Раціональність є одним із центральних принципів, що передбачає вибір

альтернативи на основі об'єктивного аналітичного процесу. В ідеалі, раціональне прийняття рішень передбачає наявність повної інформації, логічну оцінку альтернатив та вибір варіанта, що максимізує бажаний результат. Однак у реальних умовах управлінці часто стикаються з обмеженою інформацією, когнітивними обмеженнями та браком часу, що призводить до концепції обмеженої раціональності. Обмежена раціональність, як логічний конструкт та наукова категорія широко представлені в концепції креативного мислення, яка має сприяти розв'язанню діалектичних протиріч між раціональним вибором і обмеженими можливостями щодо його здійснення. В підсумку саме концепція креативного мислення дозволить діяти в умовах невизначеності, високих ризиків, а в загальному приймати якісні управлінські рішення, а відтак, і поліпшити ефективність публічного управління.

Мета статті. Метою статті є характеристика взаємозв'язків між концепцією креативного мислення та теорією прийняття рішень в публічному управлінні.

Результати дослідження. Теорія публічного управління ґрунтується на кількох ключових принципах. Одним із фундаментальних принципів є орієнтація на публічний інтерес та служіння суспільству. Важливими принципами є також підзвітність та прозорість, ефективність та результативність, законність, дотримання належної правової процедури при прийнятті рішень для забезпечення справедливості та запобігання свавілля. Сучасні підходи до публічного управління часто включають такі принципи, як прогнозне планування, розподіл праці, координація та перевірка результатів. Концепція «нового публічного менеджменту» (New Public Management) наголошує на підвищенні інноваційності, подоланні негативних аспектів бюрократії, скороченні витрат та переорієнтацію політики держави на вирішення нагальних потреб громадян. До загальних принципів організації публічного управління в рамках цієї моделі належать орієнтація на клієнта, децентралізація, конкуренція, орієнтація на місію, орієнтація на результат, випередження проблем, підприємницький дух, управління на основі результатів, каталізація дій та орієнтація на ринок. Важливим є також принцип відповідності діяльності демократичним засадам та залучення громадськості до прийняття управлінських рішень. Застосування теорії управлінських рішень у публічному управлінні відображений у загальному процесі прийняття управлінських рішень, що включає ідентифікацію проблеми, збір інформації, розробку альтернатив, їх оцінку, вибір, реалізацію та оцінку результатів, адаптується та застосовується в специфічному контексті публічного управління. Визначення проблеми і її розв'язання в публічному управлінні часто є складнішим, ніж у приватному секторі, оскільки воно стосується багатогранних суспільних питань, що зачіпають інтереси різних зацікавлених сторін. Формальні інструменти теорії прийняття рішень покликані оптимізувати цей процес, але вони не є універсальними

шаблонами, які дозволяють якісно і швидко досягати поставлених завдань, а подекуди їх застосування є взагалі не можливим. Саме в таких умовах реалізується концепт креативного мислення, який дозволяє оптимально вирішувати дуже широкий спектр управлінських задач пов'язаних із розробкою змісту управлінських рішень.

Креативне мислення являє собою здатність розглядати проблеми або ситуації з нової перспективи, виходячи за рамки стандартних підходів для генерування унікальних та ефективних рішень. Цей тип мислення передбачає створення чогось нового та цінного для розв'язання проблем або формування нових ідей. Ключові характеристики креативного мислення включають відкритість до нових і нетрадиційних ідей, природну допитливість та прагнення до вивчення нової інформації та досвіду. Воно також характеризується гнучкістю у мисленні та підходах при зіткненні з труднощами, готовністю ризикувати та приймати невизначеність, а також наполегливістю у докладанні зусиль для реалізації своїх ідей. Людина, яка володіє компетенціями креативного мислення здатна поєднувати на перший погляд непов'язані ідеї, генеруючи таким чином інноваційні концепції. Креативність є ключовим елементом у теорії прийняття управлінських рішень, оскільки вона дозволяє особам, які приймають рішення, більш повно оцінювати та розуміти проблеми, іноді в способи, недоступні іншим. Вона сприяє зв'язуванню або комбінуванню ідей новими способами для генерування унікальних альтернатив. Креативність особливо цінна при вирішенні неструктурованих проблем, з якими часто стикаються публічні службовці найвищої керівної ланки, – це відкриті та нечітко визначені завдання, які не можуть бути розв'язані за допомогою заздалегідь визначених процедур. Креативні підходи допомагають реструктурувати та переформулювати проблеми власним способом, що призводить до вироблення унікальних за змістом управлінських рішень. Крім того, креативне мислення відіграє важливу роль у реагуванні на непередбачувані ситуації. Воно є важливим інструментом для подолання соціально-економічних проблем в умовах швидко мінливих та невизначених обставин. Креативне мислення є особливо цінним при роботі з «відкритими питаннями», які не мають і подекуди не можуть мати єдиної правильної відповіді. Це свідчить про те, що в складних та неоднозначних управлінських сценаріях покладання виключно на традиційні аналітичні методи може бути недостатнім, і для дослідження ширшого спектру можливостей необхідний креативний підхід.

Висновки. Теорія управлінських рішень є фундаментальною основою для розуміння того, як приймаються рішення в публічних організаціях. Теорія публічного управління спирається на загальні принципи прийняття рішень, адаптуючи їх до специфічного контексту та цінностей публічного сектору. Прийняття рішень є однією з найважливіших функцій управління та основою всього управлінського процесу в публічному управлінні. Теорія

управлінських рішень є невід'ємною складовою теорії публічного управління. Вона забезпечує концептуальну основу, принципи та інструменти, необхідні для того, щоб державні адміністратори могли приймати обґрунтовані та ефективні рішення в складному та динамічному середовищі публічного сектору. Розуміння процесів прийняття рішень, факторів, що на них впливають, та потенційних наслідків різних варіантів є критично важливим для забезпечення ефективного управління, підзвітності та служіння суспільним інтересам. Концепція креативного мислення дозволяє особам, які приймають рішення, опрацьовувати великі обсяги інформації та виявляти відповідні ідеї, що призводить до продукування інноваційних, і головне, обґрунтованих управлінських рішень. Інтеграція креативного мислення зі структурованими рамками прийняття рішень може призвести до більш надійних та адаптивних стратегій, особливо в динамічному та несприятливому середовищі. Вказані особливості переконливо доводять, що концепція креативного мислення в теорії управлінських рішень не є просто генеруванням неординарних ідей, а може бути поєднана з аналітичним прагматизмом для досягнення кращих результатів в публічному управлінні.

Гльоза Вадим Володимирович,
*аспірант Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ПРАВОВЛАДДЯ ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження вказаної теми зумовлена сучасними викликами, перед якими постала держава, суспільство та система публічного врядування внаслідок повномасштабної збройної агресії проти України. Воєнний стан як винятковий правовий режим істотно трансформує механізми функціонування публічної влади, створюючи ризики для збереження принципів демократичного врядування – верховенства права, поділу влади, стримування та протидії, захисту людських прав тощо.

В умовах підвищеної концентрації влади в органах виконавчої влади, розширення дискреції державних органів та обмеження низки конституційних гарантій, особливої ваги набуває питання збереження юридичних орієнтирів у вигляді принципу правовладдя. Правовладдя у таких умовах постає не лише як правова конструкція, а як інституційний щит проти свавілля, гарантія збереження засад демократичного урядування навіть у кризових ситуаціях.

Дослідження взаємодії правовладдя з практиками публічного управління в період воєнного стану дозволяє виявити нові виклики, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав, делегуванням повноважень та забезпеченням легітимності управлінських рішень. Це має не лише

теоретичне, а й прикладне значення для формування збалансованої моделі урядування, яка поєднує ефективність реагування на загрози із дотриманням фундаментальних правових принципів.

Таким чином, дослідження цієї теми сприяє не лише осмисленню меж та можливостей публічної влади в умовах надзвичайного правового режиму, а й формуванню доктрини сталого правового порядку, здатного забезпечити правовладдя навіть за надзвичайних умов.

Воєнний стан як правовий режим екстраординарного характеру ставить перед правовою наукою та публічною владою питання збереження легітимності й конституційності управлінських рішень за умов суттєвих обмежень прав і свобод, підвищеної ролі виконавчої вертикалі та концентрації повноважень у військових та органах безпеки. У таких обставинах особливого значення набуває поняття правовладдя – не як абстрактної декларації, а як принципу, що визначає допустимі межі державної реакції на загрозу, обумовлює збереження інституційної рівноваги та спрямовує публічне управління у межах, які не призводять до правового релятивізму чи узурпації влади.

Правовладдя в умовах воєнного стану не може зводитись до формального додержання нормативних актів, навіть якщо останні ухвалені відповідно до передбачених процедур. Йдеться про якісно вищий стандарт – підпорядкування всіх форм публічної влади не просто законам, а праву як системі фундаментальних принципів, серед яких першочерговими є гідність, пропорційність, правова визначеність та підконтрольність влади.

Будь-яке обмеження прав у надзвичайних умовах має бути не лише юридично санкціонованим, а й внутрішньо виправданим з погляду легітимності правовладдя. Зокрема, Конституція України, закріплюючи можливість введення воєнного стану, не створює вакууму права, а передбачає функціонування правопорядку на якісно іншому рівні, що вимагає виваженого балансу між безпековими потребами та правовими межами допустимого.

Функціонування публічного управління в умовах воєнного стану вимагає оперативності, жорсткої координації та іноді – нестандартних управлінських рішень. Проте така мобілізація владного ресурсу не означає скасування відповідальності держави перед суспільством. Навпаки, саме за кризових умов стає очевидним, чи здатна влада діяти не лише ефективно, а й правомірно.

Воєнний стан є випробуванням для інституційної сталості держави, її здатності зберігати і захищати людські права не декларативно, а на практиці. В умовах, коли може виникати спокуса обґрунтовувати будь-яке порушення правовими винятками, правовладдя виконує стримувальну функцію, нагадуючи, що держава, яка нехтує правом під приводом безпеки, ризикує втратити і одне, і друге.

Особливої уваги заслуговує феномен правової трансформації в межах публічного управління, коли окремі процедури, гарантії та стандарти

змінюються або призупиняються. Важливо розуміти, що тимчасовість таких рішень не є автоматичною гарантією їх правомірності.

Правовладдя вимагає постійної оцінки необхідності й адекватності кожного управлінського заходу, особливо коли йдеться про обмеження людських прав або втручання в приватну сферу. Навіть у період воєнного стану влада має залишатися публічною — тобто відповідальною, підзвітною та відкритою у своїх діях, наскільки це дозволяє безпекова ситуація.

Прозорість та підконтрольність не можуть бути повністю відкладеними на мирний час, адже саме в надзвичайних обставинах суспільство потребує гарантій, що влада не буде зловживати делегованими повноваженнями.

Не менш важливою є взаємодія між органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування, яка має ґрунтуватися не лише на оперативності, а й на дотриманні процедур, передбачуваності рішень та повазі до принципу субсидіарності. В умовах централізації владних повноважень ризик порушення балансу між ефективністю управління і правовими гарантіями істотно зростає. Проте саме правовладдя як доктринальний орієнтир здатне забезпечити цей баланс, якщо управлінські рішення будуть прийматися не в умовах правового вакууму, а з опорою на конституційні засади.

Таким чином, правовладдя в умовах воєнного стану – це не утопічна вимога, а необхідна умова збереження демократичного порядку, у якому навіть під час загрози існуванню держави її публічна влада залишається підпорядкованою праву. Дослідження цього феномену дозволяє не лише осмислити межі допустимого для публічного управління в умовах надзвичайних викликів, а й вибудувати доктрину державності, яка є правовою не лише в часи стабільності, а й у періоди найглибших потрясінь.

Гоцман Ксенія Петрівна,

студентка I курсу

Науковий керівник: Толкач А.М.,

*ст. викладач кафедри кримінального права
та правосуддя*

*Національного університету «Чернігівська
політехніка»*

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ

Взаємодія правоохоронних органів з органами державної влади та управління є дуже важливою, адже ефективна комунікація та координація між ними є основою правопорядку, стабільності та безпеки в державі. Дане питання набуває особливої значущості, оскільки в наш час, коли в Україні триває воєнний стан, зріс рівень злочинності, а тому й зросла потреба у протидії їй.

Ця тема є актуальною тому, що злагоджена взаємодія правоохоронних органів з органами державної влади сприяє підвищенню ефективності

реалізації заходів націлених на охорону правопорядку, розкриття злочинів та забезпечення прав людини.

Над цією темою працювали та зробили важливий внесок такі видатні вчені, як І. А. Ботнаренко, Л. О. Мамчур, О. В. Крижановська, П. С. Єспринцев, І. В. Однолько та інші.

Науковці зазначають, що взаємодія – сумісна дія декількох об'єктів чи суб'єктів, за якої кінцевий результат дії одного з них залежить від дії іншого. Також виділяють такий термін, як соціальна взаємодія, тобто це така форма соціальних зв'язків, які втілюються в процесі обміну діяльністю, знаннями, досвідом тощо; це система взаємозалежних суспільних дій, що пов'язані циклічним взаємовпливом, де дія одного учасника стає причиною та наслідком для зустрічних дій інших учасників.

Серед основних ознак взаємодії можна назвати те, що це форма діяльності, яка передбачає участь кількох суб'єктів та визначається завданнями, що потребують вирішення. Однак, на рахунок даних ознак виникають і певні дискусії, наприклад: нормативне (правове) регулювання; рівноправність або нерівноправність учасників взаємодії; узгодженість дій у часі, просторі, за метою і засобами; спільність дії; мета взаємодії; системність та тривалість зв'язків у процесі взаємодії [1, с. 62].

Статтею 5 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено взаємодію правоохоронних органів з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування [2].

Серед завдань можна виділити: забезпечення спільності дій, взаємної підтримки та об'єднання зусиль для ефективного розв'язання поставлених задач. При цьому, варто зазначити, що взаємодія та взаємодопомога мають бути точно скоординовані як за цілями (задачами) дій, так і за місцем та часом проведення спільних заходів.

Взаємодія державних структур, органів місцевого самоврядування та громадських організацій базується на збереженні їхньої особливості як органів державного, місцевого та громадського управління, суворому дотриманні їхніх можливостей та повноважень, на основі чіткого «розподілу повноважень» між ними.

У процесі забезпечення громадської безпеки та правопорядку під час проведення масових заходів Національна поліція України, в той чи інший спосіб, співпрацює з рядом інших учасників, що залучені задля гарантування безпеки та правопорядку, прагнучи покращити дієвість і своєчасність своїх дій. До таких учасників належать: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, правоохоронні органи, судові органи, місцеві військові адміністрації та органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, які сприяють охороні громадського порядку, прості громадяни та різні громадські організації [3, с. 79].

Також підрозділи Національної поліції часто співпрацюють з іншими правоохоронними органами. Основними завданнями такої співпраці є негайне виявлення та якісне фіксування злочинів, гарантування їх всебічного,

повного та неупередженого розслідування. Також, важливим є притягнення винних до відповідальності згідно із законодавством, відшкодування збитків, завданих злочинами, і відновлення порушених прав громадян.

Результатом взаємодії підрозділів поліції з іншими правоохоронними органами є отримання відомостей про осіб, що винні у скоєнні злочину, а також про події та обставини, здатні допомогти в їхньому розкритті та досудовому розслідуванні, в рамках їхньої компетенції [4, с. 56-57].

Відповідно до наказу «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 10 червня 2011 р. №317/235 було визначено два напрями взаємодії: стратегічний, тобто організація та впровадження політики, спрямованої на протидію організований злочинності; тактичний напрям, тобто виявлення, фіксування та припинення діяльності злочинних угруповань та організацій, запобігання, розкриття та розслідування злочинів, які вони скоїли, розшук та затримання злочинців, а також компенсації збитків, завданих державі, громадянам та підприємствам.

Також, окрім зазначених напрямів взаємодії, потрібно зосередитися на рівнях її організації. В залежності від кількості держав-учасниць вчені виділяють внутрішньодержавний або ж національний, міждержавний та міжнародний рівні. Національний рівень взаємодії також поділяється за рівнем централізації на загальнодержавний та місцевий, а в залежності від учасників на відомчий та міжвідомчий. Відомча взаємодія передбачає узгоджені дії як окремих структурних підрозділів одного органу (горизонтальна), так і органів різних ланок, що підпорядковані певному відомству (вертикальна) [5].

Підсумовуючи всю наведену вище інформацію, можна зробити висновок, що ефективна взаємодія правоохоронних органів та органів державної влади і управління є важливою умовою для утвердження верховенства права, законності, правопорядку та стабільності в державі. Ця співпраця дає змогу вчасно попереджувати та протидіяти загрозам громадській безпеці.

Отже, постійне вдосконалення алгоритмів співпраці між правоохоронними органами та іншими державними структурами повинно бути одним з найбільш важливих напрямів діяльності як у сфері національної безпеки та правопорядку, так і в діяльності всієї держави.

Список використаних джерел:

1. Мамчур Л. О. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів України з публічними інституціями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2019. 219 с.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 No 580-VIII. URL: <http://surl.li/xuph>
3. Крижановська О. В. Форми реалізації взаємодії національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Т.1 С. 77-84.
4. Єспринцев П. С. Взаємодія правоохоронних органів з іншими органами у запобіганні організований злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2022. № 59. С. 55-60.

5. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Центрального управління Служби безпеки України від 10.06.2011 р. № 317/235. Дата оновлення: 28.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11#Text>.

Домашевська Катерина Олександрівна
*аспірантка 2 року Навчально-наукового
інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська
політехніка»*

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНОЇ СТІЙКОСТІ РЕГІОНУ

Підвищення конкурентної стійкості регіону є однією з ключових передумов забезпечення його ефективного розвитку, особливо в умовах війни, економічної нестабільності, небезпечних викликів та інформаційних загроз.

Конкурентоспроможність регіону залежить від сукупності детермінант, які охоплюють інституційні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні та інші складові. У цьому контексті важливо проаналізувати 12 ключових детермінант конкурентоспроможності та їх вплив на розвиток та підвищення стійкості регіону [2].

Інституції. Стійкі, відкриті до комунікації інституції здатні забезпечити ефективне управління регіону, високий рівень довіри громадян, прозорість органів влади і мобілізацію людських ресурсів, особливо у період дії правового режиму воєнного стану. Інституційна стійкість дасть змогу зменшити ризики корупції та помилок у процесі прийняття управлінських рішень.

Інфраструктура. Розвинена, адаптивна інфраструктура дозволить регіону залишатися функціональним в умовах, під час та після подолання викликів та наслідків війни. Першочергове значення має розвиток об'єктів транспортної, енергетичної, цифрової та соціальної інфраструктури, що є запорукою стійкого розвитку регіону [2, 3].

Макроекономічне середовище. Стабільне економічне середовище є основою довготривалого планування та інвестиційної привабливості регіону. Ефективна фіскальна та монетарна політика дозволить підтримувати належний розвиток підприємництва та інвестиційної привабливості на рівні регіону.

Здоров'я та початкова освіта. Якісна система охорони здоров'я та доступ до отримання освітніх послуг дозволять формувати надійний людський потенціал, необхідний для стійкого розвитку регіону, особливо в умовах повномасштабного вторгнення. Крім того, важливе значення має спроможність медичних і освітніх інституцій функціонувати та реагувати на сучасні зміни.

Вища освіта та професійна підготовка. Рівень підготовки кадрів значним чином впливає на гнучкість регіону, особливо в умовах адаптації до

викликів та загроз. Розвиток системи вищої освіти, програм перекваліфікації та дуальної освіти дозволить ринку праці пристосуватися до нових реалій.

Ефективність ринку товарів. Конкурентне макроекономічне середовище сприятиме зниженню цін, підвищенню якості продукції та адаптації бізнесу до змін попиту на певні категорії товарів. Створення сприятливих умов для малого та середнього бізнесу зміцнить економічний потенціал регіону, як на етапі війни, так і в період післявоєнного відродження.

Ефективність ринку праці. Формування гнучкого ринку праці з можливостями дистанційної та часткової зайнятості є ключовим фактором для забезпечення працевлаштування населення, особливо у періоди криз.

Розвиток фінансового ринку. Доступ до фінансування, розвиток банківського сектору та альтернативних інвестиційних механізмів дозволять втілювати у життя інфраструктурні, соціальні та технологічні проекти, направлені на розвиток різноманітних сфер життєдіяльності регіону.

Технологічна готовність. Використання сучасних цифрових технологій (штучний інтелект, 5G, великі дані) забезпечить регіону конкурентні переваги, підвищить ефективність управління та дозволить успішно реагувати на сучасні виклики.

Розмір ринку. Розширення внутрішнього та зовнішнього ринків на регіональному рівні (через логістику, цифрову торгівлю, кооперацію з іншими регіонами) стимулюватиме економічний розвиток і залучення інвестицій.

Інноваційна здатність. Спроможність до створення, адаптації та впровадження інновацій — одна з визначальних складових конкурентоспроможності. Це вимагає певних управлінських рішень на рівні регіону за підтримки науковців, освітян, та підприємців.

Екологічна стійкість. Стійкий розвиток регіону є неможливим без належного стану екології. Рациональне використання природних ресурсів, розвиток проєктів у сфері зеленої енергетики, відновлення пошкоджених війною земель — важливі чинники для забезпечення довготривалої конкурентної стійкості регіону.

Регіон є тим суб'єктом, на формування кронкурентоспроможності якого спрямовано зусилля, в тому числі й на загальнодержавному рівні [1]. Однак події останніх трьох років показали, що потенціал та можливості економічного зростання окремих громад та цілих регіонів значно знизилися.

Запровадження концепції національної конкурентоспроможності на регіональному рівні, на думку українських науковців, не принесе бажаного результату. Це пов'язано з обмеженою кількістю повноважень на рівні регіону та відсутністю механізмів впливу на приватний, державний та некомерційний сектори і на економічну систему в цілому [1].

Кожний регіон функціонує в межах єдиного економічного простору. Вони не мають власної валюти, не можуть самостійно регулювати зовнішньоекономічні зв'язки чи встановлювати митні тарифи.

Розвиток технологій, наукових досліджень та освіти потребує централізованої стратегії. Без підтримки держави жодний регіон не здатний забезпечити належний рівень інноваційної політики, яка б впливала на конкурентоспроможність на глобальному рівні [4].

Масштабні проєкти в інфраструктурі (транспорт, енергетика, цифрові технології) — це інвестиції, які координуються на національному рівні. Без них регіональна ефективність є обмеженою.

Також зазначаються перепони й на законодавчому рівні. Так, деякі нормативно-правові акти, які регулюють економіку міжнародної торгівлі, не діють на субнаціональному рівні. Мова йде про рівень заробітної плати, коливання обмінного курсу, гнучкість цін на продукти та товари – усі ці інструменти або належним чином не працюють, або взагалі відсутні на рівні регіону.

Отже, конкурентна стійкість регіону формується на перетині управлінських, економічних, соціальних, політичних, екологічних, комунікативних та безпекових механізмів.

Її підвищення можливе лише за умов комплексного підходу до розвитку територій, урахування індетермінованих умов та забезпечення ефективної взаємодії між органами влади, бізнесом і громадянськістю.

Список використаних джерел:

1. Андришин В.П. Конкурентоспроможність регіону в умовах воєнного стану // Економіка та суспільство. 2023. №56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2993/2913>
2. Лю Лу. Глобальні детермінанти конкурентоспроможності українських регіонів // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. 2022. № 4 (67). С. 87-91.
3. Шандрівська О. Детермінанти розвитку соціально-економічного простору України: у фокусі концепції регіоналізації // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2021. №2. С. 46-60.
4. Яремко Л. А. Глобальна конкурентоспроможність регіону: джерела конкурентних переваг // Регіональна економіка. 2009. №1(51). С. 51-58.

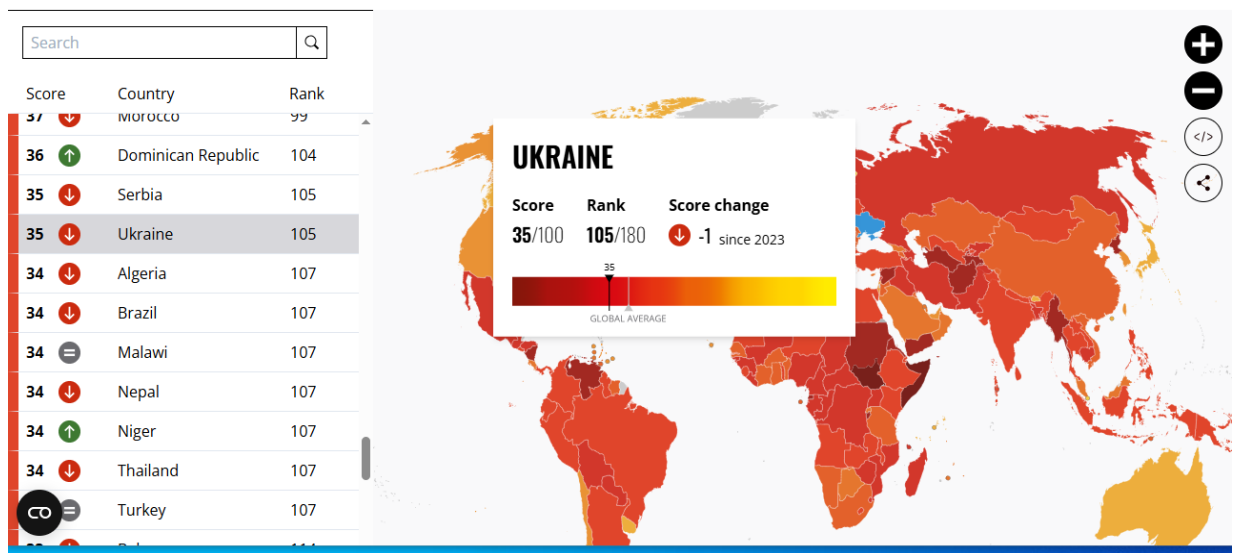
Іваній Владислав Ігорович,
*аспірант Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Корупція залишається однією з найгостріших проблем в Україні, займаючи друге місце за рівнем занепокоєння серед населення та бізнесу. За результатами опитувань 2024 року, майже 80% громадян (79,4%) та понад 75% представників бізнесу (76%) вважають її серйозною проблемою. При цьому переважна більшість українців (9 з 10) сприймають корупцію як широко розповсюджене явище [1]. При цьому слід вказати на те, що респонденти відзначають як дуже серйозний тип корупції саме політичну

корупцію, що наявна на найвищому рівні – 94 % (дуже серйозна – 80,2 % і скоріше серйозна – 13,6 %), проти 86 % щодо серйозності корупції в бізнесі (дуже серйозна – 61,5 % і скоріше серйозна – 24,8 %) та 73 % – щодо серйозності побутової корупції (дуже серйозна – 47,4 % і скоріше серйозна – 25,9 %) [2].

Додамо, що за даними Corruption Perceptions Index, що проводиться Transparency International, у 2024 році Україна отримала 105 місце з 180, що відображено на рисунку [3]. Як бачимо, аналогічну оцінку у 35 балів за результатами цього річного дослідження має Сербія. Домініканська Республіка продемонструвала трохи кращий результат (36 балів). Натомість, низка країн, серед яких Алжир, Бразилія, Малаві, Непал, Нігер, Таїланд і Туреччина, отримали дещо нижчий бал – 34 [3].

У цьому контексті згадаємо слова А. Боровика про те, що низький показник України в CPI–2024 чітко вказує владі на активізацію негативних процесів, що гальмують прогрес у зниженні корупції та негативно впливають на сприйняття країни міжнародною спільнотою. Для виправлення ситуації потрібні не окремі заяви чи незначні оновлення, а комплексні зміни в системі державного управління. Без цього подальше погіршення ситуації неминуче [4].

Зазначене твердження А. Боровика відображає важливий аспект проблеми корупції в Україні, яка залишається однією з ключових перешкод на шляху демократичного розвитку та економічного зростання. Низький показник України у CPI–2024 (Індексі сприйняття корупції) дійсно може свідчити про те, що антикорупційні заходи, здійснені владою, є недостатніми або не мають системного характеру.

У цьому контексті слід погодитися з тим, що подолання корупції потребує не точкових змін або декларативних заяв, а глибинної трансформації державного управління. Зокрема, ефективне антикорупційне реформування передбачає створення дієвих інституційних механізмів

запобігання корупції, посилення підзвітності державних органів, а також формування культури, що унеможливило б толерування корупційних практик.

Додамо, що зазначена проблема має не лише внутрішній, а й зовнішньополітичний вимір. Високий рівень корупції впливає на довіру міжнародних партнерів, що може негативно позначитися на інтеграційних перспективах України. У зв'язку з цим вкотре слід наголосити на важливості визначення корупційних ризиків та створення умов для їх запобігання, оскільки ефективна антикорупційна політика має базуватися не лише на реагуванні на вже вчинені правопорушення, а й на превентивних заходах.

Виявлення корупційних ризиків передбачає комплексний аналіз нормативного регулювання, адміністративних процедур, кадрової політики та фінансового контролю, що дозволяє ідентифікувати потенційні вразливості у діяльності державних органів. Особливу увагу слід приділяти сферам, де концентрація дискреційних повноважень поєднується з низьким рівнем підзвітності, оскільки такі ситуації створюють умови для зловживань. І, зважаючи на наведені вище статистичні дані, значною мірою це положення стосується органів вищої державної влади.

Отже, без комплексних змін у системі державного управління, спрямованих на подолання корупції, існує ризик подальшої деградації інституційної спроможності держави та послаблення її міжнародного іміджу. Без ґрунтового аналізу корупційних ризиків і впровадження заходів їх запобігання боротьба з корупцією залишатиметься точковою та мало-ефективною.

Список використаних джерел:

1. Українці стали активніше повідомляти про корупцію: НАЗК презентувало дослідження «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність». URL: <https://nazk.govposhyrenist/>
2. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfs/?file=wp-content/uploads/Pages/07/17/0717bf197d9dbfd35baa6d2e939ca43a2e47460785552328ee7bd5e2fdebb05e11548549.pdf>
3. Corruption Perceptions Index 2024. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
4. Антикорупція на паузі. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>

Красько Микола Олегович,
*аспірант кафедри бізнес-технологій та
адміністрування, Сумський державний
педагогічний університет імені
А.С.Макаренка*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА ЕЛЕКТРОННИХ АУКЦІОНАХ

Поступове впровадження е-аукціонів на державному рівні дає змогу більш ефективно не лише здійснювати управлінські функції, але й забезпечувати відновлення порушених прав і законних інтересів громадян в межах процедур виконавчого процесу.

До процесу проведення електронних аукціонів з реалізації арештованого майна боржника у рамках виконавчого провадження залучаються не лише боржники, майно яких реалізується, чи стягувачі, які прагнуть повернення коштів, але й потенційні покупці, які бажають мінімізувати ризики, які виникають при реалізації майна з електронних аукціонів. Окрім цього, варто нагадати, що така процедура є одним із варіантів придбання майна, як правило, за цінами, що є нижчими за ринкові.

З-поміж видів арештованого виконавцем майна, реалізація якого відбувається на електронних аукціонах, особливо гостро питання результатів аукціонів постає щодо лотів, об'єктами, яких є авто, оскільки такі лоти характеризуються високою вартістю і мають певну специфіку, що може суттєво вплинути на результати електронних аукціонів.

Реалізація арештованих транспортних засобів боржника займає значну долю діяльності системи електронних аукціонів державного підприємства СЕТАМ, оскільки даний вид товару є особливо актуальним у будь-який період часу. У разі виникнення спору щодо визнання результатів електронних аукціонів недійсними, одним з відповідачів завжди виступає організатор електронних торгів.

Аналіз судової практики показує, що поряд з іншими підставами, позивач (боржник за виконавчим провадженням) у таких спорах при пред'явленні позову до суду, оскаржує результатів електронних аукціонів, спричинені некоректно наданими даними стосовно майна лоту аукціону, що може викликатися помилкою або недосконалою роботою оцінювачів майна боржника, яке в подальшому виставляється на електронний аукціон.

Поширеною практикою серед суб'єктів оціночної діяльності є не вихід на об'єкт оцінки лоту аукціону, а виконання виключно порівняльного аналізу, що може вплинути на ухвалення позитивного рішення суду.

Окрім проведення постійного контролю за виконанням обов'язків суб'єктів оціночної діяльності, вважаємо за необхідне залучення технології сканування тривимірних об'єктів у виробничі процеси системи електронних торгів. У випадках, коли оцінювач не має можливості бути присутнім при оцінці об'єкту у певний термін, можливо застосовувати відскановану модель лоту аукціону. оскільки тримірне ультразвукове сканування надає надзвичайно змістовну інформацію. Слід звернути увагу на те, що цей спосіб сканування виявляє всі дефекти об'єкту, які можуть бути приховані від людського ока - це можуть бути внутрішні тріщини матеріалу або невідповідність реальної структури матеріалу відносно заявлених даних, що можуть бути приховані за поверхневим покриттям транспортного засобу. За допомогою аналізу матеріалів ультразвуком можна виявити пошкодження, які свідчать про приховані факти дорожньо-транспортної пригоди, що завдало шкоду транспортному засобу, яку в подальшому намагалися виправити. Обізнаність про зазначені ушкодження транспортних засобів є особливо актуальною у випадках аналізу транспортних засобів (автівок) безпосередньо перед реалізацією на електронних аукціонах.

Окрім некоректного проведення процесу оцінки майна лоту електронних торгів, поширеною причиною виникнення спорів про оскарження результатів електронних аукціонів є невідповідність прав власності боржників на майно лоту. Така ситуація виникає через брак уваги щодо звірення інформації нотаріальних документів з наявністю відповідних даних у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Для уникнення таких ситуацій доцільно впровадити технологію асистента нейромережі, яка здатна цілодобово моніторити базу даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, і при появі запису про реєстрацію у державному реєстрі, нейромережа здатна надавати актуальну інформацію стосовно лоту аукціону і тим самим запобігти некоректній реалізації майна на підставі нотаріальних документів. Це є доцільним у разі, коли з метою оскарження результатів аукціону попередній власник майна укладає договір про передачу авто іншій (третій) особі. Також варто відзначити, що технологія електронного реєстру Block chain здатна відстежувати всі дії стосовно певного об'єкту і запобігати внесенню змін, так як для зміни одного з блоків системи необхідно корегувати дані в кожному попередньому блоці. Таким чином неправомірні дії стосовно майна легко простежити і запобігти проблемним ситуаціям з невідповідністю права власності стосовно лотів аукціонів. Технологія Block chain зарекомендувала себе як надійний та прозорий інструмент контролю, і система CETAM вже взаємодіяла з даним технічним рішенням при реалізації майна, результати взаємодії було однозначно охарактеризовано як позитивні.

Таким чином, інтеграція новітніх технологій сканування об'єктів та інтелектуального контролю за інформацією електронних аукціонів може позитивно вплинути на роботу системи CETAM і мінімізувати кількість випадків оскарження результатів електронних аукціонів.

Список використаних джерел

1. CETAM: <https://en.wikipedia.org/wiki/Blockchain>
2. Artificial intelligence. URL: <https://setam.net.ua/>
3. Ультразвукове сканування. URL: <https://exim.com.ua/information/ultrasound-types>.

Луков Павло Миколайович,
*аспірант кафедри публічного управління та
адміністрування Університету Григорія
Сковороди в Переяславі*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасні проблеми застосування штучного інтелекту в системі публічного управління мають складний і багатовимірний характер, охоплюючи технологічні, правові, етичні, соціальні та організаційні аспекти.

Однією з головних проблем є недостатня зрілість технологій у контексті управління складними суспільними процесами. Багато моделей штучного інтелекту, які демонструють високу ефективність у приватному секторі, не завжди можуть бути безпосередньо адаптовані для використання

в публічному секторі через специфіку завдань, велику кількість змінних, необхідність врахування прав людини, суспільних інтересів та політичної відповідальності.

Важливою проблемою залишається питання якості даних, які використовуються для навчання систем штучного інтелекту. У публічному управлінні часто спостерігається фрагментованість, застарілість або неповнота даних, що може призводити до упереджених, неточних або несправедливих рішень, які матимуть прямий вплив на громадян [1]. Якщо алгоритми навчаються на некоректних або нерепрезентативних даних, це може спричинити дискримінацію окремих груп населення, посилення соціальної нерівності або хибні управлінські рішення.

Не менш критичним є питання правового регулювання застосування штучного інтелекту у сфері публічного управління. Системи прийняття рішень, які ґрунтуються на алгоритмах, можуть змінити традиційні механізми відповідальності, оскільки виникає складність у визначенні, хто саме несе відповідальність за помилки чи неправомірні рішення, прийняті за участю ШІ. Наразі на національному і міжнародному рівнях лише формуються основи для правового забезпечення етичного використання ШІ, однак ці процеси відстають від стрімкого розвитку технологій.

Однією з ключових етичних проблем є проблема прозорості алгоритмів, яка в публічному управлінні набуває особливої ваги [2]. Громадяни мають право знати, яким чином ухвалюються рішення, що впливають на їхнє життя. Проте алгоритми часто є "чорними скриньками", принципи роботи яких складно пояснити навіть розробникам. Відсутність зрозумілих пояснень породжує недовіру до органів влади і знижує легітимність їхніх рішень.

Додатково, використання штучного інтелекту вимагає переосмислення підходів до захисту персональних даних. Багато алгоритмів працюють із великими обсягами чутливої інформації, і недостатній рівень кібербезпеки може призвести до витоків даних, що порушує права громадян і підриває авторитет публічних інституцій.

Серед організаційних проблем варто виділити низький рівень цифрової культури в багатьох державних органах, нестачу кваліфікованих кадрів, які б могли ефективно впроваджувати та контролювати використання систем штучного інтелекту. Існує ризик, що впровадження ШІ залишиться поверховим або буде використовуватися лише як формальний елемент модернізації без реального підвищення ефективності управління.

Також важливо враховувати проблему соціального сприйняття штучного інтелекту. У багатьох громадян існує страх перед автоматизацією рішень у сфері публічних послуг, побоювання втрати особистого впливу на процеси прийняття рішень, що може спричинити зниження громадської підтримки таких реформ та виникнення спротиву змінам.

Важливим викликом є також ризик посилення технологічної нерівності. Якщо доступ до якісних, технологічно розвинених публічних послуг матимуть лише окремі регіони або соціальні групи, це поглибить існуючі розриви між містом і селом, багатими і бідними, освіченими та малограмотними верствами населення.

Отже, застосування штучного інтелекту в системі публічного управління відкриває великі можливості для підвищення ефективності, прозорості та доступності управлінських процесів, але одночасно ставить перед державами складні проблеми технологічного, правового, етичного, організаційного та соціального характеру. Вирішення цих проблем вимагає комплексного, збалансованого підходу, орієнтованого на захист прав людини, дотримання принципів справедливості, забезпечення прозорості та відповідальності, розвиток цифрових компетентностей персоналу органів влади та активне залучення громадськості до обговорення питань цифрової трансформації державного управління.

Список використаних джерел:

1. Ніколюк О.В., Савченко Т.В., Родіна О.В. Проблеми та переваги штучного інтелекту як ефективного інституту для розбудови управлінських рішень в публічному управлінні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73) № 3.

2. Домашенко С. В. Штучний інтелект у публічному управлінні. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*. July 19, 2024; Boston, USA. С. 58–60.

Маковецька Ірина Миколаївна,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри
менеджменту Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*
Гнатюк Андрій Павлович,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*
Неділько Дмитро Миколайович,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

**АКТУАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВИ ТА В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ ПІДПРИЄМСТВА**

Ринок новітніх технологій в бізнес-середовищі є одним із важливих факторів управління підприємством на рівні держави. Сучасне ринкове середовище характеризується тим, що технології, безперервно розвиваючись, змінюють ринок, формуючи нові потреби та видозмінюють пов'язані ланцюжки управління, і все це сприяє розвитку держави.

Важливу роль для розвитку інтеграційних зв'язків на підприємстві відіграє технологія. Технологія виступає в бізнес-середовищі у вигляді комплексу науково-технічних знань про прийоми та методи виробництва, а також форми його організації та управління.

Інноваційний етап розвитку держави визначається домінуванням інформаційно-комунікаційних технологій на підприємстві, що дозволяють інтенсифікувати форми та методи традиційних підходів до керування всіма процесами на підприємстві. Кожне підприємство організовує свою роботу таким чином, щоб мати в своєму управлінському арсеналі необхідні бази

даних для роботи та використовувати при цьому новітні програми, інформаційні технології, технічні засоби, а також інформаційно-телекомунікаційні мережі, що забезпечують передачу інформації по лініях зв'язку із взаємодією всіх працівників на підприємстві.

Сучасні інформаційні системи, включаючи бізнес-архітектуру, людські ресурси та інформаційні технології, повинні будуватися як невід'ємна частина підприємства. Використання інформаційних систем і технологій в розвитку держави дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємства, зокрема шляхом об'єднання всіх структурних підрозділів в єдиний інформаційний простір, тим самим підвищити ефективність процесів аналізу результатів фінансової та господарської діяльності та забезпечення функцій управління [2].

Розглядаючи хмарні технології на підприємствах ми маємо на увазі веб-технології доступу до даних, які дозволяють працівникам розміщувати, доставляти та використовувати додатки та обчислювальні ресурси.

В час цифровізації бізнес-процесів необхідні програми та використовувані ресурси стають доступними через Інтернет у вигляді сервісних функцій (сервісів), що використовуються на різних платформах та пристроях, і це впливає на перспективу розвитку підприємницької діяльності в державі.

На основі реалізації алгоритмів, призначених для вирішення проблеми вибору інформаційних технологій для управління бізнесом, менеджери отримують можливість не тільки вибирати інформаційні технології для управління бізнесом, але й оцінювати ефективність впливу ІТ-систем на підприємство [1].

Розвиток та широке застосування управлінських технологій в державі є глобальною тенденцією світового розвитку. Використання технологій має вирішальне значення для покращення управління на підприємстві, підвищення рівня життя людей та конкурентоспроможності національної економіки.

CRM-системи в управлінні підприємством проявляються через організацію відносин з клієнтами і пов'язані з менеджментом. Тому, перш за все, переваги CRM-системи знаходить відображення у збільшенні показників реалізації, зокрема, збільшується обсяг реалізації, їх підвищується ефективність, зменшуються витрати на залучення клієнтів і бізнес-середовище підприємства.

Комп'ютерні інформаційні технології розвиваються та дають поштовх у розвитку економічних і управлінських технологій, набуваючи все більшої значущості як найважливіший інструмент науково-технічного та соціально-економічного розвитку держави. Отже, освоєння сучасних інформаційних технологій суттєво підвищує якість прийняття управлінських рішень в бізнес середовищі підприємства [3].

Управлінські технології трансформують бізнес-середовище через розвиток інформаційних платформ із ключовими напрямками модернізації підприємницької діяльності в державі. В рамках інтелектуальних динамічних систем можливе створення державної контролюючої системи для формування індивідуальних траєкторій роботи та підтримання бізнес-процесів на підприємстві. Саме завдяки управлінським технологіям виникає одне бажання «працювати в системі зручно» і це є перевагою для як для держави так і для тих, хто шукає сучасний інструмент управління, але не хоче зосереджуватися на більш складних задачах.

Список використаних джерел

1. Безус А. М., Безус П. І., Шевчун М. Б. Особливості впровадження інформаційних технологій в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.4.76>
2. Запісоцький І. В., Тарнавський В. Я., Крокіс Д. В., Ільчишин М. З., Матвієвський Н. А., Карп'як Р. В. Застосування інформаційних технологій в управлінні підприємством. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2023. № 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-12-9305>
3. Пчелянська Г. Б., Васьковська К.О., Пчелянський Д.П. Роль інформаційних технологій в управлінні підприємством. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Т. 10, Вип. 1. С. 71-75.

Манікало Володимир Федорович,
аспірант, ДННУ «Академія фінансового управління»

Науковий керівник :
Іваницька Ольга Михайлівна,
д.н. держ.упр., професор кафедри

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО МІНІМІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ У СЕКТОРІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Фіскальні ризики, що виникають через діяльність державних підприємств, становлять загрозу макрофінансовій стабільності, особливо в умовах війни й економічної нестабільності в Україні. Низька рентабельність і потреба в підтримці державних підприємств посилюють фінансове навантаження на державний бюджет, а зростання боргових зобов'язань лише поглиблює фіскальну вразливість. Тому врахування європейського досвіду мінімізації таких ризиків є важливим для України, оскільки це дозволить знизити фінансові ризики. Адаптація європейських інструментів управління зміцнить інституційну спроможність, забезпечить сталий розвиток економіки та сприятиме євроінтеграції.

Європейські підходи до мінімізації фіскальних ризиків у секторі ДП базуються на оновлених рекомендаціях ОЕСР щодо корпоративного управління [1], технічних інструментах МВФ для оцінки вразливості державних підприємств [2], а також на європейських ініціативах щодо контролю за державними гарантіями та борговими зобов'язаннями. Зокрема, у квітні 2024 р. Європарламент схвалив реформу бюджетних правил ЄС,

спрямовану на оновлення положень «Пакту стабільності та зростання» [3]. Нові правила ЄС щодо бюджетного дефіциту зберігають основні фіскальні орієнтири – держборг не має перевищувати 60% ВВП, а дефіцит – 3% ВВП. Однак, вони вводять більш гнучкий підхід до досягнення цих цілей, враховуючи економічну ситуацію та національні умови. Для країн із боргом понад 90% ВВП передбачено щорічне скорочення на 1 процентний пункт, для держав із боргом у межах 60 – 90% на 0,5 процентних пунктів [4].

З 30 квітня 2024 р. в ЄС вступила в дію нова структура економічного управління. Вона включає вимоги щодо звітності й оцінки діяльності ДП у межах макрофінансового нагляду, скорочення дефіциту та боргу, формування фіскальних буферів і впровадження середньострокових фіскальних планів з щорічним моніторингом результатів. [5].

У 2024 р. оновлені принципи ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами включають встановлення чітких процедур для призначення керівництва, забезпечення незалежного нагляду та обов'язкову публікацію звітності відповідно до міжнародних стандартів. Також наголошено на важливості врахування принципів сталого розвитку [6].

МВФ розробив Health Check Tool для оцінки фінансової вразливості нефінансових державних підприємств за показниками доходів, балансів і зобов'язань. Цей інструмент дозволяє ідентифікувати найризикованіші державні підприємства, формувати рейтинги вразливості й слугує базою для фіскальних рішень і моніторингу [7].

Стрес-тестування європейських державних підприємств є ключовим інструментом управління фіскальними ризиками, що дає змогу виявляти фінансову вразливість і вживати запобіжних заходів. Воно дозволяє оцінити вплив макроекономічних сценаріїв на ліквідність, боргову стійкість і потенційні бюджетні витрати [8].

Публікація звітів про умовні зобов'язання державних підприємств та їх включення у макрофінансові огляди ЄС підвищують ринкову довіру, сприяють здешевленню капіталу та знижують ризик неочікуваних бюджетних витрат [9].

З метою посилення економічної безпеки та зниження фіскальних ризиків багато країн ЄС запровадили інституційні механізми для централізованого моніторингу діяльності державних підприємств. Для цього створено спеціалізовані підрозділи у міністерствах фінансів або суміжних органах, відповідальні за оцінку фінансового стану ДП, аналіз їхніх ризиків і координацію політики управління активами державних підприємств. Наприклад, у Франції функції моніторингу виконує Агентство державної участі (APE), яке є спеціалізованим органом при Міністерстві економіки та фінансів [10]. У Швеції управління державними підприємствами здійснюється Міністерством фінансів [11]. Міністерство фінансів Нідерландів виконує роль акціонера від імені держави, здійснюючи нагляд за фінансово-економічною політикою, управління державними фінансами [12].

Багаторічна практика показала, що централізований підхід дозволяє оперативніше виявляти загрози для макрофінансової стабільності, ефективніше

керувати державною власністю та забезпечувати прозорість і підзвітність ДП.

Отже, європейський досвід мінімізації фіскальних ризиків у секторі державного підприємництва базується на посиленні корпоративного управління, прозорості умовних зобов'язань і централізованому моніторингу активів державних підприємств. Регулярне стрес-тестування фінансової стійкості ДП, інтеграція ризик-менеджменту в макрофінансовий нагляд і запровадження середньострокових фіскальних планів дозволяють знижувати боргове навантаження і запобігати бюджетним кризам.

Оновлені принципи ОЕСР, реформа фіскальних правил ЄС та інструменти МВФ створюють єдиний контур управління ризиками, орієнтований на стійкість і відповідальність. Для України це означає необхідність імплементації прозорого корпоративного управління, посилення незалежного нагляду за державними підприємствами та системного розкриття інформації про їх фінансові зобов'язання.

Адаптація європейських практик є критичною для зміцнення фіскальної стабільності України, скорочення бюджетних ризиків та підвищення довіри до економічної політики у період повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Corporate governance of state-owned enterprises. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/corporate-governance-of-state-owned-enterprises.html>
2. Managing Fiscal Risks from State-Owned Enterprises. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/09/25/Managing-Fiscal-Risks-from-State-Owned-Enterprises-49773>
3. Stability and Growth Pact. European Commission. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/stability-and-growth-pact_en
4. Сааков В., Лебедева О. ЄП затвердив нові правила про бюджетний дефіцит ЄС – DW – 23.04.2024. URL: <https://www.dw.com/uk/evroparlament-zatverdiv-novi-pravila-pro-budzetnij-deficit-es/a-68901432>
5. New economic governance framework. European Commission. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/eu-assessment-and-monitoring-national-economic-policies/evolution-eu-economic-governance/new-economic-governance-framework_en
6. Ownership and Governance of State-Owned Enterprises 2024. OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/395c9956-en>
7. State-owned enterprise (SOE) Health check tool (HCT). IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Topics/fiscal-policies/Fiscal-Risks/Fiscal-Risks-Toolkit/Fiscal-Risks-Toolkit-SOE-HCT>
8. State-Owned Enterprise (SOE) Stress Test (ST) Tool. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Topics/fiscal-policies/Fiscal-Risks/Fiscal-Risks-Toolkit/Fiscal-Risks-Toolkit-SOE-ST>
9. Macroeconomic surveillance. Fact Sheets on the European Union. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/90/macroeconomic-surveillance>
10. L'Agence des participations de l'État (APE). APE URL: <https://www.economie.gouv.fr/agence-participations-etat>
11. State-owned enterprises. Government.Se URL: <https://www.government.se/how-sweden-is-governed/state-owned-enterprises>
12. Ministry of Finance. Government.NL. URL: <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-finance>

Мирославський Сергій Володимирович,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
та публічного управління Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка,*
Касяненко Олександр Васильович,
*аспірант кафедри бізнес-економіки та
адміністрування, Сумський державний
педагогічний університет ім. А.С. Макаренка*

ЙМОВІРНІСНИЙ ХАРАКТЕР ЮРИДИЧНИХ РИЗИКІВ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Обставини та події, що мають вплив на діяльність будь якого суб'єкта державного управління та/або встановлені правила і впливає на ефективність та продуктивність їх діяльності, називаються ризиками. Юридичні ризики виникають в процесі реалізації прав та обов'язків, визначених законодавчими та нормативними актами, правовими звичаями, які можуть або потенційно можуть впливати на одну або декілька сторін, що приймають у них участь.

В державному управлінні рішення майже завжди ухвалюються за неповної інформації та з певним ступенем невизначеності. Ймовірна оцінка ризиків надає керівникам інструменти для прийняття більш обґрунтованих та прозорих рішень в таких умовах. Ймовірнісний підхід означає, що замість категоричного прогнозу («станеться» чи «не станеться» певна подія) використовується діапазон можливих сценаріїв із зазначенням їх ймовірності. Такий підхід дозволяє кількісно врахувати невизначеність: показати, які наслідки є більш ймовірними, а які мало ймовірними, хоча і можливими.

Варто зазначити, що державні органи України також визнають ймовірнісний характер юридичних ризиків. Так, Кабінет Міністрів України, при наданні визначення поняттю ризику для розпорядників бюджетних коштів, чітко зазначив, що ризик - можливість настання події, обставини або їх сукупність, що матиме вплив на здатність установи виконувати завдання і функції... [1].

Міністерство фінансів України, в свою чергу надало визначення, що нормативно-правові (законодавчі) ризики – ризики, ймовірність виникнення яких пов'язані з відсутністю, суперечністю або нечіткою регламентацією виконання повноважень у відповідних нормативних актах [2, с.12].

Як можна побачити з наведених вище визначень, їх ототожнено словами, які передбачають певну невизначеність. Саме ця невизначеність (можливість, ймовірність) і є основною характеристикою юридичних ризиків для їх подальшої оцінки.

Для органів державної влади оцінка юридичних ризиків у ймовірнісних термінах виконує кілька важливих функцій:

1. Покращення стратегічного планування та розподілу ресурсів. Знання того, які юридичні ризики є найбільш ймовірними та найбільш

небезпечними, дозволяє зосередити зусилля і ресурси там, де ризики найвищі. Як зазначає Бюро управління та бюджету США, запровадження ризик-менеджменту на рівні усієї організації (enterprise risk management) стало пріоритетом для підвищення спроможності агенцій проактивно виявляти та пом'якшувати ризики у своїй діяльності [3].

2. Дотримання законності та комплаєнсу. Ймовірнісна оцінка юридичних ризиків є дієвим механізмом запобігання порушенням. Регулярний аналіз того, з якою ймовірністю та в яких сферах може статися недотримання закону або етичних норм, сприяє завчасному впровадженню запобіжних заходів. Наприклад, якщо аналіз показує високий ризик корупційного правопорушення у певному процесі (закупівлі, видачі дозволів тощо), керівництво може запровадити додатковий контроль або змінити процедури, не очікуючи настання негативних наслідків.

3. Балансування між обережністю та інноваціями. Врахування юридичних ризиків допомагає уникнути як зайвої самовпевненості, так і надмірної обережності. З одного боку, володіючи інформацією про найгірші сценарії, орган державної влади не буде ігнорувати потенційні ризики. З іншого боку, кількісна оцінка показує ступінь ризику і це дозволяє не відмовлятися від прогресивних змін через страх перед невідомістю, а приймати помірковані управлінські рішення з усвідомленням прийняттого рівня ризику.

4. Підзвітність і довіра громадськості. Коли орган влади відкрито демонструє, як він оцінює і враховує ризики, це підвищує прозорість управління. Уряди багатьох країн запровадили публічні реєстри ризиків або національні реєстри ризиків для інформування суспільства про значущі загрози та готовність до них. Наприклад, у Національному реєстрі ризиків Великої Британії (National Risk Register) уряд регулярно публікує оцінки ймовірності та масштабу різних загроз – від природних катастроф до кібератак – щоб суспільство розуміло, на яких ризиках фокусується держава. Така відкритість сприяє зміцненню довіри, адже показує, що влада діє проактивно і готова нести відповідальність за помилки прогнозування [4].

Отже, роль ймовірнісної оцінки юридичних у державному управлінні полягає в забезпеченні більш обґрунтованого, раціонального і підзвітного процесу прийняття управлінських рішень. Вона є інструментом належного управління, який дозволяє балансувати інтереси, попереджувати кризи та досягати поставлених цілей навіть в умовах невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 № 1062. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-%D0%BF#Text>.

2. Методичний посібник щодо аспектів управління ризиками, як складової системи внутрішнього контролю у розпорядника бюджетних коштів. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/B8.pdf>.

3. Dan Chenok and Michael J. Keegan Risk-Based Decision-Making: A Key Capacity for Government Today. URL: <https://www.businessofgovernment.org/blog/risk-based%20into>.

Молибога Руслан Миколайович,
кандидат політичних наук, докторант
Інституту держави і права імені
В.М. Корецького НАН України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИМИ РИЗИКАМИ

Логістика та управління ланцюгами постачання, як будь-яка інша діяльність в економічній сфері пов'язана з певними ризиками. Ризик визначається як діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності у ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість кількісно та якісно оцінити ймовірність досягнення передбачуваного результату, невдачі та відхилення від мети.

Управлінцям у транспортно-логістичній сфері необхідно вміти виявляти ризики, оцінювати їх, враховуючи вплив факторів ризику на результати діяльності транспортно-логістичної сфери, приймати рішення щодо управління ризиками. Управління ризиками досить проблематичний процес, оскільки їх запобігання залежить як від виробника продукції (товарів чи послуг). Як історична категорія, ризик є усвідомлена людиною можлива небезпека. Це свідчить, що ризик історично пов'язані з усім ходом у суспільному розвитку.

На сьогодні державне регулювання транспортно-логістичної сфери здійснюють Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство економіки України. Водночас, існує проблема щодо формування безпекового середовища у транспортно-логістичній сфері, ефективному розвитку транспортно-логістичної сфери, формуванні прозорих умов для бізнесу у транспортно-логістичній сфері, формуванні механізмів державно-приватного партнерства з метою мінімізації ризиків та небезпек в умовах війни тощо.

Але керувати ризиком можна за допомогою різних методів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикової події та вживати заходів щодо зниження ризику. Проблема управління ризиками, подолання невизначеності існує у всіх секторах економіки, зокрема й у логістиці, і це пояснює її постійну актуальність. Будь-який суб'єкт господарювання може зіткнутися з незвичайними або нестандартними ситуаціями, незапланованими або непередбаченими подіями, на які необхідно своєчасно реагувати.

Будь-яка транспортно-логістична система схильна до ризику. Ідентифікація та мінімізація транспортно-логістичних ризиків необхідна умова для успішної роботи транспортної галузі держави, а в умовах глобалізації необхідно міжнародним компаніям шукати оптимальні шляхи доставки вантажів через кордони держав. У сучасних умовах виходять на перший план поняття: міжнародна логістика та митна логістика Головною

особливістю міжнародної логістики є той факт, що виробник та споживач товару знаходяться у різних державах, і в процесі доставки товарів споживачеві необхідно подолати державні кордони та митниці. Митна логістика виникає там, де формуються глобальні макрологістичні системи зовнішньоторговельного обороту, тобто коли митні органи стають ланками логістичних кіл. У митній справі цілі логістики безпосередньо пов'язані з регулюванням зовнішньоторговельної діяльності, тобто переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон. Ці процеси пов'язані з ризиками, що виникають на етапі перетину вантажем кордону держави та подальшими процесами, пов'язаними з діяльністю митниці [1].

На сьогодні транспортно-логістична сфера є небезпечною сферою як для державних, так і для приватних підприємств, існує проблеми простою від причин, які не залежать від перевізників, ризики втрати вантажу, ризики втрати здоров'я та життя перевізників та ін. На сьогодні транспортно-логістична система України повністю трансформувалася відповідно до вимог сьогодення, вона втратила можливості перевезення за допомогою повітряного транспорту, разом з тим збільшилися перевезення наземним та водним транспортом. Таким чином, це також слід враховувати при вирішенні питання виокремлення ризиків у транспортно-логістичній сфері.

Окремо слід звернути увагу на ESG-ризики (environmental, social, risks governance) у транспортно-логістичній сфері.

Впровадження концепції сталого розвитку у переважній більшості випадків тривалий час було переважно прерогативою великих корпорацій, які мають достатні ресурси. Згодом принципи сталого розвитку вийшли за межі корпоративної форми власності та стали вирішальним чином впливати на розвиток територій на регіональному та національному рівнях [2]. Стійкий розвиток передбачає дотримання принципів ESG, які дозволяють враховувати вплив як фінансових, так і нефінансових чинників на розвиток компанії.

У загальному вигляді під ESG-ризиками (факторами) розуміються ризики, пов'язані з потенційним впливом зацікавлених сторін на поточне функціонування та перспективи розвитку компанії, а також ризики, які господарська діяльність компанії здійснює на її зацікавлені сторони та навколишнє природне середовище [2] : екологічні ризики (environmental), соціальні ризики (social), ризики управління (governance). В цілому існує два підходи для розуміння сутності ESG-ризиків: перший - виділення самостійного, окремого виду ESG-ризиків у всій сукупності ризиків транспортно-логістичної сфери, другий підхід розглядає ESG-ризики як деякі причини (чинники) ризику, які можуть призвести до виникнення ризикових подій.

Стійкий розвиток передбачає одночасне досягнення таких цілей як: економічне зростання, соціальна захищеність, зниження впливу негативних проявів глобального потепління та погіршення навколишнього середовища. У 2015 році Організацією Об'єднаних Націй було прийнято цілі сталого розвитку на період до 2030 року [3]. Багато хто з цілей сталого розвитку

безпосередньо стосується транспортної сфери. Задля більшої досягнення цілей сталого розвитку під час здійснення економічної діяльності необхідно брати до уваги роль транспорту та особливості функціонування транспортно-технологічних систем, тобто ефективна робота транспортних систем базується на принципах екологічного спрямування.

У рамках концепції сталого розвитку виділяється поняття «стійкий транспорт», який відповідно до положень ООН належить до цілей «Гарне здоров'я та благополуччя», «Індустріалізація, інновації та інфраструктура», «Стійкі міста та населені пункти» [3]. Роль транспорту для сталого розвитку була вперше визнана за результатами проведення Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку у 1992 році, на якій у тому числі обговорювалися питання «поширення довіри до систем громадського транспорту з метою скорочення викидів від транспортних засобів, позбавлення від пробок і проблем із здоров'ям, викликаних забрудненим повітрям і газами» [3]. Протягом наступних 20 років транспорт стає базовим фактором зростання світового попиту на енергію в більшості країн, що розвиваються. У 2002 році за результатами Світового саміту зі сталого розвитку роль транспорту у сталому розвитку знову була зафіксована у документі, який називається «Йоганнесбурзький план виконання рішень» (JPOI) [2]. У цьому плані зафіксовано основні підходи до вироблення політики розвитку транспортних систем та послуг з метою сприяння сталому розвитку.

Для оцінки успішності роботи корпорацій над екологічними, соціальними та управлінськими аспектами своєї діяльності учасниками ринку виробляються спеціальні оціночні інструменти - ESG-критерії.

Управлінці у транспортно-логістичній сфері зазвичай звертають увагу більш ймовірні ризики (повсякденні), не беручи до уваги ризики, ймовірність настання яких дуже мала. Однак, як показує аналіз статистичних даних, в галузі найбільш ймовірних ризиків знаходяться ризики, пов'язані з середнім збитком, а до менш ймовірним відносяться ризики, пов'язані з дрібними збитками, або ризики, настання яких загрожує великими збитками. Виходить, що нехтувати такими ризиками необачно з боку як керівництва держави так і транспортно-логістичних компаній.

На сьогодні виникла потреба у формуванні системного підходу до аналізу ризиків у транспортно-логістичній сфері, запровадження посад як в органах державного управління, які регулюють транспортно-логістичну сферу, так і у великих транспортних компаніях ризик-менеджерів.

Список використаних джерел

1. Поліщук О.В., Щербина В. В. Теоретичні основи оцінки ризиків транспортно-логістичних компаній. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2016. Вип. 4. С. 32–41.
2. ISO. Risk Management – Risk assessment techniques ISO 31010:2018. Switzerland: ISO, 2018. URL: <https://www.iso.org/iso31000-risk-management.html>
3. The Sustainable Development Agenda. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda>

Недзялковська Валерія Дмитрівна,
*студентка 1 курсу Інституту готельно-
ресторанного і туристичного бізнесу та енології*
Колеснікова Катерина Семенівна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування Одеського
національного технологічного університету*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Росія розв'язала проти України імперіалістичну – загарбницьку – й екзистенційну війну, спрямовану не лише на захоплення території, а й на знищення української державності, нашої національної ідентичності, геноцид Українського народу. Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року стало новим етапом війни, розпочатої у 2014 році. Спротив агресії після 24 лютого 2022 року консолідував українців. Війна справляє суттєвий вплив на забезпечення громадян суспільно вагомою інформацією та надання вільного доступу до національних інформаційних ресурсів. В умовах війни обмеження права на інформацію та уніфікація поширення інформації в інтересах держави мають слугувати потужним засобом організації відсічі агресору, формувати комфортне для патріотів держави інформаційне середовище, зорієнтоване на успішну протидію втіленню у життя ворожих інформаційних спецоперацій. Державна політика покликана відвернути поширення паніки населення, згуртувати його для боротьби з ворогом на фронті та у тилу. У таких умовах реалізація ефективної державної політики вимагає збереження високого рівня довіри громадян до державних інституцій. Така довіра є важливою запорукою формування переконання, що держава рухається у правильному напрямі, який в умовах війни ототожнюється зі шляхом до Перемоги. Тривалість та характер ворожого вторгнення поставили на порядок денний мілітаризацію української економіки, зростання масштабів мобілізації, збереження у громадян мотивації продовження опору агресору. Багато рішень уряду під час війни були політично суперечливими. Внутрішня українська економіка функціонує краще, ніж зовнішня торгівля, зважаючи на те, що російські сили націлені на український експорт, навіть якщо уряд наполегливо працює над розширенням можливостей чорноморської торгівлі. З початком війни відбулося зростання довіри, активності громадянського суспільства та соціальної активності, соціальної стійкості та самоорганізації – і, через усе це, більшої національної єдності. Це поволи робить українську політику менш елітарною. Маніпулятивні політичні технології занепадають. Нова політика повинна буде відображати цю громадянську активність, і нові політичні сили виникнуть із волонтерських рухів та НУО. Мета політики України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації визначити її ефективність з огляду на характер протистояння та перспективи продовження бойових дій.

Політика в Україні виживає без виборів – і це напрочуд жваво для держави, яка перебуває у стані війни. Проте, форма політики сьогодні не повністю відображає глибоко змінені обставини в Україні. За Зеленським ще стоїть сильний громадський і політичний консенсус і небажання створювати розбрат, яким Росія передбачувано скористається. Але залишається небезпека, що «демократія буде заморожена в Україні, якщо ми не отримаємо достатньої конкуренції», як попередив один колишній лідер «Слуги народу». Найбільш очевидним способом вирішення проблеми було б проведення виборів. Але це було б набагато легше, якби країна вже перебувала в якійсь післявоєнній ситуації або принаймні у більшій стабільності. Багато політики перемістилося в Інтернет, але ніщо не може замінити сильні посередницькі інститути, такі як парламент, ЗМІ та політичні партії – усі вони зараз виглядають дуже застарілими. Зрештою, питання про те, чи повинна Україна проводити вибори, не є тим, що турбує країну, і практика інших країн свідчить про те, що призупинити вибори на певний час не є чимось незвичайним. Більше питання для європейських прихильників України полягає в тому, як забезпечити, щоб політика залишалася плюралістичною та активною, а також захиститися від політичної надмірної централізації. Україна заслуговує на відвагу за наполегливість у проведенні реформ у воєнний час. Але існує ще багато інституційних перепон для реформування, а то й відвертих противників цих необхідних процесів.

Велика війна кардинально змінила розстановку сил у внутрішній політиці країни. Далеко не всі політики, які мали високий довоєнний рейтинг, змогли знайти свою нішу – пропонувати ідеї, запроваджувати проєкти. Але й немало політиків змогли реалізувати себе, допомагаючи фронту і переміщенням особам, налагоджуючи закордонні контакти.

На наших очах відбувається зміна політичних поколінь. Є величезний запит на нові обличчя. І цей запит значно більший, ніж був після революцій. Головний критерій до нових облич – що ти робив під час війни?

Беззастережним лідером електоральних симпатій українців є Зеленський. Його поведінка з першого дня повномасштабного вторгнення, рішучість воювати до перемоги і відмова від компромісів з ворогом створили певний феномен. Якщо інші політики почнуть повторювати ті самі меседжі, що і Зеленський, то вони все одно будуть в тіні, а якщо будуть говорити протилежне – виборці не зрозуміють, не підтримають. Водночас ми спостерігаємо консолідацію владних еліт навколо спільної мети – перемоги!

Під час цього року війни ми спостерігали створення абсолютно лідерської, президентської моделі управління. Де-факто, ми маємо суперпрезидентську республіку, в якій парламент, уряд, силова система підпорядковані президенту. У майбутньому не можна виключати проведення відповідної конституційної реформи. Традиційна внутрішня політика відійшла на другий план.

Також монополія інформаційного поля суттєво позначилась на рейтингу президента. Якщо раніше був лідер електоральних симпатій,

політики другого, третього ешелону - був сенс порівнювати їхні рейтинги. Наразі немає сенсу у порівнянні – є рейтинг Зеленського і є третій ешелон політиків. Тобто зникла помітність низки впливових раніше політиків.

Влада стала більш персоналізована і централізована. Вже спостерігається певне гальмування чи навіть відкат у децентралізації. І це багато в чому обумовлено об'єктивними причинами. У нас децентралізація активно розвивалась, оскільки податки залишались на місцях, і місцева влада, перш за все мери міст, мала більший ресурс, могла показувати більше успіхів. Зараз криза в економіці, головним бюджетним донором є і буде західна допомога. Вона йтиме через Київ. І це вплине на баланс повноважень між центром і регіонами. Центр буде відповідати перед Заходом за отримані гроші. Відповідно, центр буде більш жорстко їх контролювати, розподіляти на регіони.

Героїчний опір українців – це не лише боротьба за фізичне виживання Українського народу та свободу країни. У цій війні Україна захищає своє право на існування, національну ідентичність, європейський вибір і цінності. Українці проливають кров за вільну, демократичну Європу. І сьогодні, унаслідок воєнної агресії РФ, на жаль, Україна має не тільки Небесну Сотню, а й ціле Небесне військо.

Список використаних джерел:

1. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3_Nikolaiets.pdf
2. Інформаційні матеріали до початку російсько-української війни та повномасштабного вторгнення РФ в Україну. <https://uinp.gov.ua/informaciyni>
3. Як змінилась українська політика після російського вторгнення. <https://foreignukraines.com/2023/12/18/how-ukrainian-politics-changed-afthe-russian-invasion/>
4. Як змінилась внутрішня політика України під час великої війни. <https://uiamp.org/uk/yak-zminylas-vnutrishnya-polityka-ukrayiny-pid-chas-velykoyi-viyny>

Несененко Павло Петрович,

*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економіки, права та управління
бізнесом*

Андрушков Віталій Володимирович,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Протягом останніх десятиліть туристична галузь визначалася як одна із найперспективніших сфер світового господарства, що підтверджується значним середньорічним темпом зростання індустрії, показники якого становили 5% у період до початку глобальної кризи, спричиненої пандемією COVID-19 [1]. В Україні до 2020 року сектор туризму займав понад 2% у загальній структурі валового внутрішнього продукту та концентрував

близько 375 тисяч робочих місць. Якщо ж враховувати непрямий вплив від суміжних галузей, зокрема транспортної, торгівельної тощо, то внесок туризму до ВВП становив 7% [2].

Вплив карантинних обмежень, а згодом і повномасштабної війни спричинив суттєве скорочення показників галузі. Так, наприклад, за перші 3 місяці 2023 року загальна сума сплачених податків була майже на 30% меншою від аналогічного показника у попередньому році. На 34% зменшилась і кількість суб'єктів господарювання, що здійснювали діяльність у сфері туризму [3]. Разом з цим, не дивлячись на стрімке падіння, туристична галузь змогла продемонструвати ознаки поступового відновлення і уже за три квартали 2024 року представники індустрії сплатили податків на 16% більше, ніж за відповідний період у 2021 році [4].

Вагомим фактором, що стримує стабільний розвиток туристичного бізнесу, залишається наявність проблем, спричинених війною та економічною кризою. Так, за перші два роки повномасштабного збройного конфлікту загальна кількість пошкоджених або повністю зруйнованих культурних, релігійних та туристичних об'єктів становить понад 2000 одиниць [5]. Значна частина пам'яток і туристичних місць, серед яких національні природні парки, біосферні заповідники, музеї, пляжі тощо, розташована на непідконтрольних територіях або знаходиться в обмеженому доступі, внаслідок чого найбільшого спаду зазнав туризм у південних та східних регіонах, особливо приморських.

Через підвищений рівень небезпеки зменшилась і кількість міжнародних туристів. Так, за даними Державної прикордонної служби, у 2024 році число іноземних громадян, які перетинали кордон України, становить понад 2,5 мільйони осіб, що майже удвічі менше, ніж до початку повномасштабної війни [6]. Окрім побоювань серед туристів щодо безпеки, негативній тенденції сприяє і закриття повітряного простору над Україною, що унеможливорює здійснення перельотів та значно ускладнює трансфер між регіонами.

Єдиною альтернативою для пересування по території країни залишається наземний транспорт, у тому числі – залізничний, внаслідок чого збільшується середня тривалість поїздок, що особливо відчутно в умовах комендантської години. Обмеження доступного для перебування в громадських місцях часу є надзвичайно вагомим фактором, що стримує туристичну активність, оскільки негативно впливає на настрої громадян щодо подорожей на дальні відстані та унеможливорює перебування за межами дому без попереднього пошуку тимчасового житла, вартість оренди якого відчутно зросла, зокрема, у західних областях.

У зв'язку із посиленням безпекових заходів зменшилась і загальна кількість масових подій, у тому числі розважальних і видовищних, які сприяли розвитку внутрішнього туризму. Обмеження кількості відвідувачів, перерви під час повітряних тривог та інші перешкоди, створюють додаткові труднощі для організаторів і туристів, що негативно позначається на бізнесі в цілому.

Якщо ж говорити про економічні проблеми туристичної галузі, то вони проявляються, зокрема, у зниженні купівельної спроможності населення, суттєвому здорожчанні туристичних продуктів та послуг, а також відсутності у приватного бізнесу можливості здійснювати матеріально-технічне оновлення. Основаними причинами загострення даних проблем є зниження реальної заробітної плати, інфляція та підвищення податків.

За даними Організації Об'єднаних Націй 65% українських домогосподарств зазнали скорочення власних доходів, майже 44% з них – нездатні задовольнити навіть базові потреби [7]. В зазначених умовах та за наявних складних життєвих обставин питання подорожей втрачає звичний рівень актуальності для більшої частини населення країни.

Доволі вагомою причиною стримування туристичної активності залишаються і внутрішні переконання громадян щодо недоцільності відпочинку в умовах війни. Значна частина українців, переживши особисті чи колективні втрати, психологічні травми та важкі умови повсякденного життя, не можуть самостійно боротися із наслідками стресу, серед яких і відсутність адекватної оцінки рівня втоми, власних потреб та бажань. Окрім цього, для певної частини суспільства туризм не сприймається, як доречна форма відпочинку, оскільки за наявних обставин розглядається неетичним по відношенню до постраждалих від війни людей.

Отже, враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що туристична галузь України зазнала значних втрат через пандемію та військову агресію. Руйнування культурних і туристичних об'єктів, обмеження транспортних можливостей, комендантська година, економічні труднощі та психологічний стан населення стали основними факторами, що стримують розвиток туристичної індустрії, відтак, вирішення даних проблем з метою забезпечення сприятливих для стабільного розвитку галузі умов потребує цілого комплексу заходів як з боку держави, так і самого суспільства, здатних мінімізувати негативні наслідки в різних аспектах наявних обставин.

Список використаних джерел

1. Журба І. Є., Несторишен І. В. Аналіз показників індустрії туризму в Україні та світі: проблеми та перспективи розвитку. *Development Service Industry Management*. 2023. № 1. С. 50–55.
2. Герасименко Т. В. Податкові надходження від туристичної галузі та їхнє значення в економічному розвитку України. *Економіка і регіон*. 2024. № 4 (95). С. 67–74.
3. Шевченко Л. Я., Шендригоренко М. Т. Особливості обліку туристичної діяльності. *Сучасні технології управління туристичним та готельно-ресторанним бізнесом* : збірник тез та доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених (м. Київ, 26 вересня 2024 р.) / за заг. редакцією д. е. н., професора Балабаниць А. В. Київ, 2024. С. 135–137.
4. Публічний звіт Державного агентства розвитку туризму України за 2024 рік. URL: <https://surl.li/injpkn>
5. Безуглий В. В., Грушка В. В., Суматохіна І. М. Специфіка функціонування туристичної галузі України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. С. 77–86.
6. Скільки іноземців відвідали Україну за 2024 рік та з яких країн приїздили найчастіше? VisitUkraine.Today: сайт. 9 березня 2025 року. URL: <https://surl.li/zzqykt>
7. Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine. URL: <https://surl.li/gfqbwyt>

Несененко Павло Петрович,
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, права та
управління бізнесом*

Боярчук Дар'я Сергіївна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ БЮРОКРАТІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Бюрократія є важливою складовою публічного управління, але водночас її надмірний розвиток може призводити до неефективності, затримок у прийнятті рішень і створення додаткових адміністративних бар'єрів. Вона є дуже складною системою і передбачає сувору ієрархію, чіткий розподіл обов'язків та функцій, нормативно закріплені процедури та підзвітність посадовців [1].

Історично бюрократія, як форма управління, бере свій початок ще з античних часів, тобто Стародавньої Греції та Риму. Хоча, наприклад, ще у Стародавньому Єгипті та Китаї існували складні адміністративні системи, що забезпечували управління великими імперіями, в функціонуванні яких, власне, і були закладені підвалини бюрократії. У Європі бюрократичні структури активно розвивалися в епоху Пізнього Середньовіччя та Ренесансу [4], а найбільшого впливу набули у XIX-XX століттях, коли видатний німецький соціолог Макс Вебер (1864-1920) сформулював концепцію раціональної бюрократії, як основи ефективного державного управління [2; 3; 4]. Проте вже у другій половині XX століття стало очевидним, що надмірна бюрократизація може спричиняти корупцію, уповільнення адміністративних процесів та зниження рівня громадянської довіри до державних інституцій [4].

Зауважимо, що в Україні бюрократичні процеси, що формувалися протягом десятиліть, нерідко перешкоджають ефективному державному управлінню, створюючи зайві регуляторні механізми та складні процедури оформлення документів. Це, у свою чергу, знижує довіру громадян до державних інституцій та уповільнює економічний розвиток [5]. У сучасному світі ця система подекуди більше нагадує величезний механізм, що ледь рухається під власною вагою. Наприклад, у 2018 році пересічний українець витрачав 469 годин на рік на податкову звітність. У той час у країнах ОЕСР, наприклад, цей показник удвічі менший.

Аналіз сучасної системи державного управління України показує, що бюрократія залишається одним із ключових чинників, які ускладнюють реалізацію адміністративних процесів. Одна з основних проблем – це складність та тривалість отримання адміністративних послуг [6]. Незважаючи на запровадження цифрових технологій, у багатьох сферах громадянам і підприємцям доводиться проходити складний шлях для

отримання необхідних документів. Наприклад, до 2019 року для реєстрації бізнесу в Україні було потрібно подати до 15 різних документів, що значно ускладнювало підприємницьку діяльність.

Крім того, надмірна бюрократизація нерідко створює сприятливі умови для корупційних схем. У ситуаціях, коли законодавчі вимоги не є чіткими або містять суперечливі норми, державні службовці можуть використовувати своє становище для штучного ускладнення процесу ухвалення рішень, пропонуючи неформальні варіанти для їх позитивного вирішення [4]. Іншою проблемою є дублювання функцій різних державних органів. В Україні нерідко зустрічаються ситуації, коли для отримання однієї довідки потрібно звертатися до кількох установ, кожна з яких вимагає додаткових підтверджень. Це не лише затримує розгляд справ, а й підвищує адміністративне навантаження на громадян.

Таким чином, виходячи з вище наведеного, механізми подолання бюрократії можна звести до наступного:

1. Цифровізації та автоматизації адміністративних процесів. Світова практика показує, що запровадження електронного урядування є одним із найефективніших способів боротьби з бюрократією. Наприклад, в Естонії понад 99% державних послуг доступні онлайн, що дозволяє громадянам отримувати необхідні документи без фізичних візитів до державних установ. Ще у 2000-х роках уряд цієї країни поставив собі за мету мінімізувати людський фактор в адміністративних процесах. В результаті громадяни можуть реєструвати бізнес, подавати податкові декларації та навіть голосувати в онлайн-режимі. У Південній Кореї, наприклад, цифровізація державного управління зекономила бюджету до 6 мільярдів доларів на рік. В Україні впровадження сервісу «Дія» стало важливим кроком у напрямку цифровізації, однак деякі процедури все ще залишаються складними та потребують додаткового вдосконалення.

2. Скороченню регуляторних процедур. Реформування державного управління має передбачати скорочення непотрібних адміністративних процедур. Успішний досвід країн ЄС свідчить, що оптимізація регуляторного середовища сприяє покращенню інвестиційного клімату та економічному зростанню. Наприклад, у Швеції реєстрація бізнесу займає лише кілька годин, тоді як в Україні цей процес може тривати декілька тижнів через складну систему погоджень. А ось Грузія зробила вдалий крок – там змогли скоротити реєстрацію права власності на майнові об'єкти з 39 днів до двох. Наша держава теж поступово йде в цьому напрямку: вже є певні спрощення у сфері реєстрації бізнесу та нерухомості.

3. Прозорості адміністративних процесів. Відкритість діяльності державних органів є важливим інструментом боротьби з бюрократією. Наприклад, впровадження електронних систем обліку документів та публічних реєстрів дозволяє уникнути зловживань та забезпечити оперативний доступ до необхідної інформації. Досвід України у створенні системи «Прозорро» показав, що відкриті тендери значно знижують корупційні ризики, тому подібні принципи варто застосовувати і в інших сферах.

4. Децентралізації управління. Передача частини повноважень місцевим органам влади сприяє оперативнішому ухваленню рішень та зменшенню бюрократичного навантаження на центральні державні установи. Наприклад, у Німеччині муніципалітети мають широкі повноваження у вирішенні соціальних та економічних питань, що дозволяє ефективніше реагувати на потреби населення, а у Швейцарії місцеве самоврядування працює ще простіше: муніципалітети мають більшу автономію, ніж у багатьох країнах Європи. Це означає, що вони самі визначають, як розподіляти бюджет, як організовувати місцеві послуги і навіть які податки встановлювати. Практика свідчить, що в Україні децентралізація вже принесла позитивні результати, однак її необхідно продовжувати та розширювати.

5. Постійному підвищенню кваліфікації державних службовців. Важливою складовою реформи бюрократичної системи є професійний розвиток державних службовців. Запровадження системи безперервного навчання та підвищення кваліфікації дозволить покращити якість управлінських рішень та сприятиме ефективному виконанню адміністративних функцій. Досвід розвинених країн показує, що компетентність державних службовців безпосередньо впливає на ефективність роботи державного апарату [7].

Підводячи підсумок проведеного дослідження зазначимо, що подолання бюрократії в системі публічного управління є важливим завданням сучасної управлінської науки та практики, що вимагає комплексного підходу. Основні напрями реформування існуючої системи управління включають в себе: цифровізацію, скорочення адміністративних процедур, підвищення прозорості адміністративних процесів, децентралізацію управління та підвищення кваліфікації державних службовців. Більш того, впровадження передових технологій та кращого світового управлінського досвіду, зменшення регуляторного навантаження та створення зручних механізмів взаємодії між державою і громадянами створюватимуть реальні умови для побуди в Україні ефективної системи управління, що відповідатиме сучасним вимогам.

Список використаних джерел

1. Титаренко Л. Публічне управління в контексті розгляду феномену бюрократії: гуманітарно-психологічні аспекти. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Т. 3. № 84. С. 183-187. URL: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3842021246375>
2. Вергун О. Поняття бюрократії в творчості М. Вебера. *Наукові записки НаУКМА : Політологія. Соціологія*. 1999. Т. 7. С. 21-26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10156>
3. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К., 1998.
4. Паєнтко Т. Федосов В. Теорії і концепції розвитку бюрократії: ретроспективний аналіз. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 9-10. С. 17-31.
5. Агабеков Р. Бюрократизм в діяльності органів публічного управління в Україні: автореф. магістерської роботи на здобуття наукового ступеня магістра публічного управління: спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Миколаїв, 2019. 12 с. URL: http://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/747/1/Автореферат_Агабеков.pdf
6. Боднарчук В. Д. Бюрократизм як феномен раціональної бюрократії: причини появи та шляхи подолання. *Аспекти публічного управління*. 2016. Т. 4. № 3. С. 29-37. URL : <https://doi.org/10.15421/151604>

7. Сидоренко Н. Сучасні тенденції розвитку публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10, № 3. С. 59-63. URL: <https://doi.org/10.15421/152220>

Несененко Павло Петрович,
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, права та
управління бізнесом*
Кушнар Валерія Сергіївна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

РОЗВИТОК ГРОМАДЯСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція України є складним і багатограним процесом, який вимагає зусиль не лише від державних органів, але й активної участі громадянського суспільства. Розвиток інститутів громадянського суспільства набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграції, оскільки саме міцні громадянські інститути є запорукою успішної демократичної трансформації та надійною основою для співпраці з європейськими партнерами [1]. Вони не лише сприяють розповсюдженню європейських цінностей та стандартів, але й здійснюють певний контроль за діяльністю державних органів, забезпечуючи прозорість та підзвітність влади.

Тема розвитку інститутів громадянського суспільства та їх взаємодія з публічною владою є однією з найактуальніших на сьогоднішній день. Дослідження зарубіжних та українських вчених, зокрема Б. Андресюка, М. Бойчука, М. Кельмана, М. Месюка, Л. Даймонда та інших, сприяли глибшому розумінню цих процесів. Однак, незважаючи на значний обсяг наукових робіт, ряд аспектів взаємовідносин держави та громадянського суспільства залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшої уваги наукової спільноти.

Починаючи з часів здобуття незалежності України, громадські організації відігравали значну роль у формуванні демократичного суспільства в країні. Вони брали активну участь у подіях часів Помаранчевої Революції, а згодом і Революції Гідності, що стало яскравим свідченням існування свідомого громадянського суспільства. Саме завдяки їхнім зусиллям вдалося досягти певних успіхів у сфері захисту прав людини та наближення України до європейських стандартів. Проте досвід цих подій також продемонстрував відсутність взаємодії інститутів громадянського суспільства з державною владою, що зумовлює перешкоджання розвитку держави та її економічного потенціалу [2].

Сьогодні громадські організації мають великий вплив у процесі імплементації європейських стандартів в Україні, таких як боротьба з

корупцією та захист прав людини [3]. Наприклад, вони здійснюють моніторинг виборів, аналізують законодавство, готують звіти та рекомендації для покращення економічної ситуації в країні [4]. Також громадські організації активно лобіюють впровадження реформ для євроінтеграції, які сприяють децентралізації влади, передачі повноважень та ресурсів на місцевий рівень, а також реформуванню сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів НАТО. Крім того, вони надають консультаційні послуги малим та середнім підприємствам, допомагають їм адаптуватися до європейських стандартів та сприяють їх виходу на європейські ринки [5].

Враховуючи історичну спадщину України, можна виокремити певні виклики для розвитку інституцій громадянського суспільства, а саме:

1. Певний період часу авторитарного правління сформував у суспільстві недовіру до державних інституцій та пасивність громадян, що провокує часті зміни влади та політичні кризи, які також підривають довіру до політичної системи та ускладнюють довгострокове планування підвищення економічного становища країни.

2. Важливим є кризове становище країни, що провокує те, що значна частина населення живе на межі бідності, або за її межею, що обмежує їхню участь у громадянському житті. Саме економічна криза та високий рівень інфляції впливають на зменшення діяльності громадських організацій.

3. Відсутність ефективного взаємозв'язку між громадянським суспільством та державою значною мірою впливає на затримку розвитку, включаючи бюрократичні бар'єри та недостатню прозорість ухвалення рішень держави.

4. Враховуючи необізнаність суспільства існує такий бар'єр, як низький рівень політичної культури, а саме нерозуміння населенням механізмів функціонування демократичних інститутів, а також небажання громадян, в цілому, брати участь у громадянському житті.

5. Більшість громадянських проєктів націлено на короткострокову перспективу, що ускладнює досягнення стабільних результатів діяльності, однак, тим самим, без стабільних джерел фінансування у громадських організацій також немає можливості починати планування довгострокових проєктів.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що наступні фактори будуть достатньо швидко та ефективно сприяти розвитку громадянського суспільства в нашій державі в умовах євроінтеграційних процесів:

1. Для забезпечення ефективного функціонування громадянського суспільства необхідно створити чітке і прозоре законодавче поле. Це передбачає спрощення процедур реєстрації громадських організацій, забезпечення правових гарантій для участі громадськості у прийнятті рішень на всіх рівнях влади, а також захист прав громадських активістів.

2. Фінансова стабільність є ключовим фактором для ефективної діяльності громадських організацій. Для її забезпечення необхідно залучати донорські кошти, гранти, спонсорство та інші джерела фінансування; розробляти програми державної підтримки громадських ініціатив, зокрема через гранти та субсидії; стимулювати створення соціальних підприємств, які б могли генерувати дохід для фінансування громадських проєктів.

3. Громадянська освіта є основою для формування активного громадянського суспільства. Для її розвитку необхідно впровадити елементи громадянської освіти в навчальні програми, а саме сформувані у молоді навички критичного мислення, толерантності та активної громадянської позиції; проводити тренінги для громадських активістів з питань лідерства, управління проєктами, комунікації та лобіювання; розробляти онлайн-курси та ресурси для самоосвіти громадянських активістів.

4. Ефективна взаємодія влади та громадянського суспільства є запорукою успішного розвитку країни. Для цього необхідно залучити громадські організації до розробки та реалізації державної політики, а саме створити консультаційні ради при органах державної влади з участю представників громадянського суспільства; забезпечити можливість для громадян висловлювати свою думку щодо важливих питань державного життя, а також контролювати діяльність державних органів [3; 6].

5. Для продуктивної діяльності громадських організацій необхідна певна інфраструктура. Тому, на нашу думку, це передбачає створення мережі громадських центрів, тобто маєтєся на увазі простір для роботи та проведення заходів; забезпечення доступу до сучасних інформаційних технологій; створення умов для залучення громадян до волонтерської діяльності тощо.

Тому, підводячи підсумки, зазначимо, що розвиток громадянського суспільства відіграє вагомий роль в процесах євроінтеграції та демократизації країни. Хоча на сьогодні і є певні досягнення, однак цей процес стикається з викликами, які пов'язані з економічними труднощами, недосконалим законодавством, історичною спадщиною, байдужим ставленням громадян тощо.

Список використаних джерел:

1. Мальчиков Ф.В., Толстанов О.К. Роль інститутів громадянського суспільства в публічному адмініструванні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 93–99.
2. Месюк М. П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 87–93.
3. Бондарчук Н. В. Взаємодія влади та громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.5.1>
4. Бондаренко Н. Громадянське суспільство у процесі євроінтеграції в умовах війни. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2022. Т. 124, № 5. С. 100–110.
5. Шаульська Г. М. Громадянське суспільство в умовах реформування країни. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 162–169.

6. Івчук А. О. Роль інститутів громадянського суспільства в системі формування та реалізації публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 13. С. 222–226.

Несененко Павло Петрович,
доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економіки, права та управління бізнесом
Луньова Ольга Костянтинівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
економіки, права та управління бізнесом
Абрамова Діана Володимирівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ: ВИЗНАЧЕННЯ, ФУНКЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ

У сучасному світі, де складність суспільних відносин постійно зростає, а виклики перед державами стають дедалі масштабнішими, ефективне державне управління набуває особливого значення. Основним інструментом забезпечення такого управління є публічна політика. Вона являє собою складний і багатогранний феномен, що охоплює процеси формування, прийняття, реалізації та оцінки рішень, спрямованих на розв'язання суспільно значущих проблем та досягнення цілей сталого розвитку. Розуміння сутності публічної політики, її функцій та механізмів є необхідною умовою для побудови дієвої та відповідальної системи державного управління, здатної адекватно реагувати на потреби громадян і суспільства в цілому.

Визначення публічної політики є предметом сучасних наукових дискусій, проте більшість дослідників сходяться на тому, що це – цілеспрямована діяльність органів державної влади та інших зацікавлених сторін, спрямована на розв'язання конкретних суспільних проблем шляхом прийняття та впровадження обов'язкових для виконання рішень. Важливо підкреслити, що публічна політика не обмежується лише діями державних інститутів. Вона включає в себе взаємодію з різноманітними суб'єктами – представниками бізнесу, громадських організацій, наукових установ, експертами та безпосередньо громадянами. Саме ця багатосуб'єктність та орієнтація на суспільне благо відрізняють публічну політику від інших форм державного управління [1].

Функції публічної політики є різноманітними та відображають її роль у системі державного управління (рис. 1). Першою функцією є визначення та артикуляція суспільних проблем. Щоб розпочати розробку політики, необхідно ідентифікувати існуючі проблеми, проаналізувати їхні причини та наслідки, а також сформулювати їх таким чином, щоб вони стали предметом публічного обговорення та політичного рішення. Цей етап включає в себе

збір інформації, проведення досліджень, консультації з зацікавленими сторонами та формування суспільної думки.

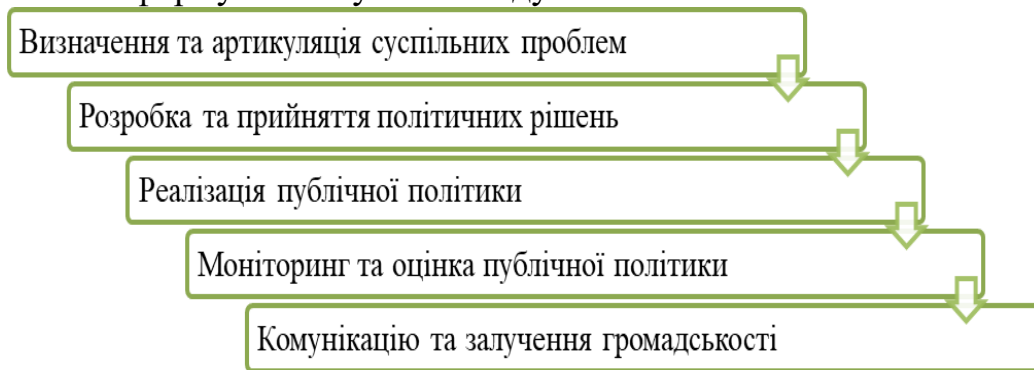

Рис. 1 Функції публічної політики.

Джерело: розроблено авторами на основі [2, с. 17]

Другою функцією виступає розробка та прийняття політичних рішень. На цьому етапі відбувається формування можливих варіантів розв'язання проблеми, їхній аналіз та оцінка з точки зору економічної ефективності, соціальної справедливості, політичної прийнятності та інших критеріїв. Процес прийняття рішень може бути складним і включати в себе узгодження інтересів різних політичних сил, лобіювання, експертні оцінки та голосування в представницьких органах влади.

Третьою функцією є реалізація публічної політики. Прийняте політичне рішення потребує практичного впровадження, що включає в себе розробку відповідних програм, заходів та інструментів, розподіл ресурсів, координацію дій різних державних органів та інших виконавців. Ефективна реалізація залежить від організаційних спроможностей державних інститутів, наявності необхідних ресурсів, а також від рівня підтримки політики з боку суспільства.

Четверта функція – моніторинг та оцінка публічної політики. Після впровадження політики необхідно здійснювати постійний контроль за її виконанням, аналізувати її вплив на суспільство та досягнення поставлених цілей. Оцінка ефективності політики дозволяє виявити її сильні та слабкі сторони, внести необхідні корективи та прийняти відповідні рішення.

П'ятою функцією можна виділити комунікацію та залучення громадськості. Успішна публічна політика неможлива без активної взаємодії з громадянами та іншими зацікавленими сторонами.

Концептуальне розуміння взаємодії громадянського суспільства і влади при формуванні публічної політики полягає у взаємному обміні думками, потребами та ресурсами між цими двома суб'єктами. Громадянське суспільство, яке включає в себе неурядові організації, активістів, бізнес-структури та громадян, виступає важливим партнером для держави, адже воно забезпечує зворотний зв'язок, оцінку політики та її результатів, а також генерує нові ідеї для реформ.

У свою чергу, влада, маючи на меті реалізацію ефективної політики, повинна бути готовою до відкритого діалогу з громадянським суспільством, враховувати його пропозиції та інтереси при розробці законодавства та програм [3, с. 154].

Механізми публічної політики являють собою конкретні інструменти та методи, які використовуються для реалізації її функцій (табл. 1). Вони можуть бути класифіковані за різними критеріями, зокрема за характером впливу на об'єкт політики.

Сучасні тенденції розвитку публічної політики характеризуються зростанням складності проблем, посиленням взаємозалежності між різними сферами суспільного життя, а також активізацією ролі недержавних суб'єктів. У цих умовах особливого значення набуває використання інноваційних підходів та інструментів публічної політики, таких як стратегічне планування, оцінка впливу регулювання, публічні консультації, електронне урядування та ін. [5, с. 59].

Таблиця 1. Застосування механізмів публічної політики у різних сферах

Сфера політики	Адміністративні механізми	Економічні механізми	Соціальні механізми	Політичні механізми
Охорона здоров'я	Ліцензування медичних закладів, стандарти лікування	Державне фінансування медичних послуг, страхування	Програми профілактики захворювань, санітарна просвіта	Залучення громадських організацій до формування політики
Освіта	Державні освітні стандарти, акредитація навчальних закладів	Державне фінансування освіти, гранти та стипендії	Програми підвищення кваліфікації педагогів, профорієнтація	Участь батьківських комітетів в управлінні закладами освіти
Охорона довкілля	Екологічні нормативи, дозволи на забруднення	Екологічні податки та збори, субсидії на екологічні технології	Екологічна освіта та інформування, програми збереження біорізноманіття	Громадські екологічні ініціативи, петиції
Економічний розвиток	Регулювання підприємницької діяльності, антимонопольне законодавство	Податкові пільги, державні інвестиції, підтримка малого та середнього бізнесу	Програми навчання та перекваліфікації кадрів, сприяння працевлаштуванню	Діалог з бізнес-асоціаціями, консультації з експертами
Соціальний захист	Визначення критеріїв надання соціальної допомоги, адміністрування виплат	Державні соціальні виплати, адресна допомога	Соціальна робота, психологічна підтримка вразливих груп	Залучення представників соціальних служб до розробки політики

Джерело: розроблено авторами на основі [4, с. 79]

Отже, підбиваючи підсумки, варто зазначити, що публічна політика є складним, багатовимірним та динамічним процесом, що відіграє ключову роль у системі державного управління. Її ефективність залежить від чіткого визначення суспільних проблем, науково обґрунтованої розробки рішень, якісної реалізації, об'єктивної оцінки результатів, а також від активної взаємодії держави з різноманітними зацікавленими сторонами. Розуміння функцій, механізмів та контекстуальних факторів публічної політики є необхідною умовою для побудови дієвої та відповідальної системи державного управління, здатної забезпечити сталий розвиток суспільства та добробут громадян.

Список використаних джерел:

1. Філіпчук В. О., Постригань Г. Ф. Сучасні підходи до визначення публічної політики. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2021. № 6. С. 13–18. URL: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2021.6.3>
2. Серьогін С. Публічна служба в умовах цифрової трансформації: завдання, функції та вектори розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10, № 3. С. 11–20. URL: <https://orcid.org/0000-0002-4020-4871>
3. Гомоляко О. В. Концептуальне розуміння взаємодії громадянського суспільства і влади при формуванні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 149–154. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.1.149>
4. Гончарук О. Б., Савичук Н. О. Поняття механізмів державного управління та їх практичне значення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 7. С. 77–83. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.7.77>
5. Сидоренко Н. Сучасні тенденції розвитку публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10, № 3. С. 59–63. URL: <https://doi.org/10.15421/152220>

Несененко Павло Петрович,

*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економіки, права та управління
бізнесом*

Луньова Ольга Костянтинівна,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
економіки, права та управління бізнесом*

Макущенко Лілія Андріївна,

*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Цифровізація є невід'ємною частиною процесів трансформації публічного адміністрування в умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій. Впровадження цифрових технологій в державному секторі може суттєво підвищити ефективність публічного

адміністрування, що зумовлює необхідність комплексного дослідження цього процесу [1, с. 107].

Цифровізація державних послуг має широкий спектр переваг для публічного адміністрування. Вона дозволяє:

- зменшити рівень корупції;
- збільшити прозорість процесів;
- підвищити доступність адміністративних ресурсів;
- значно зменшити витрати на адміністративні процеси;
- скоротити час, що витрачається на надання послуг.

Основним напрямком цифровізації є впровадження систем, що автоматизують взаємодію громадян із державними органами, а також перехід до електронних платформ для подання заяв, отримання довідок, оформлення ліцензій і дозволів. Це, в свою чергу, підвищує ефективність роботи органів публічної адміністрації, знижує навантаження на працівників і зменшує кількість помилок, що можуть виникнути під час обробки інформації вручну.

Цифровізація також сприяє полегшенню контролю за наданням державних послуг. Через інтегровані платформи можливо проводити моніторинг якості послуг, що надаються, та забезпечити оперативне реагування на звернення громадян. У свою чергу, це дозволяє виявляти проблеми на ранніх стадіях та усувати їх, що значно підвищує довіру до державних установ і сприяє підвищенню рівня задоволеності громадян [2, с. 119].

Електронне урядування (е-уряд) є основою цифровізації державних послуг, оскільки воно забезпечує зручний та швидкий доступ до державних ресурсів через Інтернет. Система е-урядування має за мету забезпечення доступності і прозорості державних послуг для всіх категорій громадян, спрощуючи процес взаємодії з органами державної влади. За допомогою е-урядування можна ефективно здійснювати подачу електронних заяв, отримання документів, а також здійснювати оплату адміністративних послуг без необхідності звертатися до органів влади особисто.

Ключовим аспектом е-урядування є інтеграція інформаційних систем між різними державними установами, що дозволяє забезпечити автоматизовану обробку заяв і документів, мінімізуючи участь людини в процесах. Це зменшує кількість бюрократичних процедур, прискорюючи процеси надання послуг. Водночас електронні системи забезпечують вищу точність і прозорість у обробці даних, що знижує можливість маніпулювання інформацією і корупційних проявів [3, с. 299].

Попри численні переваги, цифровізація державних послуг стикається з рядом викликів (таблиця 1), серед яких найбільше значення мають питання кібербезпеки, доступу до Інтернету в віддалених районах та необхідність навчання кадрів. Зростаюча кількість цифрових загроз вимагає розробки нових методів захисту даних громадян, особливо у випадку обробки персональних даних. Доступ до Інтернету є ще однією важливою проблемою,

оскільки в багатьох регіонах країни не всі громадяни мають доступ до швидкісного Інтернету, що обмежує можливість користуватися цифровими державними послугами.

Варто зауважити, що на сьогодні не всі державні установи готові до повної цифровізації через відсутність належної інфраструктури та ресурсів для здійснення таких перетворень. Це, зрозуміло, вимагає значних інвестицій у модернізацію державних органів і підготовку кадрів, що, в свою чергу, створює серйозні бар'єри для реалізації подібних проектів.

Таблиця 1

Виклики та обмеження цифровізації державних послуг

Виклик/ Обмеження	Опис
Кібербезпека	Ризик витоку або несанкціонованого доступу до персональних даних.
Доступ до Інтернету	Обмежений доступ до Інтернету в віддалених регіонах.
Недостатня інфраструктура	Невідповідність існуючих систем для підтримки цифрових платформ.
Підготовка кадрів	Необхідність навчання державних службовців для роботи з новими технологіями.

Джерело: складено авторами на основі [4]

Запуск платформи «Дія», у свій час, став однією з найвагоміших подій у сфері цифровізації державних послуг України. Вона дозволила не лише спростити процеси отримання адміністративних послуг, а й суттєво підвищити їх ефективність. Перехід до електронного врядування сприяв зниженню бюрократичного навантаження, підвищенню прозорості процесів та зменшенню корупційних ризиків.

Окрім економії часу громадян, платформа «Дія» сприяла оптимізації бюджетних витрат на адміністративні процеси. Перехід на цифрові сервіси дозволив зменшити витрати держави на обробку запитів, друк та зберігання паперових документів на 25-40%. Такі зміни стали можливими завдяки автоматизації рутинних процесів, використанню електронного документообігу та впровадженню сучасних інформаційних технологій.

Важливим досягненням цифрової трансформації є також зростання рівня задоволеності громадян якістю державних послуг. Згідно з опитуванням, проведеним у 2024 році (рисунок 1), 84% респондентів, які користувалися електронними державними послугами, оцінили свій досвід як позитивний або радше позитивний (у 2023 році цей показник становив 78,5%). При цьому 56% з них вважають досвід загалом позитивним, проте зазначають, що певні аспекти потребують удосконалення. Частка користувачів, які відзначили радше або дуже негативний досвід, зменшилася до 10% порівняно з 12% у 2023 році.

Рис. 1. Діаграма оцінок респондентів власного досвіду з отримання державних електронних послуг. Джерело: [5].

Попри існуючу позитивну динаміку, залишається простір для покращення, зокрема щодо стабільності роботи сервісів, розширення функціоналу та підвищення рівня кібербезпеки. Подальший розвиток цифрових послуг, на нашу думку, сприятиме не лише зручності громадян, а й підвищенню прозорості державного управління.

Отже, підводячи підсумки, можна зауважити, що цифровізація державних послуг значно підвищує ефективність публічного адміністрування, забезпечуючи швидкість, прозорість та доступність. Вона сприяє зменшенню адміністративних витрат, зниженню корупційних ризиків та покращенню якості надання послуг. Проте на сьогодні процес цифровізації стикається з рядом викликів, таких як проблеми кібербезпеки, доступу до Інтернету та потреба в оновленні існуючої інфраструктури. Для успішної реалізації цифровізації необхідно проводити комплексну роботу з розвитку технологій, навчання кадрів та забезпечення доступу до послуг для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Бігняк П. І., Михальчук В. М. Реформування державного управління: цифровізація. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 107–113.
2. Сурай І. Тенденції щодо надання публічних адміністративних послуг в Україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 8. С. 116–125.
3. Міхровська М. С. Публічна адміністрація, державне управління та електронне урядування: особливості взаємозв'язку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 69. С. 299–303.
4. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. Разумков центр: сайт. 6 вересня 2021 року. URL: <https://surl.li/vouyhpq>.
5. Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг: Аналітичний звіт за 2024 рік. Київ, 2025. 57 с. URL: <https://surl.li/ubgiwk>

Несененко Павло Петрович

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, права та
управління бізнесом*

Статіров Іван Микитович

*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Сучасна ІТ-індустрія – це одна з найдинамічніших і найперспективніших сфер економіки України, однак її стрімкий розвиток нерозривно пов'язаний із численними викликами. Непередбачувані ринкові коливання, технологічні прориви та висока турбулентність середовища ускладнюють не лише стратегічне планування розвитку галузі, а й сам процес прогнозування для бізнесу та державних інституцій. У зв'язку з цим дослідження кон'юнктури цифрового ринку стає не просто актуальним, а необхідним інструментом для розуміння його тенденцій та закономірностей. Варто зауважити, що попри наявність численних наукових досліджень у цій галузі, стрімка еволюція цифрового сектору постійно вимагає нових підходів до його осмислення, що й робить актуальним дослідження цієї теми в межах даної роботи.

Кон'юнктурне дослідження базується на системному підході, який забезпечує комплексний аналіз ринкових умов. Один із його ключових принципів – цілеспрямованість, що означає тісний зв'язок аналізу з пріоритетами діяльності підприємства. Кон'юнктурний аналіз виступає важливим інструментом для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень та формування стратегій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Наступним принципом є комплексність, яка передбачає всебічний розгляд ринкової ситуації, враховуючи макроекономічні тенденції, специфіку певних сегментів ринку та всі чинники, що можуть впливати на його розвиток. Недооцінка будь-якого з цих факторів може спотворити загальну картину економічного середовища, що ускладнить конкурентну боротьбу підприємств. Гнучкість досліджень є ще одним важливим аспектом, що вимагає швидкого реагування на зміни ринку, постійного моніторингу економічної ситуації та коригування стратегій відповідно до нових умов. Безперервність аналізу, у свою чергу, передбачає регулярне спостереження за динамікою ринку, що дозволяє не лише оцінювати поточний стан економічного середовища, а й прогнозувати майбутні зміни, сприяючи зниженню ризиків і підвищенню ефективності діяльності підприємств [1].

Розвиток ринку цифрових послуг визначається низкою ключових факторів. Зокрема, технологічні інновації сприяють появі нових цифрових продуктів та покращенню існуючих сервісів. Значну роль у цьому процесі відіграють зміни у поведінці споживачів: зростаюча довіра до цифрових

платформ та їхня зручність стимулюють попит на цифрові послуги. Важливим також є регуляторне середовище, оскільки державна політика та законодавчі ініціативи значно впливають на темпи та напрями розвитку цифрового ринку. Враховуючи потребу у прогнозуванні ринку, необхідно звертати увагу на поточні тенденції та можливі сценарії майбутнього розвитку. Очікується зростання частки цифрових послуг у загальній структурі економіки, розширення спектру сервісів, активне впровадження таких технологій, як блокчейн та штучний інтелект. Важливим аспектом є підвищення цифрової грамотності населення та забезпечення належного рівня кібербезпеки [2; 3].

Цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації фінансового сектору України. Впровадження фінансово-технічних рішень, таких як мобільний банкінг, електронні платежі та блокчейн, сприяє оптимізації операційних процесів фінансових установ та зниженню витрат. Це, у свою чергу, підвищує доступність фінансових послуг для бізнесу та населення, стимулюючи загальний економічний розвиток. У глобальному контексті стратегічні міжнародні альянси стають важливим інструментом для українських компаній, які прагнуть інтегруватися у світовий ринок цифрових послуг. Співпраця з іноземними партнерами дозволяє обмінюватися технологіями, розширювати ринки збуту та зміцнювати інноваційний потенціал. Такі альянси сприяють прискоренню цифрової трансформації та підвищенню конкурентоспроможності України у сфері цифрової економіки [4; 5].

Отже, підводячи підсумки, зауважимо, що розвиток ринку цифрових послуг є важливою сферою сучасної економіки нашої держави. ІТ-індустрія демонструє значне зростання, але залишається вразливою до технологічних змін та ринкової нестабільності. Аналіз кон'юнктури цифрового ринку є необхідним для прогнозування його розвитку та створення ефективних стратегій для бізнесу і державних органів. Результати проведеного дослідження свідчать про важливість системного підходу, врахування принципів цілеспрямованості, комплексності, гнучкості та безперервності для отримання об'єктивної картини ринку і своєчасної адаптації до змін. З урахуванням поточних тенденцій очікується зростання ринку, впровадження фінансово-технічних рішень, активізація міжнародної співпраці та підвищення цифрової грамотності, що сприятиме зміцненню позицій України в цифровій економіці.

Список використаних джерел

1. Бабух І. Б., Єремія М. М. Кон'юнктурні дослідження в системі маркетингового аналізу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. Вип. 38. С. 5–9.
2. Дроботя Я. А., Бражник Л. В. Диджиталізація банківської діяльності та платіжних систем. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 51. С. 261–267.
3. Гнидюк І., Складанюк М. Розвиток digital-технологій на ринку фінансових послуг України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. С. 42–54.
4. Птащенко О. В., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Міжнародні стратегічні альянси в умовах цифрових трансформацій і розвитку ринку даних. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 2(12). С. 214–227.

5. Чуницька І., Богріновцева Л. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/-0072/2023-49-60>

Олійник Наталія Іванівна,
*аспірант кафедри публічного управління та
адміністрування, Університет Григорія
Сковороди в Переяславі*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні проблеми механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації в умовах війни мають комплексний характер і зачіпають як стратегічні, так і оперативні аспекти діяльності державних органів. Однією з ключових проблем є руйнування або суттєве пошкодження інституційної спроможності органів стандартизації. Через війну багато установ втратили можливість працювати у повному обсязі через фізичні руйнування інфраструктури, втрату кваліфікованих кадрів, порушення логістичних ланцюгів та необхідність екстреної евакуації персоналу і матеріально-технічної бази.

Ускладнює ситуацію і зміна пріоритетів державної політики у воєнний час. Основні ресурси держави спрямовуються на забезпечення обороноздатності, гуманітарної допомоги та відновлення критичної інфраструктури, що призводить до обмеження фінансування процесів розробки, впровадження та оновлення національних стандартів. Брак фінансових і людських ресурсів стає серйозною перешкодою для належного функціонування системи стандартизації.

Ще однією суттєвою проблемою є необхідність адаптації системи національної стандартизації до нових безпекових викликів. У мирний час стандартизація здебільшого орієнтувалася на забезпечення економічної конкурентоспроможності та відповідності міжнародним нормам. В умовах війни виникла потреба оперативного створення стандартів, що регулюють безпеку об'єктів критичної інфраструктури, цивільного захисту, безпечного будівництва, евакуації населення, гуманітарної допомоги, військово-цивільного співробітництва. Однак наявні механізми публічного управління часто виявляються непристосованими до швидкого реагування на такі запити через складність процедур розробки, погодження та затвердження стандартів.

Також серйозною проблемою є недостатній рівень інтеграції України до міжнародної системи стандартизації, попри активну євроінтеграційну політику. Війна загострила потребу у гармонізації українських стандартів із європейськими та міжнародними нормами для забезпечення взаємної сумісності продукції, технологій і процедур у сфері безпеки, оборони, медицини та логістики [1]. Однак через обмежені можливості участі в міжнародних технічних комітетах та інституційних заходах цей процес значно ускладнений.

Організаційною проблемою залишається також недостатня цифровізація механізмів публічного управління стандартизацією. Попри певний прогрес у створенні електронних платформ і реєстрів, війна показала, що багато процесів залишаються забюрократизованими, залежними від паперового документообігу, що унеможлиблює їхню оперативність та стійкість в умовах обмеженого доступу до фізичних офісів або у разі атак на інфраструктуру зв'язку.

Крім того, значним викликом є проблема комунікації між державними органами, бізнесом, науковою спільнотою та громадським сектором щодо розробки та впровадження стандартів [2]. В умовах війни необхідність оперативної координації стає критично важливою, однак існуючі механізми громадського обговорення проєктів стандартів є надто повільними або формальними, що не дозволяє ефективно враховувати актуальні потреби та специфічні умови, які швидко змінюються.

Етичний та соціальний аспекти також стають важливими у формуванні національної системи стандартизації в умовах війни. Виникають нові вимоги до стандартів у сфері забезпечення інклюзивності послуг, захисту вразливих груп населення, збереження культурної спадщини в умовах бойових дій. Однак існуючі механізми врахування таких аспектів ще недостатньо розвинені.

Важливою загальною проблемою є те, що в умовах війни система стандартизації втрачає можливість бути інструментом довгострокового стратегічного планування і перетворюється переважно на засіб екстреного реагування. Це може призвести до фрагментарності стандартів, відсутності системності та поглиблення розриву між нормативною базою мирного часу та реаліями поствоєнного відновлення.

Таким чином, сучасні проблеми механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації в умовах війни включають ослаблення інституційної спроможності, ресурсні обмеження, необхідність оперативної адаптації до нових викликів безпеки, проблеми гармонізації з міжнародними нормами, недостатню цифровізацію процесів, ускладнену комунікацію зі стейкхолдерами та ризик втрати стратегічного бачення. Подолання цих проблем потребує комплексного реформування системи стандартизації із врахуванням сучасних викликів та з акцентом на гнучкість, стійкість і орієнтацію на потреби суспільства в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Антонова Л. В., Драган І. В., Дакал А. В. Проблеми функціонування, розвитку й удосконалення національної системи стандартизації та сертифікації товарів та послуг: державно-управлінські аспекти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 9(27). С. 25-263. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/14815/14886>
2. Дакал А.В., Драган І.В., Антонова Л.В. Генезис становлення системи стандартизації та сертифікації Європейського Союзу. *Наукові перспективи*. 2024. № 7(49). С. 161-172. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/13522>.

Павлов Нікіта Сергійович,
*аспірант кафедри бізнес-економіки та
адміністрування Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ПРАВОВЛАДДЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації створило унікальні умови функціонування держави, у яких особливої ваги набуває питання правовладдя.

У кризових ситуаціях зростає ризик обмеження прав і свобод громадян, концентрації влади в руках виконавчих органів та порушення принципів верховенства права. Водночас саме в умовах війни держава має демонструвати стійкість демократичних інституцій, дотримання конституційних засад та баланс між безпекою і правом.

В подальшому у доповіді аналізується стан правовладдя в умовах воєнного стану в Україні, зокрема механізми контролю за владою, дотримання прав людини та роль правозахисних інституцій у забезпеченні законності в період обмежень.

У зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року, вже на початку березня того ж року держава офіційно поінформувала Генеральних секретарів Ради Європи та Організації Об'єднаних Націй про тимчасове відступлення від ряду міжнародних зобов'язань. Зокрема, йшлося про положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а також деяких протоколів до цих документів. Перелік охоплював статті, які стосуються, зокрема, свободи пересування, права на справедливий суд, свободи вираження поглядів, мирних зібрань, захисту від дискримінації та інших фундаментальних прав.

Україна регулярно інформувала міжнародні інституції про продовження дії цих відступів разом із подовженням воєнного стану. Водночас у квітні 2024 року було офіційно оголошено про звуження переліку положень, від яких держава тимчасово відступає. Зокрема, було скасовано відступ від низки статей Пакту і Конвенції, що стосуються заборони примусової праці, забезпечення ефективного засобу правового захисту, недискримінації, свободи думки, совісті, релігії, а також політичної діяльності іноземців.

Юрисдикційна практика Конституційного Суду України демонструє, що навіть за умов воєнного стану та офіційного відступу від низки міжнародних зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, суд послідовно дотримується позиції щодо неприпустимості втручання у саму сутність конституційно гарантованих прав і свобод. Водночас, з огляду на закріплений у Конституції стратегічний курс України

на повноправне членство в Європейському Союзі (абзац п'ятий преамбули, пункт 5 частини першої статті 85, частина третя статті 102, пункт 1-1 статті 116), Конституційний Суд у своїй діяльності враховує як загальні надбання права ЄС (*acquis communautaire*), так і окремі акти Європейського Союзу, що мають предметне значення для конституційного контролю.

Розглядаючи питання щодо обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина, Конституційний Суд України перевіряє їх на відповідність принципам необхідності, пропорційності та тимчасового характеру, враховуючи при цьому актуальний стан справ у країні — зокрема соціально-економічну, безпекову та політичну ситуацію. [1]

Як підкреслює у своїй роботі А.М. Кучук «правовладдя є однією з фундаментальних цінностей, на яких базується Європейський Союз. Впровадження принципів правовладдя у систему публічного управління України є ключовим аспектом для успішної інтеграції в європейський правовий простір. Що, серед іншого, передбачає й інституційну спроможність. Важливо забезпечити належний рівень підготовки державних службовців та працівників органів правопорядку, щоб вони були спроможні ефективно виконувати свої обов'язки. Необхідно зміцнити інституції, відповідальні за дотримання та захист правовладдя, забезпечивши їхню незалежність та ресурсну забезпеченість.» [2]

Погоджуючись з вищесказаним варто зазначити проблематику яка впливає на реалізацію правовладдя в Україні в умовах воєнного часу:

- забезпечення балансу між потребами національної безпеки та зобов'язаннями щодо дотримання прав людини;
- виклики реалізації свободи слова в умовах збройного конфлікту;
- розширення практик збору персональних даних, посилення контролю над засобами комунікації населення та зростання кіберзагроз.[3]

Підсумовуючи можна сказати, що правовладдя в умовах воєнного стану в Україні постає не лише як принцип функціонування держави, а як ключовий індикатор її демократичної стійкості та готовності до інтеграції в європейський правовий простір. Незважаючи на тимчасове відступлення від окремих міжнародних зобов'язань, держава продовжує дотримуватися конституційних гарантій, а Конституційний Суд України відіграє важливу роль у збереженні балансу між безпекою та правами людини. Рішення про звуження переліку прав, від яких держава тимчасово відступає, свідчить про прагнення до відновлення повноцінного правового порядку навіть в умовах війни.

Водночас на реалізацію принципів правовладдя негативно впливають такі виклики, як необхідність балансування між національною безпекою та правами людини, обмеження свободи слова, масовий збір даних, контроль комунікацій та посилення кіберзагроз. У таких умовах особливої ваги набуває інституційна спроможність держави забезпечувати законність, незалежність судової влади та належне функціонування правозахисних механізмів. Впровадження принципів правовладдя, зокрема через підготовку

фахових кадрів та посилення інституційного потенціалу, є необхідною умовою для стійкої демократії та євроінтеграційного поступу України.

Список використаних джерел:

1. Городовенко В. Забезпечення конституційних принципів в умовах воєнного стану: досвід Конституційного Суду України. Вісник Конституційного суду України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/dovovid_moldova.pdf (дата звернення: 29.04.2025).
2. Кучук А. М. Реформування публічного управління в умовах воєнного часу: аксіологічний аспект. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 12. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-09> (дата звернення: 30.04.2025).
3. Головка О., Чиханюк Л. Конституційна демократія у викликах війни: збереження прав і цінностей в Україні. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b5f4b176-1e7b-4f4e-8d0f-a101fce98890/content>.

Рудик Валерія Денисівна,

студентка 3 курсу Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Філянкіна Людмила Анатоліївна, к.ю.н.,
доцент, доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів

**АНАЛІЗ УСПІШНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ
«ОДНА ДЕРЖАВА – ДВІ СИСТЕМИ»: КИТАЙ І ГОНКОНГ;
КИТАЙ І ТАЙВАНЬ**

Концепція «одна держава – дві системи» є результатом політичного конструювання, започаткованого реформатором китайської політики Деном Сяопіном у контексті пост-маоїстських трансформацій КНР у 1980-х роках. Її поява була зумовлена прагненням розробити альтернативний механізм мирної інтеграції територій, історично пов'язаних із Китаєм, але таких, що розвивалися в рамках капіталістичних і демократичних моделей.

Ключовим положенням концепції є припущення про можливість співіснування в межах унітарної держави – Китайської Народної Республіки – різних економічних, правових і політичних систем. Формалізація цієї доктрини відбулася у ході переговорів щодо повернення Гонконгу від Великої Британії (1984 р.) і згодом – Макао від Португалії (1999 р.). Основний закон Спеціального адміністративного району Гонконг, що набув чинності 1 липня 1997 року, закріпив засади автономного функціонування регіону, включно зі збереженням його соціальної, правової, економічної систем, способу життя та гарантій основних свобод на період у 50 років після передачі суверенітету.

Формула «високий ступінь автономії» стала ключовим правовим орієнтиром, покликаним забезпечити політичне самоврядування регіону без втручання центрального уряду в Пекіні. На теоретичному рівні це мало сприяти стабільності, економічному зростанню й уникненню конфліктів. Варто зазначити, що аналогічну модель було запропоновано й Тайваню як базовий формат потенційного об'єднання. Проте Тайвань відмовився від її

прийняття, вбачаючи у ній загрозу поступової втрати суверенітету, незважаючи на формальні гарантії збереження демократичного ладу.

У площині міжнародного права концепція «одна держава – дві системи» постає як *suī generis* конструкція державно-правового устрою, що поєднує риси федералізму, унітаризму та договірної автономії. Утім, її критики акцентують на недостатній інституціоналізації механізмів забезпечення автономії та фактичному посиленні централізації, яке трансформує первинну модель у домінування однієї системи. Таким чином, концепція, яка номінально позиціонується як політичний компроміс, водночас реалізує стратегічну мету Пекіна – забезпечення суверенітету над периферійними територіями з поступовим згортанням їхніх особливостей.

Спроби реалізації концепції на прикладах Гонконгу та Тайваню демонструють глибокі відмінності як у вихідних передумовах, так і в наслідках. Гонконг, що формально набув «високого ступеня автономії», упродовж останнього десятиліття фактично втратив її під тиском політичної централізації з боку КНР. Попри дію Основного закону, механізми самоврядування були істотно ослаблені після 2020 року. Тайвань, зі свого боку, ніколи не погоджувався на вказану модель, зберігаючи політичну, військову та інформаційну незалежність в умовах постійного тиску з боку Пекіна.

Гонконг інтегрували до складу КНР відповідно до міжнародної угоди, що передбачала компроміси. У випадку Тайваню така угода відсутня – острівна держава займає позицію активної опозиції до інтеграційної пропозиції Пекіна. Ця відмінність демонструє вагомість фактора політичної волі та суб'єктності у формуванні успішної або провальної інтеграційної моделі. У Тайвані демократична культура стала органічною частиною колективної ідентичності. Спроба імплементації на його території моделі, що передбачає обмеження політичних прав і свобод, є не лише нереалістичною, а й потенційно конфліктною. Досвід Гонконгу доводить, що навіть часткова демократія не має достатніх інструментів захисту перед обличчям централізованої державної сили, якщо така сила не стримується зовнішніми чинниками.

Гонконг практично не мав міжнародних механізмів захисту, тоді як Тайвань функціонує в умовах стратегічного балансу сил між Китаєм, США, Японією та Австралією. Така геополітична конфігурація слугує буфером для стримування прямої інтервенції Пекіна. Відтак, ідентична модель реалізується у двох кардинально різних політичних умовах.

Так, А. Чередніченко зазначає, що збереження невизначеного статус-кво навколо Тайваню є ключовою умовою підтримання миру в регіоні. Він вважає, що спроба однозначно вирішити питання статусу Тайваню – незалежно від того, йдеться про офіційне проголошення незалежності чи примусове об'єднання з КНР – лише загострить конфлікт і може спровокувати збройне протистояння. У цьому контексті стратегія свідомої невизначеності дозволяє уникати прямого зіткнення між основними геополітичними гравцями та зберігати відносну стабільність у Тайванській

протоці.[1] Порівняльний аналіз свідчить, що концепція «одна держава – дві системи» не є універсальною моделлю об'єднання. Її успішність варіюється залежно від рівня демократичності суспільства, обсягу автономії, зовнішньої підтримки та стратегічної волі суб'єктів політичного процесу. У теперішньому вигляді вона радше постає як інструмент політичної експансії КНР, ніж як реалістична платформа мирного співіснування систем. Проаналізовані кейси підтверджують, що модель, яка декларує збереження плюралізму в межах єдиної держави, в реальності функціонує лише за умов односторонньої політичної підпорядкованості.

Разом із тим, Чієнь-Чен Ло, Лін-Чін Су та Вей-Пін Ма розглядають модель «одна держава – дві системи» як позитивний приклад політики мирного возз'єднання, що вже частково реалізований у Гонконзі та, на їхню думку, може бути адаптований для Тайваню. Автори зазначають, що успішна імплементація цієї моделі забезпечила довготривалу стабільність і процвітання Гонконгу, створивши інституційну основу для можливого поширення на Тайвань. Вони підкреслюють, що ключовими умовами є високий ступінь автономії, збереження демократичного устрою та активний суспільний діалог. На думку дослідників, модель «одна держава – дві системи» відкриває широкі можливості для мирного об'єднання, дозволяючи зберегти політичні та соціальні особливості Тайваню при збереженні суверенітету Китаю.[2]

Зрештою, модель не забезпечує справжнього компромісу й радше постає як механізм поступового політичного поглинання. Гонконг став прикладом обмеженості цієї концепції, а Тайвань – її відторгнення як потенційної загрози. У світі, де домінують цінності демократії, прав людини та політичного плюралізму, концепція «одна держава – дві системи» стикається з критичними обмеженнями, особливо в умовах централізованої авторитарної влади. Для міжнародної спільноти це є сигналом про необхідність підтримки регіонів, що перебувають у зоні потенційного конфлікту, не лише в межах стратегічного балансу, але й у контексті захисту базових свобод.

Список використаних джерел:

1. Cherednichenko A. UNDETERMINED STATUS QUO AS A KEY TO PEACE IN THE TAIWAN STRAIT. *Visnyk of the Lviv University*. 2024. № 55. С. 525–531. URL: <https://doi.org/10.30970/ppp.2024.55.62>.
2. Hong Kong's "One country, two systems" model and the prospect of national reunification. *World Journal of Sociology and Law*. 2024. Vol. 2, no. 2. URL: <https://doi.org/10.61784/wjslv2n286>.

Соколов Валерій Віталійович,
*аспірант Інституту держави і права імені
В. М. Корецького НАН України*

**ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІ В ОСВІТНІЙ
ПРОСТІР УКРАЇНИ**

Проблеми запровадження цифровізації в освітній простір в Україні є багатограними та мають як системний, так і ситуаційний характер. Однією з ключових проблем залишається нерівний доступ до цифрових технологій

серед різних регіонів країни та соціальних груп населення. Наявні істотні відмінності у рівні забезпечення шкіл комп'ютерною технікою, якістю інтернет-з'єднання, доступом до сучасного програмного забезпечення. У сільських місцевостях та маленьких громадах цей розрив особливо відчутний, що призводить до поглиблення освітньої нерівності та обмежує можливості для рівного доступу учнів до якісної освіти.

Іншою важливою проблемою є недостатня цифрова компетентність значної частини педагогічних працівників. Хоча останніми роками активно проводяться курси підвищення кваліфікації, багато вчителів не мають достатнього рівня навичок для ефективного використання цифрових інструментів у навчальному процесі. Це знижує ефективність цифровізації та призводить до того, що сучасні платформи та ресурси часто використовуються формально або поверхово без глибокого інтегрування у педагогічні стратегії.

Проблемою є також нестача якісного, адаптованого до національних освітніх програм цифрового контенту. Часто використовуються фрагментарні або невідповідні навчальні матеріали, що не відповідають віковим особливостям учнів або цілям навчання. Крім того, український освітній контент нерідко відстає від сучасних світових стандартів у питаннях інтерактивності, мультимедійності та персоналізації навчання, що знижує мотивацію учнів та не забезпечує повною мірою необхідних компетентностей.

Організаційною проблемою цифровізації є відсутність цілісної, комплексної стратегії інтеграції цифрових технологій у систему освіти на всіх рівнях. Часто ініціативи мають епізодичний характер, залежать від окремих проєктів або зовнішнього фінансування, а не є частиною єдиної державної політики [1]. Це призводить до хаотичності процесів цифровізації, нестабільності в їх реалізації та труднощів у забезпеченні сталого розвитку цифрового середовища в освіті.

Фінансовий аспект також є надзвичайно важливим. Бюджетне фінансування цифровізації освіти в Україні часто є недостатнім для масштабної модернізації інфраструктури та створення якісного навчального контенту. Залучення грантів, міжнародної технічної допомоги та інших позабюджетних ресурсів має місце, проте цього явно недостатньо для системної модернізації усіх навчальних закладів країни [2].

Крім того, проблема безпеки цифрового освітнього середовища є надзвичайно актуальною. З розвитком цифрових технологій зростають ризики кіберзагроз, витоку персональних даних учнів і вчителів, використання небезпечного або недостовірного контенту. Наразі існує потреба у посиленні кібербезпеки освітніх платформ, підвищенні цифрової грамотності користувачів у питаннях безпеки, впровадженні чітких протоколів захисту інформації.

Одним із викликів є також проблема мотивації самих учнів і батьків до активного використання цифрових інструментів у навчальному процесі. Частина учнів, особливо в умовах тривалого дистанційного навчання,

сприймає цифрові технології не як засіб для розвитку, а як механічну заміну традиційного навчання, що може знижувати рівень залучення, уваги та відповідальності за власне навчання. Подолання цього виклику потребує розвитку нових методик викладання, орієнтованих на залучення, проєктну діяльність, гейміфікацію навчання.

Особливо загострилися проблеми цифровізації в умовах війни, коли через безпекові ризики велика частина освітнього процесу була переведена в дистанційний формат. Раптова необхідність масового переходу на дистанційне навчання виявила як технічну, так і організаційну неготовність багатьох закладів освіти. Перебої зі світлом, нестабільний інтернет, вимушене переміщення вчителів та учнів суттєво ускладнили процеси навчання, а нерідко й повністю їх паралізували. Це ще раз продемонструвало, що цифровізація має бути не лише інструментом модернізації, а й частиною стратегічної готовності системи освіти до кризових ситуацій.

Отже, проблеми запровадження цифровізації в освітній простір в Україні включають нерівність доступу до цифрових ресурсів, недостатній рівень цифрової компетентності педагогів, брак якісного навчального контенту, відсутність системної стратегії цифровізації, обмежене фінансування, питання кібербезпеки, низьку мотивацію учасників освітнього процесу та вразливість системи у кризових умовах. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, стійкої політичної волі, інвестицій у людський капітал та інфраструктуру, а також розвитку інноваційних, адаптивних моделей навчання, здатних ефективно функціонувати в умовах змін і викликів.

Список використаних джерел

1. Демянчук М., Боднарчук І. Цифровізація освіти як вектор підготовки фахівців XXI століття. *Viae Educationis*. 2022. № 4. С. 74–81.
2. Кучерак І. В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 2. С. 91–94.

СЕКЦІЯ 7.

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМ**

Bieliaieva Olena Pavlivna,

*PhD Public Administration, senior lecturer at
the Department of Law and Public
Administration, Sumy State Pedagogical
University, named after A.S. Makarenka*

**THE PRINCIPLE OF COLLEGIALITY IN PUBLIC ADMINISTRATION,
FOREIGN EXPERIENCE**

In the modern world, one can increasingly hear debates about collegiality in management, whether it is the management of the state or the enterprise or, most relevantly, collegiality in the management of universities. The formal structure for collegial decision-making is the most discussed during the recent educational reforms and in response to the recent reorganization of the Swedish university system. The former faculty councils, consisting of academic and pedagogical staff and student representatives, were responsible for decisions on the content and quality of teaching and research. This included, for example, decisions on curricula, ensuring the quality of research, scientific training, and education, the allocation of resources within the faculty, plans for which faculty positions to advertise and how, the appointment of lecturers and associate professors, etc.

The National Council for Vocational Qualifications (NCVQ) of the United Kingdom has presented a new framework for vocational qualifications for England, Wales, and Northern Ireland. It is based on national standards that define the skills, abilities, knowledge, and competence of employees required by the employer to meet the needs of the modern economy, politics, and social relations.

The state of affairs in the education system in the UK in recent years indicates excellent achievements in the field of higher education. When planning large-scale activities in higher education, new problems arise related to compliance with the interests of various parties and making collective decisions that the state and business leaders face. One of the critical problems is the issue of balancing the quantity and quality of education. New requirements for the quality of education must meet the growing diverse needs of the global labor market. Some of the above trends - rapid and stable growth of the student contingent, increasing international mobility, high spending on higher education, and its increase in cost - explain the powerful potential of higher education. The features of training specialists determine a flexible response to changes in the structure of the education system and public life. At the same time, the training of specialists in any field is carried out in close cooperation with all sectors of professional education, such as universities, institutes, and colleges.

This factor significantly increases the prestige of institutes and colleges of higher education, which were traditionally considered "lower-level" institutions. The above-mentioned trends lead to the relative unification of curricula and programs at the level of educational content. This approach is entirely consistent

with the current pan-European and national strategy to achieve a high level of specialist training in all fields. At the present stage, the question of developing a single plan in the professional training system of various categories of specialists has arisen.

Education is a sensitive, receptive industry, and the traditions of education in Great Britain are remarkably stable. British educational systems fundamentally differ in their organization, content, and prospects.

Education reform began in Great Britain with the adoption of the Education Act in 1988. Its implementation is gradual, using succession and without categorical innovations that do not meet the requirements of the previous government. Reforming education is directly associated with the population's insufficiently high educational potential. In making collective decisions, the reform's authors emphasize: "Education is not only the transfer of knowledge but also the endowment of moral and spiritual power. Education should transmit from generation to generation human values such as justice, respect for all people, a sense of duty in the community, in society, care for one's neighbor, and the cultural heritage of the nation and humanity." In May 1997, with the coming to power of the Labor government of T. Blair, the Prime Minister declared in one of his first speeches: "The three main national priorities are: education, education, education." Essential tasks in this area were named not only the improvement of compulsory education but also vocational education, as well as the reform of the financing of the university system. The relevance of the tasks is due to changes like the social policy of European states in recent years. The English version of the reforms was called the transition from "welfare" to "workfare," from the state's concern for the well-being of the citizen to the fear that the citizen has a job and provides for his well-being. " Under such conditions, the importance of vocational education is growing. The state's concern for these educational aspects is also increasing. The national government is reluctant to change the individuality of specific educational systems. On the one hand, they should remain the most permanent because the spiritual formation of a person, humanity, as a whole, should not have sharp jumps, especially any significant breaks in a single chain of knowledge; this hinders the progress of the educational policy of the community in general.

Secondly, these systems must be the most revolutionary, feel and perceive the latest scientific discoveries because otherwise, they will not be able to fulfill their function as a spiritual and intellectual guide and engine of the further development of humanity.

Educational innovations are initiated based on national sovereignty by traditional English views on education. This is evidenced by the successful implementation of the LINGUA program project in 1988 by the Great Britain and German governments. Analysis of programs and innovations of the most famous universities in Great Britain shows that they are mainly aimed at organizing the training of specialists for the profession, improving the quality of their training, and emphasizing cooperation and harmony rather than standardization.

As early as 1974, the UK Department of Education and Science stressed that "in no case should education be a component of the economy" (Ministry of

Education Resolution, 20.8.1974), and education and training are now considered “an important component of European cooperation” (Education Council Commission, 24.05.1988). Education and scientific activity should not be integrated but should have a succession. Thanks to the increase in the level of education, a vocation to engage in scientific activity arises, as a result of which new scientific research and progress in technology appear. Education plays a significant role in society. In their recommendations, the UK Education Council and the government preferred collegial cooperation with educational institutions. Its directives aimed to introduce a single system of recognition of professional qualifications, which would be based on the priorities of the harmonious construction of training courses.

The historic structure with the consistory (consisting of a corps of full professors) as the university's highest governing body has been transformed through a series of reforms into corporate boards with an external chair and a large proportion of external members.

The second aspect of the formal structure that creates a collegial decision-making system concerns the role of academic leaders and how they are appointed. The principle of collegial organization ideally includes a governance structure with elected leaders. Leaders who have the support and, therefore, the trust of their colleagues are chosen by them (elected as *primus inter pares*). From this perspective, academic leadership is ideally structured as a non-permanent, often part-time, position. This position is seen as a service to the scientific community. The principle of *primus inter pares* emphasizes the scientific merit of these leaders. The general arguments in favor of such a principle are that legitimacy and trust in the leader are essential for them to lead the scientific development of the university. The second argument relates to competence and the need for leadership that closely interacts with and relies on the university's scientific activity. This, in turn, is associated with the fact that collegial decision-making should be based on knowledge and, in essence, involves forming, carefully analyzing, and justifying the evidence base for the decisions to be made.

The third aspect of the collegial formal structure is the use of peer review for positions, promotions, research funding, and publications. In universities, external experts review and rank applicants for professor and lecturer positions. This practice supports the advanced applicant and indicates quality from external, less biased academic reviewers. However, this aspect of collegiality has also been partially compromised by several reforms and changes in practice. Changes in practice followed the deregulation of legal requirements for organizing peer review. One such change is that several universities now ask external reviewers to select only those who meet the requirements for the position. Still, the ranking of the best candidates is done internally. The main argument in favor of such a procedure revision is that new positions should be filled by individuals whose profile matches the strategy of the university, department, and scientific community. The revised procedure expresses the increased emphasis on internal organization and strategy.

Thus, the structural aspects of the collegial management system have been

transformed along with the deregulation of the legal support for the collegial system. However, as with organizational models and management in general, collegiality will not work just because the university's organizational chart is designed in a certain way. Collegiality is an ideology and culture of how work should be done, as much as for planning, decision-making, and follow-up procedures. In other words, collegiality should be defined primarily as a work process. In defining collegiality in cultural terms, we need to understand why collegiality is considered necessary. The primary rationale for the collegial system is that it is seen as the primary form for producing high-quality research and teaching. The formal arrangement described above assumes that decisions and developments should be based on scientific knowledge, arguments, and procedures. The basic principle of managing and developing universities resembles an academic seminar. Leaders and decision-makers use rational and scientifically sound arguments, which can be questioned and tested through scientific discourse. For example, in a workshop and when producing research results, discussion, criticism, and careful analysis of arguments and conclusions are the main features of collegial forms of governance.

References:

1. Ahlbäck Öberg S, Bennich-Björkman L, Björklund S, Engwall L, Foss Hansen H, Gustavsson S та ін. Det hotade universitetet. 2016. Стокгольм: Dialogos.
2. Education Reform Act 1988. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/40/contents>
3. Maasen P, Olsen JP Динаміка університету та європейська інтеграція. URL: https://books.google.co.uk/books/about/University_Dynamics_and_European_Integra.htm?id=tnNIYxVT5dgC&redir_esc=y
4. Sahlin K., Stensaker B., Velimaa J., Sarrico S. The interaction of organizational models in higher education: what place is there for collegiality in universities characterized by limited autonomy? URL: https://www.researchgate.net/publication/312293170_Understanding_collegiality_The_changing_Oxbridge_model

Yefimov Yu.V.,

Doctor of Philosophy, Associate Professor at the Department of Public policy NNI "Institute of Public Administration" KhNU named after V.N. Karazin First Deputy Head of the State Environmental Inspectorate in Kharkiv Region

Kozhurina V. N.,

Doctor of Philosophy, Senior Lecturer at the Department of Public policy NNI "Institute of Public Administration" KhNU named after V.N. Karazin

STRATEGIC PLANNING OF SECURITY ISSUES IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

In domestic and foreign scientific and research circles, there has been an increase in studies on the implementation of security issues in strategic development plans at all management levels. This topic is relevant, considering the growing geopolitical challenges, especially after Russia's full-scale invasion of

Ukraine, European Union countries are actively integrating security aspects into their strategic plans.

Thus, the processes of norm-making have intensified in the direction of consolidating efforts to preserve peace and strengthen the European Union. In 2022, the EU adopted the "Strategic Compass" — a comprehensive action plan until 2030, aimed at strengthening common security and defense policy. The document identifies key threats, such as geopolitical competition, economic rivalries, technological development, disinformation, and climate crisis, and establishes specific goals to enhance the EU's ability to act as a unified security player [1]. The main directions of the "Strategic Compass" are: increasing the EU's operational readiness to respond to crises, including the creation of a Rapid Deployment Force by 2025; increasing investments in defense capabilities, development of joint projects, and strengthening the European defense industry; deepening cooperation with partners, including NATO, the UN, and regional organizations, to strengthen global security; enhancing EU capabilities in cybersecurity, combating hybrid threats, and protecting critical infrastructure.

For Ukraine, the importance of this document cannot be overestimated, as the "Strategic Compass" provides support for Ukraine's defense capabilities through investments in weapons production and joint projects with European companies, as well as expanding the partnership between Ukraine and the EU in the field of security and defense, including participation in joint exercises and information exchange. In addition, there is a planned gradual approximation of Ukraine to EU standards and practices in the security sphere, which contributes to its Euro-Atlantic integration.

Another large-scale strategic EU initiative is "Readiness 2030" — a strategic defense program of the European Union, presented on March 4, 2025, by the President of the European Commission, Ursula von der Leyen. Its main goal is to strengthen the EU's defense capability, reduce dependence on external partners, especially the United States, and ensure readiness for potential threats, particularly from Russia. The program envisages financial mobilization and engaging up to €800 billion to increase defense readiness and support Ukraine [2].

Industrial autonomy, proposed by the "Readiness 2030" initiative, implements a "Buy European" policy, which requires that at least 65% of defense procurement be carried out in EU countries, Norway, or Ukraine. This is aimed at reducing dependence on American suppliers. The plan envisions achieving full EU defense capability by 2030, including: creation of strategic reserves; ensuring rapid mobility of troops and equipment; eliminating critical capability gaps [3].

Most EU member states (Germany, France, Poland, and others) in their national security strategies emphasize cybersecurity, energy security, strengthening defense alliances, and developing defense innovations. European countries are actively integrating digital security components into strategic planning: artificial intelligence, satellite monitoring, protection of critical infrastructure, and development of dual-use technologies. If we briefly review the leading European

states in the context of implementing security issues in strategic planning, the experience of countries such as France, Germany, Poland, and Ireland is interesting.

France's strategic interests are aimed at preserving peace on the European continent and in the Mediterranean, maintaining certain control over zones that are important for the state's economic activity and trade. The main strategic document in the field of national security and defense is the "White Paper on Defense." It typically covers analysis and forecast of external environment development for 10-15 years. According to this document, French national security policy aims to protect the fundamental interests of the nation, which consist of three components: vital interests, strategic interests, and the interests of France as a key actor in the system of international relations.

In Germany, there is no National Security Strategy as a separate document that would include political, economic, military, and other components of its provision. The political dimension of national security here is associated with existing cooperation mechanisms within the EU and NATO, including those developed with Germany's active assistance, such as the European Security Strategy [4]. Germany has requested the EU for a temporary relaxation of budget rules to allow for increased defense spending without violating deficit restrictions. This will enable the country to invest in defense while maintaining financial stability. Germany uses a comprehensive approach in security issues, integrating military, diplomatic, economic, and humanitarian instruments.

In the Republic of Poland, a National Security Strategy is being developed. According to guiding documents, it is believed that the guarantee of ensuring Poland's external security and stable development is its membership in NATO and the EU, and bilateral military-political cooperation with the United States. At the same time, Poland constantly emphasizes that in order to properly perform the assigned tasks, its armed forces must increase their operational capabilities. In particular, this concerns ensuring the effectiveness of combat operations and maintaining the potential of expeditionary forces, which ensures their active participation in peacekeeping operations. Poland also actively participates in the cooperation of EU member states in the field of internal security and became the first country in Eastern Europe and a member of the EU and NATO to update its main strategic planning document in the field of national security, taking into account the cardinal changes in the security environment in Europe related to the aggressive efforts of Putin's Russia against Ukraine and the West.

Interesting is the experience of Ireland, which despite its neutral status, actively develops defense technologies. Local companies, such as Ubotica Technologies and Provizio, specialize in artificial intelligence, surveillance, and radar systems, which contributes to strengthening cybersecurity and protecting critical infrastructure. In addition, there are trends towards increasing cooperation with the EU through participation in the PESCO (Permanent Structured Cooperation) program and other European security initiatives.

Therefore, European countries are actively integrating security aspects into

their strategic development plans, responding to growing geopolitical challenges, especially after Russia's full-scale invasion of Ukraine. The EU has implemented key strategic initiatives, such as the "Strategic Compass" and "Readiness 2030," aimed at strengthening common security policy, enhancing defense capabilities, and achieving industrial autonomy through the "Buy European" policy. Leading states have different approaches: France focuses on protecting economic interests through the "White Paper on Defense," Germany integrates security within the framework of the EU and NATO, Poland develops its own strategy with emphasis on membership in these organizations, and Ireland, despite its neutral status, actively develops defense technologies, but challenges remain in the form of insufficient coordination between national and pan-European strategies, limited financial resources, and the need for rapid adaptation to new threats. The main challenges in the context of implementing security issues in the strategic planning system of European countries remain insufficient coordination between national and pan-European strategies, limited financial resources, and the need for rapid adaptation to new threats.

References

1. A Strategic Compass for security and defence. Official website of The European Council <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strategic-compass/>
2. ReArm Europe Plan/Readiness 2030 Official website of European Parliament https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI%282025%29769566
3. Introducing the White Paper for European Defence and the ReArm Europe Plan- Readiness 2030. An official website of the European Union https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/introducing-white-paper-european-defence-and-rearm-europe-plan-readiness-2030_en?utm
4. Shipilova L.M. Strategic planning in the field of national security: a course of lectures / L.M. Shipilova. K: VPC "Kyiv University", 2023. – 143 p.

Zakharchenko Vadym Pavlovych,

Higher education student of the third

(educational-scientific/educational-creative)

level, Zhytomyr Polytechnic State University

ANALYSIS OF THE LEGAL SERVICES MARKET IN UKRAINE DURING MARTIAL LAW

The legal services market is a service sector in which the subject of turnover is legal services provided by legal professionals in the field of law for the benefit of customers, usually individuals and legal entities, taking into account the balance of legal rights and interests of the subjects of this market (legal services). The functioning of the legal services market in Ukraine is the main feature of a civilized society and a social, legal state, a crucial prerequisite for the stability of legal and economic systems at the national and regional levels, which guarantees the consistency of reforms in Ukraine with existing strategic priorities and implements the legal services market as an object of public administration.

On February 24, 2022, the President of Ukraine signed Decree №64/2022, according to which martial law was introduced on the territory of Ukraine in response to open armed aggression by the Russian Federation. The introduction of

this special legal regime required significant changes in the work of many sectors of the economy, including the legal services market. One of the first steps related to the introduction of martial law was the termination of the functioning of a number of state registers and databases administered by the Ministry of Justice of Ukraine and the State Enterprise «National Information Systems». Such measures were aimed at preserving the integrity and confidentiality of information, as well as preventing unauthorized interference and distortion of data [4, 5].

Among the registers whose work was temporarily suspended were the State Register of Real Property Rights, the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Organizations, the Automated Enforcement System, the Unified Register of Debtors, the State Register of Encumbrances on Movable Property and the State Register of Civil Status Acts. The operation of the electronic register of apostilles and other important state databases was also suspended. These registers are extremely important for the provision of a large volume of legal services, as they are used to verify property rights, register transactions and resolve disputes. The lack of access to them at the beginning of the war negatively affected the functioning of the legal market, slowing down many processes and creating difficulties for lawyers and their clients. However, today the work of these registers has already been restored, which allowed the legal market to return to normal functioning.

The legal market in wartime is undergoing serious challenges due to the general state of the economy and changes in the business environment. The economic situation resulting from a full-scale war directly affects the investment climate, consumer sentiment, client solvency and the functioning of many industries. The current state of the Ukrainian energy system has an additional impact on the legal market, which complicates the work of companies providing legal services and creates additional difficulties for clients.

However, it is worth noting that the experience gained by the legal services market during the COVID-19 pandemic helped it adapt to new conditions during the war. The pandemic stimulated the development of technologies, which allowed many law firms to introduce new forms of work and approaches to business management. In particular, software is actively used for company management, conducting negotiations and consultations with clients in a virtual or hybrid format, introducing online payments, as well as duplicating all documents in electronic form and signing them with electronic signatures. The use of cloud services for data storage and digital channels for interacting with clients also increased significantly. This allowed law firms to maintain their positions even in conditions of military operations [1, 2, 3].

At the beginning of the full-scale invasion, many law firms were forced to move their offices to the west of Ukraine, which led to the opening of new representative offices in cities such as Lviv, Ivano-Frankivsk, Rivne. This was due to the fact that a significant part of the business, especially in the IT sector, also moved to the west of the country. The relocation of companies allowed them to

maintain their activities and provide services to clients, even in the new conditions.

Today, many law firms continue to work in an online or mixed format, when employees meet in offices only partially. Some companies in the capital and other regions are returning to a full-fledged office mode, although with certain changes due to new challenges.

Demand for legal services in Ukraine remains high in areas such as international tax law, international business structuring, and legal support for IT companies. Since the IT sector is less dependent on geographical factors than traditional businesses, it recovered faster, which also contributed to the stabilization of law firms serving IT companies [3].

In addition, the new challenges that Ukraine faced as a result of the war contributed to the development of new areas of legal practice, including: military law, the practice of recording and compensating for damages caused by the war, sanctions proceedings, migration law, and the protection of investor rights.

Law firms also face a number of risks, including staff turnover due to migration, loss of certain sectors of the economy, reduced investments and reduced solvency of clients. However, internal risks can be reduced by introducing flexible prices for legal services and implementing remote work where possible. In addition, recently it has become popular to involve corporate psychologists to support employees in difficult times [2].

In summary, we can say that the legal services market in wartime has gone through a stage of survival and adaptation. Areas related to servicing IT businesses, international companies, energy, infrastructure, engineering, agro-industry and the financial sector remain promising. The wartime conditions have also brought to the fore the issue of personal data protection, which is of particular importance in the era of digital technologies.

The experience gained during the COVID-19 pandemic in the field of digitalization is a valuable asset that continues to play an important role in the development of the legal services market under the legal regime of martial law.

References:

1. Legal Newspaper Online. All-Ukrainian professional publication - Old difficulties and new opportunities: the legal services market 2019/2020 [in Ukrainian]. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/stari-trudnoshchi-ta-novimozhlivosti-rinok-yuridichnih-poslug-20192020.html>.
2. Legal Newspaper Online. All-Ukrainian professional publication - Current state of the legal services market: survey of heads of law firms [in Ukrainian]. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/aktualniy-stand-rinku-yuridichnih-poslug-opituvannya-kerivnikiv-yuridichnih-firm.html>.
3. Newspaper "Law and Business". Legislation, government, human rights - Deferred demand [in Ukrainian]. URL: <https://zib.com.ua/ua/152966.html>.
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 6, 2022 №209 «Some issues of state registration and functioning of unified and state registers, the holder of which is the Ministry of Justice, under martial law» [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text>.
5. Decree of the President of Ukraine No. 64/2022 of February 24, 2022 «On the

introduction of martial law in Ukraine» [in Ukrainian]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

Бабенко Єлизавета Костянтинівна,
*студентка I курсу магістерського рівня
Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій та студентка
I курсу магістерського рівня, Київський
університет права Національної академії
наук України*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО АСПЕКТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Цифровізація та діджиталізація в різні процеси розпочалося відносно недавно. Безпосередня імплементація на початку Європейським Союзом (надалі - ЄС), а наразі Україною активно впроваджують інформаційні технології (надалі - ІТ) в суспільне життя.

Регламент освітлює багато напрямків діяльності, на які спрямовані впровадження цифровізації на території Європейського Союзу в контексті початкового цифрового тисячоліття до 2030 року, де спрямовано на вирішення проблем з якими стикнувся весь світ під час COVID-19, коли повністю змінилося відношення людей до цифрових технологій та визначено курс на необхідність у дистанційній роботі та доступу до всіх видів послуг від приватних до державних установ. Цифровий компас ЄС орієнтований на безпеку та полегшення імплементації технології у всі сфери діяльності (господарювання, трансформацію бізнесу, державний сектор щодо послуг) з урахуванням можливостей та відсоткового відношення громадян, які можуть користуватися без ускладнення (наразі становить 80% громадян ЄС віком від 16 до 79) [1].

Україна теж не стала виключенням і наразі Україна позиціонує себе, як цифрова держава, демонструючи впровадження нових інформаційних технологій в багатьох сферах послуг: особливо в державному секторі та насамперед інформаційно-комунікаційних технологічних системах.

Яскравим прикладом безпосереднього практичного впровадження цифровізації висвітлено в доповіді про стан інформатизації в Україні, де можна побачити величезний прорив діяльності та досягнень, в якому зазначено у вигляді статистичних даних відповідно за кожним напрямком, які були впроваджені: відкритих даних, публічних, економічних, громадських, державних, приватних секторах, тощо. Прикладів готових реалізованих ІТ продуктів теж велика кількість до прикладу: застосунок та платформа «Дія» та інших розроблених ІТ продуктів для забезпечення прозорості, відкритості та доступності та запобіганню бюрократизму [3].

Наразі Україна продовжує активно впроваджувати різні інформаційні технології, створивши стратегії інновації до 2030 року (орієнтуючись на

регламент ЄС який також орієнтований на максимальну інформатизації до 2030 року), полегшуючи діяльність людини, забезпечуючи виклик сьогоденних реалій, пов'язаним з війною та іншими загрозами.

До технологій, які зазначені в стратегії цифрового розвитку інновацій в Україні виділяють наступні: Defengetech, Agrotech, Autonomous Underwater vehicle (AUV), Greentech, Semiconductors, Fluid economy, Govtech, Medetech, Extended Reality (XR) , Biotech, Artificial Intelligence (AI), Secure Cyber Space, Education technology (Edtech), Spacetech, IoT [2].

Але, узагальнюючи, посеред низки перерахованих технології можна виділити наступні: робота з даними (великі обсяги даних та персональні дані), штучний інтелект (наразі він розвивається швидше за інші технології, поділяючись на розширений та вузький AI). Ці напрямки діяльності і до цього викликали багато питань, але з більш глибоким провадженням вони стають майже неконтрольованими та складними в правових аспектах щодо діяльності, наголошуючи на відсутності чіткої правової бази для врегулювання відповідних моментів в роботі приватного та державного сектору.

Окрім того, наразі відсутній чіткий алгоритм дій в сторону практичної реалізації при порівнянні національного (Українське законодавство) та міжнародного права, звертаючи увагу на сфери даних та ШІ.

По-перше, сфера діяльності, що пов'язана з роботою з даними, особливо це стосується великих даних (можуть бути даними організації або персональними даними людини), є підґрунтям для впровадження технологій та повинно бути врегульованим як в ЄС та і в Україні на рівні нормативної бази, яка захищає та встановлює правила новим сучасним інформаційним можливостям, які надають ІТ технології. Проблема персональних даних полягає у відсутності цифровізації, залишаючи на примітивному рівні збирання, обробку та інші дії з даними, які неможливо контролювати звичайному суб'єкту персональних даних, який відповідно до законодавства має право на відхилення дозволу на обробку даних, але на практиці відсутня практична можливість для таких реалізацій права навіть в сучасних реаліях, коли дані збираються ІТ системами і на цьому завершуються всі можливості особи щодо подальших дій зі своїми даними. Така проблема існує не тільки в національному праві, але й на міжнародний рівень правових норм залишає цю проблему не вирішеною [5].

По-друге, для сфери застосування та розробки ШІ тільки нещодавно запровадили нормативний документ на території ЄС, який регулює питання, пов'язані з ризиками та правилами, які пов'язані з ШІ [4]. В Україні тільки розпочинаються зародження нормативної бази в сфері ШІ, тому зараз можна бачити документи рекомендаційного характеру на основі створених ЄС. Повертаючись до законодавчої бази регулювання даними: там встановлені конкретні рамки та викладено розуміння, також можна побачити багато нюансів та протиріч з іншими сферами права, такими як право

інтелектуальної власності. Наразі прогалині проявляються у використанні об'єктів захищених як інтелектуальна власність навіть без згоди власника, наголошуючи на можливості випадкового використання в дата сету, а момент неможливості видалення такого об'єкту аргументуючись на випадок відмови та/або подальшої некоректної роботі такої системи. Нажаль поки прецедентів немає, тому важко сказати, як такі справи можуть бути вирішені в судовому порядку [4].

На основі двох технологій і виникає ключова загроза для технології сучасності, яка теж варта уваги – кібербезпека та кіберзагроза (кібератака), яка в сучасних реаліях задіяна та розвивається, формуючи виклики для забезпечення актуалізації систем захисту працюючих ІТ продуктів (до прикладу Дія, електронні кабінети, тощо).

Також варто зауважити, що одним чудовим прикладом сучасних майбутніх викликів стане інтеграція Україною в систему «Дія» до кінця 2025 року українську велику мовну модель (далі – LLM), яка спрямована на ускладнення порталу, що в подальшому полегшуватиме користувачам при отриманні державних послуг на порталі, але постає питання доцільності та безпеки в правовому аспекті щодо приватності використання такої платформи з такою технологією, яка буде слідкувати та аналізувати дії користувача та мати доступ до даних, якими при кіберзагрозі можуть скористатися кіберзлочинці.

Отже, інформаційні технології є сучасним викликом як в теоретичній так і в практичній частині. Щодо правових аспектів в сфері ІТ питання залишаються неврегульованими. Тобто будь-яке впровадження технологій в сферу суспільного життя – збір персональних даних суб'єктів або даних приватних підприємств, який в подальшому призводить, які мають як позитивну сторону: полегшення швидкого знаходження інформації на електронних носіях інформації ніж серед паперових, так і негативну сторону: кіберзагрози, які неможливо передбачити бо завжди є ймовірність стороннього втручання в інформаційну систему кіберзлочинцями для отримання потрібної інформації і убезпечити систему від таких діянь наразі досить складно.

Список використаних джерел

1. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 09.03.2021. № 52021DC0118. European Commission. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0118>
2. Стратегія інновацій. Win 2030 Ukrainian Global Innovation Strategy Win. URL: <https://winwin.gov.ua>
3. Федоров М. А. Доповідь про стан інформатизації в Україні за 2021 р. Міністерство цифрової трансформації. URL: <chrome://billInfo/Bills/pubFile/1274283>
4. Laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act): Regulation (Eu) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council, 13.06.2024. № 32024R1689 European Commission. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1>

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. 27 серп. (№ 34). С. 1188.

Вегера Таміла Миколаївна,

аспірантка Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка»

Науковий керівник:

Ровинська Катерина Ігорівна, к. держ. упр.,
доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції, Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка»

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Упродовж останнього десятиліття Україна перебуває в умовах гібридних загроз. Dezinformatsiya стала інструментом впливу на свідомість громадян, на політичну стабільність, інституційну довіру й економічний розвиток. У таких умовах ефективна система публічного механізму протидії та запобігання дезінформації є не лише питанням інформаційної безпеки, а й важливою передумовою зміцнення конкурентоспроможності нашої держави.

Виходячи із складових конкурентоспроможності, на наше переконання, саме наявність прозорих, підзвітних інституцій є основою для довіри до держави, що в свою чергу знижує вразливість суспільства до дезінформації. Її зміст вміщує якість правового середовища, ефективність уряду, прозорість, антикорупційну політику й ефективність державного управління на всіх рівнях, що є основними засадами публічного механізму в запобіганні дезінформації.

За результатами соціального опитування Центру Разумкова, проведеного з 28.02.2025 по 06.03.2025, під час якого було опитано 2018 респондентів віком від 18 років на всій території України, яка підконтрольна Україні, та на якій не ведуться бойові дії, в результаті, якого встановлено, що серед державних та суспільних інституцій частіше висловлюється довіра, ніж недовіра до ради міста (селища, села), в якому живе респондент (відповідно 48% і 43,5%). Більшість респондентів серед іншого висловлюють недовіру до державного апарату (79%), Верховної Ради України (77%), судам (73%), Національному антикорупційному бюро України (62%) тощо. Також частіше висловлюється недовіра, ніж довіра, медіа (ЗМІ) України (не довіряють 50%, довіряють 41% опитаних) □ 1 □.

Отже, результати свідчать про низький рівень довіри громадян до більшості державних інституцій в Україні, зокрема до органів влади, судової системи та антикорупційних органів. Винятком є органи місцевого самоврядування, до яких респонденти висловлюють відносно вищий рівень

довіри. Також зафіксовано переважання недовіри до українських медіа, що, може бути, результатом дезінформаційних кампаній. Ці дані вказують на глибоку кризу довіри в українському суспільстві, що може негативно впливати на ефективність державного управління та національну безпеку.

Дезінформаційні кампанії також можуть впливати й на економічні очікування населення, спричиняючи паніку, відтік інвестицій, зниження курсу валюти, підрив банківській системі – тож боротьба з ними є частиною економічної безпеки. Нагальним прикладом є засвідчене спростування Національним банком України дестабілізаційного фейку щодо можливого блокування банківських рахунків українцям за часте зняття готівки [2]. Наведена маніпуляційна теза наочно засвідчує намір підриву довіри суспільства до фінансової системи України та її інституцій.

Період пандемії COVID-19 продемонстрував, що дезінформація в сфері охорони здоров'я, зокрема, щодо вакцин, методів лікування та конспірологічних теорій може мати серйозні наслідки не лише для соціального, а й для економічного життя країни. Масове поширення такого роду фейків підрвало довіру суспільства до системи охорони здоров'я та безпосередньо вплинуло на зниження продуктивності праці, зростання рівня захворюваності, зменшення охоплення вакцинацією та загалом послабило конкурентоспроможність національної економіки.

У відповідь на сформовані виклики ключові органи – Міністерство охорони здоров'я України, Комітет Верховної Ради України з питань здоров'я нації, Національна служба здоров'я України, державні та комунальні медичні заклади були змушені значну частину ресурсів спрямовувати не на поточні завдання, а на проведення роз'яснювальної роботи, спростування неправдивої інформації та блокування деструктивних інформаційних джерел. Такі незаплановані заходи стали суттєвим навантаженням для управлінців і фахівців у галузі охорони здоров'я, що спричинило затримку у вирішенні нагальних питань, відтермінування реалізації важливих рішень, порушення термінів виконання задач і потребу в залученні експертів з інших сфер [3].

Один з шляхів вирішення цієї проблеми, на наш погляд, є сфокусувати увагу на базовій освіті, яка є основою для формування навичок читання, осмислення інформації та критичного мислення, що, своєю чергою, лежать в основі інформаційної гігієни. В сучасному світі Фінляндія вважається наймедіаграмотнішою країною Європи, де навички критичного мислення та розпізнавання дезінформації інтегровані в шкільну програму. Учні змалку навчають ставити запитання до джерел інформації, відповідально створювати власний контент і розпізнавати маніпуляції, що є основою громадянської обізнаності в умовах інформаційних загроз [4].

Важливо відмітити, Україна також має власні напрацювання з цього питання. Так, Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів, Академія української преси та інтернет-проект StopFake у партнерстві з Міністерством освіти і науки України представили освітню ініціативу «Вивчай та розрізняй (Learn to Discern, L2D)» для учнів середніх шкіл. Програма спрямована на

розвиток критичного мислення й уміння розпізнавати дезінформацію та пропаганду. Навчальні матеріали апробовано в 50 школах країни [5].

Не менш важливим завданням в контексті публічного механізму запобігання та протидії дезінформації є підготовка фахівців нового покоління, зокрема, медіааналітиків, журналістів, юристів, фахівців з інформаційної безпеки, політологів, ІТ-спеціалістів, тощо. Вважаємо, що підготовка має бути міждисциплінарною, поєднувати знання з різних галузей і формувати у здобувачів вищої освіти критичне мислення, аналітичні здібності, навички роботи з великими обсягами інформації та цифровими інструментами.

Разом з тим, сучасні виклики інформаційного простору потребують не лише базових знань, а й постійного оновлення компетентностей. Саме тому безперервна освіта, професійна підготовка та підвищення кваліфікації журналістів, держслужбовців, викладачів, медіаекспертів є наріжним каменем сталого захисту від дезінформаційних впливів. Регулярне навчання дозволяє швидко адаптуватися до нових загроз і зберігати фахову спроможність протидіяти їм на практиці.

Інтеграція курсів з медіаграмотності, цифрової безпеки, фактчекінгу в освітні програми вищих навчальних закладів – це не просто навчальний тренд, а має стати складовою державної політики у сфері інформаційної безпеки. Вважаємо, що саме такі освітні ініціативи формують цілісну систему підготовки громадян, здатних не лише протистояти дезінформації, а й свідомо брати участь у побудові відкритого, стійкого до маніпуляцій суспільства.

Одночасно, на сучасному етапі боротьба з дезінформацією, неможлива без технологічного прогресу та наукових розробок. Так, інноваційна діяльність у сфері інформаційної безпеки дозволяє створювати нові інструменти для моніторингу, аналізу й нейтралізації дезінформації. Йдеться про застосування штучного інтелекту, технологій обробки великих даних, автоматизованих систем фактчекінгу, а також платформ для виявлення бот-мереж і фейкових новин у режимі реального часу. Такі рішення мають ґрунтуватися на власних науково-дослідних розробках і адаптуватися до українського інформаційного простору.

Створення інноваційного середовища має місце в співпраці між університетами, науково-дослідними установами, державними органами та приватним сектором. Міжсекторальні партнерства дозволяють об'єднати експертизу в галузях ІТ, журналістики, права, політичних наук та соціології для розробки ефективних інструментів протидії дезінформації. Такі підходи вже застосовуються в Україні через діяльність Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, платформ StopFake, Детектор медіа, тощо.

Отже, дезінформація в умовах гібридних загроз стала не лише викликом для системи публічного управління, а й потужним дестабілізаційним чинником, що негативно впливає на довіру до інституцій, ефективність державного управління, економічну стабільність та суспільну

згуртованість. У цьому контексті боротьба з дезінформацією напругу пов'язана з підвищенням конкурентоспроможності України. Побудова ефективного публічного механізму протидії дезінформації вимагає комплексного підходу: зміцнення інституційної спроможності, формування медіаграмотного суспільства через базову й вищу освіту, розвиток системи безперервного навчання та впровадження інноваційних технологічних рішень. Ключовими умовами для цього є міжсекторальна співпраця, стратегічне бачення державної політики у сфері інформаційної безпеки та концентрація зусиль науки, освіти, медіа і технологічного бізнесу задля досягнення стійкості до дезінформаційних впливів.

Список використаних джерел:

1. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 року): Центр Разумкова від 24.03.2025. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>.
2. НБУ спростував блокування рахунків за часте зняття готівки: Укрінформ, 08.01.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3946234-nbu-sprostuvav-blokuvanna-rahunkiv-za-caste-znatta-gotivki.html>.
3. Соловйова О. Дезінформація 2.0: чи варто нам знову вводити поняття пропаганди у публічний дискурс?: GlobalVoices, 2022. URL: <https://uk.globalvoices.org/2022/08/02/6809/>.
4. Досвід Фінляндії. У школах навчають виявляти дезінформацію: Радіо Свобода, 24.12.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shkola-uchni-dezinformatsiya/33251746.html>.
5. Організатори проекту «Вивчай та розрізняй» (L2D) дослідили, наскільки успішно учасники виявляють фейки: Детектор медіа, 15.05.2018. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/21156/2018-05-15-organizatory-proektu-vyvchay-ta-rozriznyay-l2d-doslidyly-naskilky-uspishno-uchasnyky-vyyavlyayut-feyki/>.

Верхолаз Вадим Дмитрович,
*аспірант Національного аерокосмічного
університету ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

**ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГУ У СИСТЕМІ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КРАЇНАХ ЄС**

Застосування маркетингу в системі публічного управління в Німеччині, Литві, Естонії та Франції демонструє різноманітні підходи до комунікації між державою та громадянами, спрямовані на підвищення ефективності управління, прозорості та залучення громадськості до процесів прийняття рішень.

У Німеччині маркетинг у публічному управлінні зосереджується на підвищенні довіри громадян до державних інституцій через прозору та ефективну комунікацію. Державні органи активно використовують соціальні медіа, публічні кампанії та інформаційні платформи для інформування громадян про політичні ініціативи, соціальні програми та адміністративні

послуги. Особлива увага приділяється адаптації комунікаційних стратегій до потреб різних соціальних груп, що сприяє більш інклюзивному управлінню та врахуванню різноманітних інтересів суспільства.

У Литві маркетинг у публічному секторі відіграє ключову роль у впровадженні інновацій та цифрових рішень. Програма «Kurk Lietuvai» (Створи Литву) спрямована на залучення молодих фахівців до розробки та реалізації проектів, що покращують якість державних послуг та сприяють економічному розвитку країни. Крім того, Литва активно розвиває цифрові платформи, такі як ePaslaugos.lt, які забезпечують громадянам доступ до широкого спектру адміністративних послуг онлайн [1]. Це сприяє підвищенню ефективності управління та зменшенню бюрократичного навантаження на громадян.

Естонія є визнаним лідером у сфері цифрового урядування, де маркетинг використовується для просування електронних послуг та залучення громадян до їх використання. Платформа X-Road забезпечує безпечний обмін даними між різними державними установами, що дозволяє громадянам отримувати послуги швидко та зручно. Додатково, Естонія активно використовує віртуального помічника «Bürokratt», який допомагає громадянам у взаємодії з державними сервісами [2]. Такі ініціативи підвищують довіру до державних інституцій та сприяють більш ефективному управлінню.

У Франції маркетинг у публічному управлінні зосереджується на покращенні взаємодії між державою та громадянами через цифрові платформи та відкриті дані. Платформа data.gouv.fr надає громадянам доступ до широкого спектру державних даних, що сприяє прозорості та підзвітності уряду [3]. Крім того, Франція активно впроваджує цифрові рішення для покращення якості державних послуг, зокрема через платформу Service-Public.fr, яка забезпечує громадянам зручний доступ до адміністративних послуг [4]. Такі ініціативи сприяють підвищенню ефективності управління та залученню громадян до процесів прийняття рішень.

Загалом, застосування маркетингу в системі публічного управління в цих країнах демонструє важливість ефективної комунікації між державою та громадянами для підвищення довіри, прозорості та ефективності управління. Різноманітні підходи, від цифрових платформ до залучення громадськості, сприяють більш інклюзивному та відповідальному управлінню, що відповідає потребам сучасного суспільства.

Досвід Німеччини, Литви, Естонії та Франції у застосуванні маркетингу в системі публічного управління може стати надзвичайно цінним для України в умовах реформування державного управління та посилення відкритості влади. Впровадження подібних практик може допомогти створити ефективну систему комунікації між державою та громадянами, підвищити рівень довіри до органів влади, покращити якість державних послуг і сприяти більш активній участі населення у процесах прийняття рішень.

Насамперед, Україна може активно використовувати досвід Німеччини у сфері прозорості та адаптивної комунікації з громадськістю. Це означає, що

державні органи повинні систематично інформувати громадян про свої дії, рішення та результати роботи через сучасні канали комунікації, зокрема соціальні мережі, веб-платформи, інформаційні кампанії. Створення спеціалізованих комунікаційних відділів у державних органах та навчання державних службовців ефективним комунікаційним стратегіям може суттєво покращити взаєморозуміння між владою і суспільством.

Досвід Литви у розвитку цифрових сервісів можна адаптувати для покращення доступу громадян до адміністративних послуг в Україні. Акцент на електронізацію державних послуг через єдині цифрові платформи дозволить зменшити бюрократію, підвищити оперативність розгляду звернень громадян та забезпечити більшу прозорість у взаємодії між громадянами та державою. Важливо також розвивати програми залучення молоді до проєктів публічного управління, що сприятиме інноваційності державних рішень та оновленню управлінських підходів.

Естонський досвід цифрового урядування може стати прикладом для прискорення впровадження в Україні таких технологій, як електронне урядування, електронні ідентифікаційні документи, інтегровані реєстри та безпечний обмін даними між органами влади. Це значно спростить доступ громадян до послуг, підвищить довіру до державних процесів і забезпечить кращу координацію між різними гілками та рівнями влади.

Французькі практики відкритих даних і створення інтегрованих платформ для доступу до державної інформації є важливими для забезпечення підзвітності та прозорості уряду в Україні. Розвиток національних платформ відкритих даних, на яких громадяни могли б самостійно отримувати актуальну інформацію про бюджетні витрати, хід реформ, результати діяльності органів влади, сприятиме підвищенню громадської довіри та контролю над державними процесами.

Список використаних джерел

1. Marketing and communication. URL: <https://kaunas2022.eu/en/marketing-and-communication/>
2. Estonian state agencies procuring millions worth of communication services. URL: <https://news.err.ee/1609335939/estonian-state-agencies-procuring-millions-worth-of-communication-services>
3. La plateforme des données publiques françaises. URL: <https://www.data.gouv.fr/fr/>
4. Bienvenue sur le site officiel d'information et de démarches administratives. URL: <https://www.service-public.fr/>

Верхолаз Олександр Станіславович,
*аспірант Національного аерокосмічного
університету ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

СУЧАСНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасні засади реформування публічного управління в умовах євроінтеграції базуються на принципах належного врядування, відкритості, підзвітності,

прозорості, ефективності, орієнтації на потреби громадян та дотриманні прав людини. У процесі євроінтеграції реформи публічного управління набувають особливої ваги, оскільки стають необхідною умовою для забезпечення відповідності державного управління стандартам Європейського Союзу. Країни, що прагнуть європейської інтеграції, мають адаптувати свої адміністративні структури та процедури до принципів, закріплених у європейських документах, зокрема в Європейській хартії місцевого самоврядування, Стратегії реформування державного управління для країн Східного партнерства, SIGMA-стандартах та рекомендаціях Європейської комісії.

Одним із фундаментальних аспектів сучасного реформування є впровадження принципу правової держави, що означає верховенство права в усіх сферах діяльності публічної адміністрації. Органи публічного управління мають діяти виключно на основі закону, з чітким розмежуванням компетенцій, дотримуючись процедурних гарантій і прав громадян. Цей підхід вимагає посилення незалежності судової влади, підвищення ефективності адміністративного судочинства, вдосконалення механізмів адміністративного оскарження дій публічної адміністрації.

Ще одним визначальним чинником реформування є підвищення ефективності та результативності діяльності органів влади. Європейські стандарти вимагають, щоб державна служба була професійною, політично нейтральною, орієнтованою на досягнення конкретних результатів та забезпечення високої якості послуг для громадян. Для цього необхідно впроваджувати сучасні системи управління персоналом, зокрема конкурсні процедури призначення на посади, регулярну оцінку діяльності службовців, постійне професійне навчання та розвиток компетенцій [1].

Окрему увагу в сучасних підходах приділяється децентралізації влади. Передача повноважень та ресурсів на місцевий рівень має на меті наблизити управлінські рішення до громадян, сприяти їхній участі у вирішенні питань місцевого значення, підвищити ефективність використання бюджетних коштів та відповідальність місцевої влади за результати діяльності. В умовах євроінтеграції децентралізація розглядається не тільки як адміністративна реформа, але й як засіб зміцнення демократичних засад суспільства.

Важливим напрямом реформування є цифровізація публічного управління. Використання інформаційно-комунікаційних технологій має на меті підвищити прозорість процесів управління, забезпечити доступ громадян до публічної інформації, спростити процедури отримання адміністративних послуг, зменшити рівень корупції та адміністративних витрат. Створення електронних реєстрів, порталів державних послуг, систем електронного документообігу є невід'ємною частиною побудови сучасної публічної адміністрації [2].

Орієнтація на потреби громадян та забезпечення їх участі у прийнятті рішень є ще однією ключовою засадою реформ. Інклюзивність, врахування думки різних соціальних груп, розвиток механізмів громадських консультацій, петицій, участі у розробці нормативних актів сприяють підвищенню легітимності рішень влади та зміцненню громадянської довіри

до держави. У цьому контексті важливо також забезпечити гендерну рівність, права меншин та рівний доступ до публічних послуг.

Управління на основі стратегічного планування та оцінки результативності політик є ще одним європейським стандартом. Реформи мають бути цілеспрямованими, системними, заснованими на глибокому аналізі проблем, визначенні чітких цілей, показників успішності та регулярній оцінці досягнутих результатів. Використання методів стратегічного планування дозволяє забезпечити узгодженість політик, раціональне використання ресурсів і довгостроковий розвиток.

Нарешті, вагоме місце у процесах реформування займає боротьба з корупцією. Ефективне публічне управління неможливе без створення прозорого механізму контролю за діяльністю органів влади, запровадження чітких антикорупційних процедур, відкритості прийняття рішень та ефективної роботи антикорупційних органів. Відповідність антикорупційної політики стандартам ЄС є однією з обов'язкових умов на шляху інтеграції.

Отже, сучасні засади реформування публічного управління в умовах євроінтеграції вимагають комплексного підходу, що охоплює правову, інституційну, кадрову, фінансову та технологічну сфери. Вони передбачають глибокі зміни у принципах організації влади та відносинах між державою і громадянами, орієнтацію на підвищення якості державних послуг, розвиток демократичного врядування та забезпечення сталого розвитку відповідно до європейських цінностей і стандартів.

Список використаних джерел

1. Масик Р. І. Вплив євроінтеграційних процесів на сферу публічного управління: загальні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73). № 2. С.77–83.
2. Галич Я., Могиль О. Напрями реформування системи публічного управління в Україні в контексті євроінтеграційного вектору. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. № 3(75). С. 7-16.

Дубова Аліна Олександрівна,
*студентка I курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕЛЕКТРОННОМУ УРЯДУВАННІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

З кожним роком повсякденне життя громадян стає дедалі все більш «цифровим», що передбачає високий рівень очікувань від діяльності органів влади, зокрема, запровадження сучасних електронних форм взаємодії. Розвиток та поширення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій створює нові можливості для співпраці органів влади, громадян і бізнесу, високоякісного обслуговування фізичних та юридичних осіб державою. Зокрема, серед останніх актуальних тенденцій, які внесли значні зміни у функціонування сфери публічного управління, слід виділити технології штучного інтелекту.

Штучний інтелект являє собою також трансформаційну силу і в місцевому самоврядуванні. Його технології мають потенціал змінити застарілі концепції функціонування місцевих органів влади. За допомогою новітніх алгоритмів та аналізу даних, технології ШІ пропонують можливості для обробки та інтерпретації великих обсягів даних, що дозволяє місцевим органам влади приймати більш обґрунтовані та ефективні рішення. Переконана, що з'ясування напрямів використання ШІ в процесі електронного урядування є актуальною темою для дослідження.

Як показує закордонний досвід, можливості ШІ є актуальними і затребуваними для вирішення широкого комплексу адміністративних завдань, пов'язаних з практикою надання муніципальних послуг громадянам та організаціям. Крім того, штучний інтелект може використовуватися в практиці для надання багатьох послуг в рамках будь-якої життєвої ситуації, формування своєчасних і релевантних відповідей громадянам на їх питання, при виявленні і прогнозуванні потреб окремих осіб і груп населення, а також при розробці планів ефективного використання муніципальних ресурсів [1].

У цьому контексті важливим для України є досвід іноземних країн щодо використання технологій ШІ в публічному управлінні, зокрема, на місцевому рівні. Наприклад, у глобальному контексті країни Північної Європи позиціонуються як передові в галузі цифрових технологій, про що свідчить цифрова трансформація, що відбувається у скандинавській бізнес-спільноті. Однак, важливо наголосити, що при розробці та просуванні ідеї цифровізації державних послуг було використано підхід, спрямований на покращення життя мешканців. Цифрова інфраструктура тут більше відноситься до регіонального рівня, ніж до рівня держави, з метою уникнути технологічного розриву та запобігти нерівності між містом та селом. Доказом цього є розробка дуже специфічної ідеї «Розумних міст», де важлива не сама технологія, а мережі співпраці та можливості розв'язання конфліктів за допомогою технологічної реалізації. Отже, цифровізація сприймається як людський, а не технічний процес, який може покращити взаємодію між громадянами та органами місцевого управління [2, с. 16].

У Королівстві Норвегії комуни (муніципалітети) є напіваавтономними органами на управлінському рівні. Комуни виконують такі обов'язки, як управління та обслуговування місцевих систем освіти чи доріг загального користування, та надають такі послуги, як автоматизація дорожнього руху і технології соціального забезпечення. У 2018 р. у практику норвезьких комун на локальному рівні було впроваджено три нові цифрові та автоматизовані інструменти: DigiSos є цифровою платформою для подання заяви на отримання фінансової соціальної допомоги; DigiHelse є системою візуалізації досягнутих угод та встановлення діалогу з органами влади; Minside є інформаційною службою з питань діяльності комуни.

Такий тип цифровізації самі норвежці називають «високою цифровою зрілістю», що у результаті дозволить Королівству Норвегії у майбутньому

зробити стрибок у сфері штучного інтелекту в місцевому управлінні [2, с.17].

Також одним із показових прикладів використання технологій ШІ при впровадженні цифрового урядування на місцевому рівні є Нью-Йорк. Муніципалітет за допомогою ШІ збирає та аналізує дані про різноманітні заходи, включаючи оперативну інформацію про ліцензії, запити на послуги або скарги від громадськості, а також планування капіталу та інвестиції; адміністративні дані про доходи та закупівлі, показники ефективності та дані опитувань. Також останнім часом використовуються вбудовані сенсори, соціальні медіа та дані, створені за допомогою краудсорсингу [3, с. 139-141].

Крім Нью Йорку, є й інші міста, в яких реалізуються проекти впровадження штучного інтелекту у муніципальному управлінні. Наприклад, м. Оденсе (Данія) - невелике місто, яке активно розвивається за допомогою ШІ. Його управління стало кращим за рівнем розвитку розумної парковки; каршерінгу; трафіку громадського транспорту; чистоти енергії; розумного будинку; утилізації відходів; охорони навколишнього середовища; участі громадян; оцифровки уряду; міського планування; освіти; бізнес-екосистем; безпеки використання смартфонів. За рівнем цифрового розвитку і впровадження ШІ також лідирують: Ставангер (Норвегія), Сінгапур (Сінгапур) та Відень (Австрія) [3, с. 84-85].

Також одним із відомих міжнародних проектів є «EasyPark», який вирішує проблеми з адміністрування паркувального простору, планування і управління на місцевому рівні. На даний момент програма «EasyPark» впроваджена вже у містах 14 країн: у Швеції, Данії, Норвегії, Німеччині, Франції, Фінляндії, Італії, Іспанії, Австрії, Нідерландів, Австралії, Сербії, Бельгії та Словенії.

Варто вказати, що в Україні вже розпочався процес підготовки правового поля для використання ШІ у публічному секторі, враховуючи найкращі європейські розробки та практики. Так, Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження від 02.12.2020 № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», у якому визначено засадничі принципи розвитку та використання технологій ШІ [4].

Важливо звернути увагу на те, що саме з часу заснування Міністерства цифрової трансформації України у 2019 році розпочалася реалізація комплексної стратегії цифрового розвитку регіонів та громад України. Зокрема, було реалізовано та розвинуто наступні проекти із цифрової трансформації врядування регіонів:

1. Платформа інструментів та сервісів «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (E-DEM) була розроблена у 2018 році за сприяння Швейцарської Конфедерації, Фонду Східної Європи та Innovabridge Foundation. Метою створення платформи є надання зручного доступу до інструментів електронної демократії на рівні місцевих громад. Першими інструментами, які було створено на платформі, це сервіси «Місцеві електронні петиції», «Громадський бюджет», «Консультації з громадськістю», «Відкрите місто» («Відкрита громада»). У 2021–2022 роках на платформу було додано сервіси «Шкільний громадський бюджет» та «Модуль статистики».

2. Конструктор сайтів – інструмент порталу «Дія. Цифрова громада», що дозволяє місцевим громадам у зручному середовищі безкоштовно створювати веб-сайти на основі державної дизайн-системи Дія.

3. Чат-бот «СВОЇ» представляє собою систему обміну повідомленнями у Viber та Telegram, що дозволяє здійснювати голосування за проєктами громадських бюджетів, отримати консультації щодо діяльності місцевої ради, ЦНАПу, прийняти в місцевих опитуваннях, підписати петицію, взяти участь у консультаціях з громадськістю та отримати актуальні новини громади. Чат-бот «СВОЇ» пов'язаний із «Єдиною платформою місцевої електронної демократії» (E-DEM) з якої у чат-бот передається інформацію про існуючі проєкти [5].

Отже, на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що в Україні впровадження ІІІ в державний сектор відбувається під керівництвом Міністерства цифрової трансформації. Констатуємо, що лідерами ІІІ-галузі у світі є США, Канада, Японія, Сінгапур, чий приклад успішного впровадження ІІІ в місцевому управлінні має стати орієнтиром для удосконалення вітчизняних практик у цій сфері. Переконана, що технології ІІІ можуть і повинні стати незамінними інструментами у діяльності публічних службовців.

Список використаних джерел:

1. Квітка С., Новіченко Н., Бардах О., Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. Аспекти публічного управління, 9(4), 85-94, 2021. URL: <https://doi.org/10.15421/152140>
2. Арделян І.С., Штучний інтелект в публічному управлінні: приклади успішної інтеграції в управлінські процеси. Electronic Scientific Publication “Public Administration and National Security”. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-8>
3. Піскоха Н. І., Цифрове врядування в органах місцевого самоврядування. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, 2023. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0823U102002>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
5. Тур О., Практика е-урядування на місцевому рівні в Україні: соціально-економічний аспект. Сталый розвиток економіки, 2(47), с. 231-239, 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-33>

Колісніченко Наталя Миколаївна,
доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри соціально-
гуманітарних наук, Інститут публічної
служби та управління Національного
університету «Одеська політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД, КРАУДСОРСИНГ, СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ГРОМАДСЬКІ ПАНЕЛІ

У сучасних умовах демократичного розвитку все більше уваги приділяється залученню громадян до процесів ухвалення рішень на

місцевому рівні. Широка участь громадськості сприяє зміцненню довіри до влади, підвищенню прозорості, підзвітності та формуванню стійких партнерських відносин між громадянами й органами місцевого самоврядування. Традиційні методи (наприклад, громадські слухання чи опитування) поступово доповнюються інноваційними підходами, орієнтованими на двосторонню, активну комунікацію. Традиційно органи публічної влади зосереджувалися або на інформуванні громадськості, або на отриманні зворотного зв'язку через опитування громадської думки, фокус-групи або свідчення громадян на публічних слуханнях. Однак на сьогодні владні органи дедалі більше намагаються відійти від механізмів одностороннього спілкування й використовують інноваційні підходи, щоб стимулювати більш глибоку, змістовну й відкриту участь громадян.

Корисність залучення громадян до прийняття рішень місцевого значення полягає у тому, що таке залучення гарантує виконання законодавчих норм щодо залучення громадян до процесу управління; підтримує і надає легітимності напрямам розподілу коштів місцевого бюджету; відкриває можливості для пошуку нових рішень у складних питаннях та допомагає формувати пріоритети політики органів місцевого самоврядування; забезпечує відповідність рішень органів місцевого самоврядування реальним потребам мешканців громади; пропонує депутатам місцевих рад ефективні способи забезпечення відкритості та прозорості процесу ухвалення рішень; акладає основи для того, щоб участь громадян у прийнятті найважливіших рішень стала сталою практикою, а не винятком; забезпечує узгодженість і керованість роботи всіх структурних підрозділів ОМС у питаннях взаємодії з громадянами та поширення інформації; сприяє ефективному обміну інформацією між громадянами, бізнесом, громадськими організаціями та органами влади; стимулює залучення волонтерів до підтримки ініціатив органів місцевого самоврядування [2, с.11].

Більшість практик відкритого урядування включають два основні види громадської участі: онлайн-участь і безпосередню (очну) участь. Головна відмінність між ними полягає в тому, що онлайн-інструменти дозволяють залучати велику кількість громадян і забезпечувати їхню постійну участь протягом тривалого часу, тоді як очні моделі зазвичай працюють із меншими групами громадян у конкретні терміни. Останні є особливо ефективними на місцевому рівні, оскільки сприяють зміцненню солідарності й розвитку соціального капіталу в громадах.

На сьогодні світова практика демонструє такі новаційні підходи залучення громадян як-от інтегрований підхід, краудсорсинг, соціальні мережі та громадські панелі.

1. Інтегрований підхід. Чимало місцевих органів управління прагнуть розвивати комплексний підхід до залучення громадськості, поєднуючи традиційні очні консультації з інноваційними онлайн-інструментами. Прикладом є процес консультацій з мешканцями перед прийняттям важливого для громади рішення. У цьому процесі використовуються різноманітні методи комунікації та залучення, зокрема: круглі столи зі

стейхолдерами, відкриті громадські слухання в межах усієї громади, створюється окремий вебсайт з питань проєкту рішення, онлайн-опитування, онлайн-консультації, відеопрезентації з озвученням і субтитрами, кампанії в соцмережах, співпраця з блогерською спільнотою, пряма трансляція засідань місцевої ради, рекламні кампанії в медіа та інтерактивні інформаційні панелі. Широкий спектр і різноманітність методів допомагають залучити багатьох жителів і групи громади, бізнес- та волонтерські організації, релігійні об'єднання та профспілки. Також це забезпечує чітку фіксацію відгуків учасників і врахування їхніх пропозицій під час формування кінцевого рішення.

2. Краудсорсинг. Краудсорсинг або процес онлайн-генерації ідей є, мабуть, найпоширенішим підходом, який використовують владні органи у контексті відкритого урядування. Краудсорсинг означає відкритий процес, у межах якого групи людей запрошуються подавати, обговорювати й удосконалювати ідеї щодо певного проблемного питання. Показовим є приклад ініціативи «Місто своїми руками» у Львові, де проводили конкурс на кращі ідеї для змін у мікрорайонах: жителі подавали проєкти, обговорювали їх на краудсорсинговій платформі і самі ж голосували за переможців. Влада співфінансувала реалізацію. Були реалізовані проєкти з відновлення дворів, облаштування спортивних майданчиків та створення громадських хабів.

3. Соціальні мережі активно використовуються місцевими радами з метою оперативного інформування громадян щодо подій, новин і рішень; висвітлення результатів своєї роботи; надання громадянам можливості брати участь у процесах вироблення політики і прийняття рішень через соцмережі; проведення роз'яснювальної роботи щодо перспектив і механізмів реалізації держполітики у відповідній сфері діяльності тощо [1, с. 475]. Платформи на зразок блогів, Twitter, Facebook і YouTube надають можливість взаємодіяти різними способами та залучати великі групи учасників (наприклад, регулярні блоги про процес громадської участі; використання хештегів у Twitter; створення сторінок у Facebook; інші мікроблогові сервіси). Місцеві ради створюють інтегровану систему залучення громадян через Facebook, Telegram і Viber. Публікують анонси обговорень, роблять опитування у чат-ботах і проводять прямі ефіри із запрошенням мешканців поставити питання в реальному часі. Соціальні мережі формують новий підхід до владно-громадської взаємодії, заснований на принципах доступності, відкритості та прозорості [3, с. 182].

4. Громадські панелі. Громадські форуми, такі як громадянські панелі, журі, асамблеї, деліберативні опитування та осередки з планування, є ефективним способом залучення невеликих груп громадян до глибокого обговорення ключових питань місцевого значення. Вони спрямовані на досягнення суспільного консенсусу та корисні для вирішення суперечливих питань. У рамках «Бюджету громадських ініціатив» у Вінниці створювалася спеціальна громадська комісія (панель) для оцінки поданих проєктів. Її членами ставали як представники влади, так і мешканці, залучені через

відкритий відбір. Разом вони визначали технічну відповідність ідей і давали рекомендації для голосування громадськості.

Хоча кожна з цих ініціатив є прикладом найкращих практик відкритого залучення, справді ефективні ініціативи йдуть далі за просте впровадження онлайн-форумів чи використання соцмереж. Вони мають ітеративний характер і адаптуються до потреб конкретної громади.

Список використаних джерел:

1. Гринь Д.В. Роль соціальних мереж у діяльності органів публічної влади. Публічне управління XXI століття: погляд у майбутнє: зб. тез XXI Міжнар. наук. конгресу. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2021. С. 474–476.

2. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування /Карий О.І., Панас Я.В./ Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с.

3. Стасюк Л.Л., Олейчук Б.В. Можливості використання соціальних мереж для взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 35 (74). № 1. 2024. С. 179-183.

Лисий Вадим Вікторович,
*аспірант спеціальності 281 Публічне
управління та адміністрування Сумського
державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,
*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С. Макаренка, кандидат педагогічних
наук, доцент*

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО МЕДІАЦІЇ У ВЗАЄМОДІЇ
ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

У сучасному демократичному суспільстві взаємодія між владою та громадянами має ґрунтуватися на принципах довіри, відкритості та участі. Одним із ключових механізмів забезпечення такого діалогу є медіація – процес, що дозволяє сторонам знаходити спільні рішення у конфліктних чи потенційно конфліктних ситуаціях. У країнах Європейського Союзу медіація вже давно стала ефективним інструментом налагодження суспільно-політичного діалогу [1]. Україні, яка прагне до європейської інтеграції, важливо врахувати ці практики та адаптувати їх до власного контексту.

У країнах ЄС медіація розглядається не лише як альтернатива судовим процесам, а й як інструмент мирного вирішення соціальних, політичних та адміністративних конфліктів. Зокрема, активно застосовується публічна медіація – посередництво у процесі комунікації між органами влади та громадянським суспільством [2]. Основними принципами такої взаємодії є:

- нейтральність медіатора;
- добровільність участі сторін;
- конфіденційність переговорів;
- рівність сторін у діалозі [3].

У Німеччині, Франції, Нідерландах та Швеції розроблені спеціальні програми залучення медіаторів до вирішення локальних суперечок між громадянами і місцевими органами влади, а також до участі у громадських слуханнях та консультаціях [4].

Так, Німеччина активно використовує комунальні медіаційні платформи, де незалежні посередники допомагають вирішувати конфлікти щодо забудови, реформ місцевого самоврядування чи змін у транспортній інфраструктурі [5]; Франція має державний інститут «омбудсмана-медіатора», що виступає посередником між громадянами та держустановами у випадках порушення прав або неналежного адміністративного обслуговування [6]; Швеція розвинула практику діалогових форумів за участю представників влади, бізнесу і громадянського суспільства з питань сталого розвитку, охорони навколишнього середовища та соціальної політики [7].

В Україні, на жаль, спроби використання медіації у сфері публічного управління поки що мають поодинокий характер і зіштовхуються з низкою проблем, серед яких:

- низький рівень довіри до органів влади;
- недостатнє розуміння сутності та переваг медіації серед посадовців;
- відсутність законодавчого закріплення публічної медіації у державному управлінні [8];
- недостатня підготовка фахівців з медіації саме у сфері державного та муніципального врядування [9].

Проте, наша держава, перебуваючи на шляху євроінтеграції та демократичного розвитку, має змогу використати багатий досвід країн Європейського Союзу для побудови ефективної моделі взаємодії між владою та громадянськістю.

Україні слід створити постійні механізми та структури, що забезпечують проведення медіації між владою та громадянами. Це можуть бути:

- *інститути громадських медіаторів*, які працюють при органах місцевого самоврядування чи виконавчої влади;
- *медіаційні центри* при ЦНАПах, які можуть розглядати звернення громадян не лише в адміністративному порядку, а й у форматі конструктивного діалогу;
- *посади або функції медіаторів* у штатах державних і комунальних установ, які можуть допомагати врегульовувати соціальні конфлікти.

Європейські практики показують, що ефективна медіація можлива лише за умов високої кваліфікації медіаторів. Тому Україні варто впровадити освітні програми у вишах (особливо юридичних, управлінських, соціологічних) з публічної медіації; створити систему сертифікації

медіаторів, у тому числі в державному управлінні; забезпечити навчання для держслужбовців, представників ОМС, депутатів рад щодо принципів діалогу, ненасильницької комунікації та вирішення конфліктів.

Щоб протестувати ефективність медіації у конкретних умовах, доцільно запуснути *експериментальні моделі медіаційного діалогу* у кількох громадах з різними соціальними та економічними умовами; організувати *громадські форуми та круглі столи* з участю влади, громадських організацій, бізнесу і звичайних мешканців; вивчити результати таких ініціатив, зафіксувати успішні кейси і створити на їх основі *національні рекомендації*.

Окрім цього, важливо на законодавчому рівні:

- розширити поняття медіації в Законі України «Про медіацію», включивши положення про *публічну/громадську медіацію* [10];

- визначити *обов'язковість застосування діалогових механізмів* у разі соціальних протестів, конфліктів при ухваленні рішень, що викликають суспільне напруження (наприклад, забудови, тарифні питання, реформування освітніх чи медичних установ);

- розробити *підзаконні акти* про порядок організації публічної медіації органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Навіть найкращі механізми не працюватимуть без відповідного рівня довіри та готовності до співпраці. Тому Україні варто проводити інформаційно-просвітницькі кампанії, що пояснюють суть і переваги медіації; популяризувати успішні історії вирішення конфліктів через діалог замість протестів або судів; залучати до навчання не лише владу, а й активістів, журналістів, молодь, як ключових носіїв культури діалогу.

Таким чином, європейський досвід демонструє, що ефективна взаємодія влади і громадян неможлива без довіри, поваги до позицій один одного та готовності шукати компроміси. Медіація – це саме той інструмент, що дозволяє перейти від протистояння до співпраці [11, с. 199]. Для України це не лише можливість вирішувати конфлікти, а й шанс побудувати нову політичну культуру, де голос громадськості почутий, а влада – відкритий партнер, а не формальний адміністратор.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe. "Alternative Dispute Resolution in the EU". Strasbourg, 2020.
2. European Commission. Green Paper on Alternative Dispute Resolution in Civil and Commercial Law, 2002.
3. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters.
4. Kovač, P. "Public Mediation and Democratic Participation in EU Governance", Journal of Public Administration, 2018.
5. Bundesverband Mediation e.V. "Community Mediation in Germany", 2021.
6. Médiateur de la République (France). Annual Report, 2022.
7. Swedish National Mediation Office. "Dialogue and Conflict Resolution in Public Administration", 2019.
8. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021.

9. Українська академія медіації. Звіт про підготовку медіаторів в Україні, 2023. URL: <https://www.mediation-help.com/wp-content/uploads/2024/11/richnij-zmistovnij-zvit-uam-2023.pdf>

10. Проєкт «Діалог у дії». Рекомендації щодо правового регулювання публічної медіації, 2023. URL: <https://www.dialogueinaction.com.ua/>

11. Управління конфліктами для потреб публічної служби: посібник і методичні рекомендації / Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д., за заг. ред. Д. Проценко. – Київ: Ваїте, 2021. – 224 с.

Малафеев Станіслав Олександрович,

аспірант Сумського державного

педагогічного університету

імені А.С. Макаренка

Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та публічного

управління Сумського державного

педагогічного університету

імені А.С. Макаренка,

кандидат педагогічних наук, доцент

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Цифрова трансформація публічного управління є одним із ключових чинників модернізації державних інституцій у ХХІ столітті. Цифрові технології не лише змінюють спосіб надання послуг, а й докорінно трансформують модель взаємодії між владою та громадянами. У країнах Європейського Союзу цифрові інструменти стали платформою для побудови прозорого, інклюзивного та ефективного управління. Для України, яка стрімко рухається в напрямі європейської інтеграції, вивчення цього досвіду є надзвичайно важливим з огляду на реформування державного апарату, посилення довіри до влади та цифрову безпеку в умовах воєнного стану.

У країнах Європейського Союзу цифровізація публічного сектору розглядається як стратегічний пріоритет. Одним із найуспішніших прикладів є Естонія, де реалізовано модель *e-Estonia*. Система забезпечує онлайн-доступ до 99% державних послуг, включно з електронним голосуванням, податковим адмініструванням та реєстрами власності [1].

У Фінляндії впроваджується проєкт *AuroraA* – інтегрована платформа на основі штучного інтелекту, що дозволяє персоналізувати державні сервіси відповідно до життєвих обставин громадян [2].

Ще одним ефективним напрямом є розвиток відкритих даних та *data-driven governance*. Ініціатива *Open Government Partnership* стала міжнародною платформою для прозорості, боротьби з корупцією та залучення громадськості [3].

У межах цифрової трансформації суттєво змінюються форми громадської участі. У Франції функціонує *Decide Paris* – інструмент для голосування за громадські ініціативи, петиції, участі в розподілі бюджету [5].

У Мадриді (Іспанія) розроблена платформа *Consul*, що дозволяє мешканцям брати участь у формуванні політик, плануванні міських просторів і моніторингу рішень [6].

Ці приклади ілюструють тренд переходу від моделі «влада – отримувач послуг» до моделі «співтворення політики», де громадяни є активними учасниками управлінських процесів.

Україна демонструє суттєвий прогрес у впровадженні цифрових рішень. Платформа «Дія» стала символом цифрової трансформації державних сервісів, зокрема через запуск цифрових документів, реєстрацію бізнесу, виплати соціальної допомоги [7].

За оцінками Європейської комісії, у 2023 році Україна досягла високих результатів у показниках DESI (Digital Economy and Society Index) у сфері цифрових публічних послуг [8].

Втім, залишається низка викликів, серед яких: цифрова нерівність між містом і селом; низька цифрова грамотність серед частини населення; відсутність комплексної законодавчої бази у сфері big data, штучного інтелекту, кібербезпеки; загрози кібератак, які активізувалися з початком повномасштабної війни [10].

Аналізуючи європейські практики, Україна може адаптувати наступні стратегічні підходи:

- персоналізовані цифрові сервіси, а саме: впровадження систем на базі штучного інтелекту (аналог AuroraAI) для надання сервісів, орієнтованих на життєві події (освіта, народження дитини, пенсія тощо);

- розвиток електронної демократії, наприклад, розширення функціоналу «Дії» або створення окремої платформи для е-консультацій, електронних петицій, електронного голосування в громадах;

- підвищення цифрової інклюзії – запровадження програм цифрової освіти для вразливих груп населення, особливо в селах і містечках, підтримка проєктів «цифрових волонтерів» та створення хабів цифрової грамотності;

- інституційна спроможність і кіберзахист – розбудова систем кібербезпеки на національному рівні, зокрема для захисту персональних даних, державних реєстрів і критичної інфраструктури, а також створення законодавчих основ для відповідального використання AI, блокчейну, хмарних технологій.

Отже, цифрові технології не лише оптимізують функціонування публічної влади, а й відкривають нові горизонти для громадянської участі, прозорості та інклюзивності. Досвід країн ЄС підтверджує, що цифровізація – це не лише технічна модернізація, а й глибока зміна управлінської парадигми. Для України цифрова трансформація стає одночасно викликом і можливістю – шляхом до сталого розвитку, інтеграції в європейський простір та оновлення держави в умовах глобальних змін.

Список використаних джерел:

1. E-Estonia. "E-Estonia: The Digital Society". URL: <https://e-estonia.com>
2. Ministry of Finance (Finland). "AuroraAI – Human-centric AI for public services", 2021.
3. Open Government Partnership. URL: <https://www.opengovpartnership.org/>
4. Dutch Digital Government. "Using Data in Public Decision Making". URL: <https://www.digitaleoverheid.nl>
5. Paris City Hall. "Decide Paris – Platform for Citizen Participation". URL: <https://idee.paris.fr>
6. Consul Project. URL: <https://consulproject.org/>
7. Міністерство цифрової трансформації України. «Платформа Дія». URL: <https://diia.gov.ua>
8. European Commission. "DESI – Ukraine 2023 Fact Sheet", <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
9. UNDP Ukraine. "Digital Inclusion and Digital Literacy in Ukraine", 2022.
10. NATO StratCom COE. "Cybersecurity Risks in Digital Government in Wartime Ukraine", 2023.

Мартиненко Віталій Вікторович,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Науковий керівник:

Мануїлова Катерина Віталіївна,

доктор наук державного управління, доцент

**СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ
І НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ**

Людський капітал України стрімко зменшується через безпосередні втрати від бойових дій і масову міграцію, а також внаслідок накопиченої фізичної та психічної травматизації, погіршення соціальних послуг та екологічної безпеки. Системні кризи освіти та охорони здоров'я створили значні дефіцити навичок і зростання навчальних втрат у дітей, що загрожує майбутньому професійному потенціалу країни. Інформаційна дезінформація підриває суспільну довіру, а рівень корупції у державних закупівлях додатково посилює соціальну нерівність і невпевненість громадян у спроможності влади відповісти на їхні потреби. Ці фактори разом створюють комплексний виклик для відновлення людського капіталу, який є ключовим ресурсом для стійкого розвитку та процвітання України.

Відновлення та розвиток людського капіталу в Україні набули особливої актуальності в умовах збройного конфлікту та майбутньої реконструкції після досягнення миру.

Внаслідок бойових дій поранення і зростання інвалідів українців, що створює хронічний тягар на систему охорони здоров'я та соціальної підтримки [1].

Війна в Україні спричинила багатовимірну кризу у сфері освіти, що прямо впливає на формування та збереження людського капіталу. За оцінками ЮНІСЕФ, станом на січень 2023 року 5,3 мільйона дітей в Україні стикаються з бар'єрами у доступі до освіти, з яких 3,6 мільйона

постраждали внаслідок масового закриття шкіл [2]. Це означає втрату не лише навчального процесу, а й критично важливого простору соціалізації, психологічної підтримки та стабільності.

Масова внутрішня і зовнішня міграція розмиває демографічні структури регіонів, залишаючи сільські громади без молодого працездатного населення.

За даними UNHCR, фінансування гуманітарної допомоги було скорочене на 75 % через брак коштів, що призвело до зменшення кількості програм з психосоціальної підтримки та надання тимчасового житла в 2025 р. [3]. Це ставить під загрозу відновлення соціальної згуртованості та продовжує час виходу місцевих громад із гуманітарної кризи.

В умовах повномасштабної війни та вектору європейської інтеграції відновлення й розвиток людського капіталу постають як системоутворювальна складова державної політики. Соціальна політика набуває нового стратегічного виміру, зосередженого на зміцненні людського потенціалу через дотримання принципів інклюзивності, справедливості, ефективного управління та сталого розвитку. Орієнтуючись на європейські стандарти, держава формує сучасну модель соціального захисту, що передбачає не лише реагування на кризові виклики, але й запобігання структурній вразливості суспільства. Ці орієнтири чітко окреслені в офіційних програмних документах, зокрема в Плані України в рамках ініціативи Ukraine Facility, який окреслює підходи до інтеграції соціального виміру в контекст довгострокового відновлення, модернізації та наближення до політик Європейського Союзу [4].

Європейська модель соціальної політики ґрунтується на принципах людиноцентризму, інклюзивності та дотримання прав людини, що відображається у прагненні забезпечити рівні можливості для всіх членів суспільства, з особливим акцентом на підтримку соціально вразливих категорій населення. Ця політика передбачає не лише формальне гарантування рівного доступу до базових соціальних послуг, а й системну роботу з усунення бар'єрів, що перешкоджають участі в суспільному житті, зокрема через дотримання принципів гендерної рівності та соціальної справедливості.

Ключовим інституційним підходом є децентралізація, що сприяє перенесенню центрів прийняття рішень і надання послуг на місцевий рівень, де краще враховуються потреби громад. У цьому контексті важливим є принцип субсидіарності, який передбачає розширення повноважень ОМС та зміцнення інститутів соціального діалогу задля досягнення більш ефективного реагування на локальні виклики.

Соціальна підтримка в європейських підходах є водночас універсальною та адресною. З одного боку, держава гарантує базові соціальні стандарти для всіх, з іншого – активно використовує інструменти цифрові реєстри та аналітичні механізми, що дозволяють ідентифікувати реальні потреби та мінімізувати неефективне використання ресурсів. Прозорість, технологічність та підзвітність у розподілі соціальної допомоги сприяють підвищенню довіри до системи.

Особлива увага приділяється інвестиціям у людський капітал, що включає розвиток системи освіти, охорони здоров'я, професійної підготовки та підтримку програм реабілітації, зокрема для осіб з інвалідністю та учасників бойових дій. Такий підхід не лише сприяє соціальній інтеграції та мобільності, а й створює передумови для сталого економічного зростання і зміцнення соціальної згуртованості [5].

Національна соціальна політика України формується як відповідь на безпрецедентні виклики воєнного часу та водночас як складова європейської інтеграції. Стратегічні пріоритети спрямовані на збереження та розвиток людського капіталу, з особливою увагою до освіти, охорони здоров'я, реабілітації, соціальної інтеграції та захисту вразливих груп.

Сфера освіти посідає провідне місце серед державних пріоритетів. Реформа загальної середньої освіти, впровадження Нової української школи, модернізація професійної підготовки орієнтовані на формування ключових компетентностей, забезпечення інклюзивного середовища та створення безпечних умов навчання. У цьому контексті освіта розглядається не лише як інструмент соціалізації, а як основа для стійкої відбудови держави.

Значні зусилля спрямовуються на забезпечення доступу до якісних медичних та реабілітаційних послуг. Особливий акцент робиться на підтримці людей з інвалідністю, ветеранів та постраждалих від бойових дій. Розвиток реабілітаційної інфраструктури та інтеграція медичних сервісів у громадах мають сприяти поверненню людей до повноцінного життя.

Соціальна політика також включає заходи, покликані забезпечити повернення переселенців, трудових мігрантів і ветеранів до економічної активності. Відновлення ринку праці та створення умов для зайнятості є необхідною умовою для стабілізації соціального середовища та економічного зростання.

Трансформація системи соціального захисту передбачає перехід від інституційного догляду до підтримки в громадах і сім'ях. Деінституалізація та розвиток соціальних послуг на місцях відповідають сучасним підходам до захисту прав дітей, людей похилого віку та осіб з інвалідністю.

Пенсійна реформа орієнтована на поєднання солідарної та накопичувальної систем, індексацію виплат та формування справедливої й фінансово сталої моделі пенсійного забезпечення.

Цифровізація соціальних сервісів відкриває нові можливості для громадян у доступі до допомоги, реєстрації потреб та отримання підтримки без зайвих бар'єрів. Важливим інструментом стає єдиний соціальний реєстр, що забезпечує персоніфікований підхід до надання послуг.

Політика гендерної рівності, захист прав меншин та інтеграція потреб усіх груп населення в державні програми є не лише гуманітарною вимогою, а й чинником соціальної згуртованості та сталого розвитку.

Україна послідовно адаптує свою соціальну політику до норм і принципів Європейського Союзу, імплементуючи положення Європейської соціальної хартії, розширюючи практики соціального діалогу та налагоджуючи партнерство з міжнародними організаціями. Цей процес

спрямований на підвищення якості життя громадян, посилення соціальної справедливості та створення передумов для європейського майбутнього.

Список використаних джерел

1. World Bank. 2024. Ukraine - Human Development Update. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/41777>
2. War has hampered education for 5.3 Million children in Ukraine, warns UNICEF. Unicef. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/war-has-hampered-education?utm_source=chatgpt.com
3. Le Poidevin O. UN refugee agency reduces support for Ukrainians fleeing frontline. Reuters. URL: https://www.reuters.com/world/europe/un-refugee-agency-reduces-support-ukrainians-fleeing-frontline-2025-04-25/?utm_source=chatgpt.com.
4. Розвиток людського капіталу є одним із ключових напрямків роботи Уряду над Планом «Україна» в рамках програми «Український інструмент». Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/rozvytok-liudskoho-kapitalu-odyn-z-kliuchovykh-napriamkiv-roboty-uriadu-nad-planom-ukrainy-v-ramkakh-prohramy-ukraine-facility>
5. Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів: Протягом наступних трьох років за сприяння Європейського Союзу Україна реалізує низку реформ у соціальній сфері. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/248132.htm>

Материнська Ольга Андріївна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

Левченко Анна Олександрівна,

здобувач освіти рівня магістерського рівня Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ВІДПОВІДНІСТЬ, СТАЛІСТЬ, ДОВІРА: РОЛЬ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ESG У РОЗБУДОВІ ЕФЕКТИВНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

В умовах безперервних змін, спричинених глобальними трансформаційними процесами та національними особливостями розвитку, зокрема в контексті дії правового режиму воєнного стану та євроінтеграційного курсу, публічне управління в Україні зіштовхується з нагальною потребою в удосконаленні механізмів стратегічного керівництва. Одним із ключових інструментів, здатних забезпечити прозорість, сталий розвиток та зміцнити довіру зацікавлених сторін у державному секторі, виступає комплаєнс-менеджмент. Впровадження ефективних систем комплаєнсу стає не просто вимогою часу, а стратегічною необхідністю для адаптації до нових реалій, мінімізації ризиків та підвищення ефективності діяльності владних інституцій на шляху європейської інтеграції. Однак, як і в бізнес-середовищі, публічне управління в Україні відчуває потребу у кваліфікованих кадрах, здатних інтегрувати принципи комплаєнсу в стратегічні процеси, що актуалізує питання підготовки відповідних фахівців для державного сектору.

Сучасне публічне управління в Україні переживає епоху глибокої трансформації, зумовлену прагненням до інтеграції в європейський простір та необхідністю відповідати міжнародним стандартам. У цьому контексті на передній план виходять новітні підходи, що базуються на принципах прозорості, підзвітності та сталого розвитку. Одним із ключових інструментів цих змін виступає комплаєнс-менеджмент — система заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, недоброчесній поведінці та на забезпечення дотримання норм внутрішньої та зовнішньої регуляції в організаціях [1].

У контексті європейської інтеграції Україна активно впроваджує новітні підходи до публічного управління, що базуються на принципах сталого розвитку. У цьому аспекті комплаєнс-менеджмент відіграє роль не лише інструменту забезпечення юридичної відповідності, а й стає механізмом стратегічного планування, формування етичної культури в органах влади та зміцнення довіри з боку громадськості й міжнародних партнерів [2].

Особливу увагу у впровадженні комплаєнс-менеджменту заслуговують ESG-принципи (Environmental, Social, Governance), які охоплюють екологічну, соціальну та управлінську відповідальність. Їх застосування у публічному секторі дозволяє органам державної влади не лише відповідати європейським вимогам, а й запроваджувати культуру сталого управління та стратегічної відкритості. Такі підходи сприяють підвищенню інституційної спроможності та мінімізації корупційних ризиків [3]. Водночас в Україні існують певні виклики щодо інтеграції ESG-принципів у систему публічного управління. Серед них — відсутність єдиних методик оцінювання ESG-показників, обмежене фінансування, низька обізнаність управлінців щодо механізмів ESG-комплаєнсу, а також невизначеність у правовому регулюванні цих питань у різних секторах управління [4, с. 79].

Досвід європейських країн демонструє ефективність ESG-комплаєнсу у покращенні державного управління, зокрема через розвиток стратегічного планування, цифровізацію процедур контролю та управління ризиками. Саме тому адаптація української системи публічного управління до принципів ESG у поєднанні з комплаєнс-менеджментом є важливою передумовою для досягнення цілей сталого розвитку та посилення демократичного врядування [2].

Отже, в умовах динамічних глобальних змін та євроінтеграційного поступу України, комплаєнс-менеджмент у поєднанні з ESG-принципами є невід'ємним фундаментом для розбудови ефективного, прозорого та сталого публічного управління. Однак, для повноцінного впровадження цих підходів та досягнення бажаних результатів, особливої уваги потребує системне вирішення питання підготовки кваліфікованих фахівців, здатних інтегрувати комплаєнс у стратегічне управління державним сектором. Подальші зусилля мають бути спрямовані на розширення освітніх можливостей, налагодження стратегічного партнерства між зацікавленими сторонами та врахування

міжнародного досвіду для формування якісного кадрового потенціалу у сфері комплаєнс-менеджменту публічного управління України.

Список використаних джерел

1. Кулик Ю. Українські компанії почали впроваджувати комплаєнс-контроль. Що це і навіщо? YouControl : веб-сайт. URL: <https://youcontrol.com.uaol-shcho-tse-i-navishcho/>
2. KPMG International. ESG compliance: Global trends and regulatory frameworks. KPMG : веб-сайт. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2023/02/esg-compliance.html>
3. Галаган О. В., Кулик І. В. Управління комплаєнс-діяльністю підприємства в умовах глобалізаційних обмежень. Економіка та держава. 2020. № 1. С. 35–38.
4. Савченко Т. О. Комплаєнс-консалтинг та перспективи його розвитку в Україні. Економіка і право. 2021. № 2. С. 68–86.

Приходченко Катерина Анатоліївна,
здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня, Сумський державний
педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Науковий керівник:

Мануїлова Катерина Віталіївна,
доктор наук державного управління, доцент

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ**

Місцеве самоврядування як фундаментальний інститут демократичного устрою зазнало суттєвих трансформацій під впливом воєнного стану, що радикально змінив умови його функціонування. У мирний період органи місцевого самоврядування відігравали ключову роль у сталому розвитку територій, формуванні інклюзивного середовища участі громадян і впровадженні інновацій у публічному управлінні. В умовах війни їхня діяльність опинилася у ситуації нормативної невизначеності, ресурсного виснаження та загроз для безпеки населення.

Пріоритети місцевого врядування змістилися від стратегічного планування до забезпечення базової життєдіяльності, координації гуманітарної допомоги, мобілізації місцевих ресурсів і підтримки територіальної оборони. Ці зміни супроводжувалися фактичним згортанням традиційних механізмів прозорості, відкритості та партисипативності, які раніше забезпечували легітимність рішень і довіру громад. Одночасно з цим сформувалися нові практики кризового управління, мережевого співробітництва з громадянським суспільством та неформальними лідерами, що потребують концептуалізації та нормативного закріплення.

Феномен трансформації органів місцевого самоврядування в умовах війни набуває особливого значення як у контексті забезпечення життєстійкості територіальних громад, так і в перспективі післявоєнного відновлення. Адаптація до кризових умов, збереження основ демократії та інтеграція принципів гнучкого врядування є визначальними чинниками їх здатності залишатися ефективними суб'єктами публічної влади навіть у найскладніших обставинах.

Обмеження конституційних прав, делегування окремих повноважень військовим адміністраціям, мобілізаційні потреби, а також переміщення населення — все це змусило шукати нові форми взаємодії між державою та громадами. В умовах війни місцеве самоврядування стало не лише першим фронтом надання базових послуг, а й важливою опорою для державності загалом.

У цьому контексті актуальним постає питання трансформації інституцій місцевої влади, переосмислення їхньої ролі, функцій і правового статусу в надзвичайних умовах.

У 2024 році в межах діяльності Національної платформи стійкості та згуртованості проведено соціологічне дослідження, результати якого виявили низький рівень суспільної довіри до інституцій місцевого та регіонального врядування у порівнянні з іншими суб'єктами, що відіграють значущу роль у період війни. Зокрема, ефективність органів місцевого самоврядування, таких як сільські та міські ради, позитивно оцінили лише 10% респондентів, а діяльність відповідних голів — 11%. Обласні військові адміністрації отримали ще нижчі показники схвалення — 6%. [1, с. 7].

Ці дані свідчать про наявну кризу сприйняття місцевої влади в умовах надзвичайної ситуації та суспільної мобілізації, де провідна роль відведена Збройним Силам України, волонтерському руху, інституту президентства та силовим структурам. Тому особливої ваги набуває завдання збереження демократичних механізмів управління на місцевому й регіональному рівнях. Попри воєнний стан, необхідно підтримувати інституційну сталість і функціональність органів місцевого самоврядування, зберігаючи їх як простір реалізації громадянської участі, представництва інтересів і соціального діалогу. Висловлені під час опитування позиції представників громадянського суспільства та самоврядних структур вказують на усвідомлення ними ролі муніципального рівня як базового елементу національної стійкості, що має бути інтегрований у ширший контекст відновлення після війни.

У період воєнного стану інститут місцевого самоврядування в Україні зазнає істотної трансформації, зумовленої як інституційними, так і ресурсними викликами. Запровадження військових адміністрацій на обласному та районному рівнях значно обмежує автономність органів місцевого самоврядування, тоді як у ряді громад неможливість сформувати кворум унеможливорює повноцінне ухвалення рішень. Брак фінансових ресурсів обмежує спроможність громад до розвитку, звужуючи бюджетні витрати до базових функцій. Дефіцит кваліфікованих кадрів ускладнює організацію управлінських процесів, а соціальна напруга, спричинена різним досвідом переживання війни, поглиблює недовіру до місцевої влади та правоохоронців. Комунікаційна розірваність між ОМС і населенням, підвищений рівень тривоги, викликаний постійними обстрілами, замінуванням і відсутністю укриттів, додатково ускладнюють забезпечення

належного врядування. У цих умовах місцеве самоврядування змушене шукати нові, гнучкі форми управлінської адаптації та соціальної взаємодії.

У відповідь на повномасштабну агресію росії правове регулювання функціонування місцевого самоврядування зазнало істотних змін. Запровадження воєнного стану активізувало механізми конституційного права, а також положення ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», що передбачають обмеження окремих прав і свобод громадян задля забезпечення безпеки держави. У цих умовах було створено спеціалізовану інституційну ланку — військові адміністрації, які взяли на себе частину управлінських функцій місцевої влади [2]. Це суттєво видозмінило баланс повноважень у системі публічної влади, змістивши акценти з децентралізації на централізований контроль та безпекову логіку управління. Така трансформація призвела до перерозподілу повноважень, вплинула на автономію органів місцевого самоврядування та зумовила необхідність адаптації управлінських процесів з огляду на надзвичайний правовий режим.

З березня 2022 року правове регулювання бюджетного процесу в умовах воєнного стану зазнало істотних змін. Кабінет Міністрів України отримав повноваження визначати особливості формування й виконання місцевих бюджетів, а також регламентувати діяльність учасників бюджетного процесу. У разі створення військової адміністрації на відповідній території саме вона виконує функції органу місцевого самоврядування у бюджетній сфері. За відсутності такої — ці повноваження зберігаються за органами місцевої влади [3].

Правове нововведення, що надало військовим адміністраціям повноваження щодо затвердження місцевих бюджетів, стало предметом правової дискусії через суперечливий характер норми та викликало неоднозначність у її практичному застосуванні [4].

Отже, в умовах воєнного стану інститути місцевого самоврядування зазнали глибокої трансформації, що зумовлена як обмеженням повноважень через запровадження військових адміністрацій, так і критичними викликами ресурсного, кадрового та соціального характеру. Часткова централізація управління супроводжується втратою довіри населення, однак місцеве самоврядування зберігає свою функцію як опора публічної влади на локальному рівні. У перспективі необхідним є нормативне переосмислення ролі місцевого самоврядування в кризових умовах, розвиток інституційної взаємодії з військовими адміністраціями, відновлення потенціалу громад, інтеграція внутрішньо переміщених осіб і посилення довіри до влади як передумова сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Каплан Ю. «Засади стійкості та основні виклики для громад під час війни. Київ, 2024. 26 с. URL: http://www.ucipr.org.ua/images/files/1963/66fd5d961e06d3.75414303_file.pdf
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (Бюджетний кодекс

України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (

4. Клочковський Ю., Венгер В. Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні в умовах війни та передумови проведення місцевих виборів після припинення воєнного стану. Бібліотека Конституційного суду України. 2024. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/klyuchkovskyy_yu._venger_v._pravove_regulyuvannya_misc_evogo_samovryaduvannya_v_ukrayini_v_umovah_vinyu.pdf

Рєпін Данііл Андрійович,
*аспірант кафедри бізнес-економіки та
адміністрування, Сумський державний
педагогічний університет імені
А.С.Макаренка*

ХОЛОДНІ ГАМАНЦІ ЯК ОБ'ЄКТ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У ХХІ столітті цифровізація економіки спричинила появу нових об'єктів цивільних прав — віртуальних активів, зокрема криптовалюти. Їх особлива правова природа та децентралізований характер створюють численні виклики для правозастосування, особливо в контексті виконання судових рішень. У виконавчому провадженні звернення стягнення на віртуальні активи нерідко ускладнюється питанням доступу, - це стосується як активів, що зберігаються на децентралізованих біржах, гарячих і холодних гаманців, так і тих, що використовуються в анонімних формах.

На тлі відсутності чіткого правового регулювання у більшості юрисдикцій, включно з Україною, проблема стягнення активів, особливо з холодних гаманців залишається переважно неурегульованою.

Холодні гаманці (cold wallets) становлять один із найпоширеніших засобів офлайн-зберігання криптовалюти у вигляді паперових та апаратних гаманців [1, с. 21], що забезпечують підвищений рівень безпеки шляхом зберігання в автономному режимі, без підключення до мережі Інтернет. До ключових переваг холодних гаманців варто віднести:

- високий рівень безпеки - відсутність постійного інтернет-з'єднання зменшує ризик злому чи несанкціонованого доступу;
- повний контроль над активами у користувача без участі сторонніх сервісів;
- анонімність - зберігання активів не потребує реєстрації чи проходження верифікації, що гарантує користувачеві конфіденційність;
- незалежність - у разі обмежень чи блокувань онлайн-платформ холодні гаманці залишаються функціональними, оскільки не залежать від централізованих сервісів.

Водночас використання холодних гаманців пов'язане з рядом недоліків, зокрема:

- високий ризик безповоротної втрати доступу у разі втрати фізичного пристрою або приватного ключа;

- відсутні механізми відновлення чи захисту - на відміну від банківських рахунків або навіть централізованих криптобірж, користувач не має можливості звернутись до підтримки чи отримати відшкодування у разі будь-яких проблем;

- необхідність технічної грамотності користувача, оскільки некоректне використання або помилки у зберіганні ключів можуть призвести до втрати активів.

З огляду на зазначені характеристики, особливо з точки зору правозастосування, такі гаманці фактично перебувають поза межами традиційного механізму звернення стягнення, що створює низку суттєвих викликів як технічного, так і правового характеру:

- недостатність правових механізмів виявлення, вилучення чи конфіскації таких гаманців та в подальшому активів;

- неможливість арешту або блокування через централізовані платформи;

- неможливість оперативної ідентифікації власника та встановлення права власності, через відсутність прив'язки гаманця до імені особи;

- відсутність ключів доступу до гаманця у разі відмови боржника від співпраці;

- імовірність знищення носія або ключа та унеможливлення подальшого функціонування та користування активами.

Незважаючи на автономність холодного гаманця, існують підходи, які можуть бути використані для виявлення або встановлення факту володіння такими активами: збирання та дослідження електронної інформації, що може свідчити про зберігання приватного ключа або самого пристрою; встановлення ймовірної прив'язки адреси до особи через вхідні/вихідні транзакції, а також можливість відстеження шляхів руху активів за допомогою інструментів блокчейн-аналітики; застосування заходів забезпечення зокрема тимчасове вилучення фізичних носіїв, де може зберігатися холодний гаманець тощо.

Наявність холодних гаманців як засобу зберігання віртуальних активів формує новий рівень викликів у контексті виконавчого провадження. Їх технічна автономність, анонімність і незалежність від будь-яких посередників унеможлиблює застосування традиційних інструментів в процесі звернення стягнення. У цьому контексті, актуальним постає питання формування ефективного правового механізму, який враховуватиме як технологічні особливості холодних гаманців, так і необхідність балансування між гарантіями приватності та публічним інтересом у забезпеченні виконання судових рішень. Виникає необхідність у напрацюванні правових та технічних підходів з метою удосконалення механізмів виявлення та звернення стягнення віртуальних активів, що зберігаються на холодних гаманцях.

Список використаних джерел:

1. Lenche Ristoska, Anita Veternik. Handbook for dealing with virtual currencies in criminal proceedings. OSCE Mission to Skopje. 2022. 92 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/522754.pdf>

Свірко Світлана Володимирівна,
д.е.н., д.н.д.у., професор, Державний
університет «Житомирська політехніка»
Орел Олексій Віталійович,
здобувач Державного університету
«Житомирська політехніка»

ДЕРЖАВНА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Сьогодні Україна стоїть на порозі Європейського Союзу в очікуванні останніх доленосних кроків щодо вступу до вищевказаної політико-економічної унії. Євроінтеграційний шлях нашої країни був досить довгим і тернистим, але врешті решт Україна довела свою спроможність стати частиною європейської родини. Центральну роли в цьому зіграло вітчизняне державне управління, яке через державну політику, як «принципове керівництво до дії для органів державної влади, насамперед органів виконавчої влади, що стосується певних напрямків їх діяльності, відповідне законом і соціальним звичаям», визначає вектори руху держави та суспільства [1, 2].

Первинним визначальним обопільним державно-політичним рішенням, що дало поштовх євроінтеграційним крокам України, стала Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною, що була укладена у 1994 році [3]. Фактично, цей акт розпочав державну євроінтеграційну політику України. Вказаний нормативний акт визначав кроки обох сторін щодо їх наближення, яке стало можливим завдяки взаємним зрушенням в таких сферах [3]:

- політичний діалог;
- торгівля товарами;
- умови праці;
- умови, що впливають на створення та діяльність компаній;
- транскордонні послуги між сторонами Угоди;
- поточні платежі та капітал;
- конкуренція, захист інтелектуальної, промислової і комерційної власності та співробітництво в галузі законодавства;
- економічне співробітництво (співробітництво в галузі промисловості; заохочення та захист інвестицій; публічне укладання контрактів; співробітництво в галузі оцінки стандартів та оцінки відповідності; гірничо-промисловість та сировинні ресурси; співробітництво в галузі науки і техніки; освіта та професійна підготовка; сільське господарство та агропромисловий комплекс; енергетика; співробітництво в цивільному ядерному секторі; навколишнє середовище; транспорт; комічний простір; поштовий зв'язок та електрозв'язок; фінансові послуги; відмивання грошей; валютно-грошова політика; регіональний розвиток; співробітництво в соціальній галузі; туризм; малі та середні підприємства; інформація та зв'язок; захист прав споживачів; митниця; співробітництво в галузі статистики; економіка; наркотики);
- співробітництво в галузі культури;
- фінансове співробітництво;

Наступні 18 років всі державно-політичні рішення в вищенаведених сферах звірялися на предмет відповідності вищевказаній Угоді, оскільки європейський вектор розвитку став очевидною прерогативою нашої держави.

2014 рік ознаменувався довгоочікуваним підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, якою було вперше заявлено про політичну асоціацію та економічну інтеграцію України до ЄС у майбутньому [4]. Вказана Угода передбачає розширену різновекторну співпрацю у вже відомих сферах, як то [4]:

- політичний діалог і реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики;
- юстиція, свобода та безпека;
- торгівля та питання, пов'язані з торгівлею;
- економічна та галузева співпраця;
- фінансова співпраця та положення щодо боротьби з шахрайством;

Надалі впродовж наступних років державно-політичні кроки у всіх без виключення сферах життя нашого суспільства здійснювались виключно в межах заявлених мети та цілей Угоди про асоціацію, в 2019 році стратегічний орієнтир на євроінтеграцію та євроатлантичну інтеграцію був закріплений в преамбулі основного державного законодавчого акту – Конституції України [5].

Результатом проведеної державної євроінтеграційної політики України стало отримання Україною 23 червня 2022 року від Європейської Ради статусу кандидата на вступ до ЄС; втім, щоб зберегти цей статус наша країна в найкоротші терміни має виконати такі рекомендації Єврокомісії [6]:

1. впровадження нової процедури відбору суддів до Конституційного суду з попередньою перевіркою доброчесності та професійних якостей відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії;

2. продовження судової реформи, зокрема: завершення формування доброчесного складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

3. боротьба з корупцією, зокрема: призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та директора Національного антикорупційного бюро України;

4. боротьба з відмиванням коштів та правоохоронна реформа;

5. впровадження антиолігархічного закону відповідно до рекомендацій Венеційської комісії;

6. ухвалення закону про медіа, узгодженого з аудіовізуальною директивою ЄС;

7. завершення реформи законодавства щодо національних меншин згідно рекомендацій Венеційської комісії;

Вочевидь, подальша побудова державної євроінтеграційної політики з урахуванням отриманих настанов ЄС дозволить не тільки зберегти отриманий Україною статус по відношенню до ЄС, а й максимально швидко стати членом Європейського Союзу [7].

Список використаних джерел:

1. Дем'янчук О.Г. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду / О.Г. Дем'янчук // НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Том 18. Політичні науки – 2000. С. 31-36. URL: https://political-science.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Demyanchuk_Derzhavna_polityka.pdf
2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Т.8. Публічне врядування. Львів : ЛРІДУНАДУ, 2011. С. 482–483.
3. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: ратифіковано Законом України №237/94-ВР від 10.11.94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf>
7. Свірко С.В. Публічне врядування в Україні в умовах євроінтеграції Міжнародна науково-практична конференція «Детермінанти соціально-економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання», НУВГП, Рівне, 10 листопада 2023р. «Детермінанти соціально-економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання»: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції 10 листопада 2023 р. [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2023. 728 С.271-275

Терещенко Юлія Василівна,
студентка кафедри менеджменту
Засанський Володимир Вячеславович,
доктор економічних наук, професор,
Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність теми: зумовлена необхідністю підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах економічної нестабільності, зростання конкуренції та стрімкого розвитку технологій. Раціональна інвестиційна політика сприяє забезпеченню фінансової стійкості, інноваційного розвитку та довгострокового зростання підприємств.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичні підходи до визначення сутності інвестицій, їх класифікації та принципів управління інвестиційною діяльністю підприємства як ключового чинника його розвитку в умовах ринкової економіки.

У сучасних економічних умовах інвестиції виступають не лише фінансовим ресурсом, а й стратегічним інструментом забезпечення зростання і конкурентоспроможності підприємства [2, с.7]. Термін "інвестиції" охоплює широке коло вкладень — від капітальних до інтелектуальних ресурсів, і розглядається у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі як джерело створення майбутніх вигід.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції — це всі види майнових і інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти

підприємницької діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Серед класичних трактувань інвестицій слід відзначити визначення П. Самуельсона, С. Фішера, Ф. Шарпа, а також представників сучасної школи інвестування [1, с.15].

Класифікація інвестицій охоплює різні аспекти:

- за об'єктами — реальні, фінансові, інтелектуальні;
- за джерелами фінансування — власні, залучені, позикові;
- за формою власності — державні, приватні, іноземні, змішані;
- за терміном — коротко-, середньо- та довгострокові;
- за ліквідністю, рівнем ризику, цільовим призначенням.

Такий підхід дозволяє системно аналізувати інвестиційну активність і формувати ефективну інвестиційну політику на підприємстві.

Інвестиційна діяльність підприємства охоплює не лише реалізацію вкладень, а й аналіз середовища, формування інвестиційної стратегії, оцінку доцільності інвестування, вибір джерел фінансування, реалізацію проектів і подальший моніторинг. На кожному етапі важливо забезпечити раціональне управління капіталом і мінімізацію ризиків.

Оцінка ефективності інвестицій здійснюється за допомогою сучасних методів: чистої приведеної вартості (NPV), внутрішньої норми рентабельності (IRR), періоду окупності (PP), рентабельності інвестицій (ROI) [3, с.94]. Вони дозволяють адекватно оцінити дохідність і ризикованість проектів, порівняти альтернативні варіанти і прийняти обґрунтовані рішення.

Крім того, сучасний підхід до управління інвестиціями враховує соціальні та екологічні фактори, що відображає глобальний перехід до концепції сталого розвитку. У рамках цієї парадигми інвестиції розглядаються не лише як засіб отримання прибутку, а й як інструмент забезпечення довготривалої стабільності та гармонійного розвитку суспільства. Все більшого значення набуває інвестування у людський капітал — зокрема, у підвищення кваліфікації працівників, покращення умов праці, розвиток лідерських якостей та інноваційного потенціалу персоналу [1]. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я, корпоративну соціальну відповідальність і добробут співробітників сприяють зростанню продуктивності праці, лояльності працівників і репутації підприємства.

Окрему роль відіграють екологічні інвестиції, які спрямовуються на впровадження енергоефективних технологій, зменшення викидів шкідливих речовин, утилізацію відходів, перехід на відновлювані джерела енергії.

Висновок. Управління інвестиційною діяльністю підприємства має комплексний характер і вимагає глибокого розуміння економічної сутності інвестицій, їх класифікації, методів оцінки ефективності та ризиків. Чітка структура інвестиційного процесу та використання сучасних фінансово-економічних інструментів сприяє підвищенню ефективності вкладень, забезпечує стабільний розвиток підприємства й адаптацію до змін

зовнішнього середовища. Саме тому стратегічний підхід до інвестування виступає важливою складовою успішного функціонування підприємства в умовах ринку.

Список використаних джерел:

1. Байда О. К. Управління інвестиційною діяльністю підприємства – Київ, 2021. [1, с.15]
2. Вороніна В.Л. Інвестиції: фактори та ризики. – Полтава, 2021. [2, с.7]
3. Єгорова О. М. Управління інвестиційною діяльністю торговельних підприємств – Харків, 2020. [3, с.94]
4. Маковецька І. М., Вознюк І. В. Управління інвестиційною діяльністю сучасного підприємства – Київ, 2022. [1]

Черняєва Анна Олександрівна,

доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Безп'ятих Всеволод Станіславович,

студент 4 курсу ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНУ ім. В.Н. Каразіна

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ: СТРАТЕГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ДОСВІД ПРОВІДНИХ КОМПАНІЙ

У сучасних умовах бізнес-середовища управління ризиками є невід'ємною частиною стратегії підприємств, спрямованою на забезпечення їхньої стабільності та розвитку. Впровадження політик і процедур для зниження ймовірності виникнення ризиків відіграє важливу роль у мінімізації потенційних загроз і забезпеченні ефективної діяльності компаній.

Формування системи управління ризиками починається з розробки чіткої нормативної бази, яка визначає основні принципи, цілі та методи ідентифікації, аналізу та контролю загроз. Організації створюють відповідні політики, що регламентують порядок виявлення та оцінки ризиків, а також встановлюють заходи щодо їх запобігання. Чітко визначені процедури дозволяють систематизувати процеси управління та створюють основу для ефективного реагування на потенційні загрози.

Для ефективного зниження ризиків особливу увагу приділяють внутрішньому контролю, який забезпечує дотримання встановлених процедур та стандартів. Регулярний моніторинг діяльності організації допомагає виявити слабкі місця та своєчасно внести необхідні коригування. Важливою складовою такого контролю є аудит, який дозволяє оцінити рівень відповідності внутрішніх процесів встановленим політикам і виявити можливі відхилення.

Одним із ключових факторів зменшення ризиків є навчання та підвищення кваліфікації персоналу. Працівники повинні бути обізнані щодо потенційних загроз і методів їх запобігання. Формування корпоративної культури, заснованої на відповідальності та проактивному ставленні до

управління ризиками, сприяє підвищенню загальної стійкості підприємства до зовнішніх і внутрішніх викликів.

Важливим аспектом мінімізації ризиків є використання сучасних технологій і автоматизованих систем, що допомагають відстежувати та аналізувати потенційні загрози в режимі реального часу. Інноваційні підходи дозволяють підвищити ефективність управління ризиками та забезпечують гнучкість реагування на можливі виклики. Наприклад, компанія Amazon активно використовує штучний інтелект і машинне навчання для моніторингу ризиків у ланцюгах постачання. Це дозволяє їй прогнозувати можливі затримки та оперативно реагувати на зміни в глобальній логістиці. Завдяки цьому підходу компанія змогла мінімізувати наслідки перебоїв у поставках під час пандемії COVID-19.

Компанія Tesla приділяє значну увагу управлінню фінансовими ризиками, інвестуючи у власні виробничі потужності та зменшуючи залежність від сторонніх постачальників. Наприклад, створення власного виробництва акумуляторів дозволило компанії знизити ризики, пов'язані з нестачею ключових компонентів, що забезпечило стабільність випуску автомобілів навіть у періоди дефіциту мікрочипів.

Siemens, один із світових лідерів у сфері промислових технологій, активно використовує системи кібербезпеки для захисту своїх даних та інфраструктури. Завдяки впровадженню передових технологій моніторингу та аналітики компанія запобігла численним атакам хакерів, зберігши конфіденційність даних і стабільність виробничих процесів.

Успішне впровадження політик і процедур управління ризиками вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Організації повинні регулярно переглядати свої стратегії, враховуючи нові загрози та можливості. Системний підхід до управління ризиками дозволяє не лише мінімізувати можливі втрати, а й сприяє довгостроковій стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Ананьєва Ю.В. Стратегічний підхід до управління фінансовими ризиками в умовах міжнародної економічної інтеграції. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. № 4 (67). 2022. С.82–86. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2717/3178>
2. Гринько Т., Гвініашвілі Т., Юлдашев Р. Аналіз систем управління ризиками на підприємствах. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 2. С. 223–236. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.223>

Черняєва Анна Олександрівна,

доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Павлов Костянтин Костянтинович,

студент 4 курсу ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНУ ім. В.Н. Каразіна

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІХУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий менеджмент є однією з ключових складових системи управління підприємством, яка визначає його стратегію, фінансову стабільність та конкурентоспроможність. В умовах сучасного економічного середовища, що характеризується високою динамікою, глобалізацією ринків та нестабільністю, ефективне управління фінансами стає важливим фактором успішної діяльності компанії. Від якості фінансового менеджменту залежить здатність підприємства адаптуватися до змін, залучати інвестиції та забезпечувати стає економічне зростання. Управління фінансовими ресурсами дозволяє підприємству формувати фінансову політику, яка відповідає його стратегічним цілям та забезпечує стабільний розвиток на довгострокову перспективу.

Оптимізація фінансового планування є основою підвищення ефективності діяльності компанії. Ретельна розробка планів на коротко- та довгострокову перспективу дає змогу ефективно розподіляти фінансові ресурси, враховуючи ризики та можливі зміни ринкової кон'юнктури. Використання сучасних методів прогнозування сприяє підвищенню точності бюджетування та покращенню якості прийняття управлінських рішень.

Важливим фактором, що впливає на фінансовий менеджмент підприємства, є зовнішнє економічне середовище. Макроекономічні фактори, такі як інфляція, податкова політика, валютні коливання та процентні ставки, суттєво впливають на фінансову діяльність підприємства. Інфляція може призводити до знецінення грошових коштів, підвищення собівартості продукції та зниження купівельної спроможності споживачів. В умовах високої інфляції підприємства змушені переглядати свої ціни, оптимізувати витрати та шукати нові джерела доходів.

Податкова політика держави також має значний вплив на фінансовий менеджмент. Зміни у ставках податків, надання податкових пільг або введення нових податків можуть змінювати рівень витрат підприємства та його інвестиційну активність. Раціональне планування податкових платежів дозволяє знизити податковий тягар та підвищити фінансову стабільність підприємства.

Валютні коливання є особливо важливими для підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Коливання обмінного курсу можуть впливати на вартість імпорту та експорту, прибутковість контрактів та фінансові результати підприємства. Використання інструментів

хеджування дозволяє мінімізувати валютні ризики та забезпечити стабільність фінансових потоків.

Автоматизація фінансових процесів за допомогою інформаційних систем сприяє прискоренню обробки даних, зниженню витрат та мінімізації ймовірності помилок. Інтеграція фінансових програм дозволяє здійснювати комплексний аналіз фінансової діяльності підприємства та забезпечувати прозорість звітності.

Раціональне управління витратами передбачає оптимізацію структури витрат, пошук можливостей економії та усунення неефективних витрат. Впровадження системи внутрішнього контролю сприяє дотриманню фінансової дисципліни та забезпечує контроль за витрачанням ресурсів.

Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю дозволяє мінімізувати ризики неплатежів та покращити ліквідність. Прогнозування грошових потоків допомагає уникати дефіциту коштів, забезпечуючи своєчасне виконання фінансових зобов'язань та планування майбутніх операцій.

Підвищення кваліфікації фінансових менеджерів через навчання та сертифікацію сприяє впровадженню сучасних методів управління, що позитивно впливає на прийняття обґрунтованих фінансових рішень. Професійна компетентність персоналу є важливим фактором ефективного функціонування фінансової системи підприємства.

Таким чином, ефективний фінансовий менеджмент є важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності, підвищення прибутковості та конкурентоспроможності підприємства. Комплексний підхід до управління фінансами, використання сучасних технологій та постійний розвиток персоналу сприяють досягненню стратегічних цілей та сталому економічному зростанню компанії.

Список використаних джерел:

1. Жигалкевич Ж.М., Кам'янська О.В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.
2. Коваль Н., Ткачук Л., Панасенко, І. Стратегії фінансового менеджменту в умовах непередбачених коливань фінансового ринку. *Економіка та суспільство*, (62). 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3962/3885>
3. Фінансовий менеджмент : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки; [М. І. Крупка, О. М. Ковалюк, В. М. Коваленко та ін.]. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 440 с.

Яценко Владислав Сергійович,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЛОБІЗМУ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ**

Проблемні аспекти лобізму в системі публічного управління є однією з ключових тем сучасного державознавства, оскільки лобізм, з одного боку,

є невід'ємним елементом демократичного процесу, а з іншого — потенційним джерелом корупції, конфлікту інтересів та втрати суспільної довіри до інститутів влади. В ідеалі лобізм виступає як форма участі громадянського суспільства, бізнесу та інших зацікавлених сторін у прийнятті рішень, надаючи можливість впливати на політику в інтересах певних груп. Проте в реальних умовах, особливо в країнах із низьким рівнем політичної культури та недостатньою інституціоналізацією демократичних процедур, лобізм часто набуває деформованих форм, перетворюючись на кулуарний вплив, заснований на неформальних зв'язках, непрозорих механізмах впливу та корупційній мотивації.

Однією з головних проблем є відсутність чіткого правового регулювання лобістської діяльності. У багатьох країнах, зокрема і в Україні, лобізм або не врегульований взагалі, або має фрагментарне законодавче оформлення, що створює передумови для зловживань [1]. У таких умовах неможливо точно відокремити законну діяльність з представлення інтересів від прихованого тиску, маніпуляцій чи підкупу посадовців. Це породжує ситуацію, коли доступ до центрів ухвалення рішень мають лише найбільш ресурсно забезпечені групи, які можуть дозволити собі вплив через фінансування виборчих кампаній, подарунки, неформальні домовленості тощо, тоді як інші соціальні групи залишаються поза політичним процесом.

Ще одним суттєвим викликом є зростання конфлікту інтересів між державними службовцями та приватними структурами. Часто посадові особи, які мають вплив на прийняття рішень, перебувають у тісних зв'язках з бізнес-структурами, які вони мали б регулювати або контролювати. Внаслідок цього ухвалюються нормативні акти, що відповідають інтересам вузького кола осіб, а не суспільства в цілому. Такий підхід руйнує основи публічного управління, оскільки викривлює принцип служіння публічному інтересу і формує недовіру громадян до влади.

Окрему проблему становить недостатня прозорість лобістських процесів. Громадськість, ЗМІ та навіть парламент часто не мають можливості відслідковувати, хто, коли і з якою метою здійснює вплив на ухвалення важливих політичних чи адміністративних рішень [2]. Відсутність відкритих реєстрів лобістів, обов'язкової звітності про зустрічі з чиновниками або представлення інтересів певних груп поглиблює тіньовий характер лобізму. У таких умовах контрольні механізми практично не працюють, що сприяє утвердженню неформального управління державними ресурсами.

Також слід звернути увагу на негативний вплив лобізму на соціальну справедливість. Лобістська діяльність часто спрямована на отримання певних переваг для конкретних економічних або корпоративних груп, що може призводити до нерівного розподілу ресурсів, ухилення від податків, преференцій в держзакупівлях чи дотаціях. У результаті порушується принцип рівності громадян перед законом, а суспільство втрачає віру у можливість чесної конкуренції та справедливого управління.

Значну роль у проблематизації лобізму відіграє також низький рівень політичної культури як серед посадовців, так і серед самих лобістів. У багатьох випадках лобістська діяльність здійснюється без розуміння принципів етичної відповідальності, прозорості та служіння суспільному благу. Водночас недостатньо розвинута громадянська активність не забезпечує належного контролю за владою, що дозволяє лобістам діяти практично безкарно.

Отже, лобізм у системі публічного управління є складним і неоднозначним явищем. У демократичних умовах він може слугувати інструментом діалогу між владою та суспільством, однак у випадку відсутності чітких правових рамок, прозорих процедур та контролю з боку громадськості, лобізм перетворюється на загрозу для демократичних інститутів, підриваючи легітимність влади, ефективність управління та довіру громадян до держави. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, включаючи створення законодавчої бази для регулювання лобістської діяльності, підвищення прозорості владних рішень, розвиток громадянського суспільства та формування нової політичної культури.

Список використаних джерел

1. Горник В.Г., Масик-Бесова М.З. Механізми лобізму в системі органів публічної влади. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Випуск 35. С. 72-76.
2. Стельмах А. Проблеми реалізації лобістської діяльності в системі публічного управління: теоретичні підходи. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 4 (60). С. 83–87. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-60-83-87>

СЕКЦІЯ 8.

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ ТА
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ**

Khlon Oleksandr Mykhailovych,

*Candidate of Psychological Sciences, Associate
Professor, Associate Professor of the Department
of Philosophy and Psychology Kyiv University of
Intellectual Property and Law*

**THE EXISTENTIAL ESSENCE OF LAW AS AN ELEMENT OF
NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF EXISTENTIAL
PSYCHOLOGY**

In the context of existential psychology, the existential essence of law as an important element of national security is of undoubted importance. Especially today, in the face of constant dangers, law as a form of existential protection of a law-conscious citizen is gaining more and more importance. At the same time, it is important to understand this phenomenon not only from a purely pragmatic perspective, but also from a deeply philosophical approach, as it allows us to discover the very essence of law, to come to its pure understanding, to realize the fundamental basic essences and primary concepts.

At this stage, it is important to delve into the philosophical and psychological characteristics of law, its interdisciplinary nature at the level of primary understanding.

In order to cover the in-depth understanding of law as a form of ensuring the security of citizens with scientific analysis, we will turn to the history and theory of legal science.

The changes that took place in the Western non-positivist (“jus naturalistic”) conceptions of law of the twentieth century: the transition from static to dynamic natural law; from abstracted metaphysical and rational theoretical cognition of the essence of legal phenomena to the plane of life's specifics; replacement of the “eternal” content of law with the content that is changing or in the process of formation were the outer manifestations of a profound paradigm shift, the transition from classical to non-classical philosophy of law.

The paradigm identified as existentialist (existentially phenomenological) finally emerged in Western philosophical thought in the 1950s and became one of the most prominent attempts to derive the image of law from the free existence of man, from his unique being in the world. In the philosophy of existence, positive law was seen as one of the external regulators that opposes existence.

According to Søren Kierkegaard, any affiliation with general norms, regulations, or restrictions prevents a person from finding his or her Self, “plunges him or her into the falsely measured life of the social world, into the public, a terrible abstraction, an all-encompassing something that is nothing, an ephemeral phenomenon.” [1].

The position of M. Heidegger is close to the above: the achievement of true existence is possible only in isolation from social life, so the task set before man is to separate himself from the social world, to suppress the subject of everyday existence ("das Man"). Given that social existence is an obstacle to existence, positive law, which regulates social relations and functions in the world of social coexistence, is, according to Heidegger, a phenomenon that is not essential for true existence. K. Jaspers's statements in this regard are more cautious. According to the philosopher, positive law is important for existence only in passing, as a factor that affects the sphere of unreal being; as related to the "world of the masses." "Legal provisions," writes K. Jaspers, "seem to be mechanistic and dead; they always say the same thing, and, if they are observed, they involve the calculation of actions." [2, p. 603]. K. Jaspers, unlike the philosophers mentioned above, recognizes the importance of "objective" or given (by the state, God, etc.) law for existence. "I come to my being only through participation in the world" [3, p. 335] ... "Just as nature cannot be neglected without man destroying himself... so man cannot reject human society, profession, state, marriage and family without disappearing himself, and he (man) can only find himself when he enters them." [2, p. 838]. For K. Jaspers, such a social self is not understood as a real or almost real existence. It is more perceived as a "springboard" that allows to make a breakthrough into existence, which involves overcoming the usual limitations and guarantees [3, p. 320].

Although J.-P. Sartre did not speak directly on the issue of the relationship between positive law and existence, his position becomes obvious from the following statements: "No generally accepted morality can tell us what to do...". "No values or commandments are set for the human will that could tell it what to do. It is the only absolute creator, the "inventor" of all values and norms." [4, p. 22].

The incompatibility of the basic assumptions of existentialism and positivist legal theories was also obvious to legal scholars. For example, E. Fechner writes: "Existentialism has a negative attitude to any schematization, generalization, regulation that law is based on. Where the law includes an individual in social security, frees him from the fear of the unknown, there he (the individual), in the sense of existence, is freed from the illegally prioritized security that prevents him from being himself" [5].

At the same time, despite the assertions of philosophers, we can say that law is primarily a value that was created by man to improve his life in society, and therefore is an integrated essence of collective existence that intervenes in individual consciousness as a guarantor of safe interaction with others.

At this stage, it can be noted that law can also be understood as a form of being that enters the consciousness of an individual through the understanding of the need to comply with the laws, both the laws of nature and the laws of society. The same laws that are inherently specific forms of life organization that determine the cause-and-effect process, which in turn creates the preconditions for achieving a certain result, which is inherently necessary and inevitable.

That is, here we can speak of law as a tool for human understanding of the law as a process that is a kind of projection into the future, a kind of mystery for a person who, due to his or her limited human capabilities, cannot fully understand with absolute certainty the entire range of causes and effects that determine the future in the sense that it will actually be. At this stage, it is necessary to distinguish between the laws of nature and the laws of society, which are different primarily in the probabilistic sense. Here, we are talking primarily about the law as a result of a causal relationship that should occur not just with a high probability, but with an expected obviousness. At this stage, the laws of nature in their existential sense, unlike social laws, are truly valid, i.e., those that do not provide for other options than the naturally planned outcome. Thus, in particular, there is no possibility that the laws of nature, such as the physical law of gravity, may not lead to a natural outcome. No matter how many times a person throws a stone upwards, it will still fall to the ground, obeying the laws of gravity.

On the other hand, social laws are not as obvious. A robber who commits a crime can only be apprehended and brought to justice with a certain degree of probability, not with the expected obviousness. One can certainly expect the law enforcement authorities to punish such a robber fairly, but there is still a small chance of avoiding punishment. Otherwise, the robber would not have committed such a crime.

In turn, such a favorable probability for the offender has the opposite effect for an ordinary citizen who may become a victim. to become his victim, which causes anxiety in the right of a conscious citizen to to themselves as a possible victim, and becomes a threat to their existential security. An individual threat, the frequency of which is increasing, ceases to be just an individual threat. The more complex the crime situation, the greater the threat to national security. the greater the threat to national security, because it is precisely the situation when the law guarantees security for citizens with only a small degree of probability generates internal uncertainty of many citizens in their security and fairness of assessment on merit of their achievements and socially useful deeds, which form the public, which is the the core of any state.

At this stage, the task of the state is primarily to guarantee a fair assessment of each citizen in order to maintain his or her law-abiding attitudes by encouraging him or her through various measures and public forms of gratitude. In contrast, the punishment for an offence must also be inevitable, with no possibility of avoidance. It is then, if we are talking about the just laws of human existence, that citizens will not even think about violating such social laws. However, the thought may arise in certain cases, but it will be immediately overcome by the thought of the obviousness of punishment and, as a result, the inexpediency of further action in this direction.

References:

1. Kierkegaard S. Werke, Bd. II. Düsseldorf, 1949.
2. Jaspers K. Philosophie. 2 Aufl. Berlin; Göttingen; Heidelberg, 1948.
3. Jaspers K. Philosophie. Berlin, 1932.

4. Maihofer W. Recht und Sein. Prolegomena zu einer Rechtsontologie. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1954. 125 S

5. Бесага І. В. Екзистенціальна філософія права Вернера Майхофера: дис. ... доктора філософії у галузі право. Л., 2023. 222 с.

Борисова Вероніка Вадимівна,
*судовий експерт сектору балістичного
обліку відділу криміналістичних видів
досліджень Сумського НДЕКЦ МВС
України*

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ: ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА СТРАТЕГІЯ ПРОТИДІЇ

Незаконний обіг зброї становить серйозну загрозу для громадської безпеки, правопорядку та стабільності держави. Він сприяє розвитку організованої злочинності, тероризму і підриває авторитет державних інституцій. Особливо гостро ця проблема постала для України у зв'язку з тривалим збройним конфліктом і масштабним переміщенням озброєння. В умовах воєнного стану протидія незаконному обігу зброї є не лише завданням правоохоронних органів, а й критичним елементом загальної стратегії національної безпеки.

З початку повномасштабної війни Україна стала одним з найбільших імпортерів зброї у світі, отримавши 8,8% світових поставок у 2020–2024 роках. Це призвело до значного збільшення обсягів зброї в обігу всередині країни.

Щонайменше 35 держав відправили зброю в Україну після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, і значні подальші поставки перебувають у розробці. Більшість основних озброєнь, що постачаються в Україну, надходять із США (45%), за ними йдуть Німеччина (12%) та Польща (11%) [1].

Враховуючи масштабну присутність зброї внаслідок війни, виникає питання: які саме фактори сприяють її незаконному обігу? Розуміння цих причин є ключовим для розробки ефективних стратегій протидії.

1. Військові дії та масова роздача зброї.

З початку повномасштабної війни в 2022 році, Україна стала одним з найбільших імпортерів зброї у світі як це зазначалось вище. У перші дні конфлікту відбулася масова роздача зброї цивільному населенню для захисту територій. Цей крок, хоча й був необхідним для оборони, призвів до того, що значна кількість зброї опинилася поза контролем держави.

2. Недосконале законодавство та контроль.

Існуюче законодавство України щодо обігу зброї виявилось недостатньо ефективним в умовах війни. Відсутність єдиної централізованої бази даних про зареєстровану зброю, а також слабкий контроль за її переміщенням, особливо в зонах бойових дій, сприяли поширенню незаконного обігу. Крім того, недосконалість процедур вилучення зброї у цивільного населення після завершення бойових дій ускладнює ситуацію.

3. Корупція та зловживання в силових структурах.

Корупційні прояви в правоохоронних та військових структурах також сприяють незаконному обігу зброї. Деякі посадові особи можуть зловживати своїм становищем для продажу або передачі зброї третім особам без належного оформлення.

4. Діяльність організованих злочинних угруповань.

Організовані злочинні угруповання активно використовують ситуацію для поповнення своїх арсеналів. Вони встановлюють канали постачання зброї як всередині країни, так і поза її межами.

5. Соціально-економічні фактори.

Економічна нестабільність, безробіття та зниження рівня життя сприяють тому, що деякі громадяни вдаються до продажу зброї як засобу заробітку. Крім того, відсутність належного соціального забезпечення для ветеранів війни може призводити до того, що вони використовують свої навички та доступ до зброї для участі в незаконних операціях.

Таким чином, причини незаконного обігу зброї в Україні мають комплексний характер і включають як наслідки військових дій, так і внутрішні проблеми державного управління та соціально-економічні труднощі.

Масова роздача зброї, прогалини в законодавстві, корупція, діяльність злочинних угруповань та економічна нестабільність створюють сприятливе середовище для поширення нелегальної зброї серед населення. Розуміння цих факторів дозволяє краще усвідомити масштаби проблеми та її потенційні наслідки для національної безпеки.

Незаконний обіг зброї в Україні становить серйозну загрозу для стабільності держави, громадської безпеки та демократичного розвитку суспільства. Його негативний вплив проявляється у кількох ключових напрямках:

Насамперед, відбувається зростання рівня злочинності.

Наявність великої кількості зброї у вільному, неконтрольованому доступі призводить до зростання тяжких злочинів, зокрема вбивств, розбоїв та збройних нападів. За даними Національної поліції України, станом на кінець 2024 року було вилучено понад 4 700 одиниць вогнепальної зброї, понад 16 тисяч гранат, 747 гранатометів, 2 тонни вибухівки та майже 2 мільйони набоїв.

Другим важливим аспектом є наявність терористичних загроз.

В умовах наявності великої кількості незареєстрованої зброї різко зростає ризик терористичних актів. Незаконна зброя може бути використана як окремими радикальними групами, так і організованими злочинними формуваннями для здійснення нападів на об'єкти критичної інфраструктури або населення.

Далі, дестабілізація громадського порядку.

Поширення зброї серед цивільного населення без належного контролю посилює ризик масових заворушень, незаконних збройних формувань і

локальних конфліктів. Особливо небезпечною є ситуація в умовах економічної кризи, коли соціальне напруження може легко перерости у збройне протистояння.

На завершення, підкрив довіри до державних інституцій.

Нездатність влади забезпечити ефективний контроль за обігом зброї викликає у громадян відчуття беззахисності та правового нігілізму. Поширення думки про те, що «кожен має захищати себе сам», руйнує базові принципи правової держави і веде до подальшої криміналізації суспільства.

Усвідомлюючи масштаби і наслідки незаконного обігу зброї, Україна має впровадити комплексні заходи для подолання цієї проблеми. Ефективна протидія повинна включати законодавчі, організаційні, правоохоронні та соціальні кроки.

Станом на 2025 рік наша держава продовжує впроваджувати комплексні заходи для зменшення рівня нелегальної зброї та посилення контролю за її обігом.

Так, відбувається вдосконалення порядку декларування знайденої та трофейної зброї. З 25 листопада 2024 року в Україні запроваджено механізм декларування знайденої та трофейної зброї. Це дозволяє громадянам, які знайшли зброю або отримали її як трофей, легалізувати її володіння на період дії воєнного стану.

Також, встановлюються обмеження щодо декларування певних видів зброї, а саме ті, які не підлягають декларуванню (зброя калібру більше 12,7 мм; гладкоствольна вогнепальна зброя калібру більше 23 мм; кулемети, гранатомети, міномети, вогнемети, переносні зенітно-ракетні комплекси, ствольні артилерійські системи та боєприпаси до них; також зброя, що є засобом або знаряддям вчиненого кримінального правопорушення, зброя із видаленим чи незаконно зміненим маркуванням та зброя, закріплена за військовослужбовцями Збройних Сил України та інших військових формувань) [2].

5 липня 2024 року згідно з постановою Кабінету Міністрів №790 було створено Координаційний центр з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин, компонентів та боєприпасів. Цей центр є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, покликаним узгоджувати дії державних органів, установ та організацій у сфері протидії незаконному обігу зброї. Створення якого є важливим кроком у зміцненні національної безпеки України та запобіганні витоку нелегальної зброї за її межі.

Вдосконалення відбуваються і в Єдиному реєстрі зброї та електронному кабінеті власника, який офіційно почав функціонувати в червні 2023 року. А з січня 2025 року в застосунку «Дія» з'явилася опція отримання та продовження дозволів на володіння зброєю.

Окрім того, результативними у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї є певні профілактичні заходи, зокрема такі:

1. Проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування у населення правосвідомої поведінки щодо добровільної здачі органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв;

2. Моніторинг інформаційних порталів, сайтів, телеграм-каналів тощо на предмет пропозицій незаконного збуту зброї, боєприпасів або вибухових речовин [3].

Незаконний обіг зброї є одним із найсерйозніших викликів для національної безпеки України в умовах війни. Комплекс заходів, спрямованих на посилення контролю, реформування законодавства та протидію організованим злочинним угрупованням, вже приносить перші результати. Водночас потреба у міжвідомчій координації, удосконаленні обліку зброї та інформуванні населення залишається надзвичайно актуальною. Ефективна боротьба з незаконним обігом зброї є критичним елементом захисту громадян, забезпечення правопорядку та збереження державності.

Список використаних джерел:

1. Україна стала найбільшим у світі імпортером зброї: допомогли не лише США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.komersant.info/ukraina-stala-naybilshym-u-sviti-importerom-zbroi-dopomohly-ne-lyshe-ssha/>

2. Закон України № 3899-IX від 20.08.2024 «Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України” щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#Text>.

3. Центр безпекових досліджень «СЕНСС». Протидія незаконному обігу зброї — вимога сьогодення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://censs.org/countering-illicit-arms-trafficking-is-a-requirement-of-the-present-day/>

Бугазіяну́с Сергі́й Микола́йович,
*аспірант кафедри менеджменту, фінансів і
бізнес технологій Національний
університет «Одеська політехніка»*

**ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЧНІ
ПРІОРИТЕТИ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ**

Енергетична безпека є одним із ключових аспектів національної стабільності, що стосується здатності країни забезпечити надійність постачання енергоносіїв та підтримувати регулярний і безперебійний доступ до необхідних ресурсів. Серед основних викликів сучасності в цій сфері варто відокремити загострення конкурентної боротьби за енергетичні ресурси, зростання загроз кібербезпеці інфраструктури та вплив геополітичних конфліктів, які можуть призвести до переривання постачання. Для того щоб ефективно протистояти цим викликам, важливо визначити стратегічні пріоритети, серед яких розширення диверсифікації джерел енергії, впровадження новітніх технологій для підвищення ефективності використання ресурсів, а також розвиток міжнародної співпраці для створення стійких зв'язків між країнами. Водночас необхідно розробити

комплексні рішення і шляхи подолання існуючих проблем, оснований на інтегрованому підході до управління енергетичними системами, що включає як нормативно-правове врегулювання, так і стимулювання інновацій у сфері зеленої енергетики.

Національна безпека: стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує сталий розвиток суспільства, збереження суверенітету та територіальної цілісності країни.

Правова держава: модель держави, де панує верховенство права, усі підпорядковуються закону, гарантуються права та свободи людини, забезпечується поділ влади та незалежність судочинства.

Енергетична безпека: невід'ємна складова національної та економічної безпеки, що визначається як спроможність держави стабільно забезпечувати потреби суспільства та економіки в енергоресурсах.

Енергетична безпека, як ключовий фактор національної безпеки та правової держави: енергетична безпека є фундаментальним елементом національної безпеки України, оскільки вона безпосередньо впливає на економічний розвиток, соціальну стабільність та обороноздатність. Надійне та стабільне постачання енергії – основа для підтримки економічних процесів, що стимулюють зростання і розвиток промисловості, а також забезпечують комфорт і стабільність суспільства. Крім того, воно критично важливе для зміцнення оборонного потенціалу країни, що стає особливо актуальним в умовах сучасних глобальних викликів. Для досягнення високого рівня енергетичної безпеки необхідно розробити та запровадити ефективні організаційно-правові механізми, здатні функціонувати в правовому середовищі. Це підкреслює потребу у міцній правовій основі та ефективному регулюванні енергетичного сектора, що повинно стати пріоритетом уряду і ключовим чинником у побудові стабільної і процвітаючої держави.

Енергетична безпека держави є складним феноменом, обумовленим широким спектром зовнішніх і внутрішніх факторів, які безпосередньо чи опосередковано впливають на стабільність та надійність її енергетичної системи. Далі розглянемо ці аспекти більш детально. Зовнішні фактори включають, насамперед, геополітичну ситуацію. Цей аспект об'єднує в собі міжнародні відносини та політичний клімат, які можуть суттєво впливати на доступність та вартість імпортованих енергоресурсів. Важливим компонентом є й міжнародні енергетичні ринки, де коливання цін на нафту та газ часто залежать від світового попиту і пропозиції, а також від політичних подій у ключових країнах-експортерах. Крім того, міжнародні зобов'язання, такі як участь у кліматичних угодах або організаціях кшталт ОПЕК, формують стратегії та потенціал країни в енергетичному секторі. Внутрішні фактори теж значно впливають на енергетичну безпеку. Важливою є наявність та диверсифікація власних енергетичних ресурсів:

країна з різноманітними і достатніми запасами природних ресурсів істотно зменшує свою залежність від імпорту. Проте, наявність ресурсів не є достатньою без підтримки належного стану енергетичної інфраструктури, охоплюючи все від електростанцій до мереж розподілу. Ситуацію ускладнює висока ступінь зношеності існуючої енергетичної інфраструктури, яка потребує термінової модернізації та інвестицій. Крім того, темпи впровадження сучасних екологічно безпечних технологій залишають бажати кращого, що не дозволяє повною мірою мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити стаке економічне зростання. Технологічний рівень, який визначається впровадженням сучасних технологій видобутку та переробки ресурсів, також відіграє важливу роль. Насамкінець, ефективність організаційно-правових механізмів забезпечує належне функціонування енергетичного ринку та гарантує дотримання законодавчих норм і правил у всіх процесах.

Основні виклики енергетичній безпеці України: виклики енергетичній безпеці: військова агресія: масштабні руйнування енергетичної інфраструктури через військові дії. Зношеність інфраструктури: підвищена вразливість до фізичних пошкоджень та технологічних збоїв. Залежність від імпорту: економічні та логістичні ризики через залежність від зовнішніх постачальників енергоресурсів. Кіберзагрози: вразливість цифрових систем управління енергетикою до кібератак. Економічні виклики: необхідність значних інвестицій у відновлення та модернізацію. Екологічні виклики: декарбонізація та адаптація до зміни клімату.

Основні шляхи покращення енергетичної безпеки.

Фізичний захист та підвищення стійкості: захист критичної інфраструктури, її децентралізація, створення резервних потужностей та запасів палива. Відновлення та модернізація енергетичних об'єктів із застосуванням сучасних, енергоефективних технологій

Диверсифікація та розвиток власних ресурсів: максимальний розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), підтримка власного видобутку газу, розвиток атомної енергетики. Пошук альтернативних маршрутів імпорту енергоресурсів

Вдосконалення організаційно-правових механізмів: прискорення гармонізації законодавства з нормами ЄС, розробка регулювання для нових технологій та ринків. Посилення інституційної спроможності, покращення координації, створення прозорих умов для інвестицій

Посилення кібербезпеки: впровадження сучасних стандартів та технологій захисту цифрових систем управління енергетикою.

Підвищення енергоефективності: зменшення споживання енергії у всіх секторах економіки та домогосподарствах.

Розбудова правової держави: забезпечення верховенства права, боротьба з корупцією, захист прав власності та інвестицій.

Поглиблення міжнародної співпраці: інтеграція в ENTSO-E, залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги, співпраця з MEA, ЄС, Енергетичним Співтовариством.

Приклади покращення енергетичної безпеки:

США: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) через свій Проєкт енергетичної безпеки допомагає Україні зробити її енергетичну інфраструктуру стійкою до атак, забезпечуючи українців електроенергією, газом, теплом та гарячою водою

Європейський Союз: Європейські країни активно впроваджують новітні технології для моніторингу та прогнозування стану енергетичних систем, використовуючи Інтернет речей (IoT) та штучний інтелект (AI) для виявлення несправностей та аналізу ризиків

Німеччина: Німеччина акцентує увагу на енергетичній безпеці, кібербезпеці та міжнародній співпраці, впроваджуючи автоматизовані системи керування для оперативного реагування на зміни в енергомережі

Франція: Франція приділяє особливу увагу розвитку відновлюваних джерел енергії та модернізації енергетичних мереж, що сприяє зменшенню залежності від імпорту енергоресурсів

Японія: Японія активно використовує дрони для обстеження високовольтних ліній електропередач та об'єктів альтернативних джерел енергії, що дозволяє швидко оцінювати стан обладнання та зменшувати ризики для працівників

Ці приклади демонструють різноманітність підходів до покращення енергетичної безпеки, які можуть бути корисними для України при розробці власних стратегій.

Зарубіжні приклади національної безпеки

США: стратегія національної безпеки США включає захист від тероризму, кіберзагроз, забезпечення енергетичної безпеки та зміцнення міжнародних альянсів

Великобританія: "Біла книга" Великобританії визначає основні загрози та пріоритети національної безпеки, включаючи кібербезпеку, боротьбу з тероризмом та зміцнення обороноздатності

Німеччина: стратегія національної безпеки Німеччини акцентує увагу на енергетичній безпеці, кібербезпеці та міжнародній співпраці

Франція: Франція приділяє особливу увагу боротьбі з тероризмом, кібербезпеці та зміцненню обороноздатності

Японія: політика національної безпеки Японії включає захист від природних катастроф, кіберзагроз та забезпечення енергетичної безпеки

Список використаних джерел:

1. Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 28 травня 2021. <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ddda8eac-374b-4aa8-8fb7-5654b702c749/content>

2. Національна безпека України: виклики та пріоритети | "Вісник НІОУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/310882>

3. Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності. <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-v-umovakh-vysokykh-voyennykh-ryzykiv>

4. Ukrainian Energy Security Dialogue 2024: головні виклики, рішення та перспективи енергетичної безпеки України <https://www.irf.ua/ukrainian-energy-security-dialogue-2024-golovni-vyklyky-rishennya-ta-perspektyvy-energetychnoyi-bezpeky-ukrayiny/>

5. Виклики політики безпеки: історія і сучасність: Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції 18-19 жовтня 2018 року | Національна академія сухопутних військ. <https://asv.mil.gov.ua/biblioteka/virtual/vydannya-natsionalnoyi-akademiyi-za-2018-rik/vyklyky-polityky-bezpeky-istoriya-i-suchasnist>

Гаврик Діана Сергіївна,

студентка 1 курсу Національний

університет «Чернігівська політехніка»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Актуальність дослідження характеристики Національного антикорупційного бюро України полягає в тому що, боротьба корупцією є одним з найважливіших викликів для України, адже корупція суттєво сповільнює економічний розвиток, послаблює інституційну стабільність та підриває довіру суспільства до державних інституцій. Створення у 2015 р. Національного антикорупційного бюро України (далі-НАБУ) - стало важливим кроком у боротьбі з цією проблемою.

Згідно ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»: «НАБУ - є центральним органом виконавчої влади, який має спеціальний статус, відповідальний за попередження, виявлення, запобігання, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних порушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових» [1].

На НАБУ покладені важливі завдання, які допомагають ефективно протидіяти корупції, а саме: «Протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції» [1].

Згідно Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», діяльність НАБУ базується на такі основні принципи: «Верховенство права; повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина; законність; безсторонність та справедливість; незалежність Національного бюро та його працівників; підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам; відкритість для демократичного цивільного контролю; політична нейтральність і позапартійність; взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [1].

Б. Прокопів визначив такі основні завдання НАБУ:

- 1) проводить досудове розслідування, обшуки та оперативно-розшукові заходи у кримінальних порушеннях закону;
- 2) перевірка чесності та порядності осіб, призначених для здійснення функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) спільна діяльність з державними та місцевими органами влади та іншими державними інститутами в контексті протидії та виявлення корупційних порушень;
- 4) здійснення інформаційно-аналітичної та статистичної роботи;
- 5) робота в галузі міжнародних взаємодій [2, с.145].

Незалежність Національного бюро у його діяльності гарантується:

- «1) особливий порядок конкурсного обрання Директора НАБУ та вичерпний перелік підстав скасування повноважень Директора НАБУ, які прописані в цьому Законі;
- 2) конкурсний відбір інших працівників Національного бюро, особливий правовий та соціальний захист, належні умовами оплати праці;
- 3) фінансування та матеріально-технічне забезпечення Національного бюро;
- 4) встановлені законом шляхи забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро, родичів, майна;
- 5) та інші способи прописані в Законі» [1].

Структурно НАБУ складається з декількох підрозділів, до яких входять детективи, прокурори та інші спеціалісти. Ці підрозділи взаємодіють між собою, щоб ефективно виявити корупцію на різних етапах. Прокурори надають правову підтримку та передають справи до суду, а детективи проводять попереднє розслідування та збирають докази.

Заборонено використовувати НАБУ в партійних, групових чи особистих цілей. Політичним партіям заборонено брати участь у НАБУ.

Законом не допускається незаконне втручання органам державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовим і службовим особам, політичним партіям, об'єднань громадян, іншим фізичним або юридичним особам в роботу НАБУ.

Будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, адресовані Державному бюро або його працівникам, непередбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, щодо здійснення досудового розслідування в окремих кримінальних провадженнях є незаконними і не підлягають виконанню. Про отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Державного бюро зобов'язаний негайно письмово повідомити Директора Державного бюро [1].

Отже, НАБУ працює, як незалежна структура, орієнтуючись на боротьбу з корупцією серед посадових осіб високого рівня. Його діяльність забезпечується принципами законності та відкритості, при цьому незалежність бюро охороняється законом, а втручання сторонніх осіб є неприпустимим.

Список використаних джерел:

1. Про національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-VII від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
2. Прокопів Б. Специфіка функціонування НАБУ та НАЗК у системі спеціалізованих антикорупційних органів України. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 4 (16). 2018. С. 144-148.

Гришина Анастасія Олександрівна,
студентка групи ЕМ-361, 3 курсу
Інституту економіки, управління і бізнесу
ім. Г. Е. Вейншейна Одеського
національного технологічного університету
Колеснікова Катерина Семенівна,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри публічного управління та
адміністрування Одеського національного
технологічного університету

**СУЧАСНІ КОНФЛІКТИ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ
В УКРАЇНІ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Актуальність проблеми захисту інформаційної безпеки України у сфері Національної безпеки в умовах сучасних конфліктів є беззаперечною та зумовлена низкою факторів: 1. Гібридний характер сучасних конфліктів: Військові дії часто поєднуються з невійськовими методами впливу, такими як інформаційнопсихологічні операції, кібернетичні атаки, економічний тиск тощо. Інформаційна війна стає невід'ємною частиною сучасних конфліктів, спрямованою на досягнення політичних, економічних та військових цілей. 2. Посилення ролі інформаційних технологій: Інформаційні технології проникають у всі сфери життя суспільства, від державного управління до особистого спілкування. Зростаюча залежність від цифрових технологій робить інформаційний простір вразливим до зовнішнього впливу та кібернетичних загроз. 3. Поширення дезінформації та пропаганди: Дезінформація та пропаганда, що поширюються через засоби масової інформації, соціальні мережі та інші канали комунікації, становлять серйозну загрозу для суспільної стабільності та національної безпеки. Вони можуть призвести до поляризації суспільства, підриву довіри до влади та загострення внутрішніх конфліктів. 4. Кібернетичні загрози: Кібернетичні атаки у сфері Національної безпеки України на критичну інфраструктуру, державні інформаційні системи та інші важливі об'єкти можуть завдати значної шкоди національній безпеці та економіці країни. Вони можуть призвести до збоїв у роботі життєво важливих систем, витоку конфіденційної інформації та інших негативних наслідків. 5. Загрози персональним даним: Збір та обробка персональних даних громадян можуть здійснюватися з метою їх подальшого використання для маніпуляцій, шантажу, ідентифікації та інших протиправних дій.

Захист персональних даних є важливим аспектом забезпечення інформаційної безпеки особистості та суспільства в цілому. Забезпечення

інформаційної безпеки України є пріоритетним завданням держави та суспільства. Воно потребує комплексного підходу, спільних зусиль влади, громадянського суспільства та кожного громадянина. Лише шляхом об'єднання зусиль ми зможемо протистояти сучасним загрозам та забезпечити безпечне інформаційне середовище для розвитку країни. Кібернетичні атаки на критичну інфраструктуру є серйозним викликом для України та Національній безпеці. Ефективний захист потребує комплексного підходу, спільних зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства. Лише шляхом об'єднання зусиль можна буде забезпечити кібернетичну безпеку нашої країни та створити умови для її сталого розвитку. Вплив на особисту інформаційну безпеку громадян України Сучасні конфлікти, позначені гібридністю та активним використанням інформаційних технологій, мають значний вплив на особисту інформаційну безпеку в сфері Національної безпеки громадян України. Зростаюча залежність від цифрових технологій, поширення дезінформації та кіберзлочинність створюють нові виклики та загрози для кожного. В умовах конфлікту підвищується інтерес до персональних даних громадян з боку різних суб'єктів, від державних органів до злочинних груп.

Соціальні мережі та інтернет стали невід'ємною частиною нашого життя, але вони також є джерелом інформації про нас. Зловмисники можуть використовувати соціальні мережі для: Збору інформації: отримання особистих даних, інтересів, кола спілкування; Моніторингу активності: відстеження дописів, коментарів, лайків; Створення фейкових профілів: використання фейкових профілів для збору інформації та поширення дезінформації; Фішингу: надсилання шкідливих посилань та повідомлень з метою отримання особистих даних. В умовах конфлікту поширюється дезінформація та пропаганда, спрямована на формування бажаного для агресора сприйняття дійсності. Дезінформація може бути використана для: Дестабілізації суспільства: поширення чуток та паніки; Підриву довіри до влади: поширення неправдивої інформації про дії влади; Розпалювання ворожнечі: поширення мови ненависті та ворожнечі; Маніпулювання громадською думкою: створення позитивного іміджу агресора та негативного іміджу противника. В умовах конфлікту активізується кіберзлочинність, спрямована на отримання фінансової вигоди або завдання шкоди. Кіберзлочинці можуть використовувати різні методи, такі як: Фішинг: надсилання підроблених електронних листів та повідомлень з метою отримання особистих даних; Віруси-вимагачі: блокування доступу до комп'ютера та вимагання викупу; Крадіжка особистих даних: отримання доступу до особистих даних з метою їх подальшого використання; Атаки на банківські рахунки: отримання доступу до банківських рахунків та крадіжка коштів. Захист особистої інформаційної безпеки в умовах сучасних конфліктів є складним завданням, що потребує комплексного підходу та відповідальності кожного громадянина. Забезпечення інформаційної безпеки

у сфері Національної безпеки України в умовах сучасних конфліктів є складним та багатогранним завданням, що потребує комплексного підходу та спільних зусиль держави, суспільства та кожного громадянина.

Основними напрямками захисту інформаційної безпеки у сфері Національної безпеки України є: удосконалення законодавства та нормативноправової бази, посилення кіберзахисту критичної інфраструктури, боротьба з дезінформацією та пропагандою, підвищення рівня інформаційної культури громадян, міжнародне співробітництво. Сучасні конфлікти становлять серйозний виклик для інформаційної безпеки України. Ефективний захист інформаційного простору вимагає комплексного підходу, спільних зусиль держави, суспільства та кожного громадянина.

Список використаних джерел:

1. Гібридна війна проти України: історія, інструменти, технології. <https://library.vn.ua/news-and-events/novini/gibridna-vijna-proti-ukraini> 25.02.2025
2. Кібератаки на критичну інфраструктуру: цифрове поле бою. <https://10guards.com/ua/blog/2024/11/20/cyberattacks-on-critical-infrastructure-the-digital-battlefield/> 25.02.2025
3. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест / відп. ред. О.Довгань; упоряд. О.Довгань, Л.Литвинова, С.Дорогих; Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»; Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. К., 2023. №9 (вересень). 351 с.
4. Алексеева О.А. Правове забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури // ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО. 2023. № 4(47). С. 168-176. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.4\(47\).291633](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.4(47).291633)
5. Фаззіні К. Кіберзлочинність. <https://gijn.org/ua/resurs-ua/kiberzlochinnist/>

Котелевська Яна Віталіївна,

викладач кафедри економіки, права та

управління бізнесом Одеського

національного економічного університету

Ткаченко Максим Олегович,

студент 4 курсу Одеського національного

економічного університету

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

Цифровізація державних послуг є важливим напрямком модернізації державного управління та сприяє підвищенню ефективності державної підтримки підприємств. Запровадження електронних адміністративних послуг може оптимізувати процес взаємодії держави та підприємств, зменшити бюрократичні перепони та підвищити прозорість управлінських рішень [1, с. 156].

В Україні цифровізація державних послуг набула значного розвитку після запуску платформи «Дія», яка стала інструментом надання широкого спектру електронних послуг громадянам та підприємцям. Згідно з дослідженням К.С. Колеснікової, реалізація «Дії» сприяє спрощенню адміністративних процедур та збільшенню послуг, які держава надає бізнесу [2, с. 18].

Однією з ключових переваг цифровізації державних послуг є підвищення рівня прозорості та підзвітності в діяльності органів державної влади. Запровадження електронних сервісів значно знижує ризики корупційних проявів, оскільки всі операції та транзакції автоматично фіксуються в електронних системах. Це забезпечує можливість їх подальшого моніторингу, аудиту та контролю з боку як державних інституцій, так і громадськості.

Важливим аспектом є також оптимізація витрат ресурсів — як фінансових, так і часових — як для органів державної влади, так і для одержувачів послуг. Автоматизація адміністративних процесів дає змогу суттєво скоротити час обробки звернень, заявок та інших форм взаємодії з громадянами та підприємцями. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню загальної ефективності функціонування державного апарату.

Крім того, цифрові технології забезпечують ширший доступ до державних послуг для різних категорій населення. Онлайн-сервіси працюють у режимі 24/7, що дозволяє підприємцям та громадянам користуватися необхідними державними ресурсами у зручний для них час, без необхідності фізичної присутності в установах. Це особливо актуально для представників малого та середнього бізнесу, для яких час є критичним ресурсом [3].

Попри численні переваги цифровізації державних послуг, цей процес супроводжується низкою викликів, що потребують комплексного вирішення. Одним із ключових питань сучасного етапу цифрової трансформації є забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних користувачів. У зв'язку з ростом обсягів оброблюваної інформації та кількістю цифрових транзакцій, зростає ймовірність виникнення загроз несанкціонованого доступу, витоків даних або кібератак. Тому одним із пріоритетів державної політики в цьому напрямку має бути розробка та впровадження ефективних механізмів інформаційної безпеки.

Крім технічних аспектів, важливо також підвищити рівень цифрової грамотності населення, зокрема підприємців, які є активними користувачами електронних сервісів. Лише за умов широкого розуміння принципів безпечного та ефективного користування цифровими інструментами можливе повноцінне та результативне використання переваг електронного урядування.

Окрему увагу слід приділити інтеграції національних електронних реєстрів та баз даних, що є критичною умовою для побудови цілісної та ефективної системи надання послуг. Відсутність єдиної цифрової інфраструктури може призводити до дублювання інформації, неузгодженості дій між відомствами та зниження якості обслуговування. Хоча Україна вже реалізувала низку ініціатив у цьому напрямку, зокрема шляхом впровадження системи «Дія», подальше вдосконалення технічної сумісності та усунення організаційних бар'єрів залишаються актуальними завданнями.

Важливу роль у забезпеченні надання державних послуг відіграють центри надання адміністративних послуг. З 2013 року в Україні активно створюються ЦНАПи, метою яких є покращення якості послуг для громадян та підприємців. У 2021 році розпочато роботу з модернізації системи надання адміністративних послуг, зокрема створення центрів «Дія» та популяризацію можливості дистанційного отримання послуг.

Опитування показало, що 54% українців вважають онлайн-сервіси найзручнішим та найефективнішим способом отримання послуг, а 10% вважають за краще звертатися до ЦНАПів. Це вказує на зростання популярності цифрових послуг, а також підкреслює важливість фізичних центрів для певних категорій людей [4].

Україна вже досягла значного прогресу в цифровізації державних послуг. Згідно з рейтингом e-Government Development Index, країна за рівнем розвитку цифрових державних послуг у 2024 році посіла п'яте місце серед 193 країн світу [5].

Цифровізація державних послуг є потужним інструментом для підвищення ефективності державної підтримки підприємців. Це допомагає створити сприятливе бізнес-середовище, зменшує адміністративне навантаження та стимулює розвиток підприємницької діяльності. Проте, для досягнення максимального ефекту необхідно враховувати виклики, пов'язані з безпекою даних, інтеграцією систем та підвищенням цифрової грамотності користувачів.

Список використаних джерел

1. Галушак О., Галушак М. Цифровізація в Україні: еволюційні перетворення // *Галицький економічний вісник*. 2023. № 2(81). С. 155–163.
2. Колеснікова К. Цифровізація державних послуг в Україні: успіхи та виклики у реалізації державних реформ // *Філософія та управління*. 2024. URL: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.03>
3. Редзюк В., Дармостук Д. Цифрові платформи для надання державних послуг: досвід України та світу // *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. URL: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-168-175>
4. Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/-e-services-use-in-ukraine-2023.pdf?utm_source
5. CEO Kitsoft про хронологію цифровізації України для SPEKA. URL: https://kitsoft.ua/ua/news/ceo-kitsoft-pro-hronologiyu-cifrovizaciyi-ukrayini-dlya-speka?utm_source

Лукашенко Станіслав Олексійович,
*студент 4 курсу Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ ПРИЗОВНОЇ АРМІЇ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Глобальна безпекова нестабільність, що охопила світ у ХХІ столітті, стала каталізатором перегляду основ оборонної політики в країнах Європейського Союзу. Новітня архітектура загроз — від кібератак до повномасштабної війни на території Європи — актуалізує питання не лише

модернізації техніки та озброєння, але й фундаментальної трансформації підходів до людського ресурсу у секторі оборони. Відтак, ми стаємо свідками відновлення призову на строкову військову службу в країнах, де протягом десятиліть панувала ідея професійної армії.

Сприйняття загроз, які раніше здавались абстрактними, набуло конкретних форм: агресія росії проти України, ескалація конфліктів у Близькосхідному регіоні, милітаризація авторитарних режимів. У відповідь, держави ЄС, серед яких Швеція, Німеччина, держави Балтії та інші, ініціюють або розширюють призовні кампанії, демонструючи перехід від пацифістської риторики до реалій «оборонного гуманізму» — концепції, за якої безпека є умовою збереження демократичних цінностей.

Однією з перших країн ЄС, яка відновила призов до війська, була Латвія. Відповідне рішення було ухвалено у квітні 2023 року, про що повідомило Міністерство оборони країни[3]. Строкову службу новобранці розпочали у 2024 році, вона триває 11 місяців та обов'язкова для чоловіків віком від 18 до 27 років.

Литва, котра частково відновила призов ще у 2015 році, реагуючи на зростання загрози з боку Росії, провела реформу у грудні 2023 року. Вона розширила масштаби строкової служби, змінивши при цьому умови військової підготовки.

«У Хорватії, яка відмовилась від призовної армії ще у 2008 році, призов на військову службу відновлено з 01 січня 2025 року», – інформує «Associated Press»[1].

Шведська армія, яка з 2010 року вважалась взірцем професійності та цивільного контролю над армією, повернулась до обов'язкового призову у 2017 році[5]. «Такий крок пояснювався необхідністю підвищення обороноздатності в умовах гібридних загроз з боку РФ», – зазначають у Мілітарному порталі.

За інформацією агентства «Tagesspiegel»: «Міністерство оборони Німеччини розробило три варіанти щодо ймовірного відновлення військової служби у країні»[4]. Ці варіанти різняться від удосконалення чинної системи до введення обов'язкової служби для обох статей. Згідно з інформацією, перший варіант не передбачає примусу, натомість пропонується оптимізація, яка передбачає розсилання інформаційних матеріалів повнолітнім громадянам з проханням заповнити анкети на добровільній основі. Другий варіант, як передають ЗМІ, передбачає зобов'язання заповнювати анкети та, можливо, проходити медичний огляд лише для чоловіків, в той час як для жінок ця процедура лишається добровільною. Третій план, підготовлений німецьким військовим відомством, у випадку його реалізації передбачає зобов'язання для всіх громадян, чоловіків та жінок віком від 18 років, заповнити онлайн-анкету, а потім пройти військову або альтернативну службу.

У Франції 86% населення висловлюються за повернення військової служби, від якої відмовились у 2001 році, зробивши Францію однією з перших значних європейських країн, яка перейшла на повністю професійну армію. Про це свідчать результати опитування «Ipsos», здійсненого на прохання видання «Le Parisien». Зокрема, 53% тих, хто взяв участь в опитуванні, підтримують обов'язкову службу, хоча тільки 32% з них переконані, що вона повинна поширюватися на жінок. До того ж, 33% опитуваних схилиються до добровільної служби. Молодь віком до 35 років демонструє найменше схвалення ідеї відновлення військової служби: хоча 78% у цілому підтримують її відновлення, лише 41% вважають, що вона повинна бути обов'язковою. Щодо гендерного аспекту, 39% чоловіків підтримують обов'язкову службу для всіх, тоді як серед жінок ця цифра складає лише 26%. Паралельно з цим, 24% жінок відстоюють обов'язкову службу виключно для чоловіків, у той час як серед чоловіків таку позицію займають 19%.

Підсумовуючи вищевказане, відновлення призову в Європі – це не лише відповідь на воєнні виклики сучасності, а й прагнення до посилення стійкості держав та суспільств у довгостроковій перспективі. Це відродження оборонного потенціалу не в дусі милітаризму, а в дусі цивілізаційного захисту демократичних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Croatia to reintroduce compulsory military draft as regional tensions soar. Associated Press. URL: <https://apnews.com/article/croatia-military-draft-balkans-f6e5577b55f7741de2f831de89d534a2>
2. Les Français favorables à un service militaire, mais pas forcément obligatoire. Ipsos. URL: <https://www.ipsos.com/fr-fr/les-francais-favorables-un-service-militaire-mais-pas-forcement-obligatoire>
3. Saeima apstiprina Valsts aizsardzības dienesta likumu. Aizsardzības ministrija. URL: <https://www.mod.gov.lv/lv/zinas/saeima-apstiprina-valsts-aizsardzibas-dienesta-likumu>
4. Von Optimierungen bis hin zur Pflicht für alle: Diese drei Wehrdienst-Modelle liegen Pistorius zur Entscheidung vor. Tagesspiegel. URL: <https://www.tagesspiegel.de/politik/von-optimierung-4.html>
5. Швеція відновлює загальний військовий призов для чоловіків і жінок. Militarnyi.com. URL: <https://militarnyi.com/uk/shveciya-vidnovlyuye-zahalnyy-viyskovyy-pryzov-dlya-cholovikiv-i-zhinok/>

Мануїлова Катерина Віталіївна,
*доктор наук державного управління,
доцент кафедри права та публічного
управління Сумський державний
педагогічний університет імені
А.С.Макаренка*

**ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

В умовах гібридної війни, інформаційного тиску з боку ворожих держав і розширення цифрового простору питання інформаційної безпеки стає критично важливим. Дезінформація, фейки, маніпулятивні наративи та інформаційно-психологічні операції дестабілізують суспільство, підривають довіру до інституцій і впливають на стратегічні рішення. Тому ефективна

політика протидії дезінформації є не лише обов'язком держави, а й передумовою збереження національної безпеки та суверенітету.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та особливостей публічної політики України у сфері протидії дезінформації як ключового елементу забезпечення інформаційної безпеки в умовах гібридних загроз.

Інформаційна безпека визначається як стан захищеності інформаційного простору, за якого гарантується збереження, цілісність, доступність і достовірність інформації. У науковому середовищі домінують три підходи до її трактування: технологічний — із фокусом на захист інформаційних систем [1]; соціально-комунікаційний — із наголосом на стійкості до маніпуляцій [2]; політичний — у контексті забезпечення національної безпеки [3].

Отже, інформаційна безпека включає захист від деструктивного впливу інформації, який може зашкодити державі, суспільству чи окремим громадянам.

Інформаційна безпека є ключовим компонентом національної безпеки, поряд з політичною, економічною, воєнною та екологічною складовими. Згідно з ЗУ «Про національну безпеку», вона охоплює захист інформаційного простору, недопущення інформаційної агресії, забезпечення функціонування засобів масової інформації на засадах правдивості, неупередженості та плюралізму [4]. В умовах гібридної війни інформаційна безпека відіграє стратегічну роль у збереженні суспільної єдності та державного суверенітету.

Зовнішні загрози охоплюють дії іноземних суб'єктів, спрямовані на дестабілізацію, дискредитацію влади та втручання в медіапростір через поширення фейкових наративів. Серед сучасних інструментів — скоординовані кампанії, narrative attacks і FIMI, що поєднують дезінформацію з правдивими повідомленнями, використовуючи боти, анонімні акаунти та спеціалізовані платформи. Мета таких операцій — підриг довіри до інституцій, загострення конфліктів і вплив на політичні процеси [5].

Внутрішні загрози включають низький рівень медіаграмотності населення, політичну поляризацію [6], слабкість інституцій, зловживання свободою слова для розповсюдження деструктивної інформації, а також відсутність цілісної державної інформаційної політики. Обидві категорії загроз потребують комплексної публічної відповіді, яка охоплює правові, організаційні та просвітницькі заходи.

Дезінформація є цілеспрямованим поширенням неправдивої або маніпулятивної інформації з метою введення в оману, формування викривленого уявлення про події, осіб чи явища [7, с. 31].

Дезінформація проявляється у формі фейкових новин, підміни фактів, емоційної лексики та псевдологіки, поширюючись через боти, тролів, алгоритми та кампанії. У гібридній війні вона є інструментом психологічного тиску, що підриває довіру до інституцій і дестабілізує суспільство. Соціальні

мережі, сприяючи ефекту інформаційної бульбашки, стають ключовим чинником формування громадської думки та загрозою інформаційній безпеці.

Публічна політика України у сфері протидії дезінформації базується на нормативно-правових актах, таких як Конституція, Закон «Про національну безпеку» [8], Доктрина інформаційної безпеки [9] та інші стратегії, що визначають дезінформацію як загрозу національній безпеці. Інституційну основу становлять органи виконавчої влади, зокрема Центр протидії дезінформації при РНБО, Міністерство культури, СБУ та Національна рада з питань телебачення. Держава реалізує ініціативи, зокрема платформи перевірки фактів, медіаграмотність, інформаційні кампанії та партнерства з громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Системна координація зусиль є ключовою для ефективності цієї політики.

Європейський Союз розробив низку стратегій, серед яких ключовими є Європейський план дій та Кодекс практики проти дезінформації. Ці документи мають на меті координацію дій держав-членів, залучення технологічних компаній до боротьби з фейковою інформацією, а також підвищення рівня медіаграмотності серед громадян, що є важливим елементом ефективної протидії дезінформаційним загрозам [10].

Україна активно інтегрується в міжнародні ініціативи з ЄС, НАТО та ОБСЄ, беручи участь у спільних форумах і проєктах, що охоплюють кібербезпеку та стратегічні комунікації [11]. В країні розвиваються цифрова стійкість і медіаграмотність, що супроводжується впровадженням комплексних підходів до стратегічних комунікацій, включаючи міжнародну співпрацю, інформаційні кампанії та оновлення нормативної бази.

Ефективність політики протидії дезінформації в Україні має як позитивні результати — створення інституцій, оновлення нормативної бази, міжнародне партнерство й освітні ініціативи, — так і проблеми: фрагментарність, слабку координацію, нестачу ресурсів і ризики для свободи слова. Оцінювання доцільно базувати на динаміці поширення фейків, рівні медіаграмотності, довірі до офіційних джерел і здатності протидіяти атакам. Вагомим чинником залишається активність громадянського суспільства, зокрема незалежних медіа, фактчекінгу та просвітницьких проєктів.

Отже, інформаційна безпека є ключовим елементом національної безпеки, що гарантує стабільність і суверенітет держави. Протидія дезінформації потребує комплексного підходу, який охоплює нормативне регулювання, інституційну координацію та інформаційну освіту. Україна вживає відповідних заходів, однак їх ефективність потребує посилення через тіснішу взаємодію з громадянським суспільством. Міжнародний досвід підкреслює важливість поєднання законодавчих, технологічних та освітніх інструментів. Подальше вдосконалення політики передбачає зміцнення координації, розвиток правової бази та підвищення медіаграмотності, а перспективи досліджень — удосконалення методів моніторингу інформаційних загроз.

Список використаних джерел

1. Сілаєв В., Горінов, П. Політика інформаційної безпеки в умовах цифрової трансформації України: виклики та шляхи попередження. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, (3(75)), 2024. С. 81-87. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3\(75\)-12](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3(75)-12)
2. Дубняк К. А. Соціально-комунікаційний вимір інформаційної безпеки держави : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій. Київ, 2016. 205 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/eb8/dis_Dubnyak%20K..pdf.
3. Новицький В. А. Генезис поняття «інформаційна безпека»: виникнення та становлення. «Наукові записки Таврійського університету імені В. І. Вернадського», серія «Державне управління». 2024. № 4. С. 38–44. URL: <https://doi.org/10.32782/tnu-2663-6468/2024.4/06>
4. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. Black Hat 2024: Foreign Influence Operations Evolve as Narrative Attacks Become More Sophisticated. Blackbird.AI. URL: <https://blackbird.ai/blog/foreign-influence-operations-evolve-as-narrative-attacks-grow-more-sophisticated/>
6. Danish Nisar R. Political Polarization and National Security: Challenges and Solutions - World Geostrategic Insights. World Geostrategic Insights. URL: <https://www.wgi.world/political-polarization-and-national-security-challenges-and-solutions/>
7. Крикун В., Бауліна, Т. Дезінформація як засіб гібридної війни: сутність і наслідки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія, 2(7), 2022. 30-33. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2022/7-5/11>
8. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
9. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 29.12.2016 : станом на 28 лют. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016525-16#Text>
10. Боротьба з дезінформацією: європейський досвід – Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – офіційний веб сайт. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/borotba-z-dezinformatsiyeyu-yevropejskuj-dosvid/>
11. Центр взяв участь у Київському міжнародному форумі з кібербезпеки 2025. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/events/czentr-vzyav-uchast-u-kyyivskomu-mizhnarodnomu-forumi-z-kiberbezpeky-2025/>.

Надточій Вадим Вячеславович,
*студент 1 курсу Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка*
Науковий керівник :
Мануїлова Катерина Віталіївна,
*д.н. держ.упр., доцент кафедри права та
публічного управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С. Макаренка*

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ
ПРІОРИТЕТИ**

У сучасних глобальних умовах питання національної безпеки посідає ключове місце в системі публічного управління та міжнародної політики. Країни світу постають перед багатовекторними загрозами, що охоплюють як традиційні форми воєнної агресії, так і новітні гібридні виклики, серед яких інформаційна війна, економічна турбулентність, кіберзлочинність та

екологічні кризи. Ці явища не лише загрожують стабільності держав, а й провокують глибокі трансформації у механізмах забезпечення національної стійкості. В умовах високої невизначеності зростає значення інтегративних підходів до формування політики безпеки, що охоплює не лише воєнний компонент, а й економічні, соціальні, інформаційні, екологічні та гуманітарні виміри. Ефективна система національної безпеки має ґрунтуватися на превентивному аналізі ризиків, міжсекторальній взаємодії та адаптивних механізмах реагування, здатних забезпечити сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Для України проблематика національної безпеки набуває особливої актуальності в контексті збройної агресії з боку РФ, що створює безпрецедентні виклики для державного суверенітету та територіальної цілісності. У цих умовах надзвичайно важливим є всебічне реформування сектору безпеки й оборони відповідно до сучасних стандартів ефективності, прозорості та демократичного контролю. Поряд із цим ключовим стратегічним пріоритетом державної політики залишається поглиблення інтеграційних процесів з євроатлантичними структурами, що передбачає адаптацію нормативно-правової бази, зміцнення оборонного потенціалу та гармонізацію системи національної безпеки з принципами колективної безпеки та міжнародного партнерства.

У сучасних геополітичних та соціально-економічних умовах поняття національної безпеки набуло комплексного характеру, виходячи далеко за межі традиційного уявлення, обмеженого виключно оборонною функцією та діяльністю збройних сил. Національна безпека сьогодні постає як багатокомпонентна система, що охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на захист суверенітету держави, забезпечення її територіальної цілісності, стабільності внутрішніх політичних інститутів та ефективності управлінських механізмів. Особливого значення набуває зміцнення економічної взаємодії з міжнародними партнерами, що сприяє формуванню стійкої фінансової й енергетичної екосистеми. Важливою складовою безпекового простору також є захист публічного управління від зовнішнього втручання, зокрема в інформаційній сфері, й ефективний контроль за державним кордоном, що виступає інструментом протидії нелегальній міграції, транснаціональній злочинності та іншим загрозам.

Отже, система національної безпеки, потребує постійної адаптації до нових реалій і загроз, що зумовлює необхідність інтеграції міждисциплінарних підходів у процес її формування та реалізації.

У ЗУ «Про національну безпеку України» визначено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист інтересів та цінностей. Національна безпека не обмежується лише воєнною сферою — вона охоплює політичну, економічну, соціальну, екологічну та інформаційну складові. Тому для забезпечення стійкості держави потрібен комплексний підхід до формування стратегічних пріоритетів, які мають

відповідати реаліям сьогодення та бути адаптованими до потенційних загроз майбутнього (Див. рис. 1).

Рис.1 Пріоритетні напрями національної безпеки України.

Складено автором на основі [1]

Першочерговим завданням національного розвитку України є збереження державного суверенітету, утвердження демократичних інституцій та забезпечення добробуту населення. У фокусі державної політики мають бути підтримка громадянського суспільства, незалежності медіа та реформа судової системи. Економічна стратегія повинна передбачати збалансовану бюджетну політику, стимулювання внутрішнього попиту, розвиток стратегічних галузей, підтримку підприємництва та боротьбу з інфляцією. У сфері безпеки пріоритетом є посилення обороноздатності, інтеграція в європейські та євроатлантичні структури, зміцнення енергетичної безпеки шляхом диверсифікації джерел, підвищення енергоефективності та захисту критичної інфраструктури.

Україна у сучасних геополітичних реаліях посідає провідне місце як один із ключових центрів трансформації безпекової архітектури світу. Її територія стала простором інтенсивного конфлікту, навколо якого формуються нові парадигми міжнародної взаємодії, зокрема у сфері колективної безпеки, політичної солідарності та правової відповідальності агресора. У цьому контексті Україна залишається важливим елементом глобального порядку денного, що водночас зумовлює як посилення міжнародної підтримки, так і ризики надмірної залежності від зовнішніх рішень і ресурсів.

В умовах триваючого конфлікту громадянське суспільство в Україні демонструє високий рівень мобілізації та ефективності, що зокрема проявляється в активному волонтерському русі, ініціативах допомоги армії, підтримці переселенців і відбудові зруйнованих громад. Проте процес модернізації державних інститутів нерідко супроводжується проявами корупції, конфліктами інтересів та недостатньою інституційною спроможністю. Це створює ризики для сталого функціонування системи

національної безпеки, яка має бути не лише захисною, а й здатною до стратегічного розвитку.

Ефективна система національної безпеки України має ґрунтуватися на зміцненні обороноздатності, енергетичній та економічній незалежності, розвитку кіберзахисту, інформаційній стійкості та соціальній стабільності. Інтеграція у євроатлантичні структури залишається ключовим орієнтиром. Безпекова політика повинна бути проактивною, спрямованою на запобігання кризам і адаптацію до нових викликів. Її результативність залежить від узгодженої взаємодії держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Василенко Д., Галат Д., Павлюк М., Щербань Ю., Чепелева М., Саного О., Савчук К. Стратегія національної безпеки України на 2010–2015 рр. Розділ 2. *Стратегічні цілі, пріоритети та завдання політики національної безпеки України. Центр дослідження міжнародних відносин.* URL: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/component/content/article/98--2010-2015-.html?start=4>

2. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

Осійський Юрій Олександрович,
старший викладач кафедри гуманітарних
дисциплін Вінницького інституту
конструювання одягу і підприємництва,
доктор богослов'я

**ЦЕРКОВНА АВТОКЕФАЛІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

6 січня 2019 року Православна церква України отримала Томос про надання автокефального церковного устрою Православної церкви в Україні. Отже відбулося конституювання Православної церкви України. [1]. Фактично отримання автокефалії означає піднесення статусу Православної церкви України, рівність її з іншими автокефальними православними церквами. [2]. Отримання Томосу і побудова Православної церкви України - епохальна подія не тільки релігійно-церковного життя, а й процесу державотворення. Томос офіційно стверджує канонічний автокефальний статус ПЦУ як однієї з 15 помісних православних церков світу. Після чого почався процес визнання нової Церкви іншими помісними Церквами - який може тривати певний час. На сьогоднішній день офіційно з Церковного амвона ПЦУ визнана:

1. Константинопольською Православною Церквою (Вселенський патріархат). Патріарх Константинопольський Варфоломій I почав згадувати митрополита Єпіфанія в числі предстоятелів помісних православних церков під час літургії, яка проходила на наступний день після Об'єднавчого собору;

2. Елладською Православною Церквою. Перше поминання митрополита Єпіфанія відбулося за літургією, яку спільно проводили

Вселенський патріарх Варфоломій і архієпископ Ієронім II 19 жовтня 2019 року в базиліці Ахіропіїтос в місті Салоніки, де ім'я митрополита Епіфанія згадав патріарх Варфоломій. Через три дні архієпископ Афінський направив «мирну грамоту» митрополиту Епіфанію, що є офіційним визнанням ПЦУ

3. Олександрійською Православною Церквою. Папа і Патріарх Олександрійський і всієї Африки Феодор II почав згадувати митрополита Епіфанія в числі предстоятелів помісних православних церков під час літургії, яка пройшла 8 листопада 2019 року в каїрському храмі Святих Архангелів.

4. Кіпрська Православна Церква. Архієпископ Кіпру Хризостом II 24 жовтня 2020 року пом'янув предстоятеля Православної Церкви України Епіфанія під час літургії при рукоположенні нового єпископа Арсінойського Панкратія.

Всі кроки до отримання українською православною церквою канонічної автокефалії та незалежності від російської православної церкви, і особливо Об'єднавчий собор, викликали вкрай різку реакцію в росії, а також в проросійських структурах в Україні. З усіма, хто визнає ПЦУ, російська православна церква одразу ж розриває церковне спілкування. Створення незалежної від Москви і канонічно визнаної церкви в Україні, і особливо очікуваний перехід до неї частини нинішньої УПЦ (МП) неминуче призвів до втрати Москвою значного важеля впливу на суспільне життя в Україні. Скандали, протистояння з представниками Московського патріархату, чвари між невизнаними українськими церквами, які мали об'єднатись, - все це лишилось позаду. [3].

Отримання Томосу експерти і аналітики прирівнюють до ефекту набуття незалежності Україною 1991 року. Процес набуття-втрати автокефалії Православною Церквою на теренах України завжди залежав від політичних обставин і ніколи не обходився без активної участі держави. Отримання Томосу для України зробило можливим вільним духовний розвиток під егідою Константинопольського Патріархату, нерозривно пов'язаного з Західним світом. Незалежність Української церкви є важливим і позитивним моментом для України і суспільства в цілому. У незалежній Україні внутрішні православні процеси також детермінувалися політичними обставинами. Відомо, що російська православна церква завжди була близька до політичного керівництва російської Федерації і, таким чином, була і є політичним інструментом, в тому числі, для реалізації політичних цілей росії щодо утримування України під контролем. Щоправда, зараз на офіційному сайті УПЦ (МП) можна зустріти багато повідомлень про те, як єпархії освячують паски та пасхальні кошики для ЗСУ і переселенців. У реєстрі релігійних організацій та офіційних документах Українська православна церква не має приставки Московський патріархат. УПЦ (МП) на Соборі у травні 2022 року ухвалила рішення про адміністративне відокремлення від РПЦ. Утім духовне спілкування з Москвою збереглося. У Державній службі

України з етнополітики та свободи совісті у релігієзнавчій експертизі у січні 2023 року теж дійшли висновку: «Прийняття нової редакції Статуту про управління УПЦ (від 27.05.2022) та Постанови Собору УПЦ не призвели до розриву церковно-канонічного зв'язку Української Православної Церкви із Російською Православною Церквою. Статус УПЦ як структурного підрозділу РПЦ, що користується певними правами самостійності, але не утворює автокефальну Церкву, залишається незмінним». [4].

За час повномасштабної агресії рф Служба безпеки України, згідно з офіційними повідомленнями, відкрила близько 70 кримінальних проваджень щодо представників УПЦ (МП). 16- із них – щодо митрополитів. Серед викритих злочинів – 20 фактів держзради та колабораціонізму. 26 фігурантам-представникам УПЦ (МП) було повідомлено про підозру, а ще 19 уже отримали судові вироки. Саме тому автокефалія Української православної церкви є важливим кроком для незалежності України. Православна Церква завжди була духовним стрижнем державності східних слов'ян, а держава завжди служило опорою і захистом для Церкви. Автокефалія – це не просто питання статусу церкви. У ХІХ столітті, коли православний світ переживав чергову хвилю автокефальних рухів, у Європі активно йшов один політичний процес – становлення політичних націй. І новостворені національні (помісні) церкви ставали однією з ознак того, що нація відбулась. Так, світ за два століття змінився: значення націй-держав та й церкви значною мірою знизилось. Проте Україна переживає ці процеси саме зараз. Попри ліберальний контекст, утвердження політичної нації і національної церкви є важливими для подальшого збереження нашої держави та її розвитку у відповідності до сучасних тенденцій.

Список використаних джерел

1. Україна отримала рішення про надання Томоса [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2556969-ukraina-otrimala-risenna-pro-nadanna-tomosa.html>.
2. Томос для України. Що буде з церквою після отримання автокефалії [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/10/11/7194896/>
3. Рішення Синоду: Українська Церква отримає Томос. [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/10/11/7194911/>.
4. УПЦ (МП) і велика війна: дії московської церкви в Україні та чи стоїть питання її заборони [Електронний ресурс] // Радіо свобода. – 2024. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/uptz-mp-zaborona-zakon/32931544.html>

Петрущенко Віталій Сергійович,
завідувач сектору Сумського науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України

ДОСЛІДЖЕННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КУЛЬ КАЛІБРУ 5,45×39 ММ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Основною причиною поширення зброї в Україні є повномасштабна війна з Росією, внаслідок чого відбулося масове озброєння як Збройних Сил

України, так й територіальної оборони, добровольчих підрозділів й цивільних осіб. Втрата контролю над зброєю під час активних бойових дій сприяє розвитку нелегального обігу зброї, що в умовах відсутності чіткого закону про цивільну зброю, загрожує зростанням рівня злочинності та дестабілізацією безпекового середовища.

Під час судово-експертного дослідження бойових припасів калібру 5,45x39 мм, а також їхніх компонентів, одним із ключових завдань є встановлення класифікаційних характеристик досліджуваних об'єктів, зокрема куль. Зазначене завдання вирішується з урахуванням даних, розміщених у спеціалізованих довідкових посібниках, підготовлених Коломійцевим О., Ларьковим С., Собакарем І., Нікітюком В. та Сомовим В. [1, 2]. Однак, при порівнянні встановлених в ході дослідження параметрів із довідковою інформацією нерідко виникають розбіжності, пов'язані, зокрема, з масою куль 5,45-мм проміжних патронів.

У ряді випадків достовірне встановлення типу куль можливе виключно шляхом їх розпилювання. Проте, коли куля є об'єктом ідентифікаційного дослідження та проведення її руйнівного аналізу є неприпустимим, постає питання щодо визначення конструктивних особливостей осердя без порушення цілісності об'єкта.

Для вирішення цієї проблеми доцільним є аналіз морфологічних особливостей нижньої частини осердя, яка, як правило, залишається відкритою – її не перекривають загнуті краї оболонки. Сталеве осердя кулі 5,45-мм проміжного патрона має гладку нижню частину, яка іноді містить циліндричне заглиблення без чітких країв. У куль підвищеної пробивної здатності дана частина осердя має концентричне циліндричне заглиблення з чітко вираженими та рівними краями. Бронебійні кулі, своєю чергою, характеризуються наявністю концентричного заглиблення конічної форми на нижній частині осердя. Варто зазначити, що геометричні параметри цих заглиблень (глибина, діаметр, тощо) не мають визначального значення для класифікації осердь. Крім того, ймовірність помилки при встановленні наявності чи відсутності заглиблень, а також їх форми, є незначною за умови належного візуального огляду.

На підтвердження ефективності запропонованого підходу було здійснено розпилювання куль зі сталевими осердями, а також куль підвищеної пробивної здатності та бронебійних куль, виготовлених на підприємствах: АТ «Вимпел» (м. Амурськ), Ульяновський машинобудівний завод, Барнаульський верстатобудівний завод, машинобудівний завод ім. Леніна (м. Бішкек), Луганський верстатобудівний завод та Тульський патронний завод.

Із початком повномасштабної збройної агресії до Сумського НДЕКЦ МВС почали надходити 5,45-мм проміжні патрони з бронебійними кулями, які не представлені в доступних до використання профільних посібниках, а тому такі об'єкти потребують особливої уваги.

Так, серед досліджуваних бойових припасів калібру 5,45x39 мм були патрони, виготовлені Тульським патронним заводом у 2004 та 2007 роках. Зовнішнє маркування цих патронів, зокрема фарбування стиків гільз із кулями та капсулями червоним лаком, відповідало стандарту патронів типу 7Н6. Вершини куль залишалися не зафарбованими. За морфологічними ознаками кулі відрізнялися від 7Н6: вони мали меншу довжину та більшу масу. На дні куль був незакритий оболонкою отвір, через який проглядався сірий м'який метал. Результати розпилювання засвідчили наявність усередині куль циліндричного осердя з вершиною у вигляді усіченого конуса, розміщеного в свинцевій сорочці. Зіставлення морфологічних характеристик із даними відкритих джерел дозволило ідентифікувати ці боєприпаси як патрони з бронебійною кулею 7Н24. Зазначені патрони вироблялися на підприємствах ФКП «Амурський патронний завод «Вимпел» та ЗАТ «Барнаульський патронний завод». Спочатку вони не мали специфічного маркування та візуально не відрізнялися від патронів 7Н6. Їх тип визначався виключно за маркуванням на упаковці. Із 2002 року на заводі «Вимпел» запроваджено чорне лакове маркування стиків капсулів та куль із гільзами, яке згодом було змінене на червоне [3]. Також зафіксовано варіант маркування, аналогічний до патронів типу 7Н22 [4]. До 2007 року на підприємстві в м. Амурськ було здійснено модернізацію осердя, внаслідок чого його вершина набула загостреної форми. Оновлений патрон отримав індекс 7Н24М [3].

Другу групу серед досліджуваних зразків склали патрони, виготовлені ФКП «Амурський патронний завод «Вимпел» у 2019, 2021 та 2023 роках. Як й в попередньому випадку, стики куль та капсулів із гільзами були позначені червоним лаком. Водночас вершини куль мали чорне забарвлення, подібне до патронів типу 7Н22, однак площа покриття становила приблизно третину видимої частини кулі. Кулі були коротші та важчі за кулі патронів 7Н22. На дні також був отвір, через який видно сірий м'який метал. У результаті розпилювання виявлено свинцеву сорочку та циліндричне осердя, вершина якого мала форму конуса. Порівняльний аналіз морфологічних характеристик цих зразків з інформацією відкритих джерел дозволяє припустити, що йдеться про бронебійні патрони підвищеної пробивальності – ППБС «Игольник» з індексом ГРАУ 7Н39 [3, 5]. Достовірна довідкова інформація про ці боєприпаси обмежена. Конструкція куль узгоджується зі схемою, представленою в описі до патенту RU2468332C2 «Пуля для патронов стрелкового оружия» (чинний з 11.02.2011, патентовласник – ЗАТ «Барнаульський патронний завод»), хоча тип кулі в документі не вказано [5]. В описі до патенту RU224985U1, зареєстрованому 11.04.2024, патентовласником вказано ФКП «Амурський патронний завод «Вимпел» імені П.В. Фіногенова», патрон із кулею аналогічної конструкції позначено як «патрон для стрелкового оружия повышенной пробиваемости» [6].

Комплексний підхід до дослідження, що включало візуальне вивчення дна куль, а також їх розпилювання для аналізу внутрішньої будови, дозволив уточнити можливість попереднього визначення типу осердя за зовнішніми

ознаками. Зокрема, патрони типів 7Н6, 7Н6М, 7Н10, 7Н10М та 7Н22 можливо ідентифікувати на основі сукупності зовнішніх характеристик без необхідності руйнування об'єкта. Водночас, з огляду на візуальну подібність куль 7Н24 та 7Н39 (ППБС «Игольник»), остаточне встановлення їх конструктивних особливостей та типу осердя потребує застосування інвазивних методів аналізу, таких як розпилювання.

Запропонована методика розмежування типів куль 5,45-мм проміжних патронів набуває особливої практичної ваги в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. Її застосування дозволяє не лише скоротити тривалість проведення судово-балістичних експертиз, але й підвищити інформативність експертних висновків завдяки розширенню класифікаційних характеристик досліджуваних боєприпасів. Надання точної інформації про тип кулі є важливим чинником для проведення ідентифікаційних досліджень, зокрема у контексті документування воєнних злочинів, скоєних військовими формуваннями держави-агресора.

Список використаних джерел:

1. Довідковий посібник по патронам / Коломійцев О. В., Ларьков С. М. Собакарь І. С. Харків : «Оберіг», 2008. 528 с.
2. Коломійцев О. В., Собакарь І. С., Нікітюк В. Г., Сомов В. В. Патрони до стрілецької зброї. Харків, 2003. 336 с.
3. Кулі з «вовчої піни». Частина 2. URL: <https://ibis.net.ua/post/puli-iz-volchej-peny-3>.
4. 5,45×39 мм. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/5,45%C3%9739_%D0%BC%D0%BC#:~:text=5%2C45%20%D0%91%D0%A1%20\(%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A3,%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%96%20%E2%80%94%20840%20%D0%BC%2F%D1%81](https://uk.wikipedia.org/wiki/5,45%C3%9739_%D0%BC%D0%BC#:~:text=5%2C45%20%D0%91%D0%A1%20(%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A3,%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%96%20%E2%80%94%20840%20%D0%BC%2F%D1%81).
5. RU2468332C2. URL: <https://patentimages.storage.googleapis.com/fe/93/70/cbd1e86f94e5d9/RU2468332C2.pdf>.
6. RU224985U1. URL: <https://patentimages.storage.googleapis.com/cd/09/b0/5fee4cdfe78225/RU224985U1.pdf>.

Писарцова Юлія Ігорівна,

*головний судовий експерт сектору
дактилоскопічного обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Сумського НДЕКЦ МВС*

СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У 2025 РОЦІ

Стратегія національної безпеки почала формуватися з виникненням держави і весь час зазнає змін з урахуванням часу і обставин, через які проходить Україна.

На сьогодні з національною безпекою найчастіше співвідноситься посягання на територіальну цілісність, що відноситься до протиправних злочинних посягань.

З національною безпекою та посяганням на неї пов'язується розділ І Особливої частини Кримінального кодексу України. Актуальності набуває процес розслідування на сучасному етапі, в період воєнного стану, даної

категорії кримінальних правопорушень. За даними статистики, за період 2022-2024 рр спостерігається тенденція до кількісного коливання фактів посягання на національну безпеку.

Так, відповідно до оприлюднених даних, у 2022 році кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень у 12 разів перевищувала кількість аналогічних за 2021 рік. Серед них переважали ст.ст. 109, 110-2, 111, 111-1, 111-2, 114-1 КК України. Лідером стала державна зрада – 1169 проваджень, а також колабораційна діяльність – 3207 [1].

У першій половині 2024 року зареєстровано 3389 кримінальних проваджень проти національної безпеки, де теж переважає колабораційна діяльність (1620) та державна зрада (605). Крім того, зросла кількість диверсій в 5,4 рази, перешкоджання законній діяльності ЗСУ у 2,8 рази, несанкціоноване поширення інформації щодо направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів, переміщення та розташування ЗСУ – на 4.5% [2].

Дані статистики доводять існуючу проблему, що пов'язана із посяганням на національну безпеку, попередженням кримінальних правопорушень даної категорії та своєчасним виявленням протиправних фактів. Виклики пов'язуються із зростанням виявлених фактів посягань.

Національна безпека розглядається як міждисциплінарний об'єкт, виходячи з її змісту. На неї впливають різні фактори та процеси. Але не зважаючи на це, чіткого визначення поняття національної безпеки, яке б об'єднувало всі галузі, що підтримують процес безпеки, в праві немає. Але таке поняття завжди виходить за межі КК України.

Національна безпека визначається і в якості суверенності, інакше – як стан захищеності держави від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також як воєнна, економічна та екологічна. Окремі вчені поєднують поняття національної та державної безпеки.

Якщо аналізувати складові поняття, то національна – має відношення до нації, народу, населення, а безпека – характеризує стан без загроз, безпечність, мир.

Законами України визначається перевага національних інтересів і забезпечення напрямків державної політики на основі функціонування органів держави у сфері безпеки, тобто правоохоронних органів.

Структура національної безпеки охоплює об'єкти безпеки (держава, суспільство, особистість), мету (захист від внутрішніх і зовнішніх загроз), типи (внутрішня, зовнішня).

Стратегією є довготривалий загальний недеталізований план, що включає в себе способи досягнення мети. Стратегія базується на викликах. Якщо розглянути стратегію в контексті національної безпеки, то основними викликами у 2025 році є:

- військові загрози (гібридна війна, кібератаки);
- політична нестабільність в регіонах, реформатування влади;

- енергетична безпека;
- кліматичні зміни;
- міграційні кризи.

Енергетична безпека має ключовими завданнями забезпечення стабільного енергопостачання, що за умов постійних збройних атак реалізувати майже неможливо. Захистом повинні бути забезпечені електростанції, підстанції, магістральні мережі.

Необхідно розвинути енергетичну самодостатність шляхом інвестування в локальне виробництво енергії. Також постає питання про зменшення залежності від імпорتنих енергоносіїв, збереження стратегічних резервів.

Є потреба у розвитку інноваційних підходів, серед яких: створення розумних енергомереж, децентралізація енергетики, а також впровадження цифрового моніторингу споживання та безпеки енергосистем.

У безпековому вимірі необхідно опрацьовувати підготовку до надзвичайних ситуацій: розробляти аварійні плани, здійснювати навчання персоналу, використовувати резервне обладнання, створювати енергетичну оборону у співпраці із Силами безпеки.

Щодо кліматичних змін, це не тільки екологічна, а й національна безпекова загроза, що впливає на здоров'я населення, сільське господарство, доступ до водних ресурсів та міграцію.

Серед ключових напрямків стратегії є:

- моніторинг та прогнозування кліматичних ризиків;
- зміцнення кліматичної стійкості інфраструктури;
- адаптація сільського господарства;
- розвиток «зеленої» економіки (відновлювальні джерела енергії, підтримка бізнесу, податкові пільги).

Пріоритетами стратегії національної безпеки також виступають: захист державного суверенітету, кібербезпека, стабільність економіки, інформаційна безпека, громадська безпека та правопорядок.

Відповідно до ст. 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України [3]. Тобто даний напрямок виступає безпосередньою реалізацією конституційних положень та принципів, та прямо співвідноситься із державними збройними формуваннями країни.

Якщо проаналізувати стратегічні напрями, пов'язані із кібер- та інформаційною безпекою, вони співвідносяться із створенням системи кіберзахисту державних ресурсів, з протидією дезінформації та розвитком освітніх програм з медіаграмотності.

Якщо мова йде про енергетичну незалежність, приділити увагу слід стратегіям розвитку зеленої енергетики, зменшити незалежність від імпорту та розробити системи захисту критичної інфраструктури.

В частині розробки військової стратегії уваги заслуговують: посилення обороноздатності, підтримка ЗСУ та сил територіальної оборони та співпраця з НАТО. На міжнародному рівні необхідне посилення ролі таких союзів, як ЄС, ООН, НАТО, формування дипломатичної стратегії. Також важливе подання запитів на гуманітарну допомогу, що б значною мірою зміцнило соціальну підтримку незахищених верств населення.

Висновок. Стратегія національної безпеки України залишається динамічним явищем, яке розвивається і вдосконалюється на основі щоденних викликів, як в середині країни, так і пов'язаних із міжнародним конфліктом. Для формування нормативної стратегічної бази необхідно враховувати всі складові національної безпеки, а також адаптуватися до нових загроз. Неможливо розробити стратегію без синергії зовнішніх та внутрішніх зусиль.

Список використаних джерел:

1. У 2023 році зареєстровано майже у 3 рази менше злочинів проти нацбезпеки. URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-u-3-razy-menshe-zlochyniv-proty-natsbezpeky/>.
2. Злочини проти нацбезпеки: зареєстровано в 5,4 раза більше диверсії. URL: <https://skilky-skilky.info/-zareiestrovano-v-5-4-raza-bilshe-dyversii/>.
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Попович Ніна Василівна,

*аспірантка кафедри міжнародних відносин
та політичного менеджменту Державного
університету «Житомирська політехніка»*

**ПОДОЛАННЯ ІРЕДЕНТИЗМУ ЯК КЛЮЧОВОЇ
МІЖНАРОДНОЇ ЗАГРОЗИ**

Іредентизм як багатовимірне та складне явище продовжує залишатися ключовою загрозою національній безпеці держав в усьому світі, адже з моменту появи сучасного розуміння нації та націоналізму, яке більшість дослідників вбачають у XIX ст., продовжується взаємовиключне протистояння двох ключових концептів: з одного боку – права націй на самовизначення, а з другого – територіальної цілісності та непорушності кордонів суверенних держав.

Враховуючи те, що політичні кордони сучасних держав не відповідають національним, культурним, лінгвістичним та етнічним межах, можна спрогнозувати, що іредентистські конфлікти будуть і надалі залишатися джерелом поширення національних суперечностей, які через багатовимірність іредентизму та широке коло учасників, переростають із локальних етнічних зіткнень у геополітичні протистояння та визначають кон'юктуру міжнародного порядку.

Існують різні підходи до теоретичного визначення іредентизму. Відома українська науковиця Н. В. Горло[1] трактує іредентизм як різновид

політичного процесу, бо він реалізовується сумісно різними політичними акторами як стратегія, що направлена на зміну існуючого політичного ладу або побудову нового, направлена на об'єднання іреденти (національної меншини) та спорідненої держави в межах одного політичного організму, тому він є складовою частиною політичних технологій, які передбачають певний алгоритм дій, в першу, чергу з боку спорідненої держави, яка прагне поглинути території, де проживає споріднена їй національна меншина.

В зарубіжній науці іредентизм розглядають як складну, синхронізовану стратегію, яка реалізується спільно особами, групами осіб, які приймають політичні рішення, та установами національного та міжнародного рівня з метою об'єднати всі території, де живуть члени однієї нації в унікальне, нероздільне політичне утворення [2]. Отже, іредентизм є всеохоплюючим феноменом безпеки на багатьох рівнях: національному (внутрішньо-державному), регіональному та міжнародному.

Незважаючи на всю неоднозначність цього явища є певні приклади розв'язання та завершення національних та іредентистських конфліктів, які не надто віддалені від нас в часі. Враховуючи те, що сьогодні іредентистська риторика притаманна експансіоністській політиці деяких держав, аналіз окремих успішних випадків подолання іредентизму є вкрай корисним.

Національні конфлікти притаманні багатьом поліетнічним державам, в переважній більшості вони стають замороженими та активізуються в ті чи інші несприятливі моменти історії. Однак, в даний період часу є й врегульовані конфлікти, зокрема ми проаналізуємо завершення протистоянь в Північній Ірландії, Хорватії та Північній Македонії (табл. 1)

Конфлікт	Північна Ірландія	Північна Македонія	Хорватія
1	2	3	4
Гаряча фаза протистояння	+ 1968 – 1998 рр.	+ Січень-листопад 2001 р.	+ 1991-1998 рр.
Сторони	Урядові структури Великої Британії (чисельність до 40 тис.) Парамілітарні ірландські групи, Ірландська Республіканська Армія (ІРА) (до 10 тис. осіб)	Офіційна влада Македонії (збройні сили 15-20 тис.) Етнічні албанці з Македонії та з півдня Сербії Косово (6-7 тис.)	Югославія (Сербія, Чорногорія, Боснія та Герцоговина) та структури, які створили хорватські серби та Хорватія.
Жертви	3500 осіб з обох сторін, половина з яких цивільні.	Македонська сторона – 75; Албанська – 700-800	Хорватська сторона – 15007; «Республіка Сербська Країна» - 7204
Наявність національного політичного представництва	+ Партія Шинн Фейн	Албанська Партія демократичного процвітання.	+ Сербська демократична партія

Іноземні чинники	США, прорадянські сили (кубинські та чеські спецслужби), палестинські терористичні угруповання, ірландська діаспора	Активна участь міжнародних організацій – НАТО, ОБСЄ, ЄС, в тому числі миротворчі операції НАТО	ООН, США, Росія, ЄС, Франція, хоча ключову роль не відігравали.
Роль іредентистської держави	Ірландія відігравала значну роль.	Албанія не втручалася в конфлікт	Реалізація ідеї «Великої Сербії»
Статус конфлікту	Завершений	Завершений	Завершений
Результати конфлікту	Страстнопатнична угода 1998 р., відповідно до якої Північна Ірландія отримала більше автономії, однак напруга у відносинах періодично спостерігається	Підписання Охридської угоди, за якою Македонія зберегла цілісність країни, албанці отримали широкі права	Повна перемога Хорватії.

Таблиця 1. Аналіз завершених іредентистських конфліктів в Північній Ірландії, Хорватії та Північній Македонії

Джерело: складено автором на основі джерела [3].

Кожен з представлених конфліктів має свої особливості та відмінності, але в основі кожного лежить давнє етнічне та релігійне протистояння. Боротьба між католиками-ірландцями та протестантами – британцями розгорнулася з новою силою в 60 – х рр. XX ст. та супроводжувалася масовими демонстраціями в північній Ірландії, у відповідь на що Британія вводить війська. Внутрішньополітичне протистояння мало важливий глобальний контекст, адже відбувалося під час «холодної війни», втручання терористичних угруповань та радянських спецслужб лише сприяло ескалації конфлікту.

Балкани знову підтвердили свій статус «порохової діжки Європи» після розпаду СРСР, адже тоді активно розпочалися процеси децентралізації та національно-культурного піднесення серед країн Югославії. Строкатий етнічний, релігійний, культурний склад регіону сприяв появі масових конфліктів та жорстоких етнічних війн.

Конфлікти в Боснії та Герцоговині і Косово й досі залишаються не до кінця врегульованими конфліктами, де й залишаються миротворчі контингенти, а от протистояння в Хорватії та Північній Македонії мають статус врегульованих конфліктів [3, с. 7], навіть не зважаючи на чисельні людські втрати та наявність жорстоких злочинів проти людства, зокрема теракти в Північній Ірландії, масові вбивства полонених на Балканах.

Хоча хід боротьби та врегулювання конфліктів відрізняється в кожному окремому випадку, однак в Північній Ірландії та Північній

Македонії можна провести чітку спільну паралель: досягнення компромісу з боку всіх ворогуючих сторін. Жодний учасник конфлікту не зазнав абсолютної переваги чи поразки. Македонцям вдалося відстояти своє право на територіальну цілісність та унітарність держави, однак албанці отримали широкі політичні, національні та культурні права в межах поліетнічної держави. Північна Ірландія відповідно до Угоди Страстної п'ятниці залишилася в складі Великобританії, однак фактично отримала автономію з широкими правами, продовжує тісну співпрацю з урядом Республіки Ірландія. Принцип консенсусу беззаперечно відображається у взаєминах між Британією та Північною Ірландією. Спільною рисою для вирішення конфліктів у Північній Ірландії та Північній Македонії є те, що вони не стали тотальними, це сприяє простішому примиренню, на відміну від Хорватії, де рівень напруги був надзвичайно високим, цей фактор вплинув на врегулювання конфлікту в Хорватії, де відсутні будь-які компроміси, поступки, а перемогу отримує лише одна сторона, крім того. Миротворчі місії були присутні на території Хорватії, однак їм не вдалося бути нейтральними.

Досвід албанців підтверджує концептуальні постулати іредентизму в тому, що без відсутності підтримки спорідненої батьківської держави, іредентистський проект не може бути реалізованим, однак це твердження спростовує приклад сербського іредентизму, де активно реалізувалася ідея «Великої Сербії» - збирання етнічних земель, однак Хорватії вдалося в повній мірі отримати перемогу та не піти на жодні поступки, що було продиктовано значними військовими перемогами.

Отже, іредентистські конфлікти продовжують залишатися джерелом міжнародної напруги. Чи можна створити певний загальноприйнятий алгоритм вирішення іредентистських конфліктів? В сучасних реаліях міжнародних відносин – ні, адже кожний іредентистський конфлікт має свої особливості та відмінності. Не зважаючи на те, що іредентизм глобальна загроза, та все ж на його виникнення і формування впливають внутрішні передумови, які відрізняються в кожній окремо взятій країні. До них належать: особливості історії та державотворення, культурні, політичні, соціально-економічні та природно-кліматичні особливості регіону та держави. Приклад проаналізованих конфліктів доводить, що не зважаючи на всю складність та жорстокість, іредентистські протистояння завершуються за допомогою конструктивної взаємодії всіх учасників процесу та активної участі міжнародних посередників, але універсальних загальновизначених мирних планів не існує, адже кожна ситуація потребує власних інструментів та методів, які будуть їй відповідати.

Список використаних джерел:

1. Горло Н. В. Порівняльний аналіз західного та східного типів іредентизму. Регіональні студії, 2020, № 22 с. 10-14. URL: http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/22/22_2020.pdf#page=10
2. Malbašić, Z., & Trbojević, M. (2020). Defining irredentism as a security phenomenon. NBP-Journal of Criminalistics and Law, 25(2), 39-51. URL:

<https://academic.oup.com/jogss/article-abstract/10/1/ogae037/7842830>

3. Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; худож.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. – Харків: Фоліо, 2020. 186 с.

Прокопчук Михайло Леонідович,
*аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська
політехніка»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАГРОЗ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національна безпека України в сучасних умовах протистоїть численним загрозам, серед яких окреме місце посідає міжнародний тероризм. У світі, де терористичні організації постійно еволюціонують та розширюють сферу свого впливу, Україна опинилася на перетині геополітичних інтересів і може стати як об'єктом безпосередніх терористичних атак, так і транзитною територією чи джерелом рекрутування для міжнародних терористичних угруповань. Хоча Україна традиційно не розглядається як пріоритетна ціль для великих міжнародних терористичних організацій, комплекс внутрішніх та зовнішніх чинників, зокрема військова агресія з боку Російської Федерації, створює сприятливе середовище для активізації терористичних загроз різного походження. Аналіз цих загроз та розробка ефективних механізмів протидії є невід'ємною складовою забезпечення національної безпеки України.

Наявність загроз для національної безпеки України з боку міжнародних терористичних організацій є серйозною проблемою. Оскільки Україна не є «цікавою» для великих відомих світових терористичних організацій, наведемо приклади потенційних видів загроз для держави:

- Міжнародні терористичні організації можуть спробувати скористатися ситуацією в Україні, особливо, на тих територіях, де відбуваються бойові дії.
- Міжнародні терористичні організації можуть намагатися рекрутувати громадян України та радикалізувати їх для проведення терористичних актів як у самій країні, так і за її межами.
- Міжнародні терористичні організації можуть використовувати Україну як транзитний коридор для нелегального обігу зброї та фінансування терористичних актів.
- Можливий інформаційний тероризм через соціальні мережі та медіа, зокрема пропаганда ідеологій терористичних угруповань та радикалізації громадян України.

Варто зазначити, що не тільки фізичні напади можуть бути загрозою, але й кібератаки на критичну інфраструктуру України, задля погіршення економічного, соціального та політичного ладу. Ці загрози становлять серйозну небезпеку для національної безпеки України і вимагають ефективних заходів протидії та контрзаходів з боку державної влади.

Україна не є традиційним місцем діяльності ісламських екстремістських груп, але деякі з них можуть мати обмежену активність на території держави. Наведемо приклад деяких з них: Хізб ут-Тахрір (Hizb ut-Tahrir) - ця ісламська організація активна в кількох країнах світу, в тому числі і в Україні. Хізб ут-Тахрір пропагує ідеологію ісламського каліфату та виступає за заміну сучасних урядів на ісламське керівництво; Ан Нусра (Al-Nusra Front)- терористична організація, пов'язана з Аль-Каїдою, має обмежену активність в Україні, зокрема, через намагання залучити симпатизантів та здійснити пропаганду; Джебхат ан-Нусра (Jabhat al-Nusra)- інша назва Аль-Нусра, що використовується українськими ЗМІ для позначення терористичної організації Аль-Нусра.

Крім того, в Україні можуть бути присутні індивідуальні радикальні елементи, які самотійно або у малій групі прагнуть до втілення ідеології ісламського екстремізму. Ще одного прихильника "Ісламської держави", якого розшукували міжнародні правоохоронні органи, правоохоронці затримали на Київщині. Уродженець однієї з колишніх республік СРСР впродовж 2014-2015 років пройшов підготовку у таборах терористів у Сирії та брав безпосередню участь у бойових діях на боці "Ісламської держави" в сирійсько-іракській зоні.

Підкреслимо, що рівень активності ісламських екстремістських груп в Україні є низьким порівняно з іншими країнами, але це не означає, що такі загрози відсутні.

На сьогодні, найбільшої терористичною загрозою для України є Російська Федерація. Вже третій рік поспіль Росія веде повномасштабну війну проти України, метою якою є не тільки насильницьке відбирання територій, але і тотальне знищення народу, через щоденні ракетні обстріли, масове вбивство цивільного населення, їх катування, створення екологічних катастроф.

Підсумовуючи, варто зазначити, що загрози національній безпеці України з боку міжнародних терористичних організацій мають комплексний характер і потребують системного підходу для їх нейтралізації. Хоча рівень активності традиційних ісламських екстремістських груп на території України залишається відносно низьким, не можна недооцінювати потенційні ризики, пов'язані з їхньою діяльністю – від радикалізації окремих громадян до використання країни як транзитного коридору для нелегального обігу зброї та фінансування терористичних актів.

Особливої уваги заслуговує те, що сьогодні найбільшою терористичною загрозою для України є Російська Федерація, яка веде повномасштабну війну, спрямовану не лише на захоплення територій, а й на знищення цивільного населення через систематичні обстріли, катування та створення екологічних катастроф. Ця безпрецедентна загроза вимагає мобілізації всіх ресурсів держави та міжнародної спільноти для захисту суверенітету і безпеки України.

Для ефективної протидії загрозам міжнародного тероризму Україні необхідно розвивати систему раннього виявлення та запобігання

терористичним загрозам, удосконалювати законодавчу базу та посилювати міжнародну співпрацю у сфері боротьби з тероризмом, а також забезпечувати захист критичної інфраструктури від фізичних та кібернетичних атак

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 20 березня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
2. Концепція боротьби з тероризмом в Україні, затверджена Указом Президента України від 5 березня 2019 року № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>.
3. Міжнародний документ «Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму»: Конвенція від 16.05.2005 р. No 994_838. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text.

Розгон Ольга Володимирівна,
*к.ю.н., доцент, провідний науковий
співробітник відділу правового забезпечення
інноваційної діяльності НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

**ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОМ'ЯКШЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВИКОПНОГО
ПАЛИВА АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАДЛЯ
ДОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Відповідно до Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index) Україна займає 60 місце. Найгірші показники в оцінці України становлять такі категорії: якість атмосферного повітря, умови для збереження біорізноманіття, стан екосистемних послуг, санітарія та управління відходами (*Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року* від 20.10.2021 р. №1363-р).

Однією з головних проблем у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, які негативно впливають на здоров'я людей і сталість екосистем, є забруднення навколишнього природного середовища викидами в атмосферне повітря.

Транспорт — це галузь суспільного виробництва, при експлуатації якого кількість небезпечних викидів парникових газів постійно зростає. Отже, в умовах зміни клімату треба здійснювати *декарбонізацію енергетичної системи*, запорукою чого може стати *електрифікація автомобілів*.

OECD Green Growth Strategy націлила міжнародну спільноту на необхідність пошуку шляхів для підтримання не тільки економічного зростання, а й забезпечення екологічної безпеки.

Декарбонізація енергетичної системи доступна. Хоча загальні потреби в *інвестиціях* в енергетику є значними. Так, додаткові кумулятивні інвестиції за період 2015–2050 років становитимуть еквівалент 27 трильйонів доларів США до 0,77 трлн дол. США в середньому на рік за той же період. Додаткові інвестиції, які необхідні для *декарбонізації енергетичного сектору*,

в основному зосереджені в секторах кінцевого споживання для підвищення енергоефективності (зокрема, у будівлях і транспортних секторах) [1].

На світовому рівні важливе значення для *екологічної безпеки автотранспорту* має введення нормативних документів, що обмежують застосування окремих видів палива, особливо ті, які містять свинець, а також упровадження вимог до зниження оксидів вуглецю, азоту і вуглеводнів у складі вихлопних газів автомобільних двигунів. Вирішення проблеми *моніторингу екологічної безпеки автотранспортної мережі* є надзвичайно складним завданням і потребує перш за все остаточного концептуального визначення. Крім того, екологічна безпека та захист населення від наслідків довготривалого впливу забруднень довкілля за рахунок викидів автотранспорту вимагає посилення контролю щодо виконання санітарно-гігієнічних правил і стандартів на всіх рівнях функціонування санітарно-епідеміологічної служби [2].

У результаті для того, щоб пом'якшити залежність від *викопного палива*, уряди різних країн, які занепокоєні *екологічною безпекою*, стали формувати *стратегічні документи*, спрямовані на використання ресурсів із *низьким викидом вуглецю*. Наприклад, The National Low Carbon Strategy, Stratégie Nationale Bas-Carbone окреслює дорожню карту *Франції* щодо скорочення викидів *парникових газів* до 2050 року. Щоб досягти *кліматичної нейтральності* ЄС уже у 2050 році, уряд *Польщі* затвердив National Energy and Climate Plan 2030 як ключовий документ, який має вирішальний вплив на *енергетичну і кліматичну політику* країни в середньостроковій перспективі.

У частині безпечного, екологічного та енергоефективного *транспорту* *Національна транспортна стратегія України* на період до 2030 року від 30.05.2018 р. № 430-р вказує на недостатній рівень *транспортної безпеки*, обсяг *енергоспоживання та вплив на довкілля* в Україні. Крім того, зазначено, що в містах приблизно 90–95 % викидів у повітря спричинені *автомобільним транспортом*. У зв'язку з цим через декілька років після прийняття стратегії було ухвалено план заходів із реалізації *Національної транспортної стратегії України* на період до 2030 року.

Безпека енергопостачання транспорту гарантується широкою диверсифікацією джерел різних *альтернативних видів палива*, зокрема за рахунок використання *універсальних енергоносіїв електрики та водню*, а також тісного зв'язку з *відновлюваними джерелами енергії*.

Водень і його похідні безпосередньо можуть використовуватися у *дорожньому транспорті* — легкові автомобілі, автобуси, вантажні автомобілі, які використовують стиснений водень як паливо для виробництва електричної енергії через паливний елемент (комірку). У цьому баченні *транспортний сектор* є тим, який необхідно *електрифікувати*.

Із кожним роком пришвидшується технічний прогрес, а смарт-технології все глибше проникають у всі галузі та сфери. Так, і в галузі транспорту більш затребуваною стає не електромережа для заряджання

електромобілів, а «розумна» мережа для того, щоб сформувати енергонезалежність і допомогти покращити життя користувачам електромобілів.

Енергетичною стратегією України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605, передбачено застосування технологій «розумних мереж» як ефективного механізму розвитку електроенергетичної системи України в сучасних умовах.

Електроенергія є необхідною умовою для експлуатації електромобіля. А це можна усунути за допомогою технологій «розумних» мереж із використанням відновлюваних джерел енергії в електротранспорті.

Але будівництво інфраструктури відновлюваної енергетики потребує використання орних земель (рілля). Упровадження принципів інтелектуального «розумного» дизайну, таких як будівництво підземних зарядних точок або фотоелектричних парковок на даху для полегшення зарядки електромобілів, може допомогти пом'якшити деякі непередбачені наслідки. За відсутності відновлюваного або більш чистого виробництва електроенергії очікуваний внесок державних витрат на електромобілі в чистіше довкілля може бути нереалізований [3].

Моніторинг і керування мережею зарядних станцій для електроавтомобілів здійснюється з використанням комп'ютерних технологій, а отже, впливає і на дотримання кібербезпеки.

На сьогодні майже всі компоненти сучасного автомобіля об'єднані в цифрову мережу для забезпечення оптимальної продуктивності та безпеки водіння. Як наслідок, сучасний «розумний автомобіль» завжди в інтернет-мережі, але різноманітні бортові комп'ютери та допоміжні системи все частіше стають мішенню для кібератак [4].

Успішне виконання євроінтеграційних процесів у сфері транспорту пов'язано з підвищенням рівня охорони навколишнього природного середовища шляхом: розроблення ефективних та екологічнобезпечних технологічних рішень, які дадуть можливість зменшити негативні наслідки техногенного навантаження на природу; обґрунтування пріоритетних напрямів природохоронної діяльності; розв'язання ресурсоекологічних проблем соціально-економічного розвитку транспортного сектору з урахуванням сучасних вимог екологічної безпеки; посилення вимог до контролю за відповідністю рухомого складу і палива відповідно до встановлених екологічних норм; стимулювання перевізників до використання транспортними засобами альтернативних видів палива [5].

Сьогодні, під час важких викликів, що стоять перед Україною, важливість дослідження транспортної системи та пошуку майбутніх шляхів розвитку національного ринку автомобільних пасажирів і вантажоперевезень у фокусі забезпечення екологічної безпеки є надзвичайно актуальною. У динамічній сфері автотранспорту є прагнення до сталого

розвитку, але за умови охорони навколишнього природного середовища, яка стає все більш затребуваною. Отже, при експлуатації електромобіля маємо брати до уваги необхідність дотримання екологічної, транспортної та кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. IRENA. Global Energy Transformation. A Roadmap to 2050. IRENA, Abu Dhabi (2018).
2. Гладка Л. А. Екологічна безпека автомобілів та автомобільних газонакопичувальних компресорних станцій (АГНКС) на відповідність міжнародних стандартів. Сучасні технології в промисловому виробництві: матеріали Всеукраїнської міжвузівської науково-технічної конференції (Суми, 19-23 квітня 2010 року) / Редкол.: О. Г. Гусак, В. Г. Євтухов. Суми: СумДУ, 2010. Ч. III. С. 131-132.
3. Tilly N. et al. How Sustainable is Electric Vehicle Adoption? Insights from a PRISMA Review. *Sustainable Cities and Society*. 2024. Vol. 117. P. 105950. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2210670724007741>. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scs.2024.105950>.
4. Автомобільна кібербезпека: нові обов'язкові правила з липня 2024 року. URL: <https://www.dqsglobal.com/ukua/navchajtesya/blog/avtomobil%27na-kiberbezpeka-novi-obov%E2%80%99yazkovipravila-z-lipnya-2024-roku>.
5. Валиулліна З. В. Транспортний сектор України в євроінтеграційних процесах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 23-26. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2015/6.pdf.

Ромашенко Катерина Юріївна,

студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник:

Стрижак Алла Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та правосуддя Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»

ЩОДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПРОКУРОРА

На сучасному етапі державотворення важливою складовою в діяльності правоохоронних органах, судів, прокуратури, окрім належного рівня знання чинного законодавства України та досвіду його застосування, є високий ступінь професійної етики, морально-етичних засад, що виступають найвищим стандартом людської поведінки. Прокурор – це самостійний та незалежний учасник судового процесу, який виступає від імені держави та здійснює свої повноваження відповідно до чинного законодавства України.

Основоположний закон нашої держави, а саме ст. 131-1 Конституції України передбачає, що прокурор здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим

розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що під час здійснення своїх повноважень прокурор повинен дотримуватись професійних та моральних якостей у відповідності із знанням чинного законодавства для правомірного виконання своїх професійних обов'язків.

Беручи до уваги позицію Смішко М.С., варто наголосити, що професійна етика прокурора є зведенням правил етичної поведінки під час здійснення функцій прокуратури у відносинах з цивільними громадянами, суддями, працівниками правоохоронних органів, органами місцевого самоврядування, засобами масової інформації іншими державними органами та установами для підтримання авторитету в суспільстві [2, с. 429]. Високий рівень професійної етики прокурора полягає в тому, що її вагомою функцією є врегулювання моральних відносин, які виникають під час здійснення прокурором своїх прав та обов'язків [3, с. 42]. Враховуючи це, підвищується працездатність прокурора та доброчесність під час здійснення не тільки професійних повноважень, а й в спілкуванні з колегами. Завдяки цьому у прокурорському оточенні буде панувати сприятливий професійний клімат, який сприятиме кращому виконання службових обов'язків.

Не залишається поза увагою й Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів [4], який визначає основні принципи, норми та правила прокурорської етики. У ст. 4 останнього зазначено основні засади професійної етики, яких мають дотримуватись прокурори, а саме принципи: верховенства права та законності; поваги до прав і свобод людини і громадянина, недопущення дискримінації; незалежності та самостійності; політичної нейтральності; презумпції невинуватості; справедливості, неупередженості та об'єктивності; професійної честі і гідності, формування довіри до прокуратури; прозорості службової діяльності, конфіденційності; утримання від виконання незаконних наказів та вказівок; недопущення конфлікту інтересів; компетентності та професіоналізму; доброчесності, зразковості поведінки та дисциплінованості; поваги до незалежності суддів [4]. Перелік вищезазначених засад є вичерпним та має бути непорушним. У випадку, якщо хоча б один принцип працівник прокуратури порушить його може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності відповідно до чинного законодавства. Тому завданням Кодексу, в першу чергу, є забезпечення компетентного ставлення прокурорами до посадових обов'язків, а також додержання моральних та етичних стандартів комунікації.

Як зазначив Шемчук В.В., проблема кадрового забезпечення органів прокуратури висококваліфікованими працівниками на сьогодні є актуальною проблемою, і з цим варто погодитись, оскільки на сьогодні існує нехватка кадрів в органах прокуратури, а це зумовлено не тільки великою складністю

професійного навантаження покладених на працівників прокуратури обов'язків, а й відсутністю у кандидатів на посаду досконалого володіння юридичними навичками, професійно-моральної та етичної підготовки, адже це є одним із вагомих критерієм при прийнятті на роботу особу, яка має бажання стати прокурором [5, с. 81]. На нашу думку, для майбутніх прокурорів та прокурорів, які займають відповідні посади в теперішній системі прокуратури України головним аспектом діяльності є належна підготовка та високий рівень професійної етики прокурора.

Погоджуємось з позицією Шведун Т.С., яка зазначає, що в Україні існує Тренінговий центр прокурорів України, який виступає інститутом правового виховання прокурорів, здійснює спеціальну підготовку, а також, формує правову культуру, основні цінності, які спрямовані на повагу до прав людини та взаємовідносин з органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами, органами судової влади, засобами масової інформації, у власному колективі тощо [6, с. 121]. Тому особливу увагу потрібно приділяти навчальному процесу, як наголосив Шемчук В.В., саме під час вступу на посаду молодого фахівця у нього формуються моральні принципи та настанови, на яких ґрунтується професійна етика та основи майбутньої діяльності [5, с. 82]. Впровадження ефективного навчання та кваліфікаційної підготовки слугуватиме покращенню рівня професійної етики та поведінки прокурора у його подальшій діяльності.

Підсумовуючи вищезазначене, варто додати, що під час здійснення свої службових повноважень прокурори мають дотримуватись норм прокурорської етики відповідно до Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, а також чинних нормативно-правових актів. Працівники прокуратури повинні володіти високим рівнем правосвідомості та освіченості, не допускати неправомірних дій, негативних висловлювань, що можуть зашкодити його репутації та авторитету прокуратури загалом. Тому етика прокурора є вагомою складовою його іміджу, яка повинна відповідати принципам та нормам моралі, а порушення відповідних засад повинно супроводжуватись притягненням до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Смішко М.С. Окремі аспекти професійної етики прокурора. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Наукової конференції студентів. Львів. 2022. С. 429-431.
3. Миронюк О.В. Етичні засади спілкування прокурора із суддями та іншими учасниками судового процесу. Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрями розвитку: матер. Всеукр. наук. конф. молодих вчених. Одеса, 2022. С. 42-45.
4. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів від 27.04.2017. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text> (дата звернення: 02.04.2025).

5. Шемчук В.В. Професійна етика діяльності прокурора. Науковий вісник. Львівського державного університету внутрішніх справ. 1. 2023. С. 77-85.

6. Шведун Т.С. Діяльність органів прокуратури в забезпеченні прав людини. Науково-практична конференція. Рівне. 2023. С. 120-123.

Тростенюк Тетяна Михайлівна,
*доктор філософії, доцент, доцент кафедри
національної безпеки, публічного управління
та адміністрування Державного
університету «Житомирська політехніка»*

Гуцалюк Марта Максимівна,
*студентка 1 курсу Державного
університету «Житомирська політехніка»*

ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі тема національної безпеки є надзвичайно актуальною через зростання геополітичної напруженості, гібридні та інформаційні війни, тероризм, кіберзагрози, економічну нестабільність, енергетичну кризу, глобальні виклики (збройні конфлікти, масова міграція та біженці, зміна клімату, бідність і голод частини населення світу, пандемії і епідемії тощо), що безпосередньо впливають на стабільність і розвиток кожної держави.

Здатність держави забезпечувати свої життєво важливі інтереси в умовах міжнародної взаємодії, захищаючи себе від зовнішніх загроз, сприяючи стабільному і безпечному міжнародному середовищу визначається, як національна безпека. У сучасному суспільстві національна безпека тісно пов'язана з міжнародною та глобальною безпекою.

Національна безпека, згідно Закону України «Про національну безпеку України», це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від реальних та потенційних загроз. Фундаментальними національними інтересами України згідно з цим законом є: державний суверенітет і територіальна цілісність, сталий економічний розвиток і європейська та євроатлантична інтеграція, захист прав і свобод людини і громадянина [3].

Національна безпека України охоплює широкий спектр аспектів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку держави і захист її від різноманітних загроз, основні з них:

- оборона (захист від зовнішньої агресії);
- державна безпека (захист конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності);
- економічна безпека (стійкість економіки, енергетична незалежність);
- соціально-гуманітарна безпека (захист прав і свобод громадян, соціальна стабільність);
- інформаційна безпека (захист інформаційного простору від негативного впливу);

– екологічна безпека (захист довкілля та сталий розвиток).

Важливим елементом державної політики для забезпечення стабільного і безпечного розвитку держави є своєчасне реагування на виклики національної безпеки. Виклики – це своєрідні «дзвіночки», які сигналізують про можливі майбутні проблеми у сфері національної безпеки. Ігнорування викликів може призвести до того, що з часом вони трансформуються у реальні загрози, боротися з якими значно складніше.

Наразі Україна стикається з низкою серйозних викликів, які можна поділити на зовнішні і внутрішні. Основні зовнішні виклики включають:

- триваюча збройна агресія РФ, бойові дії, окупація частини території;
- поширення зброї масового ураження і засобів її доставки;
- нестабільність у сусідніх регіонах, напруженість поблизу кордонів;
- кіберзагрози, атаки на критичну інфраструктуру, інформаційні системи, державні установи;

- інформаційна війна, дезінформація, пропаганда і фейкові новини;
- гібридні методи війни, які ведуть спецслужби РФ проти України.

Основні внутрішні виклики:

- корупція, яка підриває довіру до державних інститутів влади;
- економічні проблеми, тіньова економіка, низький рівень життя;
- соціальна нерівність і розшарування суспільства;
- організована злочинність і зростання рівня насильства;
- демографічна криза, зменшення народжуваності та старіння населення;
- політична нестабільність, внутрішні конфлікти та слабкість політичних інститутів.

Розуміння цих викликів є важливим для розробки ефективних стратегій національної безпеки та забезпечення майбутнього розвитку України.

Стратегією національної безпеки України визначені і стратегічні пріоритети національної безпеки України, що є найважливішими напрямками діяльності держави, спрямовані на захист суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу від існуючих і потенційних загроз. Тобто, це ключові цілі та завдання, які держава ставить перед собою у сфері безпеки для забезпечення захисту своїх громадян. Саме стратегічні пріоритети визначають, на чому держава зосереджує свої зусилля, ресурси, політичну волю щодо національної безпеки [4].

Стратегічні пріоритети забезпечення національної безпеки України зосереджені на:

- зміцненні обороноздатності країни, протидії збройній агресії РФ;
- реформуванні ЗСУ відповідно до стандартів НАТО, розвитку ВПК;
- захисті конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності, боротьбі з тероризмом, іноземною розвідкою та підливною діяльністю;
- поверненні тимчасово окупованих територій політико-дипломатичним шляхом;

- економічній стійкості, проведенні реформ, продовольчій безпеці, захисті фінансової системи; залученні інвестицій;
- боротьбі з корупцією, подоланні соціальної нерівності;
- захисті інформаційного простору від негативного впливу, протидія дезінформації та кіберзагрозам.

Війна в Україні створила нові виклики і загрози, спровокувала небезпечну поляризацію світової спільноти, ескалацію конфліктів та непередбачуваності на глобальному і регіональному рівнях. В умовах широкомасштабної російської агресії тривають складні процеси становлення воєнної дипломатії України, вдосконалення і трансформації її цілей, завдань і пріоритетів на ключових зовнішніх напрямках [1].

Понад 1160 днів Україна і український народ живе в умовах повномасштабної війни з РФ, відстоюючи свою свободу, незалежність і саме право на існування. За 38 місяців війни наша країна зазнала великих втрат і руйнувань такого масштабу, який важко уявити на Європейському континенті після Другої світової війни. Вщент зруйновані десятки міст і сотні сіл; тисячі загиблих мирних людей, які стали жертвами насильства, тортур і нелюдського поводження; депортація українських дітей країною-агресором; штучно створена екологічна катастрофа і постійний ядерний шантаж; системне знищення енергетичної, транспортної і аграрної інфраструктури країни; а кілька мільйонів людей покинули Україну і виїхали за кордон, рятуючись від війни. І це далеко не повний перелік лиха, біди і горя, завданого Росією [2].

Національна безпека України на теперішній час перебуває під значним і всеосяжним тиском, ключовим фактором якого є триваюча збройна агресія РФ. Цей зовнішній виклик є визначальним і впливає на всі аспекти безпеки держави.

Безпосередня військова агресія залишається абсолютно пріоритетною, вимагаючи постійної мобілізації ресурсів для оборони і звільнення окупованих територій. Гібридні загрози (кібератаки, дезінформація, політичний тиск) продовжують дестабілізувати ситуацію зсередини та ззовні.

Отже, Україна перебуває на критичному етапі боротьби за своє існування та майбутнє української нації. Успіх у забезпеченні національної безпеки залежить від здатності держави протистояти зовнішній агресії РФ, одночасно долаючи внутрішні вразливості та реалізуючи стратегічні пріоритети, які спрямовані на зміцнення стійкості України та її інтеграцію в Євросоюз.

Список використаних джерел:

1. Національна безпека і оборона. Стратегічні партнери України. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/10/11/NSD193-194_2023_ukr_all.pdf
2. Останні події, важливі новини. Війна: 1160 доба повномасштабного російського вторгнення. URL: <https://ostannipodii.com/a/202504/viyna-1160-doba-povnomasshtabnogo-rosiyskogo-vtorgnennya-100033486/>
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

4. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 №392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>

Філянїна Людмила Анатоліївна,
*доцент кафедри міжнародного права ННІ
права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів*

ІМУНІТЕТ І ВИКОНАННЯ ОРДЕРУ НА АРЕШТ: МІЖНАРОДНА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГЛАВ ДЕРЖАВ ЗА МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ

Особливої актуальності в умовах сучасних глобальних збройних конфліктів набуває перспектива притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності глав держав та інших посадових осіб за вчинення міжнародних злочинів. Традиційна доктрина імунітету глав держав довгий час слугувала бар'єром для судового переслідування на міжнародному рівні. Разом з тим, розвиток міжнародного права, ефективна робота спеціальних трибуналів, а згодом діяльність Міжнародного кримінального суду (МКС), поступово змінила підходи до питання імунітету. Вимоги справедливості та захисту прав людини ставить перед міжнародною спільнотою складні виклики. Отже, актуальним є аналіз можливості притягнення глав держав до відповідальності за скоєння міжнародних злочинів.

Історичні факти свідчать, що офіційні, дипломатичні відносини, нажаль, не припиняються із державами коли їх глави держав чи інші посадові особи, обґрунтовано підозрюються у скоєнні міжнародних злочинів. Так, наприклад, у 2015 р. з метою участі у засіданні Африканського Союзу Південну Африку відвідав президент Судану Омара аль-Башира (перший діючий президент, стосовно якого видано ордери на арешт у 2009 р. та 2010 р. за злочини проти людства, військові злочини і злочину геноциду скоєні з 2003 по 2008 роки у Дарфурі, Судан); 2 вересня 2018 р. напередодні Пекінського саміту Форуму китайсько-африканського співробітництва глава Китаю також зустрівся із президентом Судану; 3 квітня 2025 р. Угорщина прийняла прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньяху (21 листопада 2024 р. палата попереднього провадження І Міжнародного кримінального суду видала ордер на арешт за злочини проти людяності та військові злочини, скоєні з 8 жовтня 2023 р. до 20 травня 2024 р.); путіна з моменту повномасштабного вторгнення в Україну також неодноразово приймали з офіційними візитами в різних державах, а саме: 21 травня 2024 р. Китай; 21 серпня 2024 р. Азербайджан; 3 вересня 2024 р. Монголія взагалі знехтувала міжнародним ордером на арешт.

Успішне здійснення міжнародного правосуддя вимагає проведення ряду процесуальних дій, що включають безпосереднє затримання підозрюваної особи за вчинення злочину. Їх реалізація є складним завданням для держав особливо коли вони обтяжується наявністю у особи

дипломатичного чи державного імунітету. Посилання на державний та дипломатичний імунітет є одним із основних доводів на користь неможливості виконання ордеру на арешт і притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності глави держави та інших посадових осіб. Умови надання дипломатичного імунітету регулюються Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, Віденською конвенцією про консульські зносини 1963 року та іншими міжнародними договорами та угодами.

Найбільш дискусійною темою є практика співвідношення обов'язку держав здійснювати співробітництво щодо виконання ордеру на арешт, обов'язком співробітництва (ст. 86 Статуту МКС) та імунітетом і згодою на передачу (ст. 98 Статуту МКС), особливо після видачі ордерів на арешт путіна, Львової-Белової; Шойгу, Герасимова та інших посадовців обґрунтовано підозрюваних у скоєнні міжнародних злочинів на території України.

Водночас, необхідно зазначити, що Статут МКС прямо передбачає неприпустимість посилання на посадове становище. Так, посадове становище глави держави або уряду, члена уряду або парламенту, обраного представника чи державної посадової особи в жодному разі не звільняє особу від кримінальної відповідальності згідно зі Статутом МКС та не є, саме по собі, підставою для пом'якшення покарання (ст. 27). Також держави-учасниці МКС відповідно до положень Статуту всебічно здійснюють співробітництво із Судом у проведенні ним розслідувань, що підпадають під юрисдикцію Суду, а також здійсненні кримінального переслідування (ст. 86).

Одним із перших прикладів вдалого притягнення посадових осіб держави до міжнародної кримінальної відповідальності є Нюрнберзький трибунал. Наприкінці Другої світової війни, позиція уряду США щодо відповідальності була чітко викладена в Ялтинському меморандумі напередодні Лондонської конференції, яка започаткувала Нюрнберзький процес. Так, у Ялтинському меморандумі уряд США наполягав на тому, що німецькі лідери, а саме – Гітлер та його спільники повинні бути притягнуті до відповідальності за систематичний та спланований терор у Німеччині починаючи з 1933 р., коли Гітлер прийшов до влади, державах-сателітах Осі та на окупованих територіях європейських держав. Засуджувалась безжалісність та незаконність застосування сили як інструментів досягнення національних інтересів. Акцентувалась увага на необхідності покарання військових злочинців передусім, як стримуючий фактор та своєрідний поштовх, для удосконалення стандартів міжнародної поведінки. Згідно з висновком меморандуму, таке переслідування дасть можливість відзначити важливий крок у досягненні майбутньої світової безпеки[1].

Натомість у випадку з президентом Омара аль-Башира у 2018 р. міністр закордонних справ Китаю заявив, що уряд має право запрошувати президента Судану, враховуючи тривалі тісні зв'язки, а також посиляється на

неодноразові візити президента, після видачі ордеру на арешт, до інших держав, як Еритрея, Єгипет, Лівія, Катар і навіть Кенію, остання будучи державою учасницею Міжнародного кримінального суду, взагалі вирішила не затримувати його[2].

Незрозумілою є поведінка Монголії яка у вересні 2024 р. прийняла путіна на офіційній зустрічі після видачі ордеру на арешт Міжнародним кримінальним судом. Монгольська сторона виправдовувала свої дії не тільки обопільним бажанням сторін, але і певною колізією в самому Статуті МКС. Так, МКС не може вимагати передачі підозрюваної особи, або надання іншої допомоги у випадку коли такі дії можуть призвести до порушення державою-учасницею міжнародних зобов'язань щодо державного чи дипломатичного імунітету. За виключенням коли держава володар імунітету сама відмовиться від нього.

У контексті підтримки позиції обов'язковості виконання ордеру на арешт МКС, притягнення до відповідальності і покарання за міжнародні злочини глав держав та інших посадових осіб, на нашу думку, цікавою є заява прес-секретаря дипломатичної служби ЄС у якій він висловив позицію департаменту стосовно візиту путіна до Монголії 2024 р. У заяві зроблений акцент на незадоволенні (шкода), що Монголія як держава-учасниця Римського статуту не виконує своїх зобов'язань щодо виконання ордеру на арешт. Підтверджує факт перебування президента путіна під ордером на арешт за міжнародні злочини, зокрема ймовірні злочини незаконної депортації та незаконного переміщення дітей з тимчасово окупованих територій України, ведення незаконної загарбницької війни проти України.

24 жовтня 2024 р. Палата попереднього провадження II Міжнародного кримінального суду встановила, що, не заарештувавши путіна, під час перебування на її території, і не передавши його Суду, Монголія не виконала запит Суду щодо співпраці, тим самим перешкоджає Суду виконувати свої функції та повноваження у значенні статті 87(7) Статуту (п. 39-41)[3].

До аналогічно висновку прийшов МКС і у справі щодо невиконання Південно-Африканською Республікою вимоги Суду про арешт і видачу Омара аль-Башира (Ситуація в Дарфурі, Судан) було прийняте рішення, що Південна Африка була зобов'язана заарештувати та передати Омара Аль-Башира Суду, оскільки вона не діяла б несумісно зі своїми «зобов'язаннями згідно з міжнародним правом щодо [...] імунітету особи [...] третьої держави» у значенні статті 98(1) Статуту. Тим самим, Південна Африка не виконала запит Суду про арешт і передачу Омара аль-Башира всупереч положенням Статуту Отже, перешкоджала Суду здійснювати свої функції і повноваження за Статутом у зв'язку з кримінальним провадженням, порушеним проти Омара аль-Башира (п. 123)[4].

Заслуговує на увагу, також звернення президента США Дж. Байдена у жовтні 2023 р. до американського народу в якому він підкреслив, що історія навчила, що коли терористи не платять ціну за свій терор, коли диктатори не

платять ціну за свою агресію, вони викликають більше хаосу, смертей і більше руйнувань. Визнав, що для національної безпеки Америки життєво важливим є подальша підтримка Ізраїлю та України у боротьбі із тероризмом і агресією[5].

Отже, можемо зазначити, що імунітет щодо виконання ордеру на арешт для глав держав та інших посадових осіб за вчинення міжнародних злочинів у рамках Статуту МКС не діє, а у випадку із третіми державами, МКС має право розслідувати злочини, що були вчинені на території держави-учасниці Статуту, незалежно від громадянства та наявності імунітету підозрюваних осіб. Притягнення глав держав до міжнародної кримінальної відповідальності є невід'ємною складовою сучасної правової системи, яка прагне забезпечити справедливість та захист прав людини на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. MEMORANDUM FOR THE PRESIDENT. January 22, 1945. URL: <https://avalon.law.yale.edu/imt/jack01.asp>
2. China defends visit by Sudan President Omar al-Bashir. 21 June 2011. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-13857894>
3. Finding under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Mongolia with the request by the Court to cooperate in the arrest and surrender of Vladimir Vladimirovich Putin and referral to the Assembly of States Parties. ICC-01/22. 24 October 2024. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/0902ebd1809d1971.pdf>
4. Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by South Africa with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir. ICC-02/05-01/09-302. 06 July 2017/ URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2017_04402.PDF
5. Remarks by President Biden on the United States' Response to Hamas's Terrorist Attacks Against Israel and Russia's Ongoing Brutal War Against Ukraine. October 20, 2023. URL: <https://cm.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-on-the-united-states-response-to-hamass-terrorist-attacks-and-russias-ongoing-brutal-war/>

Шелест Олексій Леонідович,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту, Навчально-наукового інституту «УІПА» ХНУ імені В. Н. Каразіна,

**СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

У сучасних умовах становлення інформаційного суспільства відбувається інтенсивна еволюція механізмів ведення інформаційного протиборства. Україна на сьогодні стикається з безпрецедентним рівнем інформаційної агресії з боку росії, що проявляється у масштабних інформаційних операціях та маніпулятивних кампаніях. Світовий досвід свідчить про те, що ефективна протидія таким загрозам можлива виключно за умови комплексного, узгодженого та проактивного підходу, який передбачає консолідацію національних ресурсів і потенціалу держави.

Важливим елементом цього процесу є активна взаємодія з громадянським суспільством, що забезпечує підвищення стійкості суспільства до деструктивного інформаційного впливу.

Імплементация стратегічних комунікацій у діяльність сектору безпеки та оборони України супроводжується низкою концептуальних та методологічних викликів. Однією з ключових проблем є розбіжності у дефініціях та відмінності в теоретичних підходах до використання цих комунікацій. Оскільки стратегічні комунікації активно функціонують у таких сферах, як бізнес, зв'язки з громадськістю, реклама, медіа, державне управління та діяльність силових структур, їхнє трактування та практичне застосування можуть значно варіюватися. Важливо враховувати, що використання окремих комунікаційних інструментів наряду залежить від інституційного статусу суб'єкта, який їх реалізує, що зумовлює необхідність адаптації підходів до конкретного контексту.

До «стратегічних комунікацій» відносимо: синхронізацію слів та справ та те, як вони будуть сприйняті обраними аудиторіями; програми та дії, свідомо націлені на спілкування та залучення цільових аудиторій, включаючи ... через зв'язки з громадськістю, публічною дипломатією та інформаційними операціями» [1].

У сучасних умовах стратегічні комунікації та забезпечення національної стійкості необхідно аналізувати в комплексному вимірі, враховуючи специфіку соціально-економічного розвитку держави. Серед ключових чинників, що впливають на цей процес, можна виділити недостатню суспільну згуртованість, неефективність системи державного управління, незавершеність реформ у секторі безпеки та оборони, а також недосконалість механізмів децентралізації та структурні дисбаланси національної економіки. У такому контексті основу національної стійкості формують ефективні механізми антикризового управління, розвиток спроможності територіальних громад, забезпечення економічної стабільності та зміцнення соціальної єдності.

У більшості міністерств та відомств, що входять до сектору безпеки та оборони, впроваджено програми та оперативні підрозділи, відповідальні за реалізацію стратегічних комунікацій. Зокрема, Державна прикордонна служба України, яка стала першою установою, що розпочала активне впровадження цього напрямку, здійснила комплексну модернізацію своєї комунікаційної інфраструктури. Було запроваджено механізми стратегічного планування, удосконалено внутрішні інформаційні потоки, розроблено сучасну систему моніторингу та аналізу інформаційного середовища, а також оптимізовано представлення відомства у публічному просторі.

Взаємозв'язок управлінських підходів до стратегічних комунікацій та забезпечення національної стійкості зумовлює подібність механізмів їх реалізації, що, у свою чергу, обумовлює наявність схожих проблемних аспектів.

За оцінками експертів НАТО, наявна в Україні концепція стратегічних комунікацій у контексті військових дій не відповідає сучасним загрозам та викликам. Серед основних недоліків виділяють відсутність цілісного розуміння сутності стратегічних комунікацій, низьку усвідомленість їх критичної ролі в системі національної безпеки, недостатню ефективність державних та військових органів, відповідальних за імплементацію відповідних стратегій, а також надмірну зарегульованість процесів ухвалення рішень у сфері комунікаційної політики [2].

У межах реалізації комунікаційної стратегії, спрямованої на підвищення привабливості військової служби та вдосконалення внутрішніх комунікацій Збройних Сил України, заплановано систематичне проведення соціологічних досліджень. Вони мають на меті оцінку громадської думки щодо оборони держави та діяльності Збройних Сил, а також аналіз ставлення військовослужбовців до проходження служби, включаючи рівень задоволеності та виявлення ключових проблемних аспектів. Одночасно, модернізація військової освіти та підготовки офіцерського складу орієнтуватиметься на розвиток новітніх професійних компетенцій і забезпечення операційної сумісності збройних формувань відповідно до стандартів НАТО.

В освітньому просторі України здійснено низку заходів, спрямованих на розвиток спеціалізованої підготовки державних службовців у сфері стратегічних комунікацій. Формування компетентного фахівця в цій галузі базується на інтеграції міждисциплінарних знань та навичок, що охоплюють аналітико-проектну діяльність, психолінгвістичні аспекти комунікації, соціологічні дослідження та маркетингові стратегії. Такий підхід забезпечує комплексну підготовку спеціалістів, здатних ефективно реалізовувати стратегії комунікаційного управління у державному секторі.

Отже, у процесі комунікаційної взаємодії органів сектору безпеки та оборони України з інститутами громадянського суспільства необхідно враховувати як передовий досвід країн-членів НАТО, так і специфіку діяльності кожної окремої інституції. В умовах збройної агресії росії проти України ключовим принципом інформаційної політики має бути цілеспрямоване використання комунікаційних ресурсів для зміцнення патріотичних настроїв населення, підвищення рівня довіри до державних інституцій та посилення суспільної підтримки Збройних Сил України. Перспективними напрямками подальших досліджень у цій сфері є формування культури стратегічних комунікацій у системі державного управління, а також удосконалення правового регулювання механізмів інформаційної взаємодії між органами влади, зокрема структурами сектору безпеки і оборони, та громадянським суспільством.

Список використаних джерел:

1. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій: практичний посібник / [Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин; за заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої]. Київ : ТОВ «ВІСТКА», 2022. 278 с.

2. Мушта А. А. Сучасні дискурси управління у секторі оборони і безпеки України: концептуальні та правові підстави, практики, психологічні бар'єри. URL: https://elib.amia.by/bitstream/docs/4984/1/2020_45.pdf.

Шпак Юрій Валерійович,
*доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри національної
безпеки, публічного управління та
адміністрування, Державний університет
«Житомирська політехніка»*

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПОСТВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Повоєнна трансформація суспільства в Україні потребує не лише масштабної фізичної та економічної відбудови, а й перезавантаження системи національної безпеки, що має відповідати новим внутрішнім та зовнішнім викликам. У цих умовах державна політика безпеки повинна стати інструментом не лише захисту, а й стратегічного розвитку, що ґрунтується на принципах верховенства права, прозорості, інституційної спроможності та орієнтації на громадянина.

Основні стратегічні пріоритети державної політики безпеки в умовах поствоєнної трансформації суспільства охоплюють оновлення ключових інституційних, правових та функціональних компонентів системи національної безпеки. Оновлення архітектури сектора безпеки та оборони передбачає удосконалення взаємодії між Збройними Силами України, Службою безпеки України, Національною поліцією, Державною службою з надзвичайних ситуацій, Державною прикордонною службою та іншими новими суб'єктами безпеки. У цьому контексті важливою є уніфікація законодавчої бази відповідно до стандартів НАТО та Європейського Союзу. Особливий акцент має бути зроблений на розвиток превентивних, розвідувальних, аналітичних та інформаційно-психологічних складових системи безпеки. Забезпечення стійкості критичної інфраструктури та регіональної безпеки вимагає розробки нових стратегій захисту енергетичної, транспортної та комунікаційної інфраструктури. Паралельно необхідно посилювати спроможність місцевого самоврядування та громад у сфері безпеки, зокрема шляхом запровадження моделей громадоцентричної безпеки (community-based security). Розвиток інформаційної та кібербезпеки є невід'ємною частиною нової безпекової політики. Це включає формування системи національного інформаційного суверенітету, створення кіберкоманд, упровадження цифрових стандартів захисту державних та приватних інформаційних систем, а також активну протидію дезінформації, інформаційним впливам і гібридним загрозам. Соціальна безпека, зокрема підтримка ветеранського населення, повинна стати складовою довгострокової політики. Держава має забезпечити розширення програм

реабілітації, інтеграції та працевлаштування ветеранів, створити доступ до соціальних та психологічних послуг, а також залучити ветеранські організації до формування політик у сфері безпеки та відновлення. Безпека в екологічному та техногенному вимірах включає розвиток систем раннього попередження про екологічні катастрофи, пов'язані з наслідками війни, такими як забруднення земель, водних ресурсів, повітря та мінна небезпека. Важливим напрямом є створення міжвідомчих центрів техногенно-екологічного моніторингу. Міжнародна безпека та партнерство передбачають посилення інтеграції України до євроатлантичних структур як стратегічного напрямку. Особливої ваги набуває розширення міжнародної технічної допомоги, участь у спільних безпекових ініціативах, а також обмін аналітикою, досвідом і технологіями у сфері безпеки з партнерами з країн НАТО та ЄС. [1].

У період поствоєнної трансформації суспільства національна безпека повинна розглядатися не лише як реакція на загрози, а як система довгострокового управління ризиками, що інтегрує політичні, соціальні, економічні та технологічні інструменти.

Традиційно національна безпека сприймається через призму оборони, силового захисту та реагування на зовнішні загрози. Проте в умовах поствоєнного періоду така парадигма є обмеженою. Війна зруйнувала не лише фізичну інфраструктуру, а й соціальні зв'язки, економічні звички, уявлення громадян про державу. Тому сучасна концепція національної безпеки повинна змінитися — від реагування до управління ризиками і побудови системної стійкості.

Приклади інтеграції різних компонентів у сучасну безпекову політику наступні. Перше, політичний інструмент – демократична підзвітність та стратегічне планування. Національна стратегія безпеки України (2020) передбачає інтеграцію принципів верховенства права, демократії та прав людини у всі сфери безпеки. У поствоєнний період має відбутися оновлення стратегії з урахуванням нових загроз — не лише військових, а й економічних, кібернетичних, енергетичних. Важливо впроваджувати механізми громадського моніторингу стратегічних документів — наприклад, через парламентські слухання або участь експертних груп[2].

Друге, соціальний інструмент – безпека через реінтеграцію ветеранів і підтримку вразливих груп. Державна служба України у справах ветеранів реалізує програми з медичної, психологічної та професійної реабілітації. Важливо розширювати такі програми на основі довготривалого планування — наприклад, моделі «інклюзивних муніципалітетів», де ветерани беруть участь в управлінні громадами.

Третє, економічний інструмент – безпека через інвестиції у відновлення

Запровадження урядового офісу UkraineInvest як посередника між державою та інвестором. Безпекова політика в економіці — це не лише

контроль, а створення прогнозованого середовища для бізнесу: стабільна податкова політика, захист прав власності, судова реформа.

Четверте, технологічний інструмент – цифрова безпека та кіберстійкість. Робота Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації у сфері кібербезпеки. Україна створила Кіберцентр безпеки у співпраці з НАТО. Проте потрібно розвивати локальні кіберпідрозділи при органах влади та громадах, цифрову грамотність громадян, механізми боротьби з дезінформацією.

Успішна реалізація безпекової політики можлива лише за умови її відкритості, підзвітності та участі громадянського суспільства в її формуванні й реалізації. Де, відкритість — це публічний доступ до стратегічних документів (зокрема, Плану відновлення України); використання електронних платформ для зворотного зв'язку (наприклад, єДем для консультацій з громадськістю). Підзвітність — це звітування перед парламентом, ЗМІ, аналітичними центрами (наприклад, Рада національної безпеки і оборони публікує свої рішення та брифінги); участь аудиторських органів у контролі за ефективністю витрат у сфері безпеки. Участь громадянського суспільства — це інституційна участь громадських організацій у дорадчих радах при міністерствах (зокрема, в сфері прав людини, ветеранів, антикорупції); ініціативи, як-от Resilient Ukraine, StopFake, Центр громадянських свобод, які впливають на формування безпекового порядку денного.

У поствоєнному контексті національна безпека — це не лише охорона територій, а забезпечення життєстійкості системи управління, суспільства та держави. Її ефективність залежить від здатності інтегрувати різні сектори, працювати на випередження і формувати політики спільно з громадянами [3]. Україна має всі передумови для того, щоб стати прикладом інноваційної, демократичної та стратегічної безпеки, орієнтованої на людину як головну цінність. Таким чином, безпека стає не лише функцією держави, а соціальним контрактом, основою нової суспільної угоди в правовій державі.

Список використаних джерел:

1. Гайду С. В. Політична функція держави в умовах воєнного та поствоєнного стану. // Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. – 2023. – № 1. – С. 5–13.
2. Потапенко В., Павленко І., Нагірний В. Внутрішньополітичні загрози під час війни та у повоєнний час: пошук шляхів мінімізації // Політичні дослідження. – 2023. – № 2 (6). – С. 87–101.
3. Центр Разумкова. Російсько-український конфлікт: від повномасштабної війни до вирішення конфлікту і повоєнного відновлення // Національна безпека і оборона. – 2023. – № 1–2. – С. 5–60.

СЕКЦІЯ 9.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вашенко Олександр Петрович,
*доктор технічних наук, професор, професор
кафедри Менеджменту*

*Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій*

Ніколаєва Маргарита Анатоліївна,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

Баннікова Наталія Андріївна,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПУБЛІЧНОМУ СЕКТОРІ: ДОСВІД ПРАВОВИХ ДЕРЖАВ

В умовах сьогодення, коли публічне управління трансформується під впливом цифровізації, децентралізації та глобалізації, роль управління персоналом виходить на перший план. Ефективність роботи державних органів наряду пов'язана зі здатністю адаптувати кадрову стратегію до нових реалій та використовувати передові методи управління людськими ресурсами. Зокрема, компетентнісний підхід, використання цифрових інструментів та поширення гнучких форматів працевлаштування є визначальними факторами для покращення ефективності державної служби. Практика розвинених правових держав демонструє позитивні результати таких нововведень, які забезпечують прозорість, підконтрольність та орієнтацію на кінцевий результат у роботі державного сектору. Дослідження та впровадження цих практик з урахуванням українського контексту є ключовим для створення сучасної системи управління персоналом, що зможе ефективно реагувати на постійні зміни та гарантувати високий рівень професіоналізму державних службовців.

Аналіз інноваційних стратегій управління персоналом у публічному секторі залишається нагальним питанням для вітчизняних та європейських науковців. Роботи М. Руденко та Д. Лакутін зосереджені на цифрових HR-рішеннях, Л. Проданова, О. Білик і Ю. Недошовенко – на підходах до розвитку smart-економіки, а С. Обіход – стратегії в умовах глобальної нестабільності. Наукові праці Є. Овчаренко та В. Тютюнник зосереджуються на передових практиках у державній службі, Н. Обушна і Т. Василевська акцентують увагу на управлінні талантами. З-поміж зарубіжних дослідників, К. Демке аналізував етичні аспекти та реформи в ЄС, а Е. Остром досліджувала принципи колективного управління як фундамент інновацій в HR.

Згідно з актуальною концепцією управління персоналом, ключовими напрямками, які потребують уваги на практиці сучасного конкурентоспроможного підприємства, виступають:

- врахування сутності методології управління персоналом, відповідно до якої персонал, як об'єкт управління, відіграє визначальну роль у розвитку та повинен розглядатися як інтелектуальний капітал, що вимагає впровадження ефективних інструментів розвитку;

- формування дієвих систем управління персоналом, що стає неможливим без здійснення системних організаційних змін, спрямованих на досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства;

- реалізація пошуку оптимальних технологій для організації відбору та найму кадрів, а також стимулювання і створення умов для всебічного розвитку персоналу [1, С.131].

«Успіх інноваційної діяльності сучасного підприємства багато в чому зумовлюється рівнем ефективності управління персоналом – найважливішою функціональною підсистемою підприємства та найціннішим ресурсом інноваційного розвитку» [2, С.449]. Цей підхід стає надзвичайно важливим у публічному управлінні, адже від того, наскільки ефективно працюють люди, залежить успіх державних установ. Сучасні підходи до управління персоналом урядових організацій зосереджені на впровадженні нових методів, таких як оцінка компетенцій, цифровізація кадрових процесів, системи керування талантами та постійне підвищення кваліфікації. Скажімо, Державна служба зайнятості України запроваджує Проект, який базується на оцінці компетенцій, що передбачає розробку моделі необхідних навичок, оцінювання працівників за цими навичками та планування їхнього професійного зростання.

«Гнучкість роботи, підтримана цифровими технологіями, надихає на інновації в управлінні робочим часом навіть в умовах воєнного стану. Працівники отримують більший контроль над своїм особистим графіком, що дозволяє їм працювати у години максимальної ефективності. Це особливо важливо в умовах непередбачуваних обставин, коли працівники можуть потребувати поступливості для забезпечення власної безпеки чи вирішення нагальних особистих питань. Вплив цифровізації на організацію роботи в умовах підвищених ризиків відбувається шляхом створення адаптивного середовища» [3, С.558]. Цифрові платформи для менеджменту задач (Trello, Asana, Monday) полегшують структурування роботи в команді, навіть якщо працівники розташовані в різних регіонах чи працюють в різних часових поясах. Гнучке планування дає змогу оперативно змінювати пріоритети реагуючи на зовнішні обставини. Сприяння колективній роботі та генеруванню ідей з допомогою онлайн-інструментів співпраці (Microsoft Teams, Google Workspace) стимулює обмін думками, вирішення проблем і підтримку командного духу, навіть якщо співробітники тимчасово евакуйовані або знаходяться в зоні обмеженого доступу, адже географічні перепони більше не є бар'єром для результативної комунікації та креативності.

В сучасних правових системах державне управління персоналом переживає зміни під впливом нових методів, метою яких є підвищення продуктивності та пристосування до мінливих обставин. Впровадження цифрових технологій в управління людськими ресурсами, зокрема використання інформаційних та комунікаційних інструментів, прискорює автоматизацію HR-процесів, вдосконалює процедури найму, оцінювання та професійного розвитку персоналу, а також робить кадрову політику більш відкритою та підзвітною.

Гнучкі формати працевлаштування, як-от дистанційна робота та змінний графік, поширюються в державному секторі, покращуючи задоволеність співробітників і підвищуючи ефективність виконання службових обов'язків. Постійне навчання вважається ключовим фактором для підтримання професійної компетентності державних службовців, допомагаючи адаптувати працівників до нових викликів та технологічних перетворень. Управління талантами передбачає стратегічний підхід до залучення, розвитку та утримання кваліфікованих працівників, включаючи системи наставництва, планування кар'єри та формування сприятливого середовища для професійного зростання.

«Нові реалії дозволяють зробити висновок, що навіть у період тотального локдауну ефективними залишаються організації, в яких корпоративні лідери безпосередньо зосереджені на необхідності «виращувати» нових лідерів і забезпечувати спадкоємність керівництва. У зв'язку із цим, у таких організаціях HR виконує не сервісні функції, а є стратегічним бізнес-партнером керівництва та має безпосередній вплив на бізнес-процеси й несе солідарну відповідальність із керівництвом компанії за її розвиток. Що стосується сфери державного управління в Україні, на жаль, значення функції управління персоналом значно применшене, часто застосовуються застарілі методи, а за кризових умов цей напрям діяльності підпадає під скорочення одним із перших» [4].

У сучасних правових країнах управління персоналом у державному секторі переживає значні зміни через цифровізацію, гнучкі моделі працевлаштування та зосередження на розвитку професійних навичок. Впровадження цифрових HR-інструментів, таких як автоматизовані системи управління талантами та HR-аналітика, оптимізує процеси найму, оцінювання та кар'єрного зростання, забезпечуючи прозорість і відповідальність кадрової політики. Гнучкі форми зайнятості, зокрема дистанційна робота та змінний графік, збільшують задоволеність працівників і ефективність виконання службових обов'язків. Постійна освіта визнається критичною для підтримки професійної кваліфікації державних службовців, допомагаючи адаптувати їх до нових викликів та технологічних змін. Управління талантами передбачає стратегічний підхід до залучення, розвитку та утримання кваліфікованих кадрів, включаючи системи наставництва та планування кар'єри. Ці інноваційні практики сприяють підвищенню

ефективності державної служби та адаптації до сучасних викликів, що особливо важливо в умовах світової нестабільності та цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Касич А. О., Бурба О. А. Інноваційні підходи в практиці управління персоналом конкурентоспроможного підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 16, ч. 1. С. 130–134.
2. Лизунова О. М., Іщенко Я. Г., Кондрашова Г. В. Використання інноваційних методів управління персоналом підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 448–456.
3. Замлинський В., Скрипник Н., Федака В. Управління персоналом в умовах воєнного стану: інтеграція цифрових технологій. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2025. Т. 338, № 1. С. 555–563.
4. Кашлакова А. І. Система управління талантами на державній службі: сутність та необхідність впровадження в Україні. *Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"*. 2020. № 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.9.53>

Завгородній Артем Олександрович,
*аспірант кафедри менеджменту,
Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій*

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ І СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цифрові зміни, що охоплюють наше суспільство, відбуваються стрімко й масштабно. Вони проникають у всі сфери життя - від економіки до повсякденного спілкування. Цифровізація стала однією з ключових ознак сучасного етапу розвитку цивілізації, адже відкриває нові шляхи для залучення людей до процесів управління, підвищує ефективність надання послуг і створює передумови для більш справедливих суспільного устрою [1]. Водночас ці зміни висувають нові вимоги до держави, змушуючи її шукати баланс між правами громадян, рівним доступом до ресурсів і гарантіями соціальної підтримки. Це особливо актуально для України, яка водночас прагне бути і соціальною, і правовою державою.

Людський капітал - це не лише освіта й професійні навички, а й творчість, здоров'я, вміння адаптуватися до нових умов. Усе це становить внутрішній потенціал особистості, який має цінність не лише для самої людини, а й для суспільства загалом [2]. Інвестування в розвиток цього капіталу (освіту, охорону здоров'я, можливості для самореалізації) - є основою не лише економічного зростання, а й суспільної стабільності. У правовій державі такі інвестиції не можуть бути лише справою окремих осіб - вони потребують чітких і доступних механізмів підтримки з боку держави. Зі свого боку, соціальна справедливість - це не абстракція, а конкретні умови, за яких кожен має рівний шанс реалізувати свій потенціал незалежно від походження чи статків [5]. Саме тому розвиток людського капіталу й соціальна справедливість тісно пов'язані між собою: одне не може повноцінно функціонувати без іншого.

Цифровізація безпосередньо впливає на те, як формується і використовується людський капітал. Доступ до дистанційної освіти, онлайн-медицини, цифрових фінансових інструментів значно розширює можливості для людей, які раніше були виключені з цих процесів [1]. У цьому контексті цифрові інструменти стають не просто технологічним нововведенням, а засобом підвищення соціальної справедливості.

Але цифрова трансформація несе й свої ризики. Якщо частина населення не має доступу до швидкісного інтернету або базових цифрових навичок, виникає так званий "цифровий розрив" - глибока нерівність між тими, хто має змогу розвиватися, і тими, хто залишається поза межами прогресу [4]. Це не теоретичний виклик - ми вже спостерігали його прояви під час пандемії COVID-19, коли багато людей виявилися відрізнаними від базових послуг, зокрема освіти чи медицини. Також цифровізація змінює структуру ринку праці: автоматизація й штучний інтелект витісняють низку професій, натомість зростає попит на нові компетентності [2]. У результаті, ті, хто не встигає за змінами, ризикують опинитися в ще вразливішому становищі. Крім того, цифрове середовище породжує нові виклики - від поширення дезінформації до порушень приватності.

У таких умовах роль держави змінюється: вона має не просто реагувати на проблеми, а передбачати їх, адаптуючи систему правового захисту до нових реалій. Це означає не лише оновлення законодавства, а й забезпечення того, щоби доступ до цифрових благ був дійсно загальним. Держава має гарантувати цифрову освіту, кібербезпеку, захист персональних даних, а також підтримку тих, хто втрачає роботу або потребує перекваліфікації [3]. Без цього говорити про справедливу цифрову трансформацію не доводиться. Крім того, класичні права людини потребують нових форм реалізації в цифровому середовищі: право на приватність, на інформаційну безпеку, на цифрову ідентичність. Ці виклики вимагають не тільки законів, а й довіри до дій держави. Якщо люди не відчують захищеності у цифровому просторі, вони або уникають його, або потрапляють у зону ризику.

Тому держава, яка прагне бути правовою і справедливою, повинна не просто інтегрувати цифрові інструменти, а будувати систему, в якій цифровізація посилює права людини, а не підмінює їх. Як наголошується в аналітичних документах ООН, цифрові трансформації повинні враховувати питання соціального захисту, перекваліфікації кадрів, управління цифровими ризиками та включення всіх громадян до нових форматів життя [5]. І лише за умови співпраці держави, бізнесу і громадянського суспільства можлива така модель цифрового майбутнього, яка буде справді інклюзивною.

Людський капітал і соціальна справедливість - це не паралельні процеси, а дві складові однієї цілісної стратегії сталого розвитку. Цифровізація відкриває нові горизонти, але лише за умови, що її результати будуть доступні всім. Від рівності стартових можливостей залежить не лише особистий успіх, а й майбутнє всього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. – Центр Разумкова, 06.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 28.04.2025)
2. Мельничук В. Є., Бояринова К. О. Цифровізація розвитку людського капіталу. Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут". - 2023. - №25.
3. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини у цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. Т. 28. № 1. С. 7-35.
4. Sanders C. K., Scanlon E. The Digital Divide Is a Human Rights Issue: Advancing Social Inclusion Through Social Work Advocacy. Journal of Human Rights and Social Work. - 2021.
5. United Nations. The influence of digital transformation on inclusive growth and development: a path to realizing social justice. - Note by the Secretariat, Commission for Social Development - 26 Dec 2023.

Захарченко Наталя В'ячеславівна,
*доктор економічних наук, професорка,
професорка кафедри економіки, права та
управління бізнесом*

Несененко Павло Петрович,
*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економіки, права та управління
бізнесом*

Векліч Ірина Віталіївна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

**РОЛЬ ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ У СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД УКРАЇНИ**

Як відомо, економічний розвиток територіальних громад є важливим чинником їхнього добробуту та стабільності. Завдяки інтеграції в глобальні політичні та економічні процеси, а також активному залученню міжнародних партнерів через грантові програми, громади отримують можливість значно покращити свої економічні та соціальні показники. Залучення грантових коштів, що надаються міжнародними фондами, урядовими та неурядовими організаціями, стало важливим механізмом для розв'язання численних соціально-економічних проблем, що виникають в процесі розвитку місцевого самоврядування.

Невід'ємною частиною цього процесу є децентралізація, що відкриває нові можливості для місцевих органів влади не лише щодо управлінської автономії, але й для залучення позабюджетних фінансових ресурсів [1], зокрема через гранти. Сьогодні грантова діяльність стала одним із ключових

інструментів у забезпеченні сталого розвитку територіальних громад. Вона дозволяє не лише реалізувати масштабні проекти з модернізації інфраструктури, але й підтримувати соціальні ініціативи, сприяти підвищенню рівня життя населення та створенню нових робочих місць.

Грантове фінансування здатне вивести громади на новий рівень економічної активності, адже воно дозволяє залучати кошти для розвитку не лише інфраструктурних об'єктів, а й для реалізації проектів у галузі освіти, охорони здоров'я, екології та соціального підприємництва. Такий підхід сприяє інтеграції інноваційних рішень у повсякденне життя громадян, підвищує конкурентоспроможність і створює сприятливе середовище для розвитку малого та середнього бізнесу [2]. При цьому дуже важливим є те, що грантові кошти не тільки забезпечують фінансову підтримку, але й стимулюють розвиток місцевих кадрів через освітні програми, що покращують управлінські навички та кваліфікацію персоналу.

Згідно з міжнародним досвідом, грантове фінансування в умовах децентралізації допомагає забезпечити не лише економічний, але й соціальний розвиток територіальних громад. Завдяки грантам реалізуються програми, які сприяють підвищенню рівня інклюзивності в суспільстві, розвитку культурних ініціатив, а також створенню нових можливостей для уразливих груп населення. Сфера охорони здоров'я, зокрема, отримує підтримку через фінансування проектів з медичної модернізації, що, в свою чергу, позитивно впливає на загальний стан громадян і підвищує доступність медичних послуг.

Не менш важливим є те, що гранти сприяють розвитку інфраструктури. Багато громад використовують отримані кошти для будівництва і ремонту доріг, розвитку енергозберігаючих технологій, а також для створення комфортного середовища для проживання та роботи місцевих жителів. У процесі реалізації таких проектів активно впроваджуються новітні технології, що дозволяє зберігати енергетичні ресурси та знижувати негативний вплив на навколишнє середовище [3].

Залучення грантів також стимулює підприємницьку активність, створюючи умови для розвитку малого бізнесу, який є основою економічної стабільності на місцевому рівні. Підтримка бізнесу через грантові програми сприяє не лише розширенню виробництва, але й збільшенню податкових надходжень до місцевих бюджетів, що, в свою чергу, дає можливість фінансувати нові проекти для розвитку громади [4]. Такий взаємозв'язок між розвитком бізнесу та інфраструктури сприяє створенню потужних економічних кластерів, які забезпечують стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

Проте, на нашу думку, варто зазначити, що грантове фінансування не є панацеєю від усіх проблем. В Україні досі існують труднощі, пов'язані з недостатньою підготовленістю місцевих кадрів для написання та управління грантовими проектами, а також з бюрократичними перепонами, що

ускладнюють процес отримання грантів. Крім того, деякі громади стикаються з проблемами в області звітності та контролю за використанням грантових коштів. Це вимагає створення ефективної системи навчання та підтримки для місцевих органів влади, щоб максимально підвищити рівень їхніх можливостей у цій сфері.

Таким чином, підводячи підсумки, зауважимо, що грантове фінансування є потужним інструментом для забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Його роль у формуванні соціально-економічної стабільності, підвищенні якості життя та створенні нових можливостей для громади не можна недооцінювати. Важливим є посилення інституційної спроможності громад, що дозволить ефективно використовувати доступні фінансові ресурси, а також налаштувати систему грантових відносин так, щоб вона максимально відповідала потребам місцевого розвитку. У кінцевому підсумку, правильно налаштоване грантове фінансування стає важливим фактором не лише для підтримки громад на місцевому рівні, але й для загального прогресу країни.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21. 05. 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
2. Державна стратегія регіонального розвитку України на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5.08. 2020 р. (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України № 940 від 13.08.2024 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
3. Аналітичний звіт «Грантові можливості для громад України» USAID. 2023. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine>
4. Decentralisation and Local Development in Ukraine. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). 2023. URL: <https://www.oecd.org/ukraine>

Медведєв Ігор Анатолійович,
*практичний психолог Ліцею № 3
Тростянецької міської ради*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ СПРИЯТЛИВОГО ВПЛИВУ НА ВІДНОСИНИ МІЖ ДЕРЖАВАМИ

Вперше, як окремий напрямок діяльності та цілеспрямована наукова програма, задача пізнати та зрозуміти людину поставив перед собою Сократ біля 2500 років тому. З того часу ця проблема залишається предметом найгостріших дискусій – психологічних, філософських, естетичних, педагогічних. Діапазон наукових думок про феномен міжособистісної комунікації досить значний – починаючи із твердження, що зрозуміти іншу людину не можливо, як вважали, наприклад, античні скептики або ж констатують сучасні екзистенціалісти, до заяв прихильників різноманітного роду прагматичних напрямків, згідно яких у цьому просто немає потреби. І все ж таки істино гуманістична наукова думка завжди стверджувала: взаєморозуміння між людей можливе та необхідне, більше того воно

потрібно між народами та державами. Взаєморозуміння під час комунікації на міжнародному рівні потрібно тим, хто розуміє, і тому кого розуміють; необхідне окремій особистості й цілому людству; необхідне для простих цілеспрямованих дій та для складних форм інтелектуальної активності; необхідне для того, щоб стати лідером, особистістю й допомогти стати особистістю іншому.

Не буде перебільшенням сказати, що встановлення зрозумілої комунікації між людьми є беззаперечною умовою та головною метою як соціально-психологічної діяльності так і міжнародної, міждержавної діяльності.

Комунікація між людьми та державами різноманітна. Вона містить у собі обмін інформацією, документами та обмін емоціями, вона слугує для регуляції спільних дій та узгодження намірів. Комунікація передбачає встановлення певних взаємостосунків між людьми, народами та державами і супроводжується взаємним сприйняттям та взаємним оцінкам.

Складний характер комунікації рівні людей, галузей, держав потребує й комплексного, міждисциплінарного підходу до її дослідження. Особлива роль в даному випадку належить психологічній науці, яка на відміну від низки інших вивчає комунікацію між людьми та взаєморозуміння між людьми з точки зору її механізмів та функцій, і як наслідок, з позиції її ролі в житті кожної конкретної особистості, і їх особливості на міжнародному рівні.

Порушення комунікації, зумовлене цілою низкою причин, створює труднощі та бар'єри в спілкуванні, призводить до самотності та некоммунікбельності (в родині, на роботі, на міжнародному рівні т.п.) є найбільш розповсюдженою причиною того, що люди звертаються за допомогою до психологів[2].

У ХХІ столітті можна вважати доведеним, що більшість комунікативних здібностей, і насамперед вміння розуміти один одного набули не всі люди. Ступінь комунікативної обдарованості залежить від цілої низки різноманітних факторів: від типу вищої нервової діяльності та психофізіологічної схильності, від характеру виховання в родині та навчання, від особистісних рис людини та від більш широких соціальних та культурних факторів її життєдіяльності.

Здатність розуміти самого себе та інших людей можна розвинути та успішно формувати за допомогою так званого соціально-психологічного тренінга – спеціально розробленої системи прийомів, спрямованих на розвиток комунікативних навичок та вмінь. Вміння дасть ефективний зворотній зв'язок, децентрація, подивитися на себе з іншої точки зору та інші важливі навички необхідні кожній людині, але особливо тому, хто працює з людьми професіонально, - багаточисленній працівників галузі культури (музейних працівників), державних службовців, дипломатів, лідерів країн.

В основі розуміння між людьми лежить цілий ряд механізмів, кожний з яких вносить свій внесок в сумарне уявлення про іншу людину, народ, країну а у випадку неточного не недостатнього позитивного впливу відповідного

механізму виникають ті чи інші протиріччя у розумінні між людьми, народами, країнами. Тому важливо розуміти так звану "роботу" конкретного механізму і системи механізмів комунікації в цілому.

Особистісна ідентифікація, емпатія, соціально-психологічна рефлексія, децентрація, стереотипізація, групова ідентифікація – всі ці механізми, які можна використовувати для покращення комунікативної компетентності, виконують певну роль у інтерпретації конкретних закономірностей спілкування між людьми, народами, державами.

Отож, існує декілька якісно різних способів розуміння один одного. Всі разом вони складають струнку систему психологічних механізмів, що дозволяють успішно орієнтуватися в самих різних обставинах та взаємодіяти з іншими. Однак часто трапляється так, що якась частина цієї системи руйнується, тобто певний механізм випадає, або ж "шкунтильгає". І тоді руйнується комунікація, руйнується процес спілкування. Для того, щоб усвідомити, який саме механізм комунікації перестав працювати, а головне щоб вміти налагодити його дію знов, найчастіше необхідно втручання фахівців – психологів та психотерапевтів. Серед механізмів комунікації можна розглядати наступні.

По-перше, це фізіогномічна редукція. Під цим терміном розуміється один самих розповсюджених способів зрозуміти та оцінити іншу людину - робити висновки про неї по зовнішньому вигляду, манері поведінки, робити висновки про внутрішні психологічні риси. При цьому враження складаються також зовнішньому образі, поставі, статурі, і т. д. Можливо термін "фізіогматична редукція" не зовсім точний, оскільки питання не зводиться тільки до фізіогномічної оцінки. Але цей термін вже досить міцно увійшов у наукових обіг.

В будь-якій національній культурі існує величезна кількість фізіогномічних уявлень та прикмет. Загально відомо, що означає, наприклад, тверде підборіддя, високий лоб, повні губи. По відношенню до кожної частини тіла – очам, бровам, носам, вухам, а також до фізіономії в цілому, існує фіксований набір прикмет, які дозволяють скласти перше враження про людину майже без участі свідомості, без бідь-яких зусиль з боку дослідника.

У минулому існувала так звана наука, яка так і називалася – фізіогноміка. Найяскравіші її представники досягали визначних результатів. Так австрійський пастор Лафатер, був відомий своїми точними передбаченнями рис характеру, здібностей, а інколи й майбутнього багатьох людей, які забувалися лише на короткочасних спостереженнях.

Однак, у подальшому такий підхід був визнаний досить прямолінійним. Радянські психологи ХХ-го століття, наприклад, досить гостро критикували фізіогноміку за ненауковість, приблизність та суб'єктивізм. І дійсно, тісно пов'язувати будь-яку одну рису детально зовнішності людини з її характером або ж темпераментом – хибне судження. Але й тому, що зовнішній образ людини є пов'язаним із деякими

внутрішніми особливостями, немає нічого ненаукового або ж ідеалістичного. Наприклад, загальний рисунок кістяка, або ж м'язової системи, конституція, манери та способи поведінки дають можливість розповісти тому хто спостерігає за об'єктом дослідження досить багато. Також виявилися хибними погляди таких психологів як Кречмер, Шелтон, які намагалися пов'язати тип конституції з найбільш характерними для неї типами захворювань.

Разом з тим, можна зробити висновок, що механізм фізіоногмической редукції може бути корисним, звичайно, якщо не вимагати від неї досить багато – абсолютної точності та надійності. Більшу частину фізіоногміческих уявлень ми отримуємо з книг, усної народної творчості і т. п. У кожному конкретному випадку досить важко визначити таку закономірність.

Разом з тим, вчені в галузі психології розглядають цілий ряд взаємопов'язаних між собою механізмів розуміння. Вся низка цих механізмів складається з певних частин: 1) Соціальна категоризація, 2) Групова ідентифікація, 3) Соціальне порівняння, 4) Міжгрупова дискримінація, 5) Стереотипізація.

Соціальна категоризація – це розподіл людей та подій зовнішнього середовища по певним категоріям. Одні з цих категорій постійні, стійкі, усвідомлено сприймаються всіма, інші менш визначені, ситуативні, неусвідомлені. До стійких можна віднести поділ людей на чоловіків та жінок, старих та молодих, співвітчизників та громадян іншої країни. Складніше виділити такі категорії як інтелектуальні та неінтелектуальні, бідні та заможні (бідні). Особливо необхідна соціальна категоризація в умовах ХХІ століття, коли виникають нові змінні умови, коли важко розподілити нові умови по категоріям.

Із соціальною категоризацією тісно пов'язана групова ідентифікація. Віднести себе до певних груп (тобто самоідентифікувати себе) людині буває досить просто, а до певної викликає певні труднощі. Разом з тим, у ХХІ-му столітті й статева ідентифікація трансформується. Досить просто відбувається ідентифікація себе по професійному напрямку, за місцем постійного мешкання.

Як зазначає автор "Сучасного тлумачного психологічного словника" В.Б. Шапер комунікація (від латинського communication – спілкування) - це поняття близьке до терміну спілкування, але розширене. По-перше, це зв'язок, у ході якого відбувається обмін інформацією між системами у живій та неживій природі[1].

Список використаних джерел:

1. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. Прапор. 2007. 640 с.
2. Кузікова С.Б. Значущість особистісного смислу професійної діяльності в системі підготовки майбутніх фахівців. / Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 квітня 2008 року, м. Суми). Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Суми ВДТ "Університетська книга". 2007. С. 233-234.

Несененко Павло Петрович,

*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економіки, права та управління
бізнесом*

Біла Дар'я Валентинівна,

*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Останні століття світ переживає період динамічних змін, які охоплюють усі сфери суспільного життя – від економіки та політики до культури, освіти й побуту. Світова економіка зазнала кардинальних трансформацій: від індустріального до постіндустріального устрою. Через, це, зрозуміло, відбулися суттєві зміни в структурі зайнятості, характері виробництва, фінансовій системі та ролі інформаційних технологій у господарській діяльності. В свою чергу це призвело до розвитку цифрових технологій, автоматизації, розширення міжнародної торгівлі, появи нових фінансових інструментів і платформ, зростання ролі інтелектуального капіталу, що стало каталізатором глибокої перебудови економічних відносин, які навіть призвели людство до Четвертої промислової революції, котра виводить світ на зовсім новий рівень. У зв'язку з цим виникає потреба дати відповідь на ключові питання: яка сила сьогодні визначає розвиток світу, формує темпи й характер глобальних змін, і яку політику необхідно реалізовувати, щоб зберегти сталість економічного зростання [1, с. 4].

Відповідь на дане питання звісно існує, і вона знаходиться на самій поверхні, тому що визначальним фактором у трансформації сучасного світу, який протягом останніх століть зазнає інтенсивних змін, є інновації, що відіграють ключову роль у його розвитку. Саме вони відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні глобальних тенденцій розвитку та стають не лише каталізатором економічного зростання, а й інструментом соціальної трансформації, структурної модернізації економіки, підвищення продуктивності, конкурентоспроможності країн та створення нових ринкових можливостей, що, в свою чергу, відкриває нові ринкові можливості та впливає на потенціал сталого розвитку як окремих держав, так і глобального суспільства загалом [2].

Для того, щоб зрозуміти, чому саме інновації є рушійною силою трансформацій, важливо визначити, що таке інновації та як вони сприяють змінам. Термін «інновація» походить від латинського «innovatio», що у перекладі означає «оновлення» чи «відновлення». У науковому дискурсі він набув широкого визнання у XX столітті завдяки працям відомого австрійського економіста Йозефа Алоїза Шумпетера, який трактував

інновації як нові комбінації факторів виробництва, що призводять до створення нових товарів, технологій або організаційних форм [3, с. 36].

На думку Ю. В. Лаврової інновації – це створений у результаті інноваційної діяльності новий або значно вдосконалений продукт чи технологічне рішення, що вирізняється покращеними характеристиками у проєктуванні, виробництві, просуванні й використанні, має практичне застосування та забезпечує позитивний вплив на суспільство.

Наприклад, А. Гуцул вважає, що інновація є істотним оновленням функцій існуючих продуктів або процесів шляхом створення та впровадження нових поєднань матеріалів, технологій, компонентів, а також через освоєння нових ринків збуту та застосування сучасних організаційних форм. Така трансформація супроводжується комерціалізацією нововведень і спрямована на підвищення ефективності, адаптивності та економічної вигоди.

О. М. Сумець та Є. М. Ігнатові під інноваціями мають на увазі складний соціально-економічний і технічний процес, який базується на впровадженні ідей та винаходів у практичну діяльність, що призводить до створення більш ефективних продуктів і технологій, здатних генерувати додану вартість та приносити прибуток після виходу на ринок [4].

Виходячи з вище наведеного, можна зазначити, що інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, який виявляється у вигляді нового або значно вдосконаленого продукту, технологічного процесу, послуги чи організаційної форми, що має якісні переваги, впроваджується у практичну діяльність, комерціалізується та приносить додану вартість або суспільну користь. Це також є складним соціально-економічним і технічним процесом, який базується на реалізації нових ідей, винаходів чи нововведень і спрямований на підвищення ефективності, конкурентоспроможності та задоволення нових потреб суспільства або ринку [3].

Розглянувши визначення поняття «інновації», можна змодельовати умовний ланцюжок подій, через який відбувається розвиток світової економіки. Все починається з появи нової ідеї щодо продукту, виробничого чи організаційного процесу. Це, в свою чергу, здатне покращити виробничі процеси та призвести до випуску нового або вдосконаленого продукту на ринок. Як наслідок, рівень життя населення покращується, оскільки продукт стає більш якісним і задовольняє постійно зростаючі потреби споживачів. Якщо ж інновації стосуються виробничих чи організаційних процесів, це підвищує продуктивність праці, що, в свою чергу, сприяє покращенню економічних результатів в цілому. Оскільки інновації проникають у різні сфери та взаємопов'язані ланки економіки, вони призводять до глибоких трансформацій, які, у підсумку, сприяють позитивним змінам у світовій економіці та підвищенню рівня життя людей [2; 3; 4].

Отже, інновації є важливим фактором, що визначають розвиток економіки та суспільства в цілому. Однак для того, щоб інноваційний процес був ефективним і стабільним, інноваційна діяльність повинна бути належно

регульована на державному рівні, забезпечуючи баланс між інтересами бізнесу та суспільства, саме для чого і існує інноваційна політика.

Інноваційна політика – це система заходів і засад, спрямованих на формування, підтримку та регулювання інноваційної діяльності у науково-технічному та виробничому середовищах. Вона охоплює планування, розробку, стимулювання та контроль процесів, пов'язаних зі створенням і впровадженням нововведень. Метою інноваційної політики є створення та впровадження ефективних механізмів для розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, що сприятиме модернізації економіки та підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств [4; 5, с. 137].

Виходячи з досвіду таких високорозвинених країн, як США, Німеччина, Японія та інших, загальні завдання інноваційної політики можна звести до наступного:

- 1) Визначення пріоритетних напрямів для розвитку інновацій, науки та техніки, що відповідають вимогам національної економіки та суспільства;
- 2) Забезпечення значних інвестицій у довгострокові інноваційні ініціативи, що мають на меті створення передових технологічних рішень;
- 3) Підтримка прямої участі держави у регулюванні інноваційних процесів, що дозволяє ефективно контролювати та координувати інноваційну діяльність;
- 4) Забезпечення інформаційної підтримки та проведення експертиз, що сприяє виявленню ефективних інноваційних рішень та оцінці їх потенціалу;
- 5) Організація розподілу ресурсів через механізми ринку, що дає змогу досягати оптимального використання наявних ресурсів у процесі інноваційного розвитку;
- 6) Формування сприятливого клімату для розвитку інновацій та удосконалення інформаційного середовища, яке підтримує інноваційні ініціативи;
- 7) Соціальне управління наслідками науково-технічного прогресу, що дозволяє зберігати баланс між інноваціями та потребами суспільства;
- 8) Синхронізація інтересів суспільства та держави, що дозволяє оптимально поєднувати інноваційний розвиток з соціальними і політичними вимогами;
- 9) Покращення якості життя громадян та сприяння розвитку співпраці між підприємцями, що призводить до стабільного економічного зростання та соціальної стабільності [5, с. 138-140].

Відповідно до зазначених завдань, держава повинна проводити ефективну інноваційну політику, оскільки це дозволяє створити умови для розвитку нових технологій, підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення якості життя громадян. Завдяки державному регулюванню можна ефективно координувати ресурси, підтримувати наукові дослідження та забезпечувати стійкий економічний розвиток.

Таким чином, можна зробити висновки, що інновації є необхідною складовою розвитку сучасного суспільства та економіки в цілому. Вони не

тільки визначають темпи і напрями економічного прогресу, але й змінюють процеси виробництва, оптимізують їх структуру та задовольняють нові потреби споживачів. Завдяки інноваціям досягається підвищення продуктивності праці, зростання нових можливостей для бізнесу та суспільства, а також поліпшення рівня життя населення. Однак для того, щоб інноваційні процеси були ефективними і сталими, необхідна чітка та скоординована відповідна державна політика. Інноваційна політика, яка стимулює науково-технічний прогрес та сприяє розвитку інфраструктури, є ключовим інструментом для забезпечення сталого економічного розвитку, підтримки підприємництва та підвищення конкурентоспроможності країни. Вона, також, створює умови для інтеграції науки, бізнесу та влади, що, у кінцевому підсумку, сприяє підвищенню якості життя громадян та зміцненню національної економіки.

Список використаних джерел

1. Савченко О. І., Проскурня О. М., Верютіна В. Ю. Розвиток сталих та соціальних інновацій як запорука відбудови економіки країни. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 2. С. 3–6.
2. Ганчук М. Д. Інновації та їх вплив на економіку сучасного світу. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 102–109.
3. Непокупна Т. А., Шевченко Б. О., Долгов В. А. Концепція «Творчого руйнування» Й. Шумпетера як методологічна основа формування економічної політики інноваційного розвитку. *Молодий вчений*. 2020. № 12.1 (88.1). С. 35–38.
4. Волошина-Сідей В., Новак К., Яковенко А. Сутність та роль розвитку інноваційної діяльності в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-33>
5. Гевко В. І. Інноваційна політика держави як чинник соціально-економічного розвитку. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 136–143.

Несененко Павло Петрович,

*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економіки, права та управління бізнесом*

Дубовка Анастасія Сергіївна,

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти факультету економіки та

управління підприємництвом, Одеський

національний економічний університет

ПОТЕНЦІАЛ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ПРОМИСЛОВОЇ КОНОПЛІ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ

Варто зазначити, що за останнє десятиліття виробництво технічної коноплі в Україні набуло особливого значення. Це не просто сільськогосподарська культура, а справжній ресурс майбутнього. Вона екологічна, універсальна у використанні та має стрімко зростаючий попит на міжнародних ринках. У Європі дедалі більше звертають увагу на натуральні матеріали, а зміни в законодавстві відкривають перед українськими виробниками нові можливості.

Дослідження даної проблеми активно ведеться як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Українські дослідники аналізують технології виробництва, перспективи зростання та конкурентні переваги [1; 5; 7]. У свою чергу, зарубіжні акцентують увагу на глобальних трендах: попиті на органічну продукцію, інноваційних методах обробки, а також політиці регулювання ринку даної продукції [2; 3]. Такий підхід дозволяє оцінити можливості України й окреслити напрямки розвитку експорту.

Зауважимо, що Україна має сприятливі агрокліматичні умови, а це дозволяє вирощувати коноплю на великих площах із забезпеченням високої якості сировини. Серед ключових конкурентних переваг слід виокремити:

1. Високу родючість ґрунтів та оптимальний клімат: українські аграрії використовують традиційні методи вирощування, що в комбінації з сучасними технологіями дозволяють отримувати продукцію високої якості, що створює значний потенціал для задоволення вимог європейських ринків [1; 5].

2. Наявність досвіду та традицій у сільському господарстві: багаторічний досвід українських аграріїв у вирощуванні сільськогосподарських культур дає змогу швидко адаптуватися до специфіки вирощування коноплі та впроваджувати інновації, що позитивно впливає на собівартість продукції [7].

3. Інтеграцію цифрових технологій: запровадження електронних систем контролю якості (як зазначено в останніх новинах Міністерства аграрної політики та продовольства), що дозволяє не лише оптимізувати виробничі процеси, але й гарантувати відповідність продукції високим стандартам ЄС [4].

До того ж, завдяки нижчим витратам на виробництво в порівнянні з деякими країнами Європи, українські виробники мають можливість запропонувати конкурентні ціни, що є важливою умовою для успішного експорту.

Щодо європейського ринку конопляної продукції, то він демонструє кілька важливих тенденцій. По-перше, споживачі ЄС дедалі частіше обирають продукти, що відповідають принципам здорового способу життя та екологічної чистоти. Конопля як сировина для харчових, фармацевтичних та текстильних виробів стає дедалі популярнішою [2; 3]. По-друге, сучасні дослідження свідчать про розширення асортименту конопляної продукції, що включає не тільки насіння та олію, а й будівельні матеріали, біокомпозити та косметику. Це відкриває можливості для входу на нові ніші європейського ринку [3; 6]. Та, нарешті, останнє – це лібералізація законодавства. Зміни у законодавчих актах в Європі, що спрямовані на зниження бар'єрів для легального вирощування та експорту коноплі, створюють додатковий стимул для українських виробників. Ці процеси підтримуються як місцевими, так і міжнародними організаціями, що займаються регулюванням даного ринку [3].

Аналіз динаміки експорту конопляної продукції за останні роки (таблиця 1) свідчить про те, що за період з 2018 по 2021 роки відзначалось поступове зростання експорту завдяки впровадженню сучасних технологій та активній підтримці державних програм. Однак початок воєнного конфлікту у 2022 році спричинив різке зниження обсягів експорту через порушення логістичних ланцюгів та виробничої потужності, а також невизначеність на ринку.

Таблиця 1. Динаміка експорту конопляної продукції з України за останні роки

Рік	Обсяг експорту (тонн)	Зміна від попереднього року (%)
2018	8 000	-
2019	9 000	+12,5%
2020	10 000	+11,1%
2021	11 000	+10%
2022	7 000	-36,4%
2023	6 000	-14,3%

Джерело: розроблено за розрахунками авторів

За даними досліджень [6] та [7], українські виробники були змушені переглядати свої стратегії експорту, зосереджуючись на оптимізації логістики та зниженні витрат виробництва.

Проте перспективи післявоєнного періоду залишаються оптимістичними завдяки модернізації інфраструктури, залученню інвестицій та підтримці з боку державних програм. Посилення співпраці між державними структурами та виробниками може стати ключовим чинником відновлення та зростання експорту конопляної продукції на міжнародних ринках.

Для подальшого збільшення експортного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності української конопляної продукції, на наш погляд, доцільно врахувати певну низку рекомендацій. По-перше, дуже важливу роль відіграє посилення державної підтримки та інтеграція технологій. Треба продовжувати розробку та впровадження електронних систем контролю якості продукції, що сприятиме зменшенню адміністративних бар'єрів [4]. Також необхідно забезпечити фінансову підтримку малих та середніх підприємств у вигляді субсидій, пільгових кредитів та інвестиційних грантів.

Крім того, для розвитку експорту необхідно сприяти модернізації виробничих процесів, тобто потрібні інвестиції в сучасні агротехнології та автоматизацію виробництва для підвищення ефективності та якості продукції [1; 7]. Слід, також, враховувати впровадження інновацій, яке буде можливе завдяки розвитку науково-дослідницьких проєктів у співпраці з університетами та науковими центрами.

Для здійснення ефективної експортної політики необхідно не лише оптимізувати логістику та розширити ринкові канали, а й створити

інтегровану логістичну систему, що забезпечуватиме швидко, безпечно та якісну доставку продукції на європейські ринки. Важливим кроком у цьому напрямку є встановлення партнерських відносин із дистриб'юторами, великими ритейлерами та логістичними компаніями в ЄС. Це дозволить не тільки збільшити канали збуту, а й мінімізувати витрати на транспортування, підвищуючи конкурентоспроможність української продукції. Додатково варто розглянути можливості створення логістичних хабів у ключових європейських країнах, що спростить процес митного оформлення та забезпечить стабільні постачання.

Важливим інструментом розвитку експорту є просування продукції з технічної коноплі на ринкі європейських країн, для чого, зрозуміло, потрібно підвищувати стандарти її якості та сертифікації. Відповідність продукції європейським стандартам безпеки та якості має стати пріоритетом [2; 3], а розробка національної програми сертифікації української конопляної продукції, яка визнавалася б на міжнародному рівні, сприятиме зміцненню довіри серед іноземних споживачів та партнерів.

І, нарешті, останній, але дуже важливий аспект – це розвиток ефективного маркетингу та просування бренду «Українська технічна конопля». Інвестування в маркетингові кампанії, цифровий маркетинг та участь у міжнародних виставках і галузевих конференціях сприятиме підвищенню впізнаваності продукції на зарубіжних ринках. Завдяки цьому виробники матимуть можливість встановлювати прямі контакти з потенційними імпортерами та покупцями, що значно спростить вихід на нові ринки.

Таким чином, комплексний підхід до розвитку експорту продукції з технічної коноплі, який включає вдосконалення логістики, відповідність міжнародним стандартам, активну маркетингову стратегію та державну підтримку, дозволить Україні закріпити свої позиції на європейських ринках. Сприятливі виробничі умови, зростаючий попит на натуральні та екологічно чисті продукти, а також систематичне впровадження сучасних технологій створюють значний потенціал для розширення експорту та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Михайлова Л. І., Коренівська Л. В. Оцінка економічного потенціалу виробництва продукції коноплярства в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 33 - 45.
2. Hempy UA Industrial Park : сайт. URL: <https://www.hempy.com.ua/>
3. Примаков О. А. Стан та перспективи розвитку галузі коноплярства в Україні: кон'юнктура ринку, напрями виробництва продукції, нормативно-правові аспекти діяльності. Наукове забезпечення розвитку коноплярства у XXI столітті : колективна моногр. / за ред. С. В. Міщенко, Ю. В. Мохера. Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. С. 4-33.
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України запускає електронну систему «Коноплі». Департамент агропромислового розвитку Рівненської обласної державної адміністрації: сайт. 10 березня 2025 року. URL: <https://agroprom-rivne.gov.ua/>
5. Михайлова Л. І., Коренівська Л. В. Еволюційні засади розвитку виробництва продукції коноплярства в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 30-39.
6. Марчук Ю. Вже сьогодні на коноплях вдвічі вища маржа, ніж на зернових. Куркуль – онлайн-асистент фермера: сайт. 5 березня 2024 року. URL: <https://kurkul.com/interview/1562-yuriy-marchuk-vje-sogodni-na--vischa-marja-nij-na-zernovih>

7. Коренівська Л. В. Стан та перспективи виробництва продукції їконоплярства в Україні. *Національний менеджмент в умовах інтеграційних та глобалізаційних викликів*: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Л. І. Михайлової. Суми: ФОП Литовченко Є.Б., 2019. С.72-84.

Несененко Павло Петрович,
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, права та
управління бізнесом*

Лопасов Владислав Андрійович,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Розвиток сільського господарства в Україні є стратегічно важливим завданням, бо цей сектор не лише забезпечує її продовольчу безпеку, а також відіграє ключову роль у формуванні економічного потенціалу держави. Разом з тим, малі сільськогосподарські товаровиробники, що виробляють значну частину вітчизняної аграрної продукції, стикаються з численними труднощами, серед яких ключовими, перш за все, є обмежений доступ до фінансових ресурсів, низька конкурентоспроможність, обмежені можливості реалізації продукції та висока залежність від природно-кліматичних умов. Власне тому питання їх державної підтримки набуває особливої актуальності. Впровадження ефективного механізму державної підтримки дозволить не лише створити сприятливі умови для сталого розвитку аграрного сектору, а також сприятиме зміцненню фінансової стійкості малих господарств та підвищенню рівня добробуту сільського населення [1].

Механізм державної підтримки малих сільськогосподарських товаровиробників має ґрунтуватися на ряді ключових принципів, що забезпечують його ефективність, доступність і цільову спрямованість на розвиток цього сегменту економіки.

Першочерговим з них є принцип цільової спрямованості, що передбачає чітке визначення категорій товаровиробників, які найбільше потребують підтримки, а також конкретних напрямів фінансової, технічної та консультаційної допомоги. Дуже важливо, щоб ці заходи були адаптовані до реальних потреб аграрних підприємств.

Не менш важливим є принцип комплексної підтримки, що означає гармонійне поєднання фінансових інструментів, таких, наприклад, як субсидії, пільгове кредитування та податкові стимули із нефінансовими заходами, до яких належать різноманітні навчальні програми, дорадчі служби та правова підтримка. Саме такий підхід дозволяє забезпечити сталий

розвиток господарств, сприяючи підвищенню їхньої конкурентоспроможності та адаптації до сучасних економічних умов.

Принцип доступності передбачає спрощення процедур отримання державної допомоги, прозорість механізмів розподілу ресурсів і зниження бюрократичних бар'єрів. На практиці малі сільськогосподарські підприємства часто стикаються з труднощами при доступі до програм підтримки, зокрема через складність системи подачі заявок та необхідність дотримання жорстких нормативних вимог. Впровадження цифрових технологій, зокрема електронного документообігу та онлайн-платформ для подачі заявок, може у цьому випадку значно покращити ситуацію та зробити державну підтримку доступнішою [2; 3; 4].

Також важливим є принцип стабільності та прогнозованості державної політики у сфері підтримки аграрного сектору. Нестабільність законодавчої бази та часті зміни в програмах підтримки можуть негативно вплинути на можливості довгострокового планування діяльності сільськогосподарських підприємств. Тому, зрозуміло, держава повинна гарантувати сталість програм підтримки, зберігаючи їх ефективність та відповідність актуальним економічним умовам.

Принцип інноваційності та адаптивності передбачає необхідність врахування сучасних викликів і можливостей, які відкриваються перед аграрним сектором. Це, зокрема, цифровізація виробничих процесів, використання передових агротехнологій, впровадження міжнародних стандартів якості продукції та орієнтація на нові ринки збуту. Врахування цих факторів сприятиме ефективному використанню ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності аграрних товаровиробників [4; 5].

Отже, підводячи підсумки, зауважимо, що формування ефективного механізму державної підтримки малих сільськогосподарських товаровиробників є одним із ключових напрямів розвитку аграрного сектору економіки України. Запровадження цільової, комплексної та доступної системи підтримки дозволить створити оптимальні умови для функціонування малих господарств галузі, сприятиме зміцненню їхньої фінансової стійкості та підвищенню рівня конкурентоспроможності. У свою чергу дотримання принципів стабільності, прогнозованості, інноваційності та адаптивності державної політики посприє довгостроковій ефективності впроваджуваних заходів. Таким чином, на нашу думку, удосконалення механізмів державної підтримки дозволить забезпечити стійкий розвиток малих аграрних підприємств, що матиме позитивний вплив на економіку нашої країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Русанюк В. В. Державна підтримка розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2020. Т. 27, № 7. С. 84-93.
2. Вакуленко В. Л. Шляхи вдосконалення державного регулювання агровиробництва. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 110-115.

3. Прудивус Л. В. Етапи становлення та напрями вдосконалення організаційного порядку надання державної підтримки підприємництва в сільськогосподарському виробництві. *Ефективна економіка*. 2017. №3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5508>

4. Русанюк В. В. Сутність і цілі державної підтримки малого та середнього підприємництва в аграрному секторі. *Економіка АПК*. 2021. Т. 28, № 2. С. 102-111.

5. Гринчук Ю. С. Формування організаційно-економічного механізму відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць Тернопільського НЕУ. Тернопіль. «Економічна думка», 2015. Т. 21. № 2. С. 245-250.

Несененко Павло Петрович,

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, права та
управління бізнесом*

Новаковська Єлизавета Віталіївна,

*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕРЕЖЕВИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Розвиток мережових торговельних підприємств в Україні є важливим чинником формування сучасної економіки країни. В умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на внутрішньому ринку ефективність діяльності таких підприємств набуває особливого значення. Дослідження економічних аспектів функціонування мережових торговельних структур дає можливість виявити ключові фактори, що впливають на їх ефективність, та розробити рекомендації для підвищення конкурентоспроможності.

Актуальність дослідження факторів ефективності діяльності мережових торговельних підприємств зумовлена їхньою значною роллю в національній економіці нашої держави. Мережові торговельні структури формують значну частину роздрібного товарообігу, забезпечують зайнятість населення та впливають на цінову політику на ринку споживчих товарів. В умовах ринкової трансформації та зростання конкуренції оцінка ефективності їхньої діяльності є критично важливою для забезпечення стійкого розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Ефективність діяльності мережових торговельних підприємств визначається комплексом економічних показників, які відображають результативність використання ресурсів, рентабельність, продуктивність праці та інші аспекти їхньої діяльності. У зв'язку з цим, важливим аспектом аналізу є оцінка впливу зовнішніх факторів, таких як, наприклад, макроекономічна ситуація, зміни в законодавстві та конкурентне середовище.

Аналіз ефективності діяльності мережових торговельних підприємств в Україні демонструє, що вона залежить від ряду факторів, включаючи

розмір підприємства, структуру асортименту, рівень технологічного розвитку та ефективність управління. Одним із важливих аспектів є аналіз впливу логістичних процесів на ефективність діяльності мережевих торговельних підприємств, оскільки ефективна логістика дозволяє знизити витрати та підвищити рівень обслуговування клієнтів.

У контексті динамічного розвитку ринкової економіки України особливої актуальності набуває питання ефективного управління людськими ресурсами в мережевих торговельних підприємствах. Управління персоналом, як ключовий фактор успіху, вимагає не лише залучення кваліфікованих кадрів, але й їхньої постійної мотивації та розвитку. Застосування сучасних методик оцінювання працівників, таких як ключові показники ефективності (KPI), метод «360 градусів», атестація продуктивності (Performance Review) та управління за цілями (MBO), стає невід'ємною частиною стратегії підвищення продуктивності праці. Ці методи дозволяють не лише об'єктивно оцінити внесок кожного працівника в загальний результат, але й виявити потенційні зони для розвитку, що сприяє оптимізації кадрових ресурсів та підвищенню ефективності бізнес-процесів [1; 2].

Розробка та впровадження ефективної системи мотивації, яка включає як матеріальні, так і нематеріальні стимули, є критично важливим фактором для утримання талановитих співробітників та підвищення їхньої лояльності. Інвестиції в професійний розвиток персоналу, такі як тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації, не лише покращують професійні навички працівників, але й сприяють формуванню корпоративної культури, що відображає цінності компанії. Це, у свою чергу, позитивно впливає на імідж компанії серед потенційних працівників, роблячи її привабливим роботодавцем на ринку праці.

Звертаючи увагу на глобальну цифровізацію економіки, використання цифрових технологій стає ключовим фактором підвищення ефективності мережевих торговельних підприємств. Автоматизація бізнес-процесів, зокрема управління запасами, логістикою та обслуговуванням клієнтів, дозволяє зменшити операційні витрати та підвищити швидкість обслуговування. Застосування великих даних (Big Data) дозволяє аналізувати поведінку споживачів, виявляти тренди та прогнозувати попит, що сприяє оптимізації асортименту та маркетингових стратегій [2].

Впровадження штучного інтелекту (AI) відкриває нові можливості для персоналізації обслуговування клієнтів, автоматизації рутинних завдань та оптимізації логістичних процесів. Інтеграція онлайн та офлайн каналів продажу дозволяє забезпечити безперервний та зручний досвід для клієнтів, що підвищує їхню лояльність та збільшує обсяги продажів.

Сучасні інноваційні рішення, такі як мобільні додатки, системи самообслуговування та віртуальна реальність, сприяють вдосконаленню процесів продажу та покращенню клієнтського досвіду. Інвестиції в цифрові

технології не лише підвищують ефективність бізнес-процесів, але й забезпечують конкурентні переваги на ринку, що, у свою чергу, сприяє збільшенню прибутковості підприємств [3].

Діагностика ефективності комерційної діяльності мережевого ритейлу передбачає аналіз фінансових показників, таких як рентабельність, ліквідність та оборотність активів. Комплексний підхід до оцінки ефективності діяльності мережевих торговельних підприємств дозволяє виявити сильні та слабкі сторони, визначити резерви підвищення ефективності та розробити рекомендації щодо покращення діяльності. Застосування сучасних методів оцінювання персоналу сприяє підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємства на ринку.

В умовах цифрової трансформації бізнесу та глобалізації ринку мережеві торговельні підприємства повинні активно впроваджувати інноваційні підходи до управління своїми бізнес-процесами. Впровадження сучасних ERP-систем, CRM-рішень та автоматизованих платформ управління товарними запасами забезпечує підвищення ефективності операційної діяльності та конкурентних переваг. Крім того, розвиток цифрових комунікаційних платформ сприяє покращенню клієнтського досвіду та оптимізації маркетингових стратегій [4].

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що ефективність мережевих торговельних підприємств в Україні визначається низкою економічних, технологічних, організаційних та управлінських факторів, що безпосередньо впливають на їхню конкурентоспроможність у контексті цифрової трансформації. В умовах глобалізації, посилення конкуренції та технологічних змін, важливим завданням є адаптація мережевих підприємств до нових умов ринку, що включає впровадження сучасних управлінських практик, ефективного впровадження сучасних технологій, а також постійне вдосконалення бізнес-процесів.

Основними факторами ефективності є стратегічне управління фінансами, оптимізація витрат, удосконалення логістики та використання сучасних інформаційних технологій, таких як автоматизовані системи управління, Big Data та штучний інтелект. Вони сприяють підвищенню продуктивності, точності прогнозування попиту, а також покращенню якості обслуговування клієнтів. Одним з важливих аспектів є кадрова політика, яка включає впровадження сучасних методів оцінки персоналу, розвиток корпоративної культури та ефективних систем мотивації, що сприяє підвищенню продуктивності праці та загальній результативності підприємств.

Таким чином, підводячи підсумки, варто зазначити, що ефективне функціонування мережевих торговельних підприємств в Україні потребує комплексного підходу до управління, що охоплює, перш за все, фінансову стратегію, цифрову трансформацію, оптимізацію логістичних процесів і кадрову політику. Для забезпечення сталого розвитку підприємств необхідно

постійно впроваджувати інноваційні рішення, достатньо швидко адаптуватися до змін ринкової ситуації та активно застосовувати новітні технології.

Список використаних джерел

1. Прищенко А. Управління розвитком великих мережових торговельних підприємств: напрями та перспективи. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. №2(12). С. 152–164.
2. Сотник А. А. Діагностика ефективності комерційної діяльності мережевого ритейлу України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-45>
3. Лазебник Л. Л. Діджиталізація економічних відносин як фактор удосконалення бізнес-процесів підприємства. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2018. Вип. 2. С. 69-74.
4. Жовновач Р. І, Іванов А. З., Коловоротний С. А., Кузьм'як Ю. Й. Економічний аналіз і оцінка ефективності забезпечення діяльності мережевого ритейлу та збуту товарів. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 1(44). С. 86–92.

Несененко Павло Петрович

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, права та
управління бізнесом*

Яхімович Ігор Дмитрович

*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти факультету економіки та
управління підприємництвом, Одеський
національний економічний університет*

СПОСОБИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ МЕРЕЖЕВИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах стрімкого розвитку технологій та зростаючої конкуренції на ринку роздрібної торгівлі впровадження інновацій стає ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності, ефективного функціонування та сталого розвитку мережових торговельних підприємств. Сьогодні лише ті компанії, які швидко адаптуються до змін та активно впроваджують сучасні технологічні рішення, не лише зберігають свої позиції на ринку, а й мають змогу суттєво їх зміцнити. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження способів інтеграції інновацій у діяльність торговельних мереж. Дослідження цієї проблематики свідчать, що інноваційна трансформація бізнес-процесів є важливим чинником підвищення ефективності функціонування торговельних підприємств [1; 2]. Серед ключових напрямів інноваційного розвитку особливу увагу слід приділити цифровим технологіям, які сприяють автоматизації операційних процесів, зменшенню витрат, підвищенню продуктивності та скороченню часу на виконання рутинних завдань. Хмарні обчислення, аналіз великих даних та штучний інтелект дозволяють покращити взаємодію з клієнтами, персоналізувати пропозиції та прогнозувати попит [3]. Використання алгоритмів машинного

навчання сприяє детальному аналізу споживчої поведінки, що підвищує рівень обслуговування та ефективність маркетингових кампаній.

Варто зазначити, що розвиток омніканальності також відіграє важливу роль у зміцненні конкурентних позицій мережевих підприємств. Створення єдиної цифрової платформи для взаємодії з клієнтами через різні канали такі, наприклад, як інтернет-магазини, мобільні додатки та фізичні торговельні точки дозволяє оптимізувати процес покупки та підвищити зручність для споживачів. Омніканальність забезпечує можливість безперешкодного переходу між каналами продажу, збереження цілісності інформації про клієнта та персоналізований підхід до обслуговування. Це сприяє зростанню лояльності покупців і збільшенню обсягів продажів [4].

Інновації в логістиці та управлінні ланцюгами постачання також здійснюють значний вплив на ефективність мережевих торговельних підприємств. Використання автоматизованих складських систем, роботизованих конвеєрів, дронів для доставки та блокчейн-технологій для відстеження товарів сприяє зниженню операційних витрат і підвищенню швидкості та прозорості постачань. Блокчейн-технології, зокрема, забезпечують контроль якості продукції, що підвищує довіру споживачів [1].

Маркетингові стратегії мережевих підприємств зазнають значних змін унаслідок впровадження інноваційних підходів. Використання доповненої та віртуальної реальності для демонстрації товарів покращує взаємодію зі споживачами, надаючи їм змогу здійснювати більш обґрунтований вибір. Інтерактивні рекламні кампанії, що базуються на принципах гейміфікації, підвищують залученість споживачів і формують позитивний імідж бренду. Персоналізовані програми лояльності, що ґрунтуються на аналізі поведінки клієнтів, дозволяють утримувати вже існуючих покупців і стимулювати повторні покупки, що позитивно впливає на фінансові показники компаній [1; 2].

Крім того, одним із ефективних стратегічних напрямів розвитку мережевих підприємств є створення та просування власних торгових марок. Це дозволяє контролювати якість продукції, зменшувати залежність від постачальників і забезпечувати вищу маржинальність. Розвиток приватних торгових марок допомагає компаніям диференціюватися від конкурентів та формувати унікальні пропозиції для споживачів, що є важливим у сучасних умовах насиченого ринку [3; 4].

Отже, підводячи підсумки дослідження, зауважимо, що впровадження інновацій у діяльність мережевих торговельних підприємств є необхідною умовою їхнього успішного функціонування в сучасному конкурентному середовищі. Цифровізація бізнес-процесів, розвиток омніканальності, застосування інноваційних логістичних рішень, модернізація маркетингових стратегій та розширення асортименту власних торгових марок сприяють підвищенню ефективності підприємств і рівня задоволеності споживачів. Вітчизняні підприємства мають активно інтегрувати сучасні технології у свої операційні процеси, щоб не відставати від глобальних тенденцій розвитку торгівлі. Впровадження ERP-систем, автоматизація процесів обробки

замовлень та використання аналітики великих даних значно оптимізує управлінські рішення. Водночас розвиток омніканальності забезпечує безперебійну комунікацію з клієнтами, що є ключовим фактором для залучення нових покупців і підтримки лояльності постійних клієнтів. Особливу увагу, крім того, варто приділити розширенню асортименту власних торгових марок, що не лише задовольняє попит, а й створює додаткові конкурентні переваги, а також інноваціям у логістиці та маркетингу, які сприяють зниженню витрат і покращенню взаємодії з клієнтами, що є дуже важливим для підтримки високого рівня сервісу.

На нашу думку, подальші дослідження цієї проблематики необхідно зосередити на розробці дієвих механізмів інтеграції інновацій, які враховуватимуть як особливості українського ринку, так і світові тенденції розвитку торгівлі. Одним із ключових викликів на сьогодні, на жаль, продовжує залишатися подолання таких бар'єрів, як недостатній рівень цифрової інфраструктури та значні інвестиційні витрати, що можуть уповільнювати процес впровадження новітніх технологій. Водночас розробка ефективних стратегій адаптації інновацій дозволить українським підприємствам посилити свою конкурентоспроможність і впевнено діяти на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Кулеша К. В., Андрушкевич З. М., Остапчук О. В. Впровадження інноваційних методів та технологій продажів у діяльність підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 5. С. 157–161.
2. Прищенко А. Управління розвитком великих мережових торговельних підприємств: напрями та перспективи. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. № 2(12). С. 152–164.
3. Колодяжна І. В. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності торговельних підприємств України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Вип. 5. С. 53–56.
4. Олексин І. І., Демчук С. В., Качур С. М. Сучасні підходи, моделі та інструментарій впровадження інновацій та високих технологій у торгівлі України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. Вип. 69. С. 123–131.

Наукове видання

**РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

Матеріали

*VIII Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Рієка, 12-13 травня 2025 року)*

Відповідальний за випуск: *Ольга Кудріна*
Комп'ютерний набір: *Андрій Кучук*

Підписано до друку 28.04.2025 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 19,82.
Ум. фарб.-відб. 19,82. Обл.-вид. арк. 22,94.
Тираж 100 пр. Вид. № 17.

Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
Серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.